

821.161.2'06

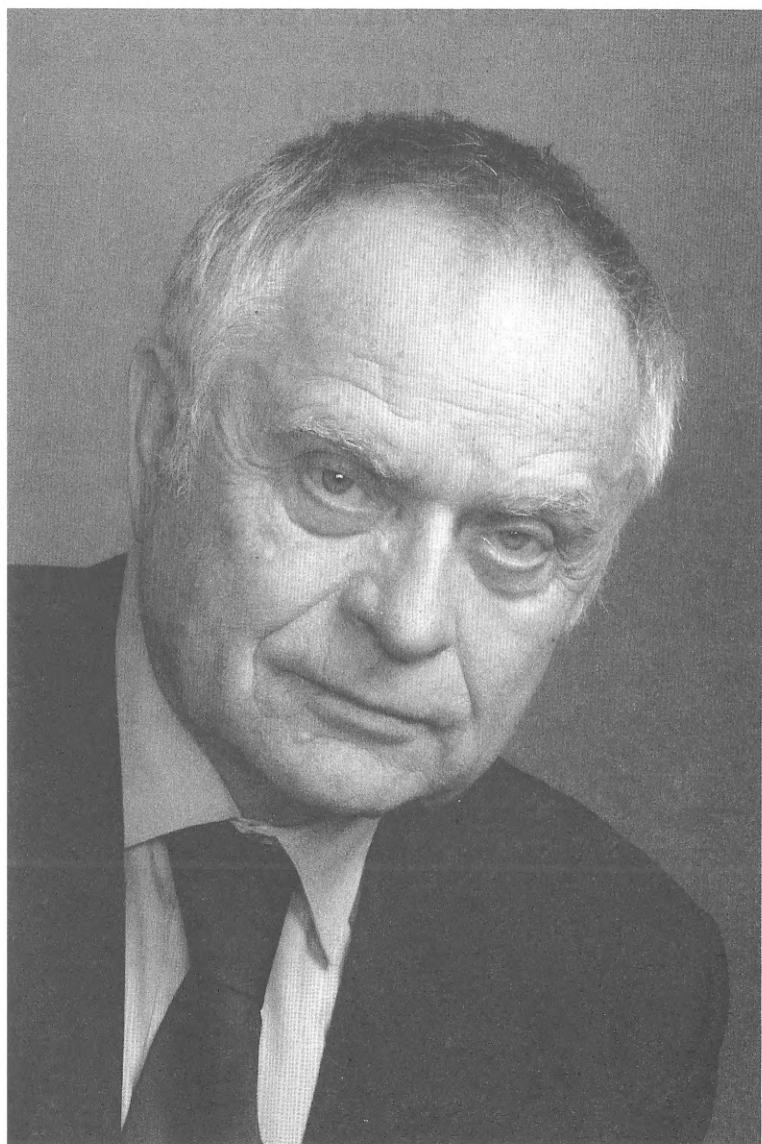
П12

Дмитро
ПАВЛИЧКО

ТВОРИ

7

Дмитро
ПАВЛИЧКО

ТВОРИ

Том 7

ПЕРЕКЛАДИ

Київ
Видавництво
Соломії Павличко
«ОСНОВИ»
2011

У 5—10-му томах «Творів» Дмитра Павличка перед вами постане унікальне і на сьогодні найповніше зібрання перекладів багаторічного головного редактора журналу «Всесвіт», видатного поета і перекладача, який дав українському читачеві у своїй інтерпретації кілька тисяч перекладів творів більш як 400 поетів з 57 національних літератур усіх континентів. Прикметно, що Д. Павличко як перекладач часто прагне якнайширше (а іноді — антологічно) охопити цілу панораму творчості того чи того поета, національної літератури або жанру. Відтак маємо в його доробку п'ять антологій слов'янської поезії і три — світового сонета. Перекладач з неодмінною любов'ю відкриває нам і всесвітньо знаних геніїв слова з великих країн, і поетів — речників нечисленних (а інколи — і бездержавних) народів.

В цьому томі подано переклади естонської, єврейської, іспанської, італійської, казахської, канадської, каракалпаської, киргизької, китайської, кубинської, латиської, литовської, македонської, молдавської, монгольської, нікарагуанської, німецької, норвезької та перуанської поезії.

Укладач Дмитро Пилипчук

З ЕСТОНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

МАРІЄ УНДЕР
(1883—1980)

ПРИКРАШАЮЧИСЬ

Цю сукню я давно не одягала —
були часи скорботності й страждань.
Тепер цвіте в душі мільйон жадань,
і музика звучить хмільна й зухвала.

Цю сукню я давно не одягала —
прийди, коханий! Де троянди грань?
Де хліб і вина наших святкувань?
Де наших зустрічей сяйниста зала?

Та чи зберіг в собі тонкий єдваб
донині пахощі любови й зваб,
минулих радостей п'янку приміту?!

Під шовком плоть моя палахкотить,
ламається, як ваза, що вмістить
не годна більше вибухлого цвіту.

ЕКСТАЗ

Ах! Пречудове це життя земне,
жага безсмертності в могутній крові.
Клич радощів кохання, клич любови
проймає і захмелює мене.

Вже сукня з мене впала, і стидне
спадає все, як одяги шовкові,
бо жінка в одязі, неначе в схові, —
нехай краса відкритістю сяйне!

Чому геліотроп так щедро пахне?
Чи нині зміниться моє життя?
Ах, я така — моя краса причахне,
п'є з мене вроду кожне почуття.
Спустошую з вікна життєву касу,
як смертниця, що обмаль має часу.

РОЗЛУКА

Ніжнішаєм, ніжнішаєм, а далі —
притулок сліз. Коштовні скáрби — з вій.
Здається, підхопив нас буревій;
дихання два зійшлись в одній печалі.

Кімната погасає в тьми проваллі —
чому ж я, цей щасливий острів свій
покинувши, повинна без надій
прощатися на скорбному причалі?

До льодових слідів твоїх крило
поли моєї впало... о, дороги,
ми перед вітром хилимо чоло;

На вас, пригнічених, наступлять ноги
тих, що від щастя йдуть у далечінь.
Зі мною скрізь розлука, наче тінь.

ХІБА МОГЛА Б Я СПАТИ?!

Хіба могла б я спати, милий мій,
коли кохаю так несамовито?!
Підлогу сріблом місяця залито,
ряхтіють зорі в безвісті німій.

Хіба могла б я спати, милий мій,
коли жагу розкрито й розповито,
і можу, смуткові сплативши мито,
сто щасть обняти в радості одній?!

Я чую в плоті пурпурне палання,
віддамся хвилям щастя — понесуть
і розіб'ють — це відаю зарання,
та що з того, коли палає грудь
і туга тисне — ти про все забудь! —
як перша туга або як остання...

* * *

В моїй шовковій блузці (я ж не винна!)
зблукали твої пальці самохіть,
і розстебнулась брошка, й, наче цвіт,
відкрилася бентежна дивовина
грудей... Твій погляд — заклик і провина,
і просьба, й темна скарга, й ненасить...
Єднаймося (з мережива в ту мить —
богиня з піни — висяйнула спина)!
О, як нагий оголює мене!
Неначебно в серпанковій запоні,
твое обличчя бачу я чудне
і, вражена, я прагну рук твоїх —
тьмяніє світ, і між твої долоні
я потрапляю й пропадаю в них.

ДЕБОРА ВААРАНДІ (1916—2007)

ЛІС

Вростають у землю кроки,
а людина йде без вагань.
Дерева схрестились, мов крокви,
ліс — де не глянь.
Це не стовбури і не листя,
а колоди, що стали сторчма:
дерев'яні, недобрі обличчя
приховує тьма.
Не зупиняйся, людино,
не похилися, як верболіз.
За деревами, наче диво,
ліс з'являється. Тільки ліс!
Таємничий і свіжий, як пісня,
повна радості і краси.
І шумить він, як завжди, ніжно,
і кущами ростуть голоси.
Не питай, де вода джерельна,
де ростуть чародійні зела, —
все тут звідане, все твоє.
За лісом рідна оселя,
дим світанку над нею встає.

КАЗКОВІ ВОРОТА

Я думаю, що в світі не було
таких воріт.
Я їх
створила
з блиску вугілля чорного,
з туману мріянь
їх принесла я в світ.
Створила я так само птиць
з очима
зниклих душ,

дерева,
як думи велетня,
чи як мости
між небесами і землею.

За ворітьми моїми — сонце.
З блиску вугілля чорного
росте його вогненна плоть.

Відчинені мої ворота,
десь є на світі ти.
Якщо знайдеш дорогу,
то заходь!

ЖНИВА

Плечі косаря, що косить жито,
широченні, наче стіл із хлібом,
хвилями спочатку піднімаються,
віддаляються, віддаляються
і зникають.

Тільки пляма ще біліє в жовтизні —
цяточка під небесами.

А колосся піднімається,
піднімається, височіє
надовкола.

Але враз одмінюється поле —
все збіжжя на землі.

* * *

Сплю я в штормі що десь далеко
сплю в грозі що далеко
сплю в заметілі що тут
на моїх стінах і книжках
і дивиться на мене
з білого паперу на моїм столі
холодна звістка
чорно-біла

* * *

Тепер і завжди
в бузкових сутінках
у світлі яблуні
з'являєшся й триваєш ти
бо в тобі квітне кров твоя
бо в тебе ясні очі
що ловлять жайвора
і вітер півночі
бо є трава
і є лошатко
бо місяць є
слухач пісень
ось тут
на цій землі у прохолодній ночі —
краса й привабливість
душа птахів сестра брусниць
папушка хвиль морських
уста турботливо-холодні
мов кучугури що на сонці тануть
вода безсонна б'є струминою
чуття що заросли травною
весляр на огненній ріці
тепер і завжди
тут і там де квітне кров твоя
Маріє

АЙН КААЛЕП
(Нар. 1926 р.)

МОРСЬКА ПОДОРОЖ ШЕВЧЕНКА
ДО ТАЛЛІННА

Гафальду Раяметсу

Юнак до моря поглядом приник.
Що бачить? Флот козацький. Співом ярим
grimлять човни. І в просторі безхмарім
мигоче грізно блискавки язик.

Стривай же, Візантіє, незабаром
червоних півнів ти почувеш крик;
тобі віддасть шановний твій боржник
кров'ю за кров, а за вогні — пожаром!

Юнак на море дивиться... Нема
вже синяви південної на ньому;
свинцем облита, блискотить корма.

Не чути пісні рідної, ні грому,
і Таллінн в тумані стоїть грузькому,
земля нещасна, мовою німа...

МАТС ТРААТ (Нар. 1936 р.)

ВАЖНЯ

Мов дім покинутий, на крутогорі
стоїть важня, на дверях — колодки.
Заснуло все, лише працюють зорі
та ще вовтузяться домовики.

Там є вага — поміст, як три кімнати,
велика, горда й завжди нашвидку
готова будь-який тягар підняти
і витримати правду будь-яку.

Вугілля, торф, зерно і всяку пажить,
порожній віз чи повен — все взаміт
щодня вона без нарікання важить,
мов перед вічністю дає одвіт.

Колись і я під зиму, в люту стужу,
на ту вагу поставлю власну душу.

З ЄВРЕЙСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

ХАНАН ВАЙНЕРМАН (1902—1980)

СПАДОК

Мій дід від багатого тестя
Дістав окуляри у спадку,
В них вічно шукав він дороги
До щастя з нужди і нестатку.

На світ він дививсь мудрувато
Крізь ті окуляри родинні.
Багатими, — мовив не раз він, —
Родитися вбогі повинні!

Незвично світилися скельця
На дідовім добрім обличчі.
Вклонялися тим окулярам
Завулки й будки ремісничі.

Без тих окулярів, напевно,
Дід жити не міг би і днини...
Він шив маринарки і фраки,
Хоч сам не скидав латанини.

Аж раптом нещастя лучилось —
Розбилося скелечко праве,
Дід ночами бідкався тяжко —
Ай, ай, моє око діряве!

В містечку вважався він мудрим,
Не впав і тепер у неславу.
Він вирішив мідну бляшину
Закласти в коштовну оправу.

— Нікого я цим не ображу, —
Старий жартував без упину, —
А долю щасливу і ясну
Побачу й крізь мідну бляшину.

Мій дід віродився неначе
І повен юнацької моці,
Дивився на світ, хоч бляшина
Була, мов більмо те на оці.

Аж знову нещастя лучилось —
Розбилосся скелечко ліве.
Дід ночами бідкався тяжко —
Ай, ай, моє око дрантине!

Та далі сідав до роботи
Старий, засукавши рукава.
Він визнав, що скелечка зайві,
Була б тільки ціла оправа!

Носитиму так, — він сміявся, —
За це не образяться люди.
А доля мені, як захоче,
Світити крізь дірочку буде.

Мій дід віродився неначе,
І повен юнацької моці,
Дивився на світ, хоч в оправі
Було тільки... небо на оці...

Та знову нещастя лучилось —
Під лагідне літне смеркання
Приліг мій дідусь відпочити
І вмер, як святий, без конання.

Він нам не залишив одежі,
Ні меблів, ні злата, ні срібла.
Зосталися лиш окуляри —
Душа його світла й осліпла!

Оті окуляри, той спадок,
Як пам'ять гірка і ласкава...
На правому оці — мідяшка,
На лівім — порожня оправа.

ТЯСОВИНА

У дебрі лісовій трясовина
В іржавий мох захована, глибока.
Вночі сова тут стогне жовтоока,
Дубіє з жаху дика звірина.

Туди не ходить жоден заволока,
Немає тут стежини до багна.
Землі і підземелля тут війна
Іде одвічна, вперта і жорстока.

Одначе трясовиці не страшні,
Бо не усе те гниль, що у плісні,
І не усе те чисте, що прозоре...

Народжується в цій трясовині
У клетоті, в змаганні, у борні
Ріка, що безупинно живить море!

СОНЕТ ПРО СЕБЕ

Гілками до небес тягнусь я безустану,
Корінням з-під землі я соки дістаю;
Скидаю дні журби в туманів течію,
Плечима не стаю до лютого бурану.

Я хочу на вогні плекать снагу свою
І душу берегти від нечисті, як рану;
Я краще біль прийму і поломінь багряну,
Ніж тихий супокій у ситому гною.

Люблю я глибину, а не болото броду,
І голосом дзвінким почать хотів би я
Ту пісню, що звучить, мов поклик до походу.

Хотів би знати я, що лепта є й моя
У слові, у ділах, і в майбутті народу,
І в кожній усмішці, що радістю сія.

ЛАНЦЮГ БІЛЯ ХРАМУ

При вході в Божий храм напийтеся води:
Ось кран, водопровід з далекої криниці,
Та бачить люд простий, що кухоль для водиці
На ланцюгу висить: мовляв, не укради!

До церкви тихо йдуть бабусі сумнолиці,
Самітники, сліпці, монахи і діди;
Їм кухоль, наче дзвін, дзвенить на всі лади:
«О, не крадіть мене, раби Господні ниці!»

Господня заповідь прикута до стіни,
Всевишній, подивись, належно оціни
Апостолів Своїх за винахід лукавий!

Як віри вже нема і в служників Твоїх,
Що не вкраде ніхто з-під церкви кухлик ржавий,
То значить: на землі повсюдно править гріх!

ШТИЛЬ

Гладінь, як дзеркало, тебе вкриває, море,
Неначе й не були тут шквали навісні.
Заснуло все в тобі, не ворухнуться в сні
Коралові ліси, ні риби, ні потвори.

Завмерли всі плавці у синій глибині,
Баклани і чайки сховалися у гори,
І спокоем твоїм напоєні простори,
І всесвіт мов застиг на дні в голубизні.

Лиш я, твій син, матрос натхнення, миру, труду,
Із мріями-крильми для сміливих дерзань,
З душею для борні і серцем для змагань,
Я в штилі відбиття свого шукать не буду.

Я свій гартую дух, щоб стати непоборним,
Щоб штилів уникать, а жить кипучим штормом!

ЙОСИП БУХБІНДЕР (1908 — 1993)

ДО ВБИВЦІ

На вбивцю, що сховався, як помста надійшла,
Націлений мій зір, немов грізна стріла,
Чи в джунглях він живе, чи, мов змія, — в пустелі,
Чи в тундрі, чи в тайзі, чи в тій Венесуелі
Розгулює собі під іменем чужим,
Знайду його нору, зійдусь до ока з ним.
Немов з рушницею ловець за звіриною,
За ним ходитиму з ненавистю страшною,
Шукатиму його, бо в темному яру
Він розстріляв мою найменшеньку сестру.
Я чую крізь літа плач бідної Рахелі,
Де діти йдуть на смерть — її, осиротілі...
Не плач, кажу, не плач, бо з відчаю впаду,
Ще вбивцю не знайшли, а я його найду,
Бо приготована йому петля-відплата
Моїм народом! Я знайти повинен ката!

* * *

Під весняним вікном, відкритим навстіж
(Його не зачиняю навіть в стужу).
Почув я раптом, як говорять зела,
Як виливає квітка квітці душу:

«Ніхто не скаже правди нам ніколи,
Хоч, може, й обізветься хтось до квітки.
О, якби люди правду говорили,
То знали б, звідки горе й щастя звідки!

Відкриті ми й не вміємо сховати
Своїх думок — неправди ми не знаєм.
Якби ж були всі люди правдомовні,
Не пеклом ця земля була б, а раєм».

ВІДПОЧИНОК У ЛІСІ

Покритий пилом, стомлений ходою,
Перепочити в лісі я приліг.
Наповнився снагою молодою,
Набрався сили для нових доріг.

Хотів би я, щоб люди біля мене
Міцнішими ставали, щоб вони,
Як в листя лісове благословенне,
Заходили в мої думки і сни.

Хай у моїй малій і ніжній тіні
Знаходять спочив!.. Але ж так бува,
Що кволим я стаю на самотині,
Підмоги жду від кожного ества.

До друга йду, іду до побратима,
Ім душу відкриваю, мов дитя.
І віра у людей неопалима
Мені вертає знов снагу життя.

* * *

Не мають сил великі води
Мою любов до тебе загородити,
Ні снігові дощі,
Ні град, ні крижані вітри-заброди
Не можуть закувати мого серця
Палючим холодом.
Ні широчезні ріки
Мою любов, народжену навіки,
Не в силі затопить.
Вогонь Везувію — яка потуга! —
Не має сили мрій моїх спалить.
Так, важко жити розрадами своїми! Недолуга
Надія жевріє, здається, згасне вмиць.
Та хай трясе моя печальна туга
Розквітлим деревом любові — цвіт летить...

СХОВАНЕ ЩАСТЯ

Відімкни всі замки й темницю оту освіти,
Де, як в'язня, тримаєш ти щастя своє нелукаве,
Розімкни своє серце, як розмикаються
Над Невою мости,
Щоб могли проходити пароплави!..
Бо як горе застигне, не зможеш підмоги знайти,
Проклянеш свою долю, осліплу від самоти.

РИВА БАЛЯСНА (1910—1980)

ЩО БЕЗ НАРОДУ Я...

Що без народу я
Й поезія моя?
Піщинки ми у безмірі пустині.
Хай одяг мій хоч золотом сія —
Мені цього не треба в самотині.
Хто віршів жде моїх?
Стомився і знеміг
Під ними стіл — аж вигнув
спину дужу.

Хтось хоч один повинен вчути їх,
А ні — я погублю з розпуки душу.

Як ти поет еси, —
Чужу сльозу неси
У серці, де гіркот своїх чимало,
Неси цілющість радості й роси
І біль зерна, що колосом не стало.

Що без народу я
Й поезія моя?
Піщинки ми у безмірі пустині.
Хай одяг мій хоч золотом сія, —
Мені цього не треба в самотині.

У СЯЄВІ НЕБА ТВОГО, УКРАЇНО МОЯ

У лісі твоїм, Україно, де дзвони ручаю,
Прозорою стала і вічною мова моя...
У літній одежі я старість свою зустрічаю,
Та з ніг не зіб'є мене хуги вертка кружія...

Я разом із небом твоїм відкривала повіки,
Вмивалася я світанковими росами трав,
На грядці моїй зацвітали безжурно гвоздики,
І труд мій на яблуках променем сонця загравав.

Тому не страшні мені в лісі вечірньому тіні,
Ні фарби холодні в туманній, як сон, даліні,
Ні чорні дощі, ані білі вітрища осінні,
Що прагнуть накинути сіру байдужість мені.

Пливе моє слово ручаєм прозоро і дзвінко,
На вогнищі серця згоряє зневіри змія.
Я хочу, щоб очі мої зеленіли барвінком
У сяві неба твого, Україно моя.

* * *

Ах, як біжить мого життя ріка!
За молодістю жаль — печаль моя гірка.

Щораз тепер, як літо промайне,
Щемить моя душа, в'ялить журба мене.

Гойдається в очах — то світло, то пільма.
Зозулею тепер зробилась я сама:

Коли десяток літ я відлічу собі,
На волосок мені полегшає в журбі.

ЗА СТИНОЮ

1

Сміх. За стіною сміх. Стіни він пробива.
Не чуть за стіною слів. Але навіть слова?
Іншу коханий мій обцілює за стіною,
Біль мій не проника туди, розпука моя — зі мною.

Та сторона стіни моєю була колись.
Кому поскаржитися, що з милим ми розійшлись?
Замурувала я спомини пестоців навіть.
Мури мої міцні сміх той щасливий дірявить.

2

Ревную. Регочу. Сичить на мене гадь.
Душа моя горить на тисячах багать.
Думки мої сумні перетирають жорна,
Пропалює мене жага непереборна.

Можливо, добре це, що все йде шкереберть.
Червоні вірші з ран — життя це, а не смерть.

О, не жалій мене, несправедливий Боже, —
Лиш твій тяжкий удар ще жить мені поможе!

3

Спочатку словом сам себе вража поет.
(І «Реквієм» ударив Моцарта насамперед).
Мов жалібниця, одяглася я в журбі,
Та вшила в чорне два клиночки голубі,
Хустинки радості, що їх дала мені любов,
Лазурні крила, що нести мене повинні знов.

4

Острівчик любові, мов гілка, тріпоче,
Мов зірка в темнотах зрадливої ночі;
Ми стрілись раптово в глухому околі, —
Провулки порожні, і голі тополі,
І смуток на полі, як мжичка осіння,
І очі, як зойкіт, благають спасіння!
Я хтіла ридати в їх тихому громі,
Та ми розминулись, немов незнайомі.

5

Що значить мучитись,
якщо він є?! Він є!
Здалека тінь його тобі снагу дає.
Навіщо ритися за ним в душі своїй,
Навіщо цілий світ волати на двобій?!
Хай би не згас лишень у хвилях самоти
Кохання острівець! Що ще хотіла б ти?

ВЕСНЯНИЙ ДОЩ

Гуркочуть громи,
Ляцять блискавиці.
Тремтять від страху
Дуби та ялиці.
Регочуть вітри,
Як несамовиті.
Сидить жайвірня
В наляканім житі.
Розпалися вमितь

Небесні хорони.
Краплини міцні
Плигають, мов гноми.
Вони на шибках
Танцюють мазурки.
То колами йдуть,
То граються в жмурки:
Веселий танок —
Такий же музика!
Танцює вода
Незаймана й дика.
Втім — сонце з-за хмар,
Як усміх дитини.
Заблиснули в нім
Яри та долини.
З'явився і зник
Цей дощ срібноокий.
На небі моїм
Знов світло і спокій.

* * *

Як почуття відрази побороти,
Коли задушливо запахне клей
І замість пелюсток побачу гноти
Троянд плюшевих й ситцевих лілей?!

Вони забились у куточки теплі,
У гордих позах їх тримає мідь.
Та лиш коли пересувають меблі,
Судилось їм пелюстками тремтіть.

Не смокчуть бджоли їх, не мучать зливи,
І не бентежить першим співом птах.
Покрив крохмал створіння нещасливе
І на холодних здеревів устах.

Ні, краще бігти вгору по діброві
І впасти в тишу рясту на землі,
Там, де відкрили поклади медові
І стогнуть від захоплення джмелі.

Якщо вже клей, — то це здоров'я дерева!
Якщо пилок, — то це життя почин!

І вітер — мов криниця кришталева
Із відрами, що дзвонять між цямрин.
...Квітковий цех. І подивитись гірко,
Як то майструють айстри «запашні»...
О ти, брудна й нев'януча ганчірко,
Не доторкнись до мене і в труні!

ЯК НЕТЕРПЛЯЧЕ ЖДЕ МЕНЕ ЧОРНИЛО!

Як нетерпляче жде мене чорнило!
Та слово, мов зерно, ще не вродило,
А тільки впало на сипучу груду.
Щоб мати хліб, ще треба труду й труду!

Поезія повинна бути смачною,
Як житній хліб голодною порою.

* * *

Я не люблю важких дощів,
Що оббивають ніжну зав'язь.
Листок по вітру полетів,
А я відразу вже й злякалась.

Вже не для тебе холоди,
Моя одмріяна надіє.
Від потемнілої води
Скорботою недобре віє.

Коли ж оманлива любов
На волю вже мене відпустить?
Я вся напружуюся знов,
Немов тугий качан капусти.

Зелене листя берегло
Мене у спеку і негоду:
Узимку знала я тепло,
Улітку — знала прохолоду.

Як налітала сарана,
Як наступала хмара млиста —
Тоді напругу качана
Оберігало вірне листя.

Та ось — в осінню синю рань,
Як дні коротші і сіріші, —
Мене без жалю і вагань
Лишають друзі найвірніші.

На перетоптані рядки
Життя скотилося зелене.
Я змерзла. Два чи три листки
Всього лишилось біля мене.

А небо, наче дивна яв,
Ніяк мінятися не хоче.
Я так боюсь, щоб не зав'яв
Мій найостанніший листочок.

Бо серце в самоті стає,
Як той качан перед зимою...
Я не самотня, доки є
Бодай один листок зі мною.

ДОРА ХАЙКІНА (1913—2006)

Я ЗАВЖДИ В ЛЮДСЬКОМУ ПОТОЦІ

Відомо, що плисти за течією —
Це легше, ніж боротися із нею,
В мережці піни проти хвилі йти.
Та сто разів миліш мені долати
Пороги крем'яні, рвучкі загати,
Що годі їх людині замогти.

Мені миліше з хвилями змагання:
Мов коней, їх веду до запрягання,
Тримаючи за гриву молоду...
Коли дощі свої холодні сіті
Розіпнуть на осіннім голім вітті,
Я розриваю їх, крізь них іду.

За вітром легко йти, та проти нього
Мені миліше крокувати строго,
Розплутувати пальцями вузли
В нитках, що ними він зв'язати хоче...
Ти проти мене, зимна, люта ноче?
Я йду, хоч путь снігами завали!

Та єсть потік... Його не побороти
Ще жодні сили. Не піду ніколи
Йому насупроть — людський це потік!
Як в рокоті й глибинах океану,
Я чую в ньому силу нездоланну,
Я з тим потоком з'єднана навік!

ДИВУЮСЯ МУДРОСТІ СВІТУ Й БУТТЯ

Радію стежині, що в поле веде, —
Та стежечка знає, куди вона йде,
І знає, що їй до лица ковила,
Росою застелена синя імла.

І знає, що гарно, як діти біжать
По ній на веселу, пахку сіножать...
І справді — я бачу на стежці дитя.
Дивуюся мудрості світу й буття.

Там луг зеленіє, та відає він:
Блакитного льону вузесенький гін
Біжить коло нього, й пасує йому
Ця смужечка неба, це поле в диму.

Він знає, що стадо корів і телят
У травах високих — це спокій і лад:
І справді — стада ген пасуться навкруг,
Дивуюсь, який же розумник той луг.

А в лісі я бачу — все відає ліс!
Він синяву лучить до сяйва беріз,
Він любить нестримну ріку мерехтінь,
Дерев колихання — то в світло, то в тінь.

Він кронами сосен до хмар дістає,
І знає: у цьому щось радісне є.
Він знає: мохи, де ступають дуби,
Найкраще оздоблюють білі гриби,

Які виглядають з-під шапок своїх,
З-під жовтого листя, неначе з-під стріх.
Він знає так само: птахва й мурахва —
Це вічна оздоба його лісова.

Дивлюсь, як будують свій дім муравлі, —
Дивуюся мудрості лісу й землі.

Я знати хотіла б, а що до лиця
Мені? Чи відкриється загадка ця?
Та я почуваю, що гарно мені,
Коли торжествую, радію весні.

Втішаюся стежкою через луги,
Красою, що сяє й дзвенить навкруги.
Пасує мені і в тугім фартушку
Вершити кухонну роботу важку.

Красиво мені колихать немовля,
Співать колисанку, що дух окриля,

Красиво мені, коли сонце ясне
Мій світ осяває, а в ньому — й мене!
Не все зрозумію, збагну до пуття,
Та хочу пізнати закони буття,
Щоб личило жити мені на землі,
Як личить світанку — в сіянні й теплі.

ПЕРЕЇДЖАЮТЬ НА НОВІ КВАРТИРИ

В саду сподівались дерева,
Що вікна старенького дому
Засвітяться світлом вечірнім,
Заграє в будиночку сміх.
Дзвонитимуть там щогодини
Сумні дзиґарі старовинні,
Хтось віником біля порога
З чобіт обмітатиме сніг.

Весну зустрічали дерева,
І жадібно соки збирали,
І віти підносили вгору
Із цвітом рожевим, але ж
Машини з'явилися, а люди
На них покладали начиння,
І меблі, й оздоби, й картини,
І все... Та всього не візьмеш!

В тісняві домашніх предметів,
Так начебто в дикому лісі,
Стояли ті люди й тримали
Дзеркала бабусь і дідів.
І мчали на нові квартири,
А перед очима ряхтіли
Хатини, плоти і завулки,
Все — в рамі розквітлих садів.

А десь на широких проспектах,
У центрі шумливого міста
Гостинно відкрилися двері —
У світ висоти й чистоти.

Все можна забрати з собою,
І меблі, й начиння, й оздоби,
Та тільки не можна садочка
На житло нове завезти.

В саду залишилися зорі,
І стежка, укрита травою,
І передміського трамвая
Ранковий і радісний дзвін...
Садок у зажурі чекає,
Коли ж то відхиляться знову
Оббиті цератою двері, —
Чекає господаря він.

Дерева цвітуть, як раніше,
Коли ще в будиночку вікна
Світилися світлом вечірнім,
А вдень — не змовкало життя...
Там тиша глибока... Не дзвонять
Сумні дзигарі старовинні,
І взимку ніхто край порога
Не обмітає взуття.

МІРА

Я не знаю міри,
Що дана моїй
Долі для роботи,
Для щастя,
Для мрій.

Я не знаю міри,
Що дана мені
На моє страждання.
Чекання.
Пісні.

Втратила я міру,
Втратила я лік
Дням, що промайнули,
Що зникли
Навік.

Я тепер не знаю,
Де безмір'я схов.
Що там залишилось —
Сумніви?
Любов?

Скільки залишилось
Сили для пісень?
А якщо померкне
Мій ранок,
Мій день,

А якщо не зможу
Світло засвітити,
Співом нахилити
Високу
Блакить?

Я підніму руку —
О, життя, дивись —
Як у дитбудинку
Малою
Колись...

Там була надбавка
Хліба й молока,
Знали, чого просить
Дитяча
Рука.

Знов життя помітить
Руку вдаліні,
Молодої сили
Надбавить
Мені.

* * *

Мені не повірять, що я пам'ятаю
Народження власне. Щаслива без краю,
Сповила матуся мене
У радощі тихі, в поділок поклала,
Гойдала і пестила, і промовляла —
Я тямлю й те слово ясне!

Та справді, подумайте: це неможливо,
Щоб хтось пам'ятав свого вродження диво!
А я пам'ятаю. Взяла
Моя мати на руки мене: «Дитино, —
Вона запитала, — навіщо, скажи-но,
Тебе я на світ привела?»

«Не знаю», — сказала я, та не словами,
А зором, що був зрозумілий для мами,
Тому пояснила вона:
«Вродилася ти для високої мрії;
Любити, страждати, плекати надії —
Це доля твоя негучна.

І — чуєш? — дітей народи, щоб на старість
Я стала бабусею, внукам на радість,
Щоб щастя твое зацвіло,
Щоб заздрістю серце твое не горіло,
Щоб ти не ламала ні душу, ні тіло,
В журбі не схиляла чоло!

Щоб оком захопленим сонце стрічала,
Щоб працю любила і втоми не знала,
Щоб ткала, варила й пекла...»
Отак говорила мені моя мати...
Смієтесь? Почути і запам'ятати
Це може дитина мала?!

А я пам'ятаю! Забути не можу
Похилену матір, і мову погожу,
І руки ласкаві її.
Життя я люблю. Вже зросли мої діти!
Я сонце захоплено вмю зустріти,
Труди не пропали мої.

А роки летіли. Вже мами немає.
Лиш образ її коло мене витає,
Лише спогадань дивина...
Хотіла б я неньці сказати півслова,
Та нині між нами не в'яжеться мова,
Як жаль, що не чує вона!

* * *

Голубі кити співають
в синім океані.
Я не знаю, звідки їхня
пісня і печаль?
Може, в шумі хвиль чаються
жалощі незнані,
Може, велетням блакитним
цього світу жаль?
Може, пісня — то розрада
на безкрайнім морі,
Де лиш небеса та води —
вічна безбереж?
А можливо, кит од щастя
в синьому просторі
Так співає? Ти не знаєш?
Я не знаю теж.
Може, то дітей колише
молода китиха
І співає колискову
велетням малим?
Може, кит вітрильник бачить
і співає стиха,
Виряджає в путь матросів
наспівом сумним?
Може, лайнери проходять?
Вікна серед ночі
Світять, і кити співають,
вздівши корабля?
Моряки радіють співу,
і серця співочі
Слухають, як їх вітає
матірня земля?
Голубі кити співають,
мов між берегами
Стеляться мости високі —
радості мости...
Там проходить сонце вранці
босими ногами,
Там єднають суходоли
голубі кити.

Змалечку мені природа
звуки дарувала,
Я любила наслухати
пісню на зорі.
Я колись вночі боялась,
як вітрів навала
Прилітала і гриміла
в нашім димарі.
А тепер сама виходжу
вітер зустрічати,
Слухати, як він співає
в злотних колосках;
Я люблю, як хвиля грає,
як січе край хати
Дощ і як прозора крапля
дзвонить на шибках.
Ну, а наспіви пташині
у травневім гаї?
Чи на світі є щось краще?
Мабуть, що нема.
Я не чула, як на водах
синій кит співає,
Як від голосу ясніє
далина німа —
О, якби не далечизни,
звук, немов лелека,
Прилітав би з океану
аж на рідний двір —
Чули б ми китів блакитних
на землі здалека,
Їхня пісня чарувала б,
наче світло зір.

* * *

Мене дивувала кедрина колись —
Вона так повільно підводиться ввись,
Сто років чекає твердючого плоду,
Сто літ і сто зим у негоду й погоду
Коріння й корону, й смолисту кору
Сто літ береже — соковиту й стару.

Колись не могла я ніяк зрозуміти
Ту силу, що входить у корені й віти,
Наказує все терпеливо знести,
Століття чекати й тоді зацвісти,
Не падати духом, із сонцем сплітатись,
По-царськи снігами в зимі одягатись,
Трудитися, соки тягнуть з глибини,
Вітати співочу птаху щовесни,
У кроні своїй, ніби синь, колихати
Закохану пісню й гніздо пелехате,
І так терпеливо прожити сто літ,
Аж вибухне з гілок сподіваний цвіт,
І все навкруги заспіває од втіхи,
І сипатись будуть у трави горіхи, —
Тоді вже дивитись, як люди в коші
Те золото зберуть, сміючись від душі!
Мене дивувала кедрина! А нині
Я знаю: чекання потрібне людині;
Зерняток, закутих в шкарлущу тверду,
Горіхів своїх терпеливо я жду.

На полі, де млавиця ходить осіння,
Покинутий сонях застряг.
Немає нікого, лиш вітер насіння
Видзьобує, начебто птах.
Той сонях стоїть, як печальний докір.
Здається, то — щойно прочитаний твір.

Блищить, як свічадо, ставок під горою,
Я стала в задумі над ним.
Пливе в ньому хмарка, що буде росою,
А може, дощем яровим.
Ставок самоцвітом лежить серед гір,
Здається, то — щойно прочитаний твір.

Забута, заросла травною стежина
Сказала: «Ходи-но сюди!»
Я глянула: чом це мохи та ожина
Покрили всі людські сліди?

Ти, стежка, блукаєш? З яких же це пір?
Здається, ти — щойно прочитаний твір.

Лежать на галяві розвалини доту,
Камінні розбиті уста.

Вогненний язик я узділа — достоту
Як в люті воєнні літа.

О брило камінна, твій голос і зір
Для мене — як щойно прочитаний твір.

Дивлюся: по небу зоря пролітає,

Немов оглядає здаля;

Як зблискує в місяці море безкрає,

Як світить вогнями земля;

Проміння біліє й горить, як папір...

Та зірка — то щойно прочитаний твір.

АРОН ВЕРГЕЛІС (1918—1999)

Арон Вергеліс — видатний єврейський письменник (поет, прозаїк, публіцист), головний редактор журналу «Советіше Геймланд», що виходив мовою ідиш у Москві.

Народився А. Вергеліс у містечку Любар на Житомирщині 1918 року. На початку 30-х років разом з родиною виїхав до Біробіджану. Вчився у Літературному інституті ім. М. Горького в Москві. Од самого початку до Дня Перемоги 9 травня 1945 р. воював на фронтах Великої Вітчизняної війни. Крім редакторської праці в журналі, А. Вергеліс вів немало громадську й політичну діяльність, спрямовану на згуртування єврейських письменників світу, він виступав як активний і знаний борець за мир.

Творчість А. Вергеліса, особливо проза, пов'язана з Україною. Дитячі враження письменника перенизують і його поезію, інколи печальну, інколи іронічну, навіть веселу, але завжди глибоку за думкою і цікаву щодо форми та образного матеріалу. Зрозуміло, біблійні мотиви близькі йому й дорогі, але вони в нього мають сучасне, гостре, громадянське звучання. У поезії А. Вергеліса надзвичайно сильно відбилася трагедія єврейського, народу, знищеного німецьким фашизмом, але печаль поета не ховається лише в національні боління, він викриває гітлерівських варварів як убивців гуманності, людськості, життя.

Перекладати ці вірші допомагав мені автор, який розуміє українську мову і для якого Любар, долина річки Здвиж є колискою і світлом, спогадом і мрією.

Дмитро Павличко

1983

З ТИХ ПІР ДОНІНИ

Донині на моїм обличчі
Палають сльози дітвори,
Яку під кулеметні кличі
Кати у Бабин Яр вели.

Мене вбиває до сьогодні
Есесівська звірина лють.
Донині ям жахні безодні
Переді мною постають.

Свист батога я чую нині, —
Хоч проминуло стільки літ, —
Як на моїй похилій спині
Той бич лишав кривавий слід¹.

Скидаючи кошмарів ношу,
І стрінувши чиєсь дитя,
Я на руках його підношу,
Благословляю на життя.

І досі на моїм обличчі
Палають сльози дівтори,
Яку під кулеметні кличі
Кати у Бабин Яр вели.

ЗУСТРІЧ

Якоїсь-то днини, якоїсь години літньої
Я відчиню лопатою прадавню ріллю.
І високі пороги історії всесвітньої
Запилужені пороги переступлю.

На відкопаній вулиці я стоятиму
В задумі декілька тисячоліть.
Потім вклонюся тобі, зіркатому,
Та будинку твоему, що на розі стоїть.

Ти скажеш: «Ця зустріч не така несподівана,
Все в світі вертається на круги своя.
Як пісня омріяна, але не співана.
До діда приходять онук, тобто я».

Ти мене подивуєш своїми пригодами,
Життям, що буяло, наче цвіт у саду.
До твого будинку новенькими сходами,
Що їх змайстрували геологи, я зйду.

¹ Згідно з біблійною легендою, кожен десяту вівцю, помічену змоченим кров'ю батогом, забивали. (Прим. автора).

Будем з тобою гомоніти на radoшax
Про кожну нам знану і не знану річ.
Ми не помітим, як до нашого градища
Підійде липнева тепла ніч.

Зберуться предки. О предки шановані,
Я все хочу знати про ваші останні дні,
Чи ви потонули справді в світовій повені,
Чи вас повбивали вороги навісні?

А може, у вас був Освенцим? Повідайте!
Може, в печах спалювали вашу плоть?
Не було кому пожаліти, в кого повірити?
Не хотів порятувати Господь?

Може, ви пожерті дикими звірами,
Щоб отак загинув цілий світ?
Та ж були ви людьми й воями вірними!
Як же це сталося?! Дайте одвіт!

Предки про все розповідають з охотою,
Все вони знають, що було й що є.
І голос твій чути з гортанною нотою,
І все стає ясным, зрозумілим стає.

В домі твоєму, мною відкопаному,
Я посиджу декілька тисячоліть,
Потім піду, поклонившись тобі, заклопотаному,
Та твоїй оселі, що на розі стоїть.

ПРОДОВЖЕННЯ

Так, продовження — це драбина,
Вище од моєї ноги — щаблі.
Ця дорога вгору вічна й невпинна,
Всі по ній проходять — великі й малі.

Старе відмирає під натиском молодого,
Але продовження — розвитку суть.
Гине насіння в землі, але й з нього
Пагони й колоски нещадно ростуть.

Так піднімається понаді мною
Той, що за мною йде швидкома.
Нинішнє колишнім стає, а будучиною —
Те, чого не було й чого ще нема.

ЛЮДИНА

Людство крок такий ступило.
Що тепер людині, бач.
Ближче зоряне світило,
Ніж настільний посвітач.

Космос, як розквітла галузь,
Близько, близько до чола.
Хто там знає, як дісталось
Пізнання свого крила.

Але відає й дитина,
Що на ноги рівно стать,
Щоб була прямою спина, —
Це найбільша благодать.

На ногах лишень ходити,
Випрямить криві хребти —
Важче це було зробити,
Ніж до Місяця дійти.

КОЛИСКОВА ДЛЯ АДАМА

— Скажи, Адаме, зчухлий в нудоті,
З якої частини твоєї плоті
За часину райського сну
Створити для тебе жону?

Як з голови — виїде зарозуміла постать,
Як із серця — буде надмірно заздростить,
Якщо із вуха — світ вона зробить глухим назавше,
Якщо із ока — підглядатиме, до шпаринки припавши,
Як з ноги — бігатиме за чужими мужами,
Як з язика — буде захланною до нестями,
Як з руки — від її торохтінь-говорінь
Буде всім нам амінів.

Засни, Адаме, зчухлий в нудоті,
Ребро візьму з твоєї плоті,
Ребро у м'ясі, кістка глибока,
Не має вуха вона, ні ока.
Засни, Адаме, перша людино,
З ребра змайструю тобі дружину.

Терпи, будь ласка, як різону —
Ось вона, маєш свою жону!

— Господи, що ти зробив з мого тіла?
Моя жінка — зарозуміла,
Заздрісна, криклива — я ледь живу;
Підглядає крізь дірочку замкову,
Бігає за чужими чоловіками,
Все загарбати прагне руками й думками,
Торохтить, одпочити й на мить не дає.
Поверни мені, Боже, реберце моє!

— Лю-лі, лю-лі, Адаме, не рипи,
Це твоя доля. Спи!

ТОМУ, ЩО СМІЯЛИСЯ ЛЮДИ

Веселому жарту хвала!
Людина всміхнулася в горі —
Тягар вона з себе зняла
І мислі прогнала суворі.

О, скільки печалі в ночах,
А скільки при світлі облуди!
Чому ж ото світ не зачах?
Тому, що сміялися люди!

Веселому жарту хвала,
Присутньому в кожному началі!
В прародичів радість була
Сильніша від горя й печалі.

Курився від засухи шлях,
І гинули вівці й верблюди.
Чому ж ото світ не зачах?
Тому, що сміялися люди!

Веселому жарту хвала!
Говорять, що Ноя носило
По водах без кіля й весла
Звичайне і п'яне барило.

Потоп — то невиданий жах,
Втекти неможливо нікуди.
Чому ж ото світ не зачах?
Тому, що сміялися люди!

Веселому жарту хвала!
Тож смійтесь — хай меншає зла!

ПІСНЯ

Ні злота, ні срібла не треба мені,
Має моя пісня всі нагородні.
Проситись не буду на світлий Парнас —
Лаврів є доволі — для мене й для вас.
Пройде моя муза туди і назад,
Йї же не потрібний той лавровий сад.
Збережи, читачу, мій один рядок —
Це — мені пошана, це мені вінок.
Не потрібно слави, суєтної гри,
Тільки моє слово, друже, повтори!
Я не знаю страху, ні пересторог,
Бо у мене ліру не одніме й Бог.
Це тому, що пісню власну, не чужу,
Відчуваю в серці й серцем бережу.

СТІНА ПЛАЧУ ДЛЯ АННИ ФРАНК

На невідомому острові, в невідомому морі.
На безлюдному березі, де маяки сліпозорі...
Позліталися янголи, з'явилися людські душі,
Ніби чудом, зібралися невмирущі та дужі,
І для Анни долину та гори святили,
І для Анни тесали гранітні брили,
Очищали пісок від небажаної пилюки.
Випалювали ями, роздроблювали каменюки,
Носили на плечах скелі, складали стіною,
Щезали й появлялися, як зорі за далиною.
Дзвони дзвонили їм, але нетутешні
Співали птиці, риби, чорно цвіли черешні.
Чулися барабани і віолончелі,
Єврейські та російські голоси невеселі,

Чулася польська, фламандська, французька мова,
Чорна барва перемагала, але була й лілова,
Блакитна, небесна, брунатна й зовсім зелена,
Все мерехтіло, світило, летіло, мов листя з клена,
Ряхтіння барв і мелодій можна було прийняти
За феєрверк, що з неба спускається для дитяти.

І сталося диво — стіна плачу для Анни,
Серця покладені на серця, притулена рана до рани,
Для всіх мучеників стіна плачу височенна,
Притулена рана до рани — стіна плачу священна.
А на той острів незнаний у невідомому морі
На той безлюдний берег, де маяки сліпозорі, —
Не питайтеся, яким дивом і в які дати, —
Третина народу єврейського приходить ридати.
А дві третини — Гітлером не закатовані, не вбиті, —
Шукають у снах тієї стіни, як несамовиті,
І не можуть її знайти од півночі до ранку,
Бо далеко вона, десь там, де ніч засуває фіранку.
На незнаному острові, в невідомому морі,
На безлюдному березі, де маяки сліпозорі.

НЕ ТАК ВОНО ПРОСТО СОТВОРЕНО СВІТ

Набором кількох закликаючих фраз
Життя сотворити і всесвіту диво!
Ти в цьому, Всевишній, запевнюєш нас?
Йй-богу, повірити в це неможливо!

Створити словами простори землі,
І сонце, і зорі, і птицю двокрилу?
Погано придумано, Боже; мені,
Скажу Тобі чесно, таке не під силу.

Якби мене люди в боги возвели,
То що я сказав би? — Подітися ніде! —
Пишіть, та не так, щоб з моєї хвали
Сміялись дотепники та буквоїди.

Лиш так П'ятикнижжя творіте, щоб міг
У чудо повірити кожен безвірний —
Як вірить у Шолом-Алейхемів сміх,
У казку, де звір говіркий і покірний.

Творець не повинен цінителем быть
Натхнення свого — нема йому плати.
Як люди творіння його заберуть
На щастя для себе, то що додавати?

Не так воно просто сотворено світ.
Ми, двоє, наш світ будували роками,
Та місяців дев'ять бракує до літ,
До тих же, щоб третє з'явилося між нами.

МИХАЙЛО МОГИЛЕВИЧ (1920—1986)

* * *

В мене є сади плодючі,
А також безмежні ниви,
Праліси глибокі й пуці,
Де птахів лунають співи.
Рідним словом розмовляю
З тими нивами й лісами,
З тими землями, що краю
Їм нема під небесами.
Так, мов з матір'ю своєю,
Так, мов з дідом сивобровим,
З морем, з річкою, з зорею
Розмовляю рідним словом.
Трави, що ростуть у лузі,
І вітри, що в небі віють,
Як товариші, як друзі,
Мою мову розуміють.
По-домашньому говорим
Без красивостей фальшивих
Спів лунає синім бором,
Колоситься хліб на нивах.

* * *

Я йшов до тебе, поспішав якмога,
Вчарований — летів, неначе птах.
До тебе лісом почалась дорога,
Від тебе лісом закінчився шлях.
Минулося, пропало, відшуміло.
Але ту днину в серці я зберіг,
Коли в обійми брав тебе несміло —
Палахкотіло на вустах моїх
Твоє дихання, як вино, п'янливе,
І чув я серцем, як тремтять, горять
Грудей твоїх тугі, аж гострі, сливи,
Твоєї плоті чар і благодать.

Той сон пройшов. Не вернеться ніколи.
Але шумить над шляхом давній ліс.
Він ніби кличе знов на ті околи,
Куди я серце, повне щастя, ніс.
І ти жива в моїй душі, кохана,
У кожному поклику моїм жива.
Ти ніч моя, ти світло мого рана,
Мої тривожні кроки і слова.

ТРИНАДЦЯТА СИМФОНІЯ

Я слухав Шостаковича. Він сам —
Диригував оркестром. Геніальний
Митець. Він був блідий у світлі ламп;
Несміливий, у постаті печальний.
Та тільки світло згасло — до небес
Злетіли його руки, наче крила.
І весь він у висотах ніби щез.
А музика тоді заговорила.
Заплакала, немов людина. Крик
Болящий розривав далекі далі.
Скорботою поповнився материк,
Чуттям, що народилось в цьому залі.
І схрещуються звуки, як мечі,
І чути поклик радості і миру,
І наче сонце, що зійшло вночі.
Звук одягає небеса в порфіру.
Здавалося, що стіни розійшлись,
І стеля зникла в глибині простору,
І голуби злетіли в ясну вись,
І рук мільйони простяглися вгору.
І світляний розбурханий потік
Крізь небеса прорвався барвінкові.
То композитору двадцятий вік
Аплодував із вдячності й любові.

СВІТАНКОВИЙ САД

Сад на світанні. Златопадь —
На тлі блакитної полуди.
Під вітром яблука тремтять,
Немов тугі дівочі груди.

І прислухається земля,
Як грають життєдайні соки,
І важко дихає гілля,
Таке принадне й невисоке.

І прокидаються пташки,
І дятел десь у стовбур грима...
Дерева, наче малюки
З ясними, добрими очима.

Виходить днина золота,
Все мерехтить у росах ночі.
Троянда відкрива уста.
Немовби заспівати хоче.

День виповнився по береги.
Повсюди стільки світла й дива!
Земля, як жінка, від жаги
І зрілості тремтить щаслива...

В СОСНАХ

Ходжу в соснах. Тихо заряділа
Далечінь од несміливих зір.
Наступає, від роси сп'яніла,
Ніч на чотирьох ногах, як звір.
Лізе незворушна, темна мрява,
Заповзає аж у кість мою.
Лиш дерева дивляться ласкаво,
Їхні добрі очі впізнаю.
Пролітає вітер над землею,
Чеше хвоя кучері мені.
Пізній птах за парою своєю
Гірко плаче й тужить на сосні.
Пташе мій, твій плач стає піснями.
Я на тебе схожий, подивись!
Лиш одна відмінність поміж нами —
В мене людське серце, повне сліз.

ПИНЯ КИРИЧАНСЬКИЙ (1921—1986)

МАМИНІ РУКИ

В моєї матері долоні в мозолях,
Спрацьовані й тверді, мов каменистий шлях.

У дні війни вона ходила на покіс,
Тягнула плуг важкий і корчувала ліс.

Як ешелон бійців поранених прийшов,
То день її погас і похолола кров.

І серце матері, що прагне лиш любить,
Зробилось кулею гарячою в ту мить.

Гнів матері мене в окопі розбудив,
І в серце ворога я кулю засадив.

* * *

Розкинулось на пагорбах село,
Навкруг пшеничні золоті моря...
Коли згасає неба ясне тло,
Летять вечірні іскри з димаря,
Ставні доярки на роботу йдуть
На двір колгоспний — широченний двір.
Прийшли корови з паші й воду п'ють,
Неначе п'ють зелене сяйво зір.
Напившись добре світла й даліни,
Стоять, схиливши голови, у млі,
Так, ніби прислухаються вони
До подиху щасливої землі.

ГОНТАР

Дідусь мій, Леві, майстром був чудовим.
Він на Волині накривав хати.
Вділяв охоче біднякам та вдовам
Своєї мудрості і доброти.

Він горбився на хліборобській хаті,
Світанок заставав його в трудах.
Текли потоки неба синюваті,
Де він латав гнилий і чорний дах.
По селах сонце він носив щоднини
І в кожному домі зустрічав братів.
Але ж мій дід не гонтами самими
Від хмар і злив закрити світ хотів,
А серцем, де збирались людські болі,
Очима, де сміялася блакить...
Зросла раїна у широких полі
І давню пісню дідову шумить...

В ПОЛЕ ДО КОЛОСНЯ

Вітер полем золотим біжить —
Далина безмежна і відкрита.
Обрій надить, зваблює блакить,
Шелестить під ним колосся жита.

Вітер цей працює все життя,
Б'є крильми у сонячному блиску.
Кожен колосок — йому дитя,
Поле він колише, мов колиску.

Помах крил його почув я в сні,
Досвіта збудився, вийшов з хати,
Зрозумів, що це пора мені
В поле до колосся вирушати.

Кличе вітер з польових доріг —
Колоски важкі схилились долі.
Знаю: їм потрібно рук моїх.
Вже іду — допізна буду в полі!

* * *

Несу на гору серця свого жар,
Крута дорога виступає з хмар;
Там, на вершині трудної гори,
Громи сильніші, зливи і вітри,
Та певно я побачу звідтіля,
Яка благословенна ця земля,

Що їй віддав я радо піт і кров,
І хоч не все я звершив і зборов
На цій землі за день... її трудар —
Несу на гору серця свого жар!

КРАПЛЯ РАДОСТІ

Зазеленіло в небі веснянім
Те дерево, що посадила мати.
Листочок я зірвав — роса на нім
Тремка, що можна подихом зігнати.
У крапельці, що, як жива, тремтить,
Поніс я щедре сонце та блакить.

Ця ноша нелегка. Тремтить рука.
Душа — як те вітрилище на реї.
Мені здається, із того листка
Лунає голос матері моєї.
Вуста тихенько шепчуть: «Пощасти
Мені хоч крок цю крапельку нести!»

* * *

Сниться зайчику зелений ліс,
Тишина, розлита на деревах;
Сонце, наче в міріадах сліз,
Мерехтить у росах кришталевих.

Зайчик прокидається... тремтить...
Небезпеку чує, щулить вуха.
То біжить, то спиниться на мить,
Пострілу чекає, мов обуха.

А мисливець жде... І не проси —
Він свою рушницю не відхилить...
Раптом сонце бризнуло з роси
І мисливцю очі засліпило!

Я за цю благословенну мить
Хочу сонцеві хвалу воздати...
Знов зайча в траві собі сидить,
Знову ліс шумить у снах зайчати.

МІЙ ВІРШ

Дощ грайливий і теплінь травнева —
Так буває тільки навесні.
Пуп'янки відкрились, і дерева
Цвітом усміхнулися мені.

З горя й щастя, наче волоконце,
Днів моїх зіткалась течія.
Крізь мале віконечко, як сонце,
Повернулась молодість моя.

З піснею у сонячній обнові,
Перед світом став я, наче день.
Променіють сили світанкові
У моїй любові до людей.

Радощі і болі, а не рими,
Я носив під серцем стільки літ!..
Так піду дорогами крутими,
Власний шлях торуючи у світ.

* * *

Наче спраглий цвіт, що знову
По дощі встає в розмаю,
Я підводжу свої плечі,
Гордо спину розгинаю.

Зводжу голос вище й вище,
Світлом наповняю очі —
І від серця відступає
Тиша і тривога ночі.

Що з того, що моя пісня —
То коротка полотнина?!
Та вона на вітрі грає,
Майорить, моя єдина!

Як зів'ялий цвіт, що знову
По дощі встає з розмаю,
Розгинаю горду спину
І нових пісень співаю.

Не хочу йти нікуди,
Бо добре й тут мені.
Переінакшити себе я не бажаю.
Так само скажуть вам,
Брехливі шукачі рідні,
Всі чесні діти мого краю.

Не будьте мені дядьком,
Бо я не знаю вас!
Є хліб у мене в хаті,
Є світло повсякчас.

ДІВЧИНКА Й КОТЕНЯ

Не з книжок, не з оповідей друга,
Не з кіно я знаю жах війни.
Сповнює мене щемлива туга
За ясною миттю тишини.
Дивиться дівчатко телевизор,
Котенятко — на руках. А втім
Зблиснули в її очицях сльози...
Що ж то на екрані голубім?
Там — на полі діти, голі й кволі,
Виснажені в'язні без окуть.
Йдуть снігами, йдуть вони поволі,
Серед ночі зимової йдуть.
Боже, розгулялась хуртовина,
І дерева гнуться навсібіч.
Зігріває котеня дитина
Біля свого серця в люту ніч.
Раптом почало гриміти. Зброю
На дітей націлили здаля.
Дівчинка на сніг упала. Кров'ю
Запалилась довкруги земля.
Спалахнув і сніг біля дитяти
Вбитого... І я в огні стою...
І сидить коло екрана мати
І цілує донечку свою.
Не з книжок, не з оповідей друга,
Не з кіно я знаю жах війни.
Сповнює мене щемлива туга
За ясною миттю тишини.

ТЕЛЯ

Не знає ще теля й не може знати,
У чому радощі. Коло воріт
Зачинене стоїть. З очей теляти
Печаль спливає у широкий світ
Крізь діри та щілини загорожі.
А там корова на пастівнику
Щипає трави трепетні та гожі
І все відходить у далінь дзвінку.
Втім сумно заревла вона, неначе
На луг покликала дитя своє,
Котре стоїть у загороді й плаче.
А вітер віє й жалю завдає —
Приносить пахощі трави малому
Теляткові — аж сльози запеклись.

У чому ж радощі? Напевно, в тому,
Щоб ждати і діждатися колись.

Колись втовкмачував мені мій дід старий: «Затям:
Від скромності надмірної не станеш здоровішим ні на грам!».
Тоді не міг я зрозуміти його печальної науки —
Ніщо в житті не дістається без боротьби, змагання й муки!

* * *

Пес гавкає й кусає він, бува.
Ту рану вигоїш за день — за два.
Лякає інше зло — зло мовчазне,
Що тихо в серце нашептом утне.
Кусають небезпечно ті людці,
Хто з маскою смирення на лиці.

АВТОГРАФ СОНЦЯ

Шумить осінній ліс, неначе бронзовий.
Повита хмарами сумна далінь.
На кожному листику свої автографи
Лишило сонце й відступило в тінь.

Неначе теплий град, спадають жолуді,
В повітрі грає золотиста мідь.
І листя річкою в дороги жолобі
Тече невидимій зимі навстріть.

Ось на поляні, де отаву скошено,
Ірже лоша, аж б'є під серце щем.
Дівчатко йде, жовтіє гриб у кошику.
Ще мить — і вітер полосне дощем.

* * *

Якби за все життя я написав
Єдиний вірш, то і тоді б сказав:
Я не намарно жив, бо голос мій
Комусь дав силу на путі трудній.

ЗАДОВОЛЕНІ СТОВБУР І КОРІННЯ

Ліс відчинив переді мною брами,
Заходжу я в його зелений дім.
Пливуть і сяють щебетання барви,
Втопаю в їхнім сплеску золотім.

Працює дятел. Стовбур і коріння
Від цього задоволені. Горить.
Він у важкій роботі. Щохвилини
Вистукує новий, цікавий ритм.

Він хробачню видовбує так сміло,
Щоб дерево росло і зеленіло.

ЛЕВІТАН

Якби прийшов сам Левітан сюди,
Де ліс бринить, як осені сріблясте волоконце,
Він здивувався б: майстер не в спроможі
Такий пейзаж намалювать за все життя,
Який за літо тут намалювало сонце.

* * *

Десь біля серця смуток ліг,
І світ стемнів переді мною.
Печалюся, що юний сніг
Покрився вчора сивиною.
Біліла надовкруг земля,
Мій зір летів понад полями,
Я запримітив звіддала,
Що на снігах темніють плями.
Так солодко озимина
Під покривалом снігу спала,
Та час призначений мина,
І рветься нитка покривала.
Вже капле із дахів. Сніги
Сивішими стають дедалі.
І разом з піснею снаги
Бринить у серці звук печалі.
Мій сніже, я вклонюсь весні,
Але не можу страх збороти!
Боюсь — роз'ятриш ти мені
Торішні болі та скорботи...

* * *

Сонце. Небеса погожі.
Вітер ходить коло хати,
І мішок на загорожі
Він витрушує завзято.
Випала з мішка зернина
Манюпусенька, манюся.
«Я, — подумала пташина, —
Їсти пил той не візьмуся!»
Але вітер-вітеренько,
Вдачу маючи дбайливу,
Зеренце поніс легенько
На осінню теплу ниву.
Буде колосок вусатий
З того зернятка, я знаю.
Буде вітер витрясати
Добрі міхи для врожаю.

* * *

Бентежна ніч пливе у шелестінні,
Як тиха пісня, в далеч зореву.
Злилися на галявині дві тіні
І колихають, як до сну, траву.

Стоять навкруг дерева, мов солдати,
Як на кордоні спокою пости.
Молодика лице злодійкувате
Між хмарами зорить із висоти.

І лється з неба світло золотаве,
І сяйвом зір блискоче сіножать,
І вітер на галяві хвилить трави,
Все нижче хвилі хияються й біжать.

Все швидше там колишуться стеблини —
То молодість моя до мене плине.

ПОБАЖАННЯ

Дочко, як пройдеш ти біля древа,
Що садив його наш дід колись,
Побажай, щоб сила коренева
Буйне гілля піднімала ввись!
Хай воно росте, і хай ніколи
Блискавиця стовбур не розколе!

ДАВНІЙ ГРАМОФОН

Грає давній грамофон —
А душа щемить.
Вже не стіни навкруги,
А поля й блакить.

Видихає він з труби
Радість і біду.
Будить в серці кожен звук
Згадку молоду.

Я закутався в пісні,
В їх тепло ясне...
Хустка мамина колись
Гріла так мене.

По засніжених степах,
Де гуло й мело,
В ній ходив я, і в душі
Ткалося тепло.

Грамофоне, не змовкай,
Ще заграй мені!
У моїй душі нові
Гріються пісні.

ГРИБИ

Склепіння буків та дубів
Світили, наче злотні брами.
Був день осінній, наче спів,
Коли ходив я за грибами.

Я йшов по лісу навмання,
Крізь гілля пробивавсь черлене.
Мов грудка снігу біля пня
Гриб усміхнувся враз до мене.

Сміється гриб, і надовкруг
Повітря дзвонить, наче грає.
Кора світліє, й до яруг
Веселе сонце заглядає.

Я в небо глянув — тую ж мить
Щось душу опекло нестримне
І болісне — то гриб гримить
В печальнім небі Хіросіми.

Пустелю бачив я здаля
Крізь прбсторів і літ завісу.
Чи ж там, де спалена земля,
Не буде вже ніколи лісу?!

* * *

Зацвіли вже липи. Квітне луг.
Стелеться в садах дорога літу.
Метушаться бджоли надовкруг
Юного і запашного цвіту.

Солодощі п'ють вони, але ж
Їхня праця спочиву не знає.
Ще краплину меду не збереш,
А вже сонце в ліжку засинає.

День солодкий від роботи. Він
Був би ще солодшим, якби грому
Не було із медвяних сторін
Та бджола вернулася б додому...

Моя пісне, хочу я, щоб ти
Прилітала на квітучу галузь,
Щоб була невтомною й завжди
До своєї пасіки верталась.

* * *

Вже йде весна. В садах квітневих
Її знамена майорять.
І на кущах, і на деревах
Зелені вогнища горять.

Розхристане, кудлате листя
Причісувати вітер звик.
Та ось надходить — подивися!—
Із ножицями садівник.

Куці підстрижені. Рядами
Стоять вони — всі, як один.
Як діти однієї мами —
Всі ростом на один аршин.

Навіщо ножиці залізні
Зрівняти хочуть кожну віть?..
Зірки над нами сяють різні,
А хто цим журиться, скажіть?!

ДІДОВЕ ГОРНЯТКО

Дід мій воду пив — спокуса
То була, а не вода.
Аж замочувались вуса
І рудава борода.

Жадібно він пив і втому
Із лиця свого стирав,
Примовляючи при тому,
Наче знахар біля трав.

Я зберіг — це просто диво! —
Кварти дідову стару,
І сьогодні шанобливо.
В руки те горня беру.

Я боюсь, щоб не порвати
Згадки золотої нить.
І здається, що з горняти
Дідів голос дудонить.

* * *

Мороз. У небеснім просторі
Зірниці тремтять. Наяву
Крізь ночі глибини прозорі
Я, сном оповитий, пливу
І чую у серці тривогу —
Чи ніч проминає, чи мить?
І ось я ступив на дорогу,
Що в поле засніжене мчить.
І ось я побачив людину,
Що холодом скута була...
Її я зігріти повинен,
Хоч сам потребую тепла.

ТОЙ ДАЛЕКИЙ ДЕНЬ

Сніг сипався густий, м'який, лапатий,
Хуртеча вила на шляху нічнім.
А вранці з хати сніг скидали тато
В не по літах завзяті молодім.
Кіт грівся коло печі. Прокидалась
Блакитна днина тиха та ясна.
Грошиною моя сестричка гралась
Край інеєм покритого вікна.
Вона на склі засніженім монети
Сріблясті штампувала: скарб — за мить...
О, як згадаю ті важкі замети

І той далекий день — душа щемить...
Сміялася моя сестра. Хороший
Той усміх линув, наче світло мрій.
Мороз нарисував багато грошей —
Хустину теплу купить мати їй!
І холод буде не страшний для неї —
Надвір! Надвір! Там діти і санкі,
Там бабу снігову серед алеї
Виліплюють веселі хлопчаки!
Та раптом освітилося віконце,
На склі поникла квітів дивна в'язь.
Монети срібні розтопило сонце,
Моя сестричка слізьми залилась.
А мати на базар пішла. Хустину
Продати, щоб картоплі нам купить.
Ждемо її. І мрієм без упину.
І кіт побіля печі муркотить.

СОРОЧКА

Із матерії неба, що сяйна, мов атласи,
Золотими нитками, що їх сонце пряде,
Вший для мене сорочку, мій натруджений часе,
Щоб її не скидав я вже ніколи й ніде.

Не коротку, не довгу, не вузьку, не широку,
А таку, як потрібно, — ти ж бо знаєш мене...
Скільки вбито Ейнштейнів! Стали трави — нівроку! —
На могилах співають щось правічне й сумне.

Раптом серце гойднулось — незахищене, голе.
Кров палає. Жарота! Задушуся за мить.
Там від маків червоних загорілося поле,
Там хитається обрій і земля стугонить.

Прокидаюся. Ранок. Ходить сонце, як пава.
В серце, в мислі, у вікна наливається день.
Сам себе я питаю, чи нема в мене права
На сорочку, що вшита з материнських пісень.

Хай летять мої вірші крізь всесвітні простори,
Наче клич журавлиний, невмирущості ключ.
Я на вулицю вийшов. Де ж ті крила-опори?
Йде дружина зі мною, йде дочка — попідруч.

ВІН ЖИТИМЕ ЗАВТРА

Я — мов дерево. Гнуть його бурі,
Нагинають шалені вітри,
А воно — до сіяння в лазурі,
А воно — догори, догори!

Скільки цвіту розчакнуто градом
І підковами грубих чобіт!
Але сонце сміється над садом
І вкривається квітами світ.

Мій народ, як затоптана ватра,
Обертась у вугілля жакне.
Та живий він! І житиме завтра,
І тоді, як забудуть мене.

СИЛА КОРЕНЯ

В корінці деревини причаєна сила,
Що годує все гілля снагою життя.
Сила спогаду нині тебе оновила, —
На шкільному подвір'ї — ти знову дитя...

Там садив ти дубка. І змокрила сорочка,
І від поту тісною зробилась вона,
І любов до твого золотого дубочка
Повертається в душу твою, як весна.

І життя відкривається знов од начала,
І дубовий листок твоїм серцем стає...
Не забудь же й ту пісню, що мати співала,
Бо то корінь, що гілля годує твоє.

ЗАКРИВАВЛЕНА СОЛОМА

Фашист застрелив діда на хатині,
Як той латав дірки старих покрить.
Які були дощі! Але донині
Кров на соломі, як вогонь горить.

Суворо груша дивиться на хату,
А як нахлине хвиля вітряна,
Гіллям ворушить стріху кострубату,
Так, начебто, шукає щось вона.

А що там є? Зчорніле вже колосся.
Ось я піднявся по старих сніпках
І крик почув! Чи так мені здалося?
Солома закривавлена в руках...

Вона пече. Горять мої долоні.
І пахне дим, гірка отруйна чадь.
І знову дощ, і знов сніпки червоні
Живою кров'ю в стрісі тій горять.

ЛЮДИНО, ЖИТИ В СОНЦЯ ВЧИТЬСЯ!

Над пругом сонце палахтить,
Заходить, помирає...
Благословенна тиха мить,
Як барви світ мінняє!

Стежки стемніли лісові,
Галявина поблідла.
Там появились тіні дві
І пісня там розквітла.

Були й немає... тільки мла
В траві лежить до рання.
Яка велика і мала
Планета в час кохання!

Палає дня безмежна вись,
Цвітуть ночей блавати.
Людино, в сонця жити вчить,
Вчить в нього й помирати!

БЕН ЦІОН ТОМЕР¹
(1930—1998)

РІТІ

I

Любов твоя за смерть сильніша
Ти до мене з другого берега Лети
Прийдеш
Як тільки покличу пошепки
Твоєю оксамитною мовою
Прилети до мене прилети
Одягнися в крила і прилети
До цього берега Лети
Де сидів я і плакав
І згадував яка ти була зі мною

II

Ти повернешся навіть з тої ріки
Що всіх у пекло відносить
Повернешся
Не покинеш мій клич у пустелі
О повернися душе моя
До життя свого і до мого
Що без тебе мертвіє
Не покинь же мій клич у пустелі

III

Ти повернешся
Повернення вже мені пророкує
Ясновидюче серце
Моя буря
Плоть і море

¹ Бен Ціон Томер народився в Польщі, жив і формувався як поет в Ізраїлі, писав івритом. Перекладав українську поезію, приїздив на 90-ліття М. Рильського до Києва. (*Прим. перекладача*).

Ти з полону останньої темноти
Повернешся
Прогризаючи сіті Ангела зору і смерті
Наточеними об темінь зубами
Ти саван як шкіру змія скинеш із себе
І піднімешся й станеш
У вікнах моїх наче мирта біла
Сміючись
«Ку-ку! Ось я!»
Із шелесту слів наче з теплого попелу
Наймення твого я постану
І в тебе впаду на порозі
Наче в сонця обійми
В літа меди і плачі солоні
Обличчя твоє обціловуючи
Прах і море

З ІСПАНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

МІГЕЛЬ ДЕ СЕРВАНТЕС (1547—1616)

РОЗМОВА БАБ'ЄКИ З РОСІНАНТОМ

«Що сталося, Росинанте, чом ти схуд?» —
«Бо їсти не дають, біда та й годі». —
«Та ж є солома чи овес в господі!» —
«Ба, пан мій — то скупар і страхопуд». —
«Ослячими словами ллеш ти бруд
На лицаря, відомого в народі». —
«Він — дурень. Закохався і відтоді
Став найнуднішим із усіх зануд». —
«Любов — то зло?» — «Ні, знак ума слабого». —
«Ти — метафізик». — «Їсти дай мені». —
«Звернись до слуг вояки бойового!» —
«Не допоможе, їх проси чи ні —
Вони такі ж убогі і марні,
Як я, коняка; в них нема нічого».

ЦИГАНОЧКА

Коли Пресьйоса гра на тамбурині,
Бринить повітря, збуджене до дна,
Руками перли розкида вона,
Троянди з уст роняє в тій хвилині.
Шаліє ум, душа, немов струна,
Тремтить, неначе входить до святині.
Дівчати рухи ніжні, безпробинні
Вчаровують, як неба далина.
Доведене кохання до знетями,
До стіп її з тривожними серцями
На Купідона поклик люди йдуть.
Вона грудей незгасними сонцями
Звеличує любов — свою можуть,
Та в ній ще інших сотні див живуть.

* * *

Хто джерело й отаву запашну,
І тінь на луках сонячних покине,
Хто не присвисне на пташа невинне,
Котре звістує радощі й весну,

Хто зайця чи козу в гущавину
Не гнатиме через горби й долини,
Хто в пообідні палахкі години
Відмовиться від супочинку й сну,

Щоб супроводжувати вбивства, смерті,
Любов нещиру, заздрощі, біду,
Жахні серця, ненавистю прожерті?

З полів я вийшов і в поля я йду.
Змагання лютих сил мені байдужі,
Мої кайдани — то жасмини й ружі.

* * *

Священна дружбо, ти, що на землі
Свою подобу ложну залишила,
Злетіла в емпіреї й, легкокрила,
В щасливих душ вселилася житлі,

Ти, що показуєш нам оддалі
Справдешній мир, як рятівні вітрила,
Задля котрого навіть добра сила
Нерідко звершує діяння злі,

Зійди з небес на твердь, що тоне в злобі,
Або ж брехні навік заборони
Вдягатися в твоє сяйнисте плаття,

Бо лжа, яка живе в твоїй подобі,
Поверне світ до давнього сум'яття,
До розбрату старого, до війни!

ЛОПЕ ДЕ ВЕГА
(1562—1635)

СВЯЩЕННІ ВІРШІ

XVIII

Чи маю я той скарб, що дружба береже,
Що ним піклується Ісус мій біля входу,
На варті стоячи у темінь та негоду,
Чи ж маю щастя те, скажи мені, душе?

О, сумніви мої! Невже я сам, не вже
Дверей не відчинив, порушивши угоду,
На почуття свої насунув брилу льоду,
І чистий намір твій стоптав, як зло чуже?

Мій ангел говорив: «Збудись, покинь вагання,
З'явись біля вікна, поглянь же, хто прийшов,
Побачиш — там стоїть твого життя волання!».

Божественна краса, незвідана любов
Прибуде завтра знов, ти ж не відкриєш знов,
Щоб знову мучитись од вечора до рання.

XLVI

Хто не любив тебе, не відає кохання,
Краса небес в тобі сяйнисто-золота,
Твого пахучого волосся густота
Вчаровує, мов палъм під вітром колихання.

Як ірис росяний в годину передрання,
Так свіжістю блищать звабні твої уста.
Від рук твоїх тонких, від кожного перста
Дух гіацинта йде, як пристрасне волання.

О, Господи, де був мій розум, як я міг
Покинути її, піти на смерть неначе,
Відмовитись навік од найсолодших втіх?

Вбиває час мене, поспішно й нетерпляче
Вчинив я зло собі, і серце моє плаче,
Йдучи руїнами самотніх літ моїх!

ФРАНСІСКО ДЕ КЕВЕДО-І-ВІЛЬЄГАС (1580—1645)

Все забирає рік життя з собою,
Глузуючи з холодної плити,
Що проти часу сміє піднести
Свою камінну тривкість, наче зброю.

Дитя, що вперше до землі стопою
Торкнеться, почина до смерті йти.
Мчу до тієї ж темної мети,
Як потічок до моря за горою.

Секунди — кроки немичні й страшні,
Роблю їх проти власного бажання, —
Йду явиною, але йду і в сні.

Смерть — то короткий подих, мить остання.
Якщо вона закон, не покарання, —
Навіщо так печалитись мені?!

* * *

Склепити зможе темрява остання
Мої повіки і звільнити вмить
Од плоті душу, де печаль щемить,
Немов свободи тоскне пожадання.

Та пам'яті ясне палахкотання
Із цього боку пільмі не згасить,
Мого вогню бентежна ненасить
Не скориться законові зникання.

Душа, котрій тюрмою був сам Бог,
І мисль, котра світила й прагла льоту,
І кров, що гріла тлінності чертог,

Покинуть плоть свою, а не турботу, —
І в прах обернуться, але достоту —
В прах, сповнений любові і тривоги!

* * *

Печально я дивлюсь на стіни батьківщини,
Розхитані тепер, давно колись міцні,
Їх обертає час: каміння — в купи глини,
Розкішні палаци — в розвалини сумні.

На поле вийшов я, струмок там з льоду плине,
А сонце п'є його — ні крапельки на дні
Не залишається, і в тінь свою ялини
Ховають крадькома дня зблиски світляні.

Я в дім свій увійшов. Там ні нащо дивиться!
Руїна довкруги. І навіть патериця
Моя скривилася, як постаріла жердь.

І шпага втратила прикмети молодечі;
Я дома не уздрів ні однієї речі,
Що не нагадує про невідступну смерть.

* * *

Учора сном було, землею *завтра* буде!
Раніше — то ніщо, пізніше трохи — дим!
Себе я вгадую в поривах до облуди,
Мене замкнув часу палаючий нестрим.

Короткий бій війни — нема доріг нікуди;
Мене вбиває плоть моя — стаю старим.
Обороняюся мечем, що в мої груди
Націлений, бо хтось правує краще ним.

Учора вже нема. Де ділося, не знати.
І *завтра* ще нема. А *нині* що? Гінець,
Що в смерті урвище прийшов мене зіпхати.

Години й миті всі йдуть на сумний ралець,
І дзенькають вони, мов кайла і лопати,
Що пам'ятник мені будують, — гробовець!

ПЕДРО КАЛЬДЕРОН (1600—1681)

* * *

Ті, що були веселістю й красою,
Прокинувшись на досвітку зі сну,
Під ніч обернуться в печаль марну,
Заснуть, обняті тьмою льодяною.

Веселка, що карміну й злота грою
На мить просяє далеч грозяну, —
Знак людського життя: все за одну-
Єдину днину пролетить стрілою.

Для розквіту троянда чарівна
Росте і розцвітає, щоб зів'яти;
Один бутон — колиска і труна.

Життя, як день, майне, коли з дитяти
Стає дідусь, — і вже пора вмирати!
Вік — що година, рік — що мить одна.

* * *

Волосся пишне, що йому дала
Свободу ніч, — розсипане, бунтливе;
Красуня чеше, випрямляє звиви
Промінь, що в'ються на дузі чола.

Як би ретельно праця та не йшла,
Яке б чесання не було дбайливе,
Сяйливішим не стане те сяйливе
Безмежне царство світла і тепла.

Що білій шкірі молодій клейноди,
Коли вона чистіша за алмаз,
Знадливіша за всі знадливі моди?!

Красі не треба осяйних прикрас,
Оздоби жодні не прикрасять вроди,
Явленної, розквітлої в свій час.

АНТОНІО МАЧАДО (1875—1939)

ВЕСНА

Проймає страх яву, жах проникає в сни,
коли, немов дрофа, незграбно і поволі
злітає бомбовоз на темнім видноколі...
Та від переляку і лютості війни

сильніші твій уклін полям озимини
й листки, причаєні, в тугих бруньках тополі.
На пурпуровий лід землі, на віти голі
розплавлені сніги впадуть із вишини.

На морі вибухи, димить вода зелена,
зловісно зойкає, неначе звір, сирена,
сріблиться в небі шлях страшного літака,
та ясно крізь громи і клекіт перестрілки
до мене доліта мелодія терпка
твоеї, владарко, квітучої сопілки.

ПОЕТ ЗГАДУЄ ЗЕМЛІ СОРІЇ

Там гомілкастий профіль на воді,
політ стріли крізь неба синь глибоку
і над гніздом із патиків і дроку
спинаються лелеки молоді,

як закарлючки... В пам'яті зрадливо
про тебе спогад виринув. Твоїм
полям камінним сниться дощ і грім,
зеленої землі пахуче диво.

Соріє чиста, радосте й снаго,
скажи, літак, летиш ти на Дуеро, —
чи згадують ще там співця того,

що віродив червоне романсеро,
чи Каїн ходить по планеті знов
і п'є, неначе овід, людську кров?

СВІТАНОК У ВАЛЕНСІЇ

З ВЕЖІ

Ось березень, мансарди прохолоді,
відкриті морю; голубиний шлях,
горять тюльпани-велетні в садах,
з туману сонце виплива поволі,

немов огненна куля; все кипить —
сріблб і молоко, індиго й піна...
Вітрильник лине в морі, і нетлінна
у небі просявається блакить.

Валенсіє, плодючих весен краю,
таку тебе сьогодні оспіваю —
квітуху, непокірну і палку,

приборкувачку вод в камінній моці,
морського бога в голубій затоці,
любовного кентавра в квітнику.

СМЕРТЬ ПОРАНЕНОЇ ДИТИНИ

Знов ніч... пошерхли спалені уста,
гарячка гатить молотом у скроні
дитини. — Мамо, пташка золота,
метелики рожеві і червоні!

— Спи, синку мій... Засни бодай на мить... —
А рученьки немов кричать: «Спасіте!»
Скажи ж мені, хто може остудить
тебе, моєї крові ясний цвіте?!

Надворі тихо мерехтять зірки,
біліє, наче купол, місяць молод,
невидимі гуркочуть літаки.

— Моєї крові ти квітучий солод...
Чи спиш?.. — Лякливо дзеленчать шибки.
— О холод, холод, холод, холод, холод!

* * *

Від моря і до моря йде війна,
за море глибоше. В жалібні хвилини
дивлюсь на море, що за обрій лине.
Ти ж дивишся, Гьомар, яка сумна

Іспанія, її хмурні глибини
Камоенс прозирнути б міг до дна...
Далеко я, та в споміні зрина
болючий образ твій, моя богине.

Війна убила радість і любов,
роздмухала кострище тіней знов
і привела печаль і смерть у гості.

Медовий сон кохання не прийшов,
і квітка не розкриється із брості,
обтягій лезом у безумній злості.

Знов спогади. Вікно. Фіранка полотняна,
за нею музика й сліпучість висоти;
плід золотий в саду — лиш руку простягти;
прозора синява заснулого фонтана.

Дитячих днів моїх Севілья осіянна!
Ти наша! Збережіть це в пам'яті, брати!
Не знаємо, чи нам не скажуть відійти,
чи нашою вона залишиться до рана?

Хтось камінь вогнища домашнього продав
тевтонові й розкрив своє нутро звіряче,
ключ до морських воріт хтось італійцям дав...

В ненависті й журбі мій рід закликає неначе;
його стискає жах студений, мов удав,
а рід мій сіє, жне, росте, співає й плаче!

* * *

Іспаніє моя, через твої простори,
як розчепірена ненависна рука,
окопи йдуть, де кров тече, немов ріка,
порізані горби, яри, узгір'я, гори.

А наволоч встає, ляклива і гидка,
рубає на тріски твоїх дубів собори,
обламує сади, видавлює прозоре
вино з плодів, що їх дає земля дзвінка.

О, знов і знов, і знов, Іспаніє скорботна,
ти захлинаєшся; вітри твої кричать,
а море стелеться, мов жалібні полотна.

На храмах — забуття глибокого печать,
земля в чистилище спустилась, як у багна.
Все продається тут, все марнослав'я прагне!

ФЕДЕРІКО ГАРСІЯ ЛОРКА (1898—1936)

АДАМ

Конара крові зрошує світанок,
де породілля в стогонах злягла.
Крик залишає в рані скалки скла,
а костюмахи тінь — на тлі фіранок.

Та світло все скоряє, й наостанок
начала казки гинуть, наче мла;
і вибух жил тікає до живла
туманного, мов яблука багрянок.

Снить у гарячці про дитя земне
Адам і ніби чує в пульсі глини
дитячих ніжок тупання гучне.

Адам же інший темним зором лине
на місяць, де без ниви й насінини
ось-ось дитина сяйва спалахне.

* * *

Простягуючи руки срібляні,
плакучий вітер темряви й світання
відкрив мого кохання рану в сні
і віддаливсь; я повен був жадання.

Це рана, що дає життя мені,
а крові й світлу — чисте проростання;
німіючої Філомели дні,
гніздо, ліси й тумани для співання.

Як солодко в душі хтось гомонить!
Там, де пливе твоя бездушна врода,
я біля квітки ляжу під блакить.

І пожовтіє річка темногова,
а кров моя пов'ється, наче нить,
по хащах мокрих, де не спить природа.

НА СМЕРТЬ ХОСЕ ДЕ СІРІЯ-І-ЕСКАЛАНТЕ

Хто скаже, що ти був? З якої речі?
Тоді, як день без тебе постає,
два голоси бринять — годинник б'є,
і вітер тягне стогони старечі.

Безумство нарду, ніби цвіт хуртечі,
затоплює біде чоло твоє.
Людино! Болю світла! Де ти є?
Вертайся, ставши серцем порожнечі!

Стань місяцем, і плід його сумний
я кину в річку, повну позолоти
від риб червоних і палючих мрій.

А ти вгорі, де холод не збороти,
забудь мене і всі земні марноти,
Джокондо неповторний, друже мій.

* * *

Мій профіль буде тихим, я це знаю,
серед мохів, що в холоді ростуть,
цнотливе дзеркало, безсоння ртуть,
де рветься пульс мого життя й звичаю.

Законом плоті тої, що лишаю,
була струмка й лозини свіжа путь.
Без пурпурів каймана роздобуть
для себе зможу тишину безкраю.

Хоч мій язик, язик замерзлих птиць,
обернеться в траву гірку й солону,
згубивши знак вогню та блискавиць,

я буду в тілі гілки, в плоті гону
жоржин страждених, розпростертих ниць,
розкутим знаком скутого закону.

ЕПІТАФІЯ
ІСААКУ АЛЬБЕНІСУ

В цім камені, що з болю не осяде,
не вгрузне в трави смерті й глей темнот,
спить ліра, сонця стиглого клейнод,
самотня урна співу та розради.

Від солі Кадіса аж до Гранаді,
що зводить під водою свій оплот,
ридає тінь твоя на клич висот,
мов андалузський кінь на поклик знаді.

О доброта й мелодія крута!
О яструба зіниця й серце чуле!
О ніжний мрець, печальний сирота!

Приспи сніги й небесні перегули,
пожежі зим і сірих літ літа,
спи, забувай життя своє минуле!

* * *

Боюся втратить диво дивування
очей твоїх і звук, що приника
мені вночі до скроні, мов пахка
самотня лілія твого дихання.

Але страшніш рости без квітування
на цій землі; яка судьба гірка —
не мати ані квітки, ні листка
для гусениці й тлі мого страждання.

Якщо ти — мій таємний скарб і гріх,
мій біль і хрест над входом і над вийстям,
якщо я — пес маєтностей твоїх, —

не проганяй мене бичем вогнистим,
а заквітчай ріки своєї біг
моєї осені безумним листям!

ДО КАРМЕЛИ, ПЕРУАНКИ

Пишу твоє ім'я переблиском волосся,
і світить гіацинт на руку з даліни.
В безпліднім попелі цих віршів — лиш дмухни —
лунає світла свист і літа стоголося.

Стирає Аполлон русло, де все сплелося:
моя жадлива кров і комиші весни,
хімер голки й вітрів безсилі галуни,
і тишина зерна, безумна від колосся.

В цій смертній боротьбі шаленства і числа
за несплямваність поезії й людини —
твій дар, як сонця світ, як радість, що пройшла.

Моє сумне Перу, спижеве і єдине!
Моя вигиниста смуглявочко мала!
Моя Іспаніє, підзоряна пустині!

ДО МЕРСЕДЕС В ЇЇ ПОЛЬОТІ

Віолою проміння крижаного
на скелях височизни стала ти.
Без горла голос, голос темноти,
в усьому суцїй, зроджений з нічого.

Твої думки — о сяюча тривого! —
то сніг ковзкий у славі чистоти,
а серце — то голубка, що в світі
полинула з ув'язнення сумного.

Вже в обширах небесних без оков
мелодія вітрів благоуханна
тече, мов ранку росяний покров.

Там гори світла і лілеї рана,
а тут на згині туги і розмов
гірлянду смутку ми плетем щорана.

**ПОЕТ ПРОСИТЬ СВОЮ ЛЮБОВ,
ЩОБ ВОНА ЙОМУ НАПИСАЛА**

Намарно жду я на твого листа,
любове сну мого, живуча смерте,
плекаю з цвітом прагнення відверте
забуть тебе, та в'яне цвіт і мста.

Повітря — невмируще, а плита
незряча — тьму з її очниць не стерти.
І мерзне серце, в глибині роздерте,
від місяця, що сяйвом пригорта.

Але я вистраждав тебе! В двобої
з собою сам — над образом твоїм —
тигр і голубка, зуби і левкої.

Втиши словами мого шалу грім,
чи жити дай у спокої страшнім,
у темряві душі, навік сліпої!

З ІТАЛІЙСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

ДАНТЕ АЛІГ'ЄРІ (1265—1321)

БАЛАДА

Іди, баладо, й віднайди Коханнтя
І разом з ним, як дух моїх страждань,
Перед моєю донною постань,
Щоб не відкинула мого прохання!

Твої слова поштиві і прості,
Тому ходити всюди
Без товариства ти могла б, та все ж
Твоїм провідником на сій путі
Нехай Коханнтя буде —
Лишень у нього поміч ти знайдеш,
Бо та, кому бланнтя понесеш,
Від мене відхилилася душею;
Якби сама ти стала перед нею,
Вона б твоїм не вірила словам.

До неї солодко промовиш ти,
Збудивши серце чуле,
Щоб жаль озвався в нім замість образ:
«Благає той, що слав мене сюди,
Щоб ви його збагнули...
За нього хочу я просити вас;
Його ж коханнтя змушує не раз
Мінитись на лиці, впадати в сором,
Вклонятись іншій перед вашим зором,
Але душа його назавжди вірна вам».

Скажи їй так: «Він став благословен,
Вас вірно покохавши.
І вірністю душа його міцна,
І мислею він кожною ладен
Вам слугувати завше!»

В Кохання вічного, що правду зна,
Нехай про все розвідає вона,
Якщо не вірить в слово се одверте,
Або нехай звелить мені померти —
Ту ж мить я попрощаюся з життям.

І до Кохання ти зверни слова —
Нехай воно з тобою
Відмову супокійно зустріча.
Скажи: «Благаю віршем, що співа:
Не відступай з мольбою,
Рятуй з біди свого послугача!»
Коли ж вона усе мені проща, —
Хай пролетить до мене втіха радо!
В дорогу вирушай, моя баладо,
Иди назустріч радісним вістям!

СОНЕТИ

8

Бентежність гине в хлані темноти,
Як біля вас я стану, ясна зоре!
Любов рече, і слово те суворе:
«Тікай від неї, бо загинеш ти!»

Шукають злякані персти опори,
Обличчю барви серця не знести:
Припав я до студеної плити,
Та камінь теж волає: «Горе! Горе!»

Той понесе, як сором, вічний гріх,
Хто руки відхилив мої простерті
І встояти мені не допоміг,

Коли на кпини падав я одверті,
Мов на мечі, коли недбало сміх
Ви кинули очам, що прагли смерті!

15

Володарка мого серця мила —
Сліпуча, сонцесяйна ліпота;
Побіля неї з подиву несила
Вознести погляд, отверзти уста.

Їй очі освітила доброта,
Покора милостива стан повила.
Вона ступає так, немов свята,
Що нам про вищу силу ознаймила.

Дивитися на неї — благодать!
А хто не знав цю всемогущу вроду,
Не може щастя до глибин спізнать.

Від уст її, мов пахощі весни,
Іде любовний дух, що насолоду
Вливає в серце і велить: «Зітхни!»

16

Хто в гроні дів мою углядить панну, —
Побачить вроди чистий ідеал.
Возношу Богу похвалу похвал,
Коли бодай здаля на неї гляну.

Вона розбуджує печалі шану,
Високих почувань святий хорал;
Зарозумілості крикливий шал
В покору перетворює рахманну.

Їй не потрібна слава голосна!
Мов нагороду, ласку поважання
Всім за смиренність воздає вона.

Благословенні помисли й діяння
Краси! Хто серцем дух її спізна,
Той завжди буде снити про Коханья.

19

Явило безмір ніжності й турботи
Обличчя ваше лагідне й сумне
В ту мить, як ви побачили мене,
Зчорнілого від горя і скорботи.

Я зрозумів, що, сповнене чесноти,
З моєї туги ваше серце схне.
Плач появляв страждання навісне,
І я не міг його перебороти.

Я мусив заховатися від вас,
Щоб ви не бачили мого ридання,
Не знали глибини моїх ураз.

«Сумна душе, — я мовив, — до сконання
З цією донною моє Кохання,
Через яке я плачу раз у раз!»

20

Кохання колір, стихшений журбою,
І милосердя риси чарівні
Ваш вид прибрав у мудрій таїні,
Як ви побачили перед собою

Мій тихий погляд, спалений сльозою,
Уста байдужі, стиснуті й смутні.
Ви донну нагадали, що мені
І серце, й ум осяяла красою.

Очей від вас не можу відвести,
Котрі не знають іншої мети,
Як сплакувати вічну безнадію.

Ридати силу дасть мені ваш дух,
А сльози — це отуха всіх отух,
Та перед вами плакати не смію.

21

Ви, мої очі, проливали ріки
Гіркої туги, скорбної мольби.
Перед явою вашої журби
Всі опускали у сльозах повіки.

Тепер забули б ви про все, якби
У зраді я шукав для себе ліки,
І донні тій, що відійшла навіки,
Не впоминався вічної хвальби.

Все, що для вас — блаженство неокрає,
Для мене — горе, ніби тьма, бездонне.
За вас боюсь перед очима донни.

Її ніде й ніколи не повинні
Забути ви — хіба що в домовині, —
Так мовить моє серце і зітхає.

22

В душі моєї потаємний схов
Ласкава думка з вами загостила.
Вона печальне серце полонила
Солодкими словами про любов.

Душа питає серця: «Що за сила
Наш розум потрясає до основ,
Втишає болі й повертає знов
Йому жадань і мрій могутні крила?!»

А серце — їй: «Задумана душе,
Сюди приходить новий дух Коханья,
Що молодість нам вічну береже.

Він тій завдячує своє життя,
Що наші скарги, болесті й страждання
Переїняла в пориві співчуття!»

О горе! Перед силою зітхання,
Що в серці народилося моїм,
Скорились тихі очі й стали їм
Ненависними грішні пожадання.

Вони живуть у прагненні одним —
Слізьми являти жалощі й страждання.
Вінок тортур на них кладе Кохання,
І світло сліз туманиться на нім.

Йде жаль із серця, й серце в ньому тоне,
І сповиває чорна непроглядь
Кохання, що від болю непритомне.

Але найбільше ті думки болять,
Де сховане ім'я моєї донни,
Що відійшла за гробову печать.

ФРАНЧЕСКО ПЕТРАРКА (1304—1374)

НА ЖИТТЯ МАДОННИ ЛАУРИ

2

Щоб тішитися помстою й карати
За тисячі образ, бере свій лук
Амур, подібний до підступних злюк,
Що крадькома вичікують розплати.

В очах і в серці захисні загати
Я збудував з чеснот і з їх сполук,
Та вибито щита ударом з рук,
І вже нема куди від стріл тікати.

Збентежена цим нападом швидким,
Душа моя не мала часу й змоги
Знов захистом озброїтись міцним.

Не можуть навіть кам'яні чертоги
Сховати від страждання серце вбоге
Від муки, що живе у ньому й з ним!

48

Не змеженіє річка від сльоти,
Вогонь вогнем ніколи не здолаєм.
Збагачуються схожості навзаєм,
Воюють протилежностей світи.

Любове, двоє тіл єднаєш ти
В одній душі, світ сотворивши раєм,
Чому, скажи, чим дужче ми жадаєм,
Тим менше дозволяєш осягти?

Як сліпить сонце зір, як глушить звуки
Околиць Нілу водяна дуга,
Що з гір летить і б'ється в каменюки, —

Так стлумлює сама себе жага,
Від прагнення свого занемага
І кволіє від власної принуки.

61

Благословенні будьте, день і рік,
І мить, і місяць, і місця урочі,
Де спостеріг я ті сяйливі очі,
Що зав'язали світ мені навік!

Благословен вогонь, що серце пік,
Солодкий біль спечаленої ночі
І лук Амура, що в безоболоччі
Пускав у мене стріл ясний потік!

Благословенні будьте, серця рани
І вимовлене пошепки ім'я
Моєї донни — ніжне і кохане,

І ці сторінки, де про неї я
Писав, творивши славу, що не в'яне,
Й ти, неподільна радосте моя!

68

Священний вигляд вашої землі
Сум навіває, що аж серце плаче:
Що робиш ти? На небо глянь, бідаче:
Туди тебе волає шлях в імлі.

Втім інша думка — про інше взагалі:
До милої вертаймося! Тим паче,
Що серце без коханої — незряче,
Куди втечеш ти на однім крилі?

Веде ця думка першу за собою —
Я так їх слухаю, як новину,
Що раптом приголомшує журбою.

Продовжують вони свою війну;
Хто переможе з них, я не збагну,
Кінця не видно їхньому двобою.

131

Співати по-новому про Любов
Я прагну, щоб збудити співом тіло,
Щоб знов жадання запалахкотіло,
Щоб ум студений запалився знов;
Щоб та душа струснулась до основ,
Яка мене покривдила так сміло,
Щоб співчуття в сльозах її горіло,
В очах її, де світло я знайшов;
Щоб ворухнулись від зітхань жадливо,
Немов троянди на снігу, вуста,
Зубів одкривши мармурове диво;
І щоб моє життя, що вироста
Із болю, не боліло, а в літа
Далекі понесло мене щасливо.

162

Щасливі квіти й благовісні трави,
Прим'яті донною на самоті;
Пісок, що береже сліди святі
Чудових ніжок під листком купави;
Гаї прозорі, віти, наче пави,
Фіалки у любовній блідності,
Ліси вільготні, тихі та густі,
Куди не входить сонце величаве...
О краю мій! О ріки голубі,
Ви омиваєте Лаури очі,
Їх блиск перебираючи собі!
Прекрасні ви в своєму непороччі!
А там — підводні скелі серед ночі
Горять в мого закохання журбі.

Над річкою, де в мураві дорога,
При сході сонця, якось навесні,
Моїм очам, як видиво у сні,
З'явилась олениця злоторога.

Псмов скупець, що довше якомога
Дивитись прагне на скарби сляні,
За нею стежив я, аж дух мені
Перехопила радісна тривога.

Навколо шиї сарни — письменна
В алмазах: «Цезар дав мені свободу —
Не руш мене!». О сяюча мана!

Сягнуло сонце полудня. На вроду,
Йдучи, я задививсь і впав у воду.
І зникла тут же ланя неземна.

НА СМЕРТЬ МАДОННИ ЛАУРИ

Де погляд ніжний, де чарівний вид,
Де постать горда, де струнка постава,
Де мова та бентежна й величава,
Що завдає негідникові встид?

Де сміх, що жалить того, хто набрид?
Де та душа, що, мов зоря яскрава,
Висока й гідна владарського права,
Небесний нам осяяла блакит?

Я вами дихаю, для вас палаю,
Я народивсь для вашого єства,
Без вас мені нема й не треба раю;

Як радість відійшла моя жива,
В словах надію я плекав безкраю,
Та вітер порозвіював слова.

272

Життя летить, і днина йде остання,
Товаришує смерть великим дням.
З теперішнім, з минулим, з майбуттям
Я — в стані вічного ворогування.

Мене вбивають спогади й чекання,
Не маю спокою ні тут, ні там;
Якби я піддавався цим думкам,
То відійшов би на той світ зарання.

Вже не зазнаю щастя; навпаки —
Мій корабель несуть вітри гривасті,
Розшарпують його, як ті вовки.

Поламани на ньому щогли й снасті,
Вкриває буря береги скелясті,
Де згашені манливі маяки.

274

О, гетьте ж ви, думки, мої тирани,
Чи не доволі вже мене Судьба,
Любов і Смерть цькували, мов раба,
Чи вже мої загоїлися рани?

А ти, о серце, завжди неслухняне,
На мене з недругами йдеш — хіба
Служити ворогам — це не ганьба,
Хіба мій меч їх більше не дістане?

В тобі — гінці Любові потайні,
В тобі справляє Доля всі пишноти,
В тобі готує Смерть удар мені;

Моє життя ти прагнеш розмолоти,
Тому від тебе йдуть усі турботи,
Думки підступні й лиха навісні.

МІКЕЛАНДЖЕЛО БУОНАРРОТІ
(1475—1564)

З КНИЖКИ «СОНЕТИ»

19

Я вашим зором бачу світло миле,
Яке мені, сліпцеві, — з неба дар.
На ваших плечах я ношу тягар,
Який здвигнути сам не маю сили.

Я, сотворіння куляве, безкриле,
На ваших крилах лину вище хмар.
При вас то блідну, то стаю, мов жар,
Який би навіть льодом не згасили...

Як ви щасливі — то всміхаюсь я,
Як ви сумні — я поинятий журбою,
У вашій волі — воля й мисль моя.

Я — наче місяць той, що сам собою
Не світить золотистою габою,
Лиш сонцем осіянный він сія!

20

Ніч має вроду темну й величаву,
В ній подив таїни немов заляк,
А день живий і жвавий, мов хлоп'як,
Веде при сонці осяйну забаву.

Але не тільки сонце нищить мряву;
Хай з'явиться черв'як чи то світляк
Із невисоких сфер, — і вже ніяк
Не врятувати темряви державу.

І вже земля підводиться в теплі,
Плодющу піднімає деревину,
До неба зводить кільчики малі.

Та все-таки святіша ніч за днину,
Бо мисль її породжує людину, —
Дорожчу, ніж усі плоди землі.

21

Хто сотворив з нічого людям час,
Той поділив його на дві частини,
Назвавши ніччю й днем ті половини,
Та ніч він ближчою зробив для нас.

На людських долях видно нам щораз
Вплив місяця чи золотої днини.
Але мені призначена з дитини
Була судьба темнот, і світ мій згас.

У темнощах — кінець мій і начало.
Затемнене в душі моїй вікно,
А ніч хмурна проходить так помало...

Вам сонце за товариша дано, —
Пустіть мене до світла, щоб воно
Мою темнющу долю осіяло!

86

Коли любові пал несе біду й содому,
Влітаючи в єство відкрите й молоде,
То як же той пожар бушує і гуде,
Зачинений навек у серці вже старому?

Чи той, хто вже відчув знесилення і втому,
Кого літа гризуть, як те взуття тверде,
Від шалу любощів на землю не впаде,
Мов дерево сухе й крихке від бурелому?

Він попелом стає в прекрасному вогні
І розлітається з вітрами до світання,
Себе від прикрої звільнивши хробачні.

Бувало, в юності я знемагав з кохання;
Мене, старого, знов його палахкотання
Нещадно обняло — чи ж довго жить мені?

Лише вогнем коваль уміє розбудить
Істоту гнучкості, заховану в металі.
І вишива митець узори досконалі,
З племіння прядучи ясного злата нить.

Той не відродиться, хто спершу не згорить!
З любові гину я, вмираю від печалі,
Та сподіваюся на смертному причалі,
Що надійде колись моя воскресна мить.

Причислити себе тоді до мертвих маю,
Коли воскресну я в огненній явині
Із полум'я того, в котрім тепер згораю.

Вогонь завжди летить у сфери вогняні;
Що перешкодити могло б тоді й мені
Злетіти в небеса, а звідти вже — до раю?

ТОРКВАТО ТАССО (1544—1595)

ВІРШІ ЛЮБОВІ

1

Ти відлітаєш, ластівко, на зиму,
І до гнізда вертаєш весною,
Та знов летиш осінньою порою,
Де Ніл і Мемфіс, в далеч неозриму.

А я Любов плекаю невситиму
В своєму серці літом і зимою;
Вона живе в мені й радіє мною, —
Її довіку я в душі нестиму!

Забувши матері своєї храми
У Пафосі і Кнідосі, ширяє
Вона в мені; створіння пустотливе —

Народжує амурів тисячами,
І серце їх усіх в собі тримає, —
Гніздо страждань любовних нещасливе.

2

Любов душі — це лад, це ум природи,
Що сонце рухає й нічні світила,
Вгорі, де грає ліра златокрила,
Веде швидкі чи й вільні хороводи.

Підвладні їй земля, повітря, води,
Вогню гарячість і людини сила —
Гнів, біль, надія, втіха буйнохвила,
Жадання щастя, радощів і згоди.

Все створює Любов, що світлу треба,
Владує всім, як сяйво, досконала,
Та звершується в нас її потуга;

Так, начебто в найвищих сферах неба,
Вона своє князівство заснувала
В очах у вас, а храм — у серці друга.

УМБЕРТО САБА (1883—1957)

ІЗ ЦИКЛУ «АВТОБІОГРАФІЯ»

1

Моя нещасна молодість пройшла
в печальних образах, та поміж ними
були мистецтва радісні світлі;
я вгору йшов шляхами горьовими.

Але мої дзвінки й веселі рими
не люблять скаржитись, не тямлять зла.
Тих любить вірш, хто знає: вдруге йтиме
по тій же стежці, що в огонь вела.

В Італії єдиним був поетом
і вийти я в лауреати міг,
та жив, не знавши слави, як дитина.

Не дорікаю слабкостям прикметним,
бо гордощі — мій гарний, людський гріх.
Світлішає під вечір моя днина.

3

«Злочинцем» був для мене батько мій.
Я, мавши двадцять літ, зустрів старого,
а він — як та дитина, повен мрій;
тоді збагнув я: мій талант — від нього.

Від нього — зору блідно-голубого
сіяння. В усмішці його м'якій —
знак бідності; він жив недбало, вбого,
та чаклував жінок, неначе змій.

Був легковажним; бідна моя мати
знесла всі злигодні та викрутаси
життя — їй з рук він вирвався, як м'яч.

«Не будь на батька схожим!» — мамин плач.
Втім, я дізнавсь — вони дві різні раси,
що звикли з давніх пір ворогувати.

12

Я знову покохав. Була це Ліна
з червоним шаликом. Належить їй
найважливіша днів моїх частина
і дівчинка, що в неї погляд мій.

В Трієсті проживала жінка Ліна.
За горе я любив її, й при ній
зосталася любов моя нетлінна,
моя душа — в гарячці молодій.

Я Ліні присвятив своє найкраще
творіння — книжку, де сягнув до дна
відвертості. Така в тій жінці сила.

Я інші знав кохання, та боляще
лише одне було — вона! Вона,
що знала все й, крім себе, всіх любила.

З КАЗАХСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

САГІНГАЛІ СЕЇТОВ (1917—2007)

* * *

Похвалять... що ж, хвальба — не головне!
Полають... що ж, мене це не схитне!
Вони за мене віршів не напишуть,
Хоч будуть супроводжувать мене.

Поета, звісно, можна оцінить,
Та чим і як? Де міра та лежить?
Оцінка потребує теж оцінки
Думок, навіки вірних, не на мить.

ПОБАЖАННЯ

Світ обіймають ваші вірші й рими —
Це дуже добре, славні побратими,
Та зір поета, наче мікроскоп, —
Скажіть про непомітне і незримо!

ДЕ Ж ТИ?

Де ж ти, юнацьких мрій зелений гаю?
Тебе давно вже бачити жадаю,
Чому тебе я досі не знайшов,
Пройшовши світову далінь безкраю?

Де ж ти, душі моєї вічне свято?
Таж віру в тебе досі не зім'ято
Нічим — я вірую, що ти прийдеш,
Відкриєшся барвисто і крилато.

Явись, прекрасна візіє казкова, —
Душа моя тебе зустріть готова!
Перед тобою, мов ріка, проллюсь,
Все буде піснею — чуття і мова.

СЕРЦЕ

Хоч кажуть: серце, ніби кулачок, —
Та скільки в ньому ламп, вогнів, свічок!
То — палац існування, що не гасне —
Ні в ясний день, ні в найтемніший змрок.

Та як немає в ньому торжества,
Як не зігріє іншого ества,
Не дасть енергію життя, — навіщо
Тій дивній плоті сила вогнева?!

СУМНІВ

Якщо легка і випадкова
Моїх трудів найкраща мить,
То радість осяйного слова
В печальнім сумніві горить;
Коли в душі немає муки,
А тільки подихом одним
Народжені віршові звуки,
Я сумнівом живу трудним.

* * *

Кому підвладна долі таїна —
Сяйнути блискавицею? Хто зна
Всі лютощі того жахного болю,
Що вибухає, ніби клич до бою,
Та змушує повірити, що він —
Заряд життя, святої правди дзвін,
Озвучений короткою любов'ю.

НАПЕРЕДОДНІ

Як ластівка напередодні льоту,
Душа святкує (пуп'янок достоту!) —
Натхненна мить, як та весна, прийшла.
Скидаю з себе закуття ваготи,
І пристрасть — мов на тятіві стріла,
І попеліє вмить перо дотла.

* * *

Буває, думи надійдуть сумні,
Душа вмліває на самотині
Від туги та розпуки, і здається:
Вже не придуть ніколи кращі дні.

Тупик! Та я не трачу голови,
Я сам собі наказую: «Живи!»
Дивлюсь в обличчя страху, не тікаю
Від злої, моторошної яви.

І відступає темрява густа,
І шепчуть світлий вірш мої уста,
Приводять мене радощі на берег,
Де в сяєві — краса і доброта.

* * *

Співає ніжну пісню очерет,
Із шелестіння складену; вперед
Біжить ріка, і хлюпотить, і грає,
А троця стан тонесенький згинає.
Натхненні, всі вони в ту ясну ніч
Зійшлись явити потаємну річ:
Вода — гранням, комиш — шелескотінням,
Тростина — вигинатися умінням.
Всі трое говорили про одну,
Незнану іншим тугу й таїну.

КАДИР МИРЗАЛІЄВ (Нар. 1935 р.)

ДИКИЙ КІНЬ

Поривається все до блакиті
В табуні заарканений кінь.
Робить кола він несамовиті,
З-під копит вибиває іскрінь.

Видихає ненависну втому,
Сліпне, гордий, від гніву і сліз.
Косоокий верхівець на ньому
До хребта прикипів і приріс.

Кінь стає на диби, мов до неба
Шле прокльони невірні і злі,
Хоче скинути вершника з себе,
Хоче вдарити ним до землі.

Стогне він, очманілий, з тривоги.
Кров... нічого... хоч шкіру здери...
На передні він зводиться ноги,
Ніби альчик¹ у розпалі гри.

Вгору викинув задні копита,
Ринув знову в степи навмання.
Та хіба ж ти обдуриш джигіта?!
Він, як рись, учепився в коня.

Покорилась тварина дебела;
Ну, вперед! Усміхнувся джигіт.
Закривавлені дзвонять зубела,
І коневі потьмарився світ.

Він, байдужий до лютого болю,
Повернувся, схилився, завмер.
Може, він незагнуздану волю
Оцінити зумів лиш тепер!

¹ Альчик (казах.) — кість, яку використовують у дитячій грі.

БАВОВНА

Біліє навкруги незнана білизна,
Весь туркестанський степ затоплює вона.

То не розквітлий сад, то не сліпучий сніг,
То білий оболоч, що до землі приліг...

А може, то пісні в коробочках тісних
Киплять, як молоко, щоб вирватися з них?

А може, то навкруг панує чистота
Дитячих мрій-надій на будучі літа?

А може, то пискля, розбивши шкарлупу,
Народжене тіль-тіль, вже бігає в степу?

Ні, все не те, не те! То чорний людський піт
Зійшов та й обернувся у чистий білий цвіт.

* * *

Предок мій — казах — в епоху жив похмуру,
Все в ньому було — він сонця й півми сплав.
Жаль, що він, мов кінь, мав кочову натуру,
Добре, що степи нікому не віддав.

Жаль, що він ходив на здобич легку й дику,
Добре, що він був гострющий на язик.
Жаль, що не любив ні ниву, ні мотику,
Добре, що в боях до піки й шаблі звик.

Жаль, що не в знання він вірив, тільки в чари,
Добре, що пісні народні він співав.
Жаль, що він продав дочку за пів-отари,
Добре, що красунь він так чудово крав.

Жаль, що розливав добро, як ту водицю,
Добре, що не був нещасним скупарем.
Жаль, що взяв собі по братові вдовицю,
Добре, що дітей любив, не лиш гарем.

Жаль, що він старим, запізно вчивсь писати,
Добре, що навчивсь і приторкнувся до книг.
Жаль, що у степах не збудував палати,
Добре, що тюрми так само не воздвиг.

* * *

Мир — це війна, лише без куль і крові,
Тож, наче зброю, що прицільно б'є,
Тримаю завжди я напоготові
Сумління несплямоване своє.

І слово завжди ставлю я на чати,
Щоб сила не зборола нас чужа.
Повинен ти своїх дітей навчати,
Що то є честь, а що то є олжа.

Повинен ти за правду йти до бою,
Брехні не давши дух перевести,
Ненависть переборювать любов'ю,
Зло нищити снагою доброти.

Мир — це війна, лише без куль і крові,
Та не без хитрощів і лютих зрад,
У кожному погляді, у кожному слові
Єсть вибуху захований заряд.

* * *

Любові перша ступінь — то мовчання.
Коханці поруч — кожен сам не свій.
А друга ступінь — кротке дотикання
Тремтячих рук і трепетливих вій.
А третя — неприємне божевілля,
Не говори про нього в світлі дня.
Четверта — підготовка до весілля,
І чвари з-за дрібниць, і метушня.
На п'ятій — мир, щасливі та веселі
Вони клянуться в почуттях своїх.
А шоста — шлюб. Вони в своїй оселі.
Жона і муж. Законність, а не гріх.
Знов день за днем іде за видноколи,
А першу ступінь не забудь ніколи!

СУНИЦІ

Вже вирости і помужніли ми,
Міськими поробилися людьми,
Але, в степу набрівши на суниці,
Ми знов раптово стаємо дітьми.

Земля казахська — благодатний край,
Ми думаєм, що це справдешній рай.
Збирай губами, наче вовк, суниці,
Поринувши в посріблений курай.

Кров степових, запечених суниць —
То ліки від пропасниць, жовтяниць.
Схиляйся, насолоджуйся, згадавши,
Як біля них дитям ти падав ниць.

В нас надихом труда серця горять,
Нас не зігне біда й ворожа рать;
Але не соромно, о рідна земле,
Перед тобою на коліна стать!

БЕРХАЇР АМАНШИН (1924—1987)

ШЕВЧЕНКО

В казармі гусне пах солдатських тіл,
Хитається старий кульгавий стіл.
Чи я тебе побачу, Україно?
І серце з болю тріскає навпіл.

Виходить він з фортеці уночі,
Де тіні голих дюн, а не кущі, —
Ніде нема листочка, ні травини,
Лежить земля у жовтому плащі.

Пісок блищить, немов гаряча мідь,
По ній ти можеш кроком заgrimіть.
І вже береться місяць, наче сонце,
Оту нещасну землю знову грить.

Та все зуміє винести Тарас,
Щоб на Україну глянути хоч раз.
Жадає серце змучене свободи,
А як жадає, — прийде волі час!

Дніпро сідий йому з'явився знов, —
І як він ці піски переборов?!
Чи жде, чи ні Тараса Україна,
За неї він готов пролити кров.

А подивись, як тут живе казах, —
Бай — у перлинах, бідний — у сльозах.
Один — торгує душами, народом,
А другий — у нужді і тьмі зачах.

І долю проклина свою бідар,
Конаючи коло чужих отар, —
Носив він бая на горбатій спині
І працював на нього вік задар.

Любив Тарас простори степові,
Пісні казахів, думи вікові.
Не вічно нам ридати у неволі —
Ось сонце йде і дні веде нові!

Повстане українець і казах,
Збудована на крові і сльозах
Імперія впаде, брати зйдуться,
Зладнають волі дорогий посąg.

СИРБАЙ МАУЛЕНОВ (1922—1993)

КОЛЮЧКА

Лежать піски Тосина, як полóтна,
Отарами іде імла голодна.
А я долаю каргалинський брід,
Зо мною — пісня проста й безтурботна.

На босі ноги берег наліта,
І знов, як у дитинячі літа,
Поранила мені стопу колючка,
Природа рідна — мила і крута!

Я дні згадав, обвіяні пісками,
І маминими гладжені руками;
Я за тобою, краю мій, тужу
І навіть за твоїми колючками.

Вітчизно! Ненько! Де шукати схов
Любові, що жене зухвальчу кров?
Колючка! Я кладу її в кишеню,
Немов алмаз дитинства в ній найшов.

МІРАЖ

Все вбива в степу жорстока спека,
А міраж, як рятівна ріка,
Сріберною хвилею здалека
Вабить, притяга мандрівника.

Привид правди... Віриш, як дитина,
Декому, хто віддаля віта:
За всіма прикметами людина,
А зійдешся ближче — пустота!

З КАНАДСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

ПОЛІН ДЖОНСОН
(1862—1913)

ЗЛОДІЙ

За ним вони летіли з прерій на ситих конях навздогін,
І вже від вершників похмурих ніде не міг схватись він.
Побачили, що він у табір, де плем'я крі живе, тіка,
Де до гущавин тополиних пришта стрічкою ріка.
А може, то не він? Неправда!

То він — відомий вождь Орлів.
Худоби відчайдушний злодій, нищитель всіх пастівників,
Жахний, безстрашний індіанин, полів понадокружних паң,
Що крав, і нападав, і нищив, і верхи мчав, як ураган.
Впритул за ним вони летіли, аж коням пінилися хребти,
Від них, англійських поселенців,

Йому не вдасться вже втекти.
От причвалали до вігвамів, палає їх англійська кров,
Жадає кров чужу пролити, спалити індіанський схов.
Даремно злодія шукали, бо лев покинув свій барліг.
Застали там єдину жінку і лаялись, як хто лиш міг.
«Лякливий, підлий індіанин!

Він зник, як дим, з-перед очей!
Вночі він вийде по худобу, але боїться він людей!» —
«Неправда!» — над безкраїм лісом могутній голос прогрімів,
І злодій станув перед ними,

беззбройний, смілий вождь Орлів,
Невже вони його шукали? То ж не людина, а кістяк.
На ньому вже немає тіла, зісохся він, як в сушу злак,
А шкіра дублена у зморшках, в ній ані крові, ні тепла,
Порожні очі заблищали, бо їжа перед ним була.
Як звір зацькований, він станув і крикнув: «Я не боягуз!»
І гнівно мова крі звучала з його смагою вкритих уст.
«Я буду битись, білі шури, допоки всіх не переб'ю!»
Але не встиг він захистити себе в нерівному бою.

Дванадцять куль його прошило,

мов ринув металевий дощ.

І похилився, впав на землю зісохлий, виснажений вождь.

А переможці закричали (здавалось, що напав їх сказ),

Взялись вони тягнути тіло, що корчилося в смертний час.

«Давайте ми його поріжем і кинемо шматки вовкам,

Давайте ми йому те зробим, що він хотів зробити нам!»

Дванадцять рук знялося вгору,

дванадцять блиснуло ножів

Та їх, ошаленілих з люті, жіночий дикий крик спинив.

І стала жінка перед ними, і похилилася долів,

Попоною вона накрила холодний труп вождя Орлів.

І гнівно мова крі зривалась зі стиснутих старечих губ:

«До цього тіла є дорога лиш через мій, панове, труп!»

Поволі відійшли бандити, бо певно знали, що в цю мить

Несамовиту індіанку саму найкраще залишить.

Вона заплакала, згадала своє життя з дитячих літ.

Ледь розуміли вбивці жінку, вона ж ридала на весь світ:

«Назад, геть звідси, білі шкури, мерця вже не збороти вам.

Ви вкрали дух могого батька, та плоть його я не віддам!

Його ви вбили, та до тіла ніхто не сміє підійти,

Його ви злодієм назвали, забравши в нього хліб, кати!

Ви мій народ пограбували, — дивіться в це страшне лице,

Зів'яле з голоду! Чи правда, ми маєм дякувати за це?

Ви нашу зайняли країну, місіонерів хижа рать!

Що принесли ви нам, крім лиха, наруги, муки і проклять?

Як заплатили ви за здобич? Як заплатили за наш край?

Прийшли ви душі рятувати, а тілу мовили: вмирай!

Геть забирайте вашу віру — ваш бог нам ворог, а не друг.

Ви обкрадаєте нам тіло, ви нам упідлюєте дух.

Геть забирайте вашу віру! Знайдіть, як можете, знайдіть

Між тими чесних ще, яких ви в нужду загнали, мов у кліть.

Не наша, кажете, худоба в степах пасеться і росте...

Скажіть, а ви коли платили за м'ясо, що самі їсте?

Віддайте нам країну нашу, отари, стада і гурти,

Що нашими були, допоки ви зволили сюди прийти.

Віддайте спокій нам і щастя!

Тоді навчіть нас Божих справ,

Зганьбіть, як смієте, той голод,

що до злодійства нас погнав!»

ПТАШИНА КОЛИСКОВА

Співайте нам, кедри; вкриває смеркання
Блакитні простори тінистим плащем.
Ми вам щибетали від раннього рання,
Під вечір у ваших обіймах заснем.

Нас колише тінь
Ваших шелестінь,
Пісня нас несе в сонну золотінь.

Співайте нам, кедри; вас вітер благає,
Почути він хоче, як шепче душа.
В глибокій галузці, в притихлому гаї
На спів колисковий чекає пташа.

Нас колише тінь
Ваших шелестінь,
Пісня нас несе в сонну золотінь.

Співайте нам, кедри; пахуче дихання
Ви маєте й голос, як легіт, як сон.
Гойдаються гнізда, і від колихання
Зірниці спадають із ваших корон.

Нас колише тінь
Ваших шелестінь,
Пісня нас несе в сонну золотінь.

БЛУДНИЙ СИН

Для тебе Господа забув я; ти ж любові
Моєї не схотів, бо іншу мав, свою;
Тепер додому йду крізь пустища тернові
І наново любов Господню впізнаю.
Не стріне Бог мене прокльонами й ганьбою
І не питатиме, чому я взяв тверду
Твою, а не Його ласкаву й вічну зброю?
От, власне, я тому назад до Нього йду.

ІНДІАНКА

Коли осінній перший вітерець
Наздоганя недавні врожаї,
Іде вона у поле навпростець
Де вибух кущ, вітаючи її.
В її зіницях голод захолов,
Погорбився, скрививсь від праці стан.
Та шкіра в неї дублена, немов
Ознака і багатство індіан.
В думках у неї роки золоті,
Коли не знали зайдів ні вона,
Ні весь народ, що нині, в забутті,
Як мертве шумелиння з качана.

І ВІН СКАЗАВ: «БОРИСЬ!»

(За Теннісоном)

Час і його союзник супокій
Зітруть мене за мент.
Мої полки, що кинулися в бій,
Уже розбиті щент.
Вмираю, падаю, встаю в борні;
Прийняти мир? О, ні!

Вже вороги обстрілюють з гармат
Камінну цитадель.
Ляклива армія тіка назад
Під зливою шрапнель.
Піддатися вони кричать мені;
В полон іти? О, ні!

Мій стяг посічений, але ще він
Горить у небесах.
І, доки я стою, з фортечних стін
Не упаде мій стяг!
Зневажно кидаю слова грізні:
«Роззброїтись? О, ні!»

ІРВІНГ ЛЕЙТОН
(1912—2006)

ЄВРОПА 1976

Землі
на схід від Ельби
в темнощах
під радянською зорею
химородні

Цивілізована Європа
вбита
двома жахними
світовими війнами
Освенцимом і кока-колою

Зневірена байдужа
її вся сила та енергія
йде на страждання

і гори їдла багатющого
в ніщоті пропадають

ДО МОЇХ СУСІДІВ У ПЕКЛІ

Господь створив змію акулу та муху це-це
Створив геєну грифа горностая
А потім взявся створювати людину
З того всього — чудову комбінацію

ЗНАКІВ НЕ БУЛО

Ідучи, я зрозумів,
Куди я йшов.

З ненавистю до того, як любити.
З любов'ю до того, кого і що любити.

Про усмішку ясну я думав зі скорботою.
Із слабкості я силу збудував.

З неправди — правду.
Із лицемірства — щирість посплітав.
Я майже знаю, хто я є.
Бути людиною я маю майже смілість.
Наступний крок мій буде там,
Де починав я йти.

НЕПОРОЗУМІННЯ

Я поклав свою руку
На її стегно.
Вона відійшла від мене.
Я зрозумів:
Вона літературу
Не обожнює.

АБСУРДНА РІЗАНИНА

Історія — абсурдна різанина
нема героїв, там
є тільки м'ясники
і ті, кого зарізали
Зовсім не мають значення
казки що їх розповідають
поети а теологи в них вірять
Майте на увазі
ваш — лише багнет
а чиєсь горло голе
не ваше
Але найкраще
якщо з безпечної печери
далеко від ридань і зойків
що божевільними роблять людей
ви зможете спостерігати
блискучі леза
трояндошки розкішні
і їхню кров розлигу
на аркушах паперу й на підлозі

ЖІНКА

Самозакохана, зрадлива,
нестабільна, наче вітер,
наче вітер, нерозумна;
та на її вульгарний усміх
відкриваю свої зуби,
і срібло спльовую
з болючих уст своїх.

Вона з цікавістю стрічає
мій погляд жадібний
брехливими очима.

І я вже згублений.
Красу і насолоду,
фатальні подарунки,
вона несе між своїх стегон,
в закоханім, маленькім тілі.

О, я не пам'ятаю
її байдужості до мене!
Я так стрибаю,
наче корок з пляшки,
в її звабливу ніжність,
в її мале, відьомське тіло,
і там без дорікань
реву, як хворий лев,
поміж її грудьми.

НА СМЕРТЬ ПАПИ РИМСЬКОГО ПАВЛА VI

Тварина вмирає обертається в землю
Все живе із раковин викидає море
Риба-меч піймана гноєм стає
Але Папа вітає сеньйору Смерть
Маючи тіару на голові
Червоні пантофлі на ногах
І розчин формальдегіду в жилах

ПРОТИ ТАКОЇ СМЕРТІ

Я бачив респектабельну
смерть
яку обслуговують як хліб і вино
в магазинах та офісах
у клубах і гуртожитках
це смерть із церкви —
смерть дволика
її обслуговують
як лід

Я проти такої смерті
повільної, упевненої
коли тіло
дуже сонце
вмирає
зупиняється ваше дихання
ваші щоки
рожеві й прекрасні
гаснуть
та інтимне життя
уяви планує збудувати
свободу
із праці
та каміння

КОМЕДІЯ

Стоїш мовчки, високий Данте.
Навіть твій славетний орел мовчить
у промоклій голубиній сорочці.

Навчені й виховані школярі,
зневажаючи твої болі й заслання,
обертають їх у домашню
кудкудакаючу птахву.

Або гарячі школярі — як молоді сови;
коли старші хлопці іржуть голосно,
вони читають вічну комедію
і видряпують на твоєму п'єдесталі:
«Ti amo, Ettore!»¹

¹ Я люблю тебе, Гекторе! (Італ.).

МЕТЕЛИК НА СКЕЛІ

Нерухомі
великі жовті крила
обведені чорною бахромою
Вони вказують що душа мерця
поселилася в його спокійному обличчі
Але я думаю: це скеля демонструє
що метелик є її могилою
це найнепокірніша і таємнича жага
всього живого себе являє
Я згадав двох убитих дикобразів
бачених колись у чорному лісі —
болю нема і смерті нема на всій землі
втім я почув крик мого пораненого голосу
я поклав руку на метелика
і відчув як під рукою скеля осунулась
стала нижчою

АКУЛА

В тихій бухті
або в пустотній затоці
вона чекає мене
Полудне
штиль на водах і в країні
наче якесь божество має заговорити;
в небесах
немає ані однієї літаючої птахи
Я плистиму назустріч їй
несучи для неї свої невиліковні
моральні боління
свою вражену раком печінку
спогади про жінку
із сьайливих грецьких островів
дарунки й пережиті мною приниження,
всі назви яких я не згадаю
Я хочу щоб вона була чорною
зовсім чорною

я хочу щоб вона була голодною і самотньою
я хочу щоб вона була готовою
стати ангелом моєї смерті

Останнє: я хочу щоб мої очі
бачили її до того як їх назавжди
розітне пилка акулячих зубів

МУХИ

1

Божі чорні янголи
сідаючи на мої руки й груди
дратують моє життя
коли я пробую
ополудні подрімати

Я не можу
вбивати їх
і забруднювати стіни
їхніми в'язкими нутрощами

2

На липучках
вони виглядають миролюбними
ніби раптом захоплені
радощами життя
вкривають гримаси трупів
у Катакомбах капуцинів
щось нагадуючи мені

3

Вони своїми чорними
негнучкими тілами
вивчають бліді жовті тіла
і колишуться на ніжному
ранньому вітрі
не позбавлені
своєрідної краси
як прокльони моєї матері
збережені в янтарі
або як Бодлерові
«Квіти зла»

ВІД КОЛОНІЇ ДО ДЕРЖАВИ

Нудний народ
але ріки його країни
широкі й прекрасні

Нудний народ
запалений іграми дитячими
легкома дістає живність
гарні статки має

Голоси деяких священників
у клітці з ребер лунали
але з вершин гористих у грозах
цвірінкання неможливо почути

Зважаючи на сторожа і цензора
не соромлячись їх
вдаючись повністю до грубих розваг
з метою робити гроші

Нудний народ не маючи ні ідеї
ні привабливості
оселяється в порожньому чистому оці
високої гори або молочаря-фермера
як спадкоємець

Хтось може ігнорувати його
(мовчання широка допомога здалека)
чи допомагати йому
на днищі одного із його озер
його кістки годяться не тільки на сувеніри

ПОЛІТИЧНА ЕКОНОМІЯ

Мій сину, каже огидний старий чоловік,
прийми настанову, що ніколи тебе не змусять
виконувати чорну роботу для цивілізації.

Всі політичні переконання, всі релігії —
це необхідні умови
для заповнювання шахт убогими жебраками.

Це майже все, та набагато більше — зруйновано.
Всі реформи — лицемірство,
фальшиві прикраси для щастя рабів та лакеїв.

Тільки любов до ваги непорушна і вічна;
отже, мій сину, існує несправедливість і класова війна.
Життя — це справа аристократів.

ДІАЛОГ

Вони хочуть говорити про теологію
Я хочу говорити про вбивство

Вони хочуть говорити про розп'ятого єврея
Я хочу говорити про шість мільйонів розп'ятих євреїв

Вони хочуть говорити про небо й про хори янголів
Я хочу говорити про землю

і про нещасних двоногих тварин

Вони кажуть мені що вони є з Нового Завіту євреї
Які борються за всесвітній мир і за свободу агаре¹
Я кажу їм що вони перебувають в таємній любові
зі смертю

Вони кажуть мені, піднімаючи вгору свої
молитовники,

що вони врятовані

Я кажу їм що вони прокляті й засуджені

Вони кажуть мені що вони християни

Я кажу їм що вони охрещені погани goyim²

Кінець діалогу

¹ Agáre (давньогрец. αγάλη) — безкорислива любов. (Прим. укладача).

² Goyim (давньоєвр.) — гої; [інші] народи. (Прим. укладача).

З КАРАКАЛПАЦЬКОЇ ПОЕЗІЇ

БЕРДАХ (1827—1900)

МЕНІ ПОТРІБНІ

Троянда, повна забаганок,
І соловей, її коханок,
І сонцем осіянный ранок —
Мені потрібні щастя дні.

Гора щоб оддала димілась,
Верблюдиха щоб нам доїлась,
Красуня щоб чудово снилась —
Потрібні вельми всі мені.

Коли в зимі повіє хуга,
Падійде ніч важка, як туга,
Потрібна молода подруга,
Ласкаві руки й вогняні.

Мені потрібен кінь огнистий,
Як змій, блискучий, дужий, чистий,
Прекрасний, хоч і норовистий, —
Літати б на таким коні!

Та кінь — хіба це все в людині?
Є полювання соколине,
І треба птиці, що полине,
Та не загине в далині.

Джигіти, що готові зброю
Схопити й кинутись до бою,
Потрібні ви, щоб зі злобою
Розрахуватися мені.

Борці, що встаєте за волю,
Спізнавши бідаків недолю,
Потрібні ви, я вам глаголю,
Всьому народові й мені!

Хто сіє хліб, шукає воду,
Хто ділить з бідаком знегоду,
Хто любить над усе свободу, —
Потрібні дуже ви мені!

Бійці з ненависті й любові,
Що завжди в бій наготові,
Що в битві не жаліють крові, —
О як потрібні ви мені!

НЕ БУЛО

1

Царів, що справедливо правлять,
Ніколи в цьому світі не було.
З тих пір, як світ поети славлять,
Писань правдивих в світі не було.

Інаків, знатних беків¹ діти,
Людьми уміли володіти,
Та інших дарувань в еліті,
Крім батога і брехень, не було.

Каракалпак вогненноокий
Томився в бідності глибокій
І проклинав цей світ жорстокий,
Де співчувань людині не було.

Побитий чужаком і страхом,
Він вижив, не зробився прахом,
І став Бердимурат Бердахом —
Сумнішого наймення не було.

Печалі багаті не знали,
В розкішних юртах проживали,
Народові завжди брехали,
Та карі їм за брехні не було.

Безправних мучили злодії,
Скарби збивали золотії,
Жили убогі в безнадії,
І навіть мрій у бідних не було.

¹ Інак, бек — назви владних чиновників Хівинського ханства, до якого належала Каракалпакія.

Ми темні, безпорадні, кволі
Не усміхалися в неволі,
А плакали, терпівши болі, —
На долю уповання не було.

Нужда в безправ'ї волочилась,
А влада золотом гордилась,
Як сокіл в кліті, воля билась —
Та вирватися сили не було.

Нас рвав кабан, живився нами,
Багач живився бідаками,
Але війни між кабанами —
Ненависті між ними — не було.

Той голодує й помирає,
А той ситішає й гуляє,
Про смерть, що бідних пожирає, —
Такої думки в ситих не було.

Про себе турбувався всякий,
Час подавав недобрі знаки;
Чи світло вздрять каракалпаки?
Для нас уже просвітку не було.

Послухайте Бердимурата.
Старію. Вже душа підтята.
Писав я правду в будні й свята,
Та чуть її бажання не було.

2

Бутон — розкритись не зумів я,
Мислитель — думати не смів я,
Був соловейком, та знімів я,
Бо квітника густого не було.

Як ліс, давав я тінь, принаду,
Джигітом був, не плівсь позаду,
Був беркутом — не знав де саду,
Бо скелі вікової не було.

Завжди мій голос був народним,
А вірш — волянням благородним,
А я був жайвором голодним —
Зерна для мене в полі не було.

Я був сопілкою, що грає,
Зачинена в бруднім сараї,
Як лебідь, я відстав од зграї, —
Та озера для мене не було.

Був соколом, а не слугою,
Мені ж закрили томагою¹
Мій зір — я вкрився темнотою —
Для мене дня сяйного не було.

Коли на нас ішла пустиня,
Я йшов, як дощ, на шумилиння;
На баштані сидів, як диня,
Щоб кабана там злого не було.

Не зміг я вирости, незрілий,
Зривали з мене плід неспілий,
І гриз мене осатанілий
Кабан, а крикнуть — слова не було.

Мене давила чорна туга,
Стискала душу, як попруга;
Я тяжко жив, шукавши друга,
Та побратима в мене не було.

Місця безлюдні обживав я,
Кулен болиса² величав я,
Та успіху не зазнавав я,
Ніде мені пошани не було.

Бердах — не пустослов, а ратай,
Святої правди він глашатай.
Я плакав кров'ю, був розп'ятий,
Та інших доль у мене не було.

3

Мої діди в неволі скніли,
Отарами не володіли,
Старі і діти в праці мліли,
І радощів ні в кого не було.

¹ Томага — шкіряна пов'язка, якою під час полювання закривають очі беркутові чи соколові.

² Кулен болис — повітовий управитель Талишського району Каракалпакії; поет дає йому добру оцінку.

О, моя нене, я нестиму
Про тебе згадку не вгасиму!
За тебе звичного калиму —
Скажу відверто — в батька не було.

Він (згадують про це донині)
Вніс викуп зернятками дині,
Бо грошей в родича родині
І скоту в нього також не було.

Живу, але душа зламалась,
Недовго жить мені зосталось,
Мій мул відстав, життя помчалось,
Пропало, наче й справді не було.

Було так на земнім просторі:
Одні жили в нещасті й горі,
А інші — в золотій коморі,
Та вічного нічого не було.

Поет, прожив я вік в печалі,
Вивчав я твори досконалі
Ажініяза, Кухонджу¹ й так далі,
Та людського життя в них також не було.

¹ Ажініяз та Кухонджа — класики каракалпацької літератури.

ІБРАГІМ ЮСУПОВ (1827—1900)

САКСАУЛИ

Що це за привиди ідуть в степу,
Простягши руки в далеч голубу?
Вони — ніхто. Бездомні саксаули,
Приречені на вічну боротьбу.

В їх маслаках причаєний огонь,
Цілющий подих рветься з їх легень,
Вони стоять, як військо массагетів, —
Ведуть війну з вітрами день у день.

Ні заздрощів, ні зрад, ані незгод
Не знає саксаулячий народ.
Його коріння пробиває камінь,
Як шукачі артезіанських вод.

Хто всох, той спину не зігнув своєю —
Стоять і мертві в бойовім строю.
Вони могил не визнають ніяких,
Тому й страху не знають у бою.

В ім'я життя ти мовчкомо загинь! —
Це саксаулів клич — синів пустинь.
Вони тверді, немов слонячі бивні,
Затугла в них небес печаль і синь.

О, як би там їх сонце не пекло,
Не видадуть підземне джерело!
Коли вже їм доводиться горіти, —
Лишають людям все своє тепло.

З КИРГИЗЬКОЇ ПОЕЗІЇ

ААЛИ ТОКОМБАЄВ
(1904—1988)

МОЯ ТОПОЛЯ

Ім'я хтось моє написав на корі
Тополі сріблястої — хто і коли?
Чи зроблено це в необдуманій грі?
Чи діти розвагу в цім ділі знайшли?
А може, з пошани до мене писав
Ім'я це акин або юний джигіт?
А може, це хтось із нікчем чи роззяв
Хотів звеселити цим іменем світ?
Чи, може, комусь підказала любов
Так просто моє вшанувати ім'я?
Чи ворог писав задля чорних обмов,
Щоб з горем пекучим зустрінувся я?
А може, це так написала листа
Збентежена дівчина — радості цвіт?
Можливо, це — дяка, а може, це — мста,
А може, — іронія, може, привіт?
А може, це той, хто чарчині на дно
Дивитися любить, писав жартома...
А роки минають. Можливо, давно
Цієї людини на світі нема.
Стемніла на стовбурі біла кора,
Поморщилась, наче страждальця чоло.
Нагадує мовчки тополя стара,
Що вже надвечір'я моє надійшло.
Хай сонце згасає в моєму вікні,
Хай горами стелеться вечора дим,
Щоб слід мій лишився в моїй стороні,
Працюю і в праці стаю молодим.

КУБАНИЧ АКАЄВ (Нар. 1919 р.)

СКАЖИ УКРАЇНІ!

Присвячується Олеся Гончару

Як відплачу тобі і чим воздам
За слово і відвагу соколину?
Подарував ти не бандуру нам,
А невмирущу пісню про Вкраїну.
Моя киргизька золота земля,
Мов дастархан¹, лягла перед тобою.
Є сила в нас, що й камінь спопеля,
Ми з'єднані метою й боротьбою.
Тобі Тарас нагадував про нас.
Печаль, як гори наші, він проходив.
Тут народився богатир Манас,
Тут він живе — будущині на подив.
Тобі про це зуміли розказать
Вершини наші, як алмази гострі,
Комуза спів, кинджала рукоять,
Потоки, що приходять, наче в гості.
Ти сам їх чув. Ти з ними розмовляв.
Та все-таки додати можу сміло:
Хоч маєм безліч невеликих справ,
Ми вміємо творить велике діло.
Ти бачив сам між скелями сади,
Над Чу летів по новій автостраді,
Над Іссик-Кулем ти навзаводи
Мчав на коні, як твій козацький прадід.
Нарину гул. Тяжкий і вічний гул.
Народу нашого багатство й зброя.
Здається, знаменитий Токтогул
Був тут між нами головою тоя².

¹ Дастархан — скатерть.

² Той — в народів Середньої Азії свято з бенкетом, музикою, танцями та іншими розвагами.

Промчались дні декадні — числа свят.
Ми розійшлись насажені й промінні.
Про зустрічі, де з братом знався брат,
Ти розкажи, Олесю, Україні!
Скажи про гори, про снігів обрус,
Про нашу дружбу вічно молодую...
І я тобі дарую не комуз,
А пісню про Киргизію дарую.

З КИТАЙСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

ЦЮЙ ЮАНЬ
(340—278 до н. е.)

ЛІСАО¹
Поема

[Уривки]

Мій предок — то Чжуань, син неба, владар,
А батько мій — Бо Юн, він вже помер.
Я в січні народився, в день щасливий,
Точніш сказати, сьомого числа.

Покійний батько підібрав для мене
Високі й благородні імена.
Дали мені наймення — Справедливий,
А прізвище — Той, хто шанує честь.

Як видно, піклувалась мною доля,
Та дбав про душу й зовнішність свою
І я — вінок, шляхетності ознаку,
Для себе виплів з ніжних орхідей.

Боявся я, щоб час не втік од мене,
І поспішав у всьому; залюбки
Зривав я цвіт магнолії весною,
А взимку цвіт суману я шукав.

Птах злотний — сонце, заяць з яшми — місяць —
Свій рух не зупиняють, вічний рух;
Весна відходить, буйні трави в'януть,
І старіє володар молодий.

¹ Скорбота вигнанця — так дослідники перекладають назву поеми. (*Прим. перекладача*).

Чому ж не хочеш замолоду стати
На праведну дорогу? Як живеш?
Сідлай же коней! Я тобі знайду ще
Загублений до порятунку шлях.

Днем нинішнім живуть одні лиш дурні,
Пристосуванство — це в безодню путь.
О, не за себе я боюсь! За повіз
Володаря боюсь — куди він мчить?

Я біг попереду, щоб небезпеці
Зарадити і вибавить тебе.
Та нашептам повірив ти злостивим,
Розгнівався і дух свій засліпив.

Це так відвертістю і прямогою
Біду людина наживе. Та я
Від тих прикмет відмовитись не в змозі,
Страждаю і терплю заради них.

Спочатку ти, володарю, зі мною
Погоджувався, а потім збайдужів,
Та не біда, що збайдужів до мене,
Біда, що знелюбив ти свій народ.

Всі за добробут б'ються між собою,
Захланні до харчів та до вина.
Всі хочуть бути мудрими, навзаєм
Ненавидяться люті підляки.

Всі, мов скажені, борються за владу,
Та не приваблює мене вона.
Мене турбує, що надходить старість,
А я добра так мало ще зробив.

Тяжке моє життя, і я сумую,
І крадькома оплакую себе.
Добро, що вдень зроблю, вночі зникає,
Все люди знищують і все псують.

Вінок із орхідей мені порвали,
Та це нічого — інший я сплету.
Ладен я вмерти сто разів за правду,
За те, що здатне радість принести.

Ганьблю й ненавиджу тебе, владарю,
Душі моєї ти не зрозумів.
Твоя прислуга заздрить моїй вроді,
Плітки плете, очорнює мене.

Нездари мають нахил до падлюцтва,
До чвар гучних, до підступів, до зрад,
Не гребують вони нічим, щоб тільки
В суперництві гидкім перемогти.

Печаль мене гнітить, я — в самотині,
Жебракувати я піду, але
Ніколи не прийму таких звичаїв,
Своїх переконань не потопчу.

Відомо: сокіл не літає в зграї;
Спрадавна так на світі повелось;
Квадрат і коло — несумісні речі,
З прямою не зливається крива.

Свої чуття я стримувати мушу,
Я тамувати мушу біль в душі.
Померти прагну чесним — саме цього
Прадавні мудреці навчали нас...

Минуле я збагнув, тому будучність
Передбачаю; так ще не було,
Щоб вірили в несправедливість люди,
Щоб зло здобуло шану доброти.

Не буду каятись, якщо до згуби
Мене моя дорога доведе.
За справедливість мудреці прадавні
Платили, не жаліючи, життям.

Скорбота й жаль мені стискають душу,
Сумую, що в ганебний вік живу.
Вінком я часто сльози витираю,
Але моїм плачам нема кінця.

Стаю навколішки та обертаю
На повіз ясний фенікса тужби.
Дракона запрягаю й разом з вітром
Злітаю безтурботно в небеса...

Я вранці вирушив од переправи
На річці Неба й досягнув кінця
Ріки блакитної, а наді мною
Махають інші фенікси крильми.

Тут підійшов я до пісків сипучих
На березі Червоної ріки.
Дракон — володар вод — мостом зробився,
На другий берег перебрався я.

Мій шлях обтяжливий і довгий, знаю,
Челядникам сказав я: «Ждіть мене!».
Не досягнувши західного моря,
Гори Бучжоу, — я не подамсь назад.

В дорозі супроводжують мій повіз
Десятки мерехтливих колісниць,
Обкуті яшмою колеса грають,
Могутні коні, мов дракони, мчать.

Я прагну, щоб душа моя ширяла
В блакитності прозорій, наче птах,
Святі пісні співати починаю,
Всі дев'ять, щоб щаслива мить була.

І раптом під собою рідну землю
З висот я бачу, край свій впізнаю.
Візник мій засмутився, кінь спинився,
Похнюпився, не хоче далі йти.

Епілог

Годі!
Чого я мучусь долею вітчизни,
Як там мене ніхто не зрозумів?
Якщо нема з ким поділитись болем
Державницьким, то краще я помру.

З КУБИНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

ХОСЕ МАРІА ЕРЕДІА
(1803—1839)

ДО МОГО КОНЯ

Товаришу годин моїх печальних,
Прийди, мій сум розвій, прийди!
Степами
Шалено понеси мене! Я хочу,
До гриви припадаючи, забути
Своє нещастя невблаганне й люте.
Мою любов покинули назавжди
Ілюзії, про мир і благо мрії;
За ними й сподівання відступили...
Вуаль упала, і брехня зухвала
Кінець мого безумства показала.
Як стомлює і мучить спогадання
Минулих радощів! Яка жахлива
Душі осиротілої пустеля!
Ні квітів, ні надій, ні прохолоди,
Нудьга і смуток — ось її клейноди!
Сей вітер півдня... Він мене зжирає...
Якби я міг забутися... заснути...
На мить втонути в проминуцій смерті,
Моя душа, зазнавши супокою,
Знов задзвонила б силою дзвінкою.
Мій коню, друже! Я тебе благаю,
Летімо, незважаючи на втому
Мого слабого тіла; сон, можливо,
Господарю твоєму, як дитині,
Сухе чоло крильми накриє нині.
Яке ти дав полегшення солодке!
Та знову я соромитися мусив
Жорстокості своєї й божевілля,
Коли побачив, ставши на розпутті,
Твої боки, острогами проткнуті!

Пробач мені шаленство! Вже ридання
Збираються на віях... Побратиме,
Коли почувеш ти, як застогну я,
Не жди, не жди жорстокої остроги,
Вперед лети, не дивлячись під ноги!

БЕЗСМЕРТЯ

Коли тремкі та блискотливі зорі
Заятяться в блакитній вишині,
Ясна печаль дзвенить в душі мені,
Малює страх видовища суворі.

О! Будуть сяяти вони в просторі,
А я незрушно спатиму в труні...
Страждаючи, сную думки сумні
У тузі й безпорадній непокорі.

Та що се говорю я? Смерті гніт
Непереморний — зір високі храми
Розвалляться й погаснуть з бігом літ.

Але над смертю і всіма часами
Моя душа — вона побачить світ,
Зруйнований під вічності вітрами.

ХОСЕ МАРТІ (1853—1895)

ПОЕТ ХОСЕ МАРТІ¹

Хосе Марті жив сорок два роки. Перебування в тюрмах та примусовій еміграції, журналістська й педагогічна праця, філософська творчість, політична діяльність ідеолога національно-визвольної боротьби народу Куби проти іспанських колонізаторів, організаторська робота творця й керівника Кубинської революційної партії — ось що заповнило до країв це коротке життя. А поміж тим написалися ще художні твори, що їм суджено було увійти в золотий фонд не лише кубинської, але й усієї латиноамериканської літератури.

Хосе Марті загинув у бою кубинських повстанців з іспанськими колоніальними військами. Петефі, Ботев, наш Шевченко пригадуються одразу, коли подумаєш про Марті. Життя кожного з цих поетів і воїнів склалося по-різному, але дух творчості їхньої — один. Він у кожному випадку визначався боротьбою поневоленого народу за соціальне і національне визволення.

Біографія Хосе Марті хвилює трагічним образом ідейної людини, чесної й одержимої боротьбою за свободу. Пізнавши страждання й героїчне життя кубинського генія, який задля добра свого народу і задля торжества братерського єднання всіх націй пожертвував усіма радощами і благами світу, переймаєшся його поезіями як своїми особистими переживаннями.

Хосе Марті народився 28 січня 1853 року в Гавані. Його батько — артилерійський сержант, опісля — чиновник колоніальної адміністрації, був родом з Валенсії (Іспанія), а мати — дочка емігрантів з Канарських островів. Отже, кубинський патріотизм — найдорожче і найбурхливіше почування Марті — походить не з іскри родинного вогнища, а з благословенної здатності поетичної натури сприймати й робити своєю душею життя народу, серед якого починає усвідомлювати себе людина відмалку.

¹ Уривки з передмови Д. Павличка до книжки: Марті Хосе. Поезії / Перекл. з ісп., передм., приміт. Д. Павличка.— К.: Дніпро, 2001. — 224 с.

10 жовтня 1868 року адвокат Максиміліан Сеспедес перед загонами мамбі (так називали повсталих рабів) кинув клич, який гримітиме над Кубою цілі десятиліття: «Незалежність або смерть!» Того ж дня студент школи «Сан Пабло» Хосе Марті пише один з перших своїх творів — сонет «10 жовтня», який звучав мов радісна клятва повстанця й останнє прокляття колонізаторам. Тривога охопила Острів, а для молодого Марті була вона незабутнім станом душі, з якого народжується пристрасть усього життя. Один спогад про ті дні першого повстання завжди ставав його натхненням, енергією, жадобою діяльності.

4 березня 1870 року Марті заковано в ланцюги і відправлено в тюрму «Сан Ласаро». Це була катівня, де політичні в'язні перебували разом з убивцями й злодіями, де все сприяло тому, щоб вибавлення від життя настало швидше, аніж звільнення з-за ґрат.

Через дванадцять років у вірші «Police verso» Марті згадає своє перебування на каторзі: «Я ще навіть нині у споміні боюсь на те поглянуть, що бачив наяву». До речі, «Pollice verso» — один з найхарактерніших і наймогутніших віршів Марті, де особиста доля поета й доля кубинського народу зливаються воедино, де національна неволя Куби пояснюється тим, що на Кубі панує невільництво. Хоч у цьому поясненні Марті не відповідає на питання, чому злочини рабовласників мають упасти покарою на всю націю і на самих рабів, твір звучить заклик до боротьби проти рабства.

В тюрмі «Сан Ласаро» Марті пробув близько півроку, але цього було досить, щоб кволого хлопчину перетворити на ходячого мерця. Після клопотання батька, який був ультралояльним щодо іспанської корони, Марті спочатку перевели на роботи в маєтку одного багатія на острові Пінос, а ще за півроку він був висланий з Куби в Іспанію.

Так Марті стає студентом Мадридського університету і душею кубинських ізгоїв, які тільки чекали нагоди повернутися на батьківщину, щоб воювати за її свободу.

1878 року Марті повертається на Кубу. Це був трагічний рік остаточного вигасання дій повстанських загонів мамбі, рік перемоги колонізаторів. Але Марті не визнає цієї перемоги. Він розгортає активну діяльність, готуючи нове повстання. Його знали на Кубі як видатного письменника і революційного діяча, а тому ліберальна партія хотіла перетягти його на свій бік. Марті не пішов з лібералами, і в одній з промов одверто заявив: «Права не випрошують, їх беруть силою!» І знову

арешт, і знову примусова поїздка до Іспанії, де він перебуває в домашньому ув'язненні. 1880 року йому вдалося втекти до Франції, а звідтіля перебраться до США. 15 років (1880—1895) Марті прожив у Нью-Йорку. Це найпродуктивніший період його письменницького натхнення. Тут він створив десятки памфлетів, політичних оглядів, літературних портретів, історичних розвідок, економічних студій, філософських ескізів.

Картини соціальної нерівності й боротьби, що їх спостерігав Марті в США, змушували його дедалі частіше задумуватися над тим, якою буде незалежна Куба. Ідея визволення свого народу з-під колоніального ярма, якій все життя служив Марті, почала вимагати програми дій на ті часи, коли восторжествує національна свобода. Соціальний мотив боротьби за справедливість для всіх кубинців почав усе частіше звучати у виступах поета. Марті побоювався, що незалежна Куба стане раєм для багатих, а для широких верств народу — ще гіршим пеклом, як було за іспанців. «Кайдани повинні бути розбиті, — говорив Марті. — Але бережіться ковалів, які розбивають разом з кайданами суглоби». На цьому етапі підготовки до повстання Марті гуртував навколо себе людей з республіканськими поглядами, плануючи одразу після захоплення влади таку революційну діяльність, яка забезпечила б рівні права всім громадянам незалежної Куби. «Революція — це не те, що ми почнемо десь у заростях, а те, що буде нами розгорнуто в республіці», — говорив він своїм друзям.

Біля селища Дос Ріос 19 травня 1895 року Хосе Марті загинув у бою.

Смерть Марті була страшною втратою для повсталого народу, але вона не похитнула його рішучості довести боротьбу з колонізаторами до переможного завершення.

За життя Марті видав дві збірки поезій — «Ісмаелільйо» (1882) і «Прості вірші» (1891). Посмертно були опубліковані ще дві його поетичні книжки — «Вільні вірші» (1913) і «Квіти вигнання» (1933). Численні твори, які не увійшли до згаданих збірників, але були надруковані в періодиці чи знайдені в рукописах поета, складають том під назвою «Вірші різних років» («Versos varies»).

Вся поетична творчість Марті глибоко лірична. В ній чергується тон романтичний з реалістичним, але завжди Марті-поет вражає інтимною відвертістю, сповіддю свого трагічного, одержимого громадянським покликом тираноборчого духу. Потоки болючого й суперечливого переживання клеочуть у його «Вільних віршах» і «Квітах вигнання». При надмірно

ускладненому синтаксисі, при широченному розливі словесної щедрості, при глибинній асоціативній розкутості цих віршів тут панує думка, яка точно вкладається у фразу, — тут не знайдеш зайвого слова чи невкомпонованої органічно в плин твору метафори. Марті любив свої «Вільні вірші», бо вони були найнезалежнішими його творами, в них показала всю свою імпровізаційну могуть і всю свою фантазію, живлену колосальними знаннями й дивовижно багатою культурою, його витончена поетична душа. «Ці вірші — мої воїни, моє розірване нутро. Жоден з них не був зумисне підігрітий, не був правлений або вимучений; вони з'явилися, як сльози на очах, як непогамована кров на рані», — говорив про «Вільні вірші» Марті.

Характерною ознакою «Вільних віршів» (це можна сказати і про «Квіти вигнання») є виведення почувань поета в космічні безміри. Тут постійно стикаються з думками й почуттями героя вічні величини й стихії — сонце, море, небеса, світло, темноти; люди Марті — титани; його ідеали художників — Данте, Мікеланджело, Шекспір; його письменна — зорі; його кубок — планета; його одежа — схил розбитої гори; його душа, потріскана від болю й страждання, — застиглий вулкан, а його мука така безмежна, що нею можна заповнити порожнечі Всесвіту.

Зрівняйте гори, вишліфуйте з леза
Живого сонця плектр, щоб він, як море
Червоне й перламутрове, заграв, —
Початок це строфи нової буде.

«Нова строфа»

Так уявляється йому інструмент нової літератури, звук якого проникне в таємничі глибини природи, в найвіддаленіші притулки людської мрії, в космічні структури людської душі. І при цьому поезія Марті перебуває в межах конкретної дійсності, її винятковість і грандіозна всеохоплюваність не приглушують ліричного зворушення, яке, хоч і йде від особливої людини, зрозуміле й дороге для всіх.

Якщо «Вільні вірші» та «Квіти вигнання» можна порівняти з високими грізними хвилями розколісаного бурєю моря, то «Прості вірші» — це запаморочлива прозорість океану, лагідна глибина супокою великої душі. Проте це — не ідилічний супокій натомленого життям героя, що вже відмовився від боротьби за суспільні ідеали й живе споминами про свої молодечі подвиги. Це спокій, повен прихованого болю, затиснуто-

го жадання боротьби, яке не має на собі й порошинки розчарування або тимчасовості.

Патріотичні боління Марті рідко проривалися на поверхню його поетичного слова. Поезія — це мова про найпотаємніше в людині, це спроба розгадати в образах видимого світу невидимі рухи душі, незримі сили і явища людського розуму й чуття. Так думає Марті, і тому його любов до Куби не раз потрапляла в поетичне русло, де вливи складніші й багатші почування загальнолюдського і разом з тим глибоко індивідуального плану. Правда, в таких віршах, як «Храмом я сню мармуровим...» або «Тріщить земля...», патріотичне хвилювання вибивається, як полум'я вулкана, з мороку скорботно-філософських роздумів поета, і ми бачимо його справжню пристрась, яку неможливо нічим втихомирити ані зменшити.

Книжка поезій Марті українською мовою перед вами. Я задумав створити її 2 січня 1961 року, коли мав щастя бути на грандіозному мітингу в Гавані, присвяченому другій роковині кубинської революції, — мітингу, що відбувався не тільки біля пам'ятника, але й під знаменням духу великого поета й революціонера. Як тільки ім'я поета злітало з уст оратора, народ відповідав схвальним гомоном, який скидався на рокотання океану. Я не знав тоді поезій Марті, але в мою душу ввійшла ні з чим не зрівнянна пошана кубинського народу до свого поета, і я тоді мовчки поклявся, що перекладу його твори, аби виявити свою пошану не тільки до поета, але й до народу, який так безмежно любить свого співця і пророка. Я виконав слово, дане собі в урочисту хвилину.

Ця книжка відкриває духовну велич кубинського народу і дає зрозуміти, чому в його історії, в його боротьбі за ідеали нового справедливого життя, в його мріях і подвигах живе й житиме завжди геніальний творець Хосе Марті.

Дмитро Павличко

ПРОСТІ ВІРШІ

МАНУЕЛЮ МЕРКАДО,
Мексика.
ЕНРИКЕ ЕСТРАСУЛАСУ,
Уругвай.

Мої друзі знають, яким чином ці вірші вирвалися з мого серця. Сталося те тривожної зими, коли представники іспано-американських народів — одні — з глупоти, другі — з фанатизму, треті — з переляку, четверті — з обачливості —

зібралися під крилом грізного орла у Вашингтоні. Хто з нас забув той герб, герб, на якому орел Монтеррея і Чапультенека, орел Лопеса і Уокера тримав у своїх кігтях всі національні прапори Америки? Я жив у гнітючій тривозі, допоки переконався, що наші народи — пильні й сміливі: жахом і соромом сповнювала мене справедлива думка про те, що ми, кубинці, могли своїми руками, як батьковбивці, допомогти новому замаскованому гнобителеві здійснити безглуздий план ізоляції Куби від батьківщини, яка кличе на поміч (адже Куба — її невід'ємна частина), від іспано-американської батьківщини, знесиленої нелюдськими стражданнями.

Лікар відіслав мене в гори. Дзвеніли струмки, хмарилося небо, а я писав вірші. Інколи тут стогне море, і хвиля в темні ночі розбивається об замкові скелі, обліті кров'ю, інколи бринить бджола, збираючи данину з квітів.

Чому публікуються ці невибагливі рядки, написані немовби граючись, а не мої сердито наїжачені «Вільні вірші», розхристані одинадцятискладовики, народжені великою тривоною, або великими надіями, або непереможною любов'ю до свободи, або зболеною любов'ю до краси, любов'ю, що рине серед пісків, каламутних вод і коріння, наче золотий чистий струмок, або розплавлене залізо, що шипить і кидає іскри, або гаряче джерело, що виривається з-під землі? А мої «Кубинські вірші», наповнені таким гнівом, що їм краще й не з'являтися на люди? А безліч прихованих моїх гріхів, а незліченні наївні та бунтарські літературні спроби? І нащо мені, показуючи оці лісові квіти, викладати тут курс поезики своєї, пояснювати, чому я навмисне повторюю певні рядки або ладню співзвуччя в певному порядку, з'єднуючи їх так, щоб зір і слух передавали їх почуттям, або ж зовсім нехтую ними, коли схвильована думка не потребує рими і не зносить кованого ритму?

Ці вірші друкуються тому, що їх однієї наповненої поезією і дружбою ночі сприйняли зі зворушенням і любов'ю декілька добрих душ, і таким чином ці твори стали загальним надбанням. І ще тому, що я люблю простоту і вірю в необхідність висловлювати щире почуття в ясній, доступній формі.

I

Прийшов я з пальмового краю —
 Ненависник підлоти й лжі, —
 І перед смертю я жадаю
 Ці вірші виїняти з душі.

Я зміряв світу довжелезтво,
Та знов у путь мені пора.
Я між мистецтвами — мистецтво,
А поміж горами — гора.

Я знаюсь добре на найменнях
Чудових квітів, диких трав,
Страшних облуд, страждань шалених,
Болінь, що я їх досить мав!

Я в темряві побачив світло,
Небес прозорі пояси;
На мене падаючи, блідло
Проміння Божої краси.

В красунь, що йшли переді мною,
Я бачив крила осяйні
І знав, що родяться весною
Метелики із хробачні.

Я чоловіка знав такого,
Що милу не схотів назвать,
Хоч мила застромила в нього
Кинджал важкий по рукояць!

Швидку, неначе мислі спалах,
Я бачив душу — як мені
«Прощай!» — кохана проказала
І як отця несли в труні.

Гнізда в мені злоба не звила,
Я тільки раз тремтів од зла,
Як дівчинку мою вкусила
Безжальна варварка-бджола.

За всі невдачі й круговерті
Я раз благословляв життя,
Коли мені мій вирок смерті
Читав, ридаючи, суддя.

Зітхання чую крізь простори —
Ні, то не шелести тростин! —
Я чую крізь моря і гори,
Як прокидається мій син.

Якби мені в подарування
Найкращі піднесли скарби,
Не взяв би я собі кохання,
А дружбу взяв би я собі.

Я бачив, як орел злітає
Поранений, а лютий змій,
Отрути повен, відповзає,
Щоб здохнути в норі своїй.

Коли зірки стають ясніші
І блідне стомлена блакить,
Я чую, як струмочок тиші
Сумирно й звучно жебонить.

То я поклав свою правицю,
Від щастя й наляку тверду,
На погасаючу зірницю,
Що впала в темному саду.

Я син раба-народу. Рана
Моя довічна. Я люблю
Того закутого титана,
За нього й згину без жалю.

Все те прекрасне, що розквітло,
Все те — і музика, і час...
Що обернутись має в світло,
Було вугіллям, як алмаз.

Нікчема і в могильній пащі
З погребних тішиться пишнот.
Я ж знаю, що плоди найкращі
Дає нам цвинтарний город.

І мовчки з себе я скидаю
Віршописальника пиху;
Свій докторський диплом чіпляю
В гаю на сосонку суху.

II

Я знаю ярмарки Дамаска,
Афін і Фів злотистий порох,
Але мені дорожча ласка
Повітря у гірських просторах.

Я знаю, як на серце кволе
Роздори давні опадають,
Але мені дорожчі бджоли,
Що над дзвіночками літають.

Я знаю, як вітри буремні
Співають у шумливім вітті.
Мовчїть! Тут сумніви даремні —
Та пісня найдорожча в світі!

Я знаю, як то лань тікає,
Смерть стрівши біля водопою,
Як серце стомлене вмирає,
Та не плямується злобою!

III

Облудні маски зневажаю,
Що ними повен мій готель,
До життєдайних шумів гаю
Я з міста йду, як з мертвих скель.

З убогими, що в горі й зморі,
Я долю з'єдную свою,
І щастя більше, ніж у морі,
Знайду в гірському ручаю.

Злим дайте золото, щоб грались
У поблиску його сумнім, —
Мені ж ви дайте тихий праліс,
Як сонце вибухає в нім!

Я в колбах бачив ржу і порох,
Там золота — пропав і слід...
Я бачити волю в горах
Голубки білої політ.

Старий єпископ у нетямі
Шукає кам'яних основ
Для храму, — я ж в гірському храмі
Дерев колони віднайшов!

Там чиста папороть, мов килим,
Під стінами осик лежить.
Там сяє щастям світлокрилим
Склепіння гордого блакить.

Єпископ їде на відправу
Вночі — у темряві долин.
Неначе в шишку порожняву,
Сідає він у свій берлин.

Не коні, а пташата сині
Запряжені в його ридван.
Співає вітер у долині,
Гудуть берези, як орган.

Я сплю на кременистій скелі,
В моєму тілі світ зроста;
Немов на цвіт, бджілки веселі
Сідають на мої уста.

Блищать карнизи і колони,
Лежить на барвах килимів
Рожева, синя і червона
Яса світанкових огнів.

Там починає награвати
Пастух — він сонце зустріча,
А сонце у прозорі шати
Вдягається, немов дівча.

Скажіть єпископу сліпому,
Хай вилізає з темних ніш
І хай спішить зі свого дому
В мій храм — у гори — чимскоріш!

IV

Прийду на те місце, де квіти —
Мов сонцем роз'ятрена галузь,
Де в озері ми, наче діти,
Купались та з хвилями грались.

Ми бачили здружену пару
Сміливих пташок білоперих.
Вони то злітали за хмару,
То схову шукали в печерах.

Дивилось дівча з-під долоні,
Але не могло надивиться...
Сіяли троянди червоні,
Що їх нам дала садівниця.

І жимолость пахла духмяна,
І трави хилилися в зморі.
По них походжала кохана,
Збираючи квіти, як зорі.

Я бравсь парасолою відкрити,
А дівчина мовила: «Що це?
Галантність свою залиши ти, —
Я хочу дивитись на сонце!». —

«Дубів я таких благородних
Не бачив до цього ніколи.
Немає тут храмів Господніх,
Та є тут зелені престоли». —

«Вже знаю, куди до причастя
Ходить моя доня повинна...
Одягнена в біле, струнчата
Постава її лебедина».

Спекоту страшну не здолавши,
Ми вийшли на биту стежину
І там попрощались — назавше,
Заслухані в пісню пташину.

Прийду, наче мертвий. Я знаю —
Під льодом те озеро біле.
Я кіль невеселий зладнаю,
Відкину весло заніміле.

V

Мій вірш — бурун з гребінням піни,
Мій вірш, якщо помітив ти, —
Могутній подих висоти
І ніжне віяло пір'їне.

Мій вірш — кинджал; крізь рукоять
Він кида квітку променисто.
Мій вірш — фонтан, що летється чисто,
Червоні хвилі в нім киплять.

Мій вірш зелений, та буває
Багряним, як пожарів хлань,
Мій вірш — підбита в полі лань,
Що в лісі захисту шукає.

Мій вірш дружити з мужнім рад,
Він щирий в радості й печалі.
Найбільш подібний він до сталі,
З якої роблять вістря шпад.

VI

Як треба, щоб хоч згадку милу
Я взяв на той світ, у п'ятьму,
Похмурий отче, у могилу
Я сивину твою візьму!

Як треба (ах, це так люб'язно!),
Щоб ніс я більше, — понесу
Портрет, де віддано прекрасно
Сестри коханої красу.

Як треба, щоб повік не блідло
Мое життя у тьмі густій,
Візьму того волосся світло,
Що спить в шкатулці золотій.

VII

Арагон — в Іспанії. Для нього
І в моєму серці місце є.
Я в єство незаймане своє
Взяв його — відважного й незлого.

Дурню, ти на мене не дивись
Поніяковілими очима, —
В Арагоні мав я побратима,
В Арагоні я кохав колись.

О, напевно, добре знають там,
Що то значить думати і жити;
Щоб думки свої оборонити,
Сміло там прощаються з життям.

Як суддя або король-тиран
Хоче люд загнати до неволі,
Арагонець на кривавім полі
Помирає, як герой, від ран.

Я люблю ті землі пожовтілі,
Де мулистий Ебро блискотить,

Над Піларом осяйну блакить,
Щедрий край Лануси і Падільї.

Я того шаную, хто колін
Не згинає в рабському поклоні, —
Байдуже мені, чи в Арагоні,
Чи на Кубі народився він.

Я люблю малі подвірка в тіні,
І мистецькі сходи у дворі,
І зруйновані монастирі,
І човни в річковім хлюпотінні.

Я люблю злотисте волоття,
Мусульманське чи іспанське жниво;
Там розкрився вінчиком щасливо
Вбогий пуп'янок мого життя.

VIII

Є в мене мертвий друг. До мене
Приходить він співать пісні.
Сідає й жалісно співає,
Неначе скаржиться мені:

«Несе мене двокрила птиця
У неба далеч голубу.
Одне крило у неї чорне,
А друге — золоте крило.

А серце в мене — то безумець,
Який не знає кольорів.
Або любов двокольорова,
Або то, каже, не любов.

Ще гірша, ніж нещасне серце,
Одна безумна в світі є,
Що, випивши всю кров із нього,
Регочеться на цілий світ.

І серце, де розбито якір
Любові, радості, добра,
Як згублений у морі човен,
Пливе, не знаючи куди».

Тут приятель мій вибухає
Лавиною страшних проклять.
Молю його погамуватись,
А потім укладаю спать.

ІХ

Хотів би я, щоб люди знали
Оце смутне оповідання
Про дівчинку із Гватемали,
Про ту, що вмерла від кохання.

До рук і вуст її лягали
Лілеї та квітки жасминні;
Її ми тихо поховали
В обшитій шовком домовині.

...Коханий був для неї святом,
Він був неначе зірка рання.
Як повернувся він жонатим,
Вона померла від кохання.

Несли її труну у квітті
Посли і сиві кардинали,
Позаду люди сумовиті
Поважно з квітами ступали.

...Була сумною й мовчазною
Під вечір зустріч їх остання.
Він повернувся із жоною,
Вона ж померла від кохання.

О, як її, смутну, любив я,
Як мучився у самотині!
Я цілував її в міжбрів'я,
Коли була вже в домовині.

...Зайшла вночі вона у воду —
Її шукали до світання.
Казали, що не знала броду, —
Я знав, що вмерла від кохання.

Її в каплиці на лавчині
Поклали й затулили очі,
Я руки цілував дитинні
І туфельки її дівочі.

Прийшов могильник гріб копати,
Запало голубе смеркання.
Не бачив більше я дівчати,
Того, що вмерло від кохання.

Х

Душа самотня без упину
Болить у присмерку густім.
Ну що ж, поглянути ходім
На ту іспанську балерину.

Як добре, що зняли той стяг,
Що біля входу маяв ревно,
Бо жоден чоловік, напевно,
Мене в те місце б не затяг.

Затихнув зал — чекає дива.
Актриса йде. Бліде лице.
Іспанка? Ні, неправда це! —
Богиня горда і сяйлива!

Вона — поривиста краса,
Струнка, вигиниста і скоро.
Кармінний плащ тореадора,
Сомбреро білого яса!

Зрадливим мавританським оком
Вона моргнула мимохідь.
В тім погляді знадлива їдь,
Що впав на мене ненароком.

Прелюдія... і зал погас.
Спокійно, ніби помолиться,
Іде на сцену танцівниця
У сяєві своїх прикрас.

Ось — ніг легенькі перестуки,
Ось — кинута на плечі шаль,
Ось — мрійне поривання в даль,
Ось — зведені, мов арка, руки.

Дрібний, дрібнесенький танець
Веде іспаночка натхненна,
Неначе та велика сцена
Із людських зроблена серцець.

Поволі вироста жадання
В її палаючих очах.
Ще мить, ще поворот, ще змах —
І шаль злетить, немов зітхання...

Все швидше з музикою влад
Тріпоче, гнеться, в'ється тіло,
І, мовби з нього все злетіло, —
Сяйнула голизна принад.

Вона змією в'ється в колі
І мов з долівки вироста;
І ваблять жадібні уста,
І танець затиха поволі.

Вона з підлоги підняла
Свої одіннячка жіночі
І, мружачи невинні очі,
Як подих, ніжно відійшла.

Я надививсь на балерину
І повернувся в тихий дім.
Боли ж у присмерку густім,
Душе самотня, без упину!

XI

Є в мене вельми вірний паж,
Що завжди прислужить готовий.
Він чистить мій вінок лавровий
І дбає про добробут наш.

Ніколи мій покірний служка
Не спочива, не їсть, не п'є.
Як я зітхаю, він стає
Навпочіпки і шулить вушка.

Як вийду з дому — він, мов дух,
З'являється в моїй кишені.
А дома носить попіл в жмені,
Вистежує мій кожен рух.

Як я засну, він в узголов'ю
Сидить і жде на світло дня.
Як я пишу, він наповня
Чорнильницю густою кров'ю.

Неначе стукіт кастаньєт,
Його хода. Мій паж поважний,
Хоч і пліткує часто паж мій...
Мій вірний служка — мій скелет.

XII

Плив по озері в човні я
І заплив у комиші.
В небі сонце золотилось,
Більше сонць було в душі.
Та зненацька — здохлу рибу
Під ногами я уздрів;
Сморід! Озеро запахло
Як із гноем чорний рів!

XIII

Де в'ється вузенька стежина,
Минаючи мальви і манго,
Ішов на прогулянку янгол,
І сяяла в нього плішина.
Закоханих пара ховалась
У зарості якнайгустіші,
Та сяйво блискучої пліші
Крізь віття й до них пробивалось.
І, крила свої розпростерши,
Ширяла над дебрями птиця,
Хотіла вона роздивиться,
Як люди цілуються вперше.
Русявий був янгол; погана
Плішина блищала у нього,
Мов стовбур, довкола якого
Закохана в'ється ліана.

XIV

У пам'яті моїй не згасне
Світання осені червоне,
Коли дало новенькі гони
Гілля надламане нещасне, —

Коло погашеної печі,
Де із вогню не стало й сліду,
Дівчатко посміхалось діду
І руки гладило старечі.

XV

Прийшов до мене медик. Ліки
В одній руці жовто-зеленій,
А другу руку у кишені,
Здається, він забув навіки.

Є в мене інший лікар — завше
Мене лікують білі руки.
Мені він не спричинить муки,
На серце рученьку поклавши.

Прийшов кондитер із поваги
Мене аж дома запитати,
Яких я вин хотів би взяти,
Чи пахарете, чи малаги.

А де кондитерка зухвала?
Скажіть ви гордому дівчатку,
Аби цілунок до початку
Весни мені приготувала!

XVI

У мавританському вікні,
Де різьблений з каміння ганок,
Стоїть зажурений коханок,
Як місяць в синій вишині.

І Єва там, байдужа вкрай,
Сидить на килимі в куточку,
З фіалки рве по пелюсточку,
Тихенько їх скидає в чай.

XVII

Вона білява, сяють очі,
І світять коси сяйвом чистим;
І я ходжу з тієї ночі,
Сповитий вітром золотистим.

Бджола бринить і знає, мабуть,
Що квітка росяна рожева,
Яка її до себе вабить,
То Єва, кожна квітка — Єва!

Дивлюсь у водоспаду стромінь,
На річки береги скалисті, —
Блищить веселки синій племінь
На срібнім і вологім листі.

Дивуюсь величі бескидній,
Дивлюся на каміння дике,
В душі моїй, мов сон, блакитній,
Порозцвіталися гвоздики.

Йду стежечкою лісовою
До недалекої лагуни
І милу бачу над водою,
Крізь віття бачу тіло юне.

Змія в саду сичить на мене,
Тікаючи в своє кублице;
Своє крило пташа натхненне
Дає мені й з утіхи свище!

У тремкіт світу й волоконця
Я струнами душі вслухаюсь,
Як арфа. Я прийшов із сонця
І знов у сонце повертаюсь!

XVIII

У Єви шпилька золота —
Алмазу поблиски веселі;
Добро те хтось добув зі скелі,
Поклавши там свої літа...

Та вчора Єві принесла
У дзьобику недобра птаха
З латуні брошку. Бідолаха
Не роздивилась і взяла.

Фальшивку — знак своїх чеснот —
Вона до плаття приколола,
А свій клейнод взяла спроквола,
Втикнула між голки клейнод!

XIX

Де вогонь очей лукавих?
Що це сталося, не знати.
Ніч, я думав, провела ти
В заборонених забавах.

Ти стомилася, поблідла.
Думав я: ото гидота...
І мене взяла нудота,
Що така ти гарна й підла.

Втім побачив я записку.
Ти за мною — вірю, знаю —
Плакала всю ніч безкраю
Аж до ранішнього зблиску.

XX

Плаче у вітрах кохання з болю,
В серці Єви не знайти добра.
Ось іде хмарина й забира
Болісну любов мою з собою.

Забирає болісне кохання
І несе кудись у вишині.
Єва принесла мені страждання,
Єва радість принесе мені!

XXI

Учора знов побачив я
Її в картинній галереї.
Коли стояв я біля неї,
Здригнулася душа моя.

Та жінка на землі сидить,
Дитина гола у подолі,
Муж, наче мрець, обличчям долі
Лежить натомлений і спить.

Тісне життя, неначе гріб,
Як саван, на плечах накидка.
На жмутику соломи видко
Полупаний, засохлий хліб.

Земля не родить стільки літ!
Навколо тільки чорна туга.
Немає хати, ані друга, —
Смутний, проклятий, темний світ!

Учора я побачив знов
Ту жінку з хлібом на соломі.
Вона у панському салоні
Взяла навек мою любов.

XXII

Чужак я на балу гучному —
Сяйних мундирів повно тут.
Самі мисливці нині йдуть
Побавитись до цього дому.

Он фіалкова герцогиня,
Сусідить їй червоний фрак.
На бубні відбиває такт
Віконт, аж ручка стала синя.

В огнистий тюль жінки вдяглися.
Хто йде поважно, хто — бігцем.
Все так, немов перед сліпцем
Кудись летить осіннє листя.

XXIII

Піти природними дверима
Із цього світу хочу я —
На ношах, сплетених з галуззя,
Вмирати понесіть мене.

Як зрадника, мене не вкиньте
На смерть у темнощі німі.
Я чесно жив, я хочу вмерти
До сонця звернений лицем!

XXIV

Художника-сміливця знаю,
Що ходить весело по світу.
Малює на полотнах вітру,
На піні забуття й відчаю.

Великого я знаю майстра
Фарб незвичайних, добре видних, —
Він на корветах бистрохідних
Повинен малювати айстри.

Я знаю бідного артиста,
Малює він морські простори,
З любов'ю дивиться на море,
Де грає хвиля зелениста.

XXV

Як настрій радісний огорне,
Я тішуся, немов школярик;
В думках з'являється канарок —
Маненьке оченятко чорне.

Як не вернуся я з чужини
І тут помру, то принесіте
На камінь надмогильний квіти
І стяг моєї батьківщини.

XXVI

Хоч я помер, здалось, навіки,
Я відчуваю ще життя,
Вивчаючи любовні ліки,
Роблю великі відкриття.

Життя того вже бездоганне,
Хто впав під тягарем хреста, —
Встає з могили він, як з ванни,
Де світло миє, як вода.

XXVII

При місяці тропічним кат
Криваве діло починає.
Вогнем будинки він змітає,
Руйнує мури барикад.

Здається, що ніхто не втік,
Усіх скатрупили іспанці.
На тротуарах мозки вранці
Сльозилися, немов потік.

Прийшли до мертвої брати,
Сліди від куль на їхнім возі.
Ще хтось там стукає в тривозі,
Ще хоче хтось сюди зайти.

Порита кулями стіна.
Я відчиняю, й до кімнати
Заходить супокійно мати —
Мене розшукує вона...

Тут, вирушаючи на бій,
Гаванські хлопці-відчайдухи
Зняли широкі капелюхи
І низько поклонились їй.

Поцілувались ми й той дім
Покинули у ту ж хвилину.
Сказала мати: «Швидше, сину,
Там дівчина сама — ходім!»

XXVIII

Не в зажурі, не в жалобі
Син по кладовищу ланда...
У мундирі окупанта
Він на батьковому гробі.

Він читає темний напис,
Що на хресту прорили,
Та встає герой з могили —
І лунає смертний ляпас.

Вітер над селом шугає,
В небі блискавиця синя.
Піднімає батько сина
І в могилу затуляє.

XXIX

На грошах усміх короля,
Немов продажний усміх дівки.
Кат з королівської гвинтівки
У серце юнака стріля.

Хай тішиться уся земля —
День іменин король справляє!
Сестра убитого співає
Перед портретом короля.

XXX

Світила блискавка кривава,
Кипів похмурий чорторий,
А негри з пащі пароплава
На берег сходили чужий.

Ламались пальми тонкостволі,
З бараків буря рвала дах.
Ішли раби худючі й голі
У закайданених рядах.

Чорніла ніч, немов могила,
Тремтіла злякана земля,
І мати до грудей тулила
Своє маленьке немовля.

Червоне сонце, як в пустині,
Заблисло в лісовій імлі
І освітило руки сині
Раба, закляклого в петлі.

Тремтів хлопчина й приглядався
Зі схованки до тих страхіть.
Він біля ніг мерця поклявся
Своєю кров'ю злочин змити!

XXXI

Художник Бога малював,
Брав за модель мого сина.
— Митець, є в мене батьківщина,
Йду їй служити, — син сказав.

Чудовим був би на картині
Мій син, благословенний мій,
Та кращим буде, як на бій
Піде із ворогами нині.

Русявий, дужий, молодий,
Він має незвичайну вроду.
Вперед, мій синку, за свободу!
Вперед! За стяг наш дорогий!

Ходімо разом! Як загину —
Ти поцілуй мене; як ти...
О, краще в гріб тобі лягти,
Ніж бути зрадником, мій сину!

XXXII

У темнім, чорнім тупику,
Гуляючи посеред ночі,
Побачив я, підвівши очі,
Гордливу церкву на горбку.

Це що? Відкрилась таємниця?
І що повинен я робить?
Чи впасти на коліна вмить
І церкві низько поклониться?

А ніч тремтить, зітхає сад,
І чути, як з'їдає гони
Черв'як, і чуть фальшиві тони
Щонайдурнішої з цикад.

Дует фальшивих на алеї —
Цикади й церкви. Втім — диви! —
Подібен зовсім до сови
Той храм прогулянки моєї!

XXXIII

Я схуд, став схожим на пір'їнку.
Помру, о зорі, в цій пустині.
Я хочу жити, хочу нині
Побачити вродливу жінку.

Вона чудовна, ніби казка,
Я змалювать її не в силі.
Волосся вороного хвилі
Блищать, як шабля із Дамаска.

Ота?.. Із жовчі і злоби
Усього світу — плоть зроби,
Для неї й душу ти зроби,
Та тільки з жовчі і злоби!

А ця? Взуває жінка ця
Рожеві туфлі та панчохи,
Малює губи і потрохи
Купує фарби до лиця.

— Проклята жінко! О, проклята! —
Кричить моя душа сумна,
Але достоту вже не зна,
Котра із двох отих проклята.

XXXIV

Стражданья! Хто сказав, що я
Страждаю з горя і розлуки?
Ще буде мати час на муки,
Як я згорю, душе моя.

Нещастя, злигодні, жалі —
О, їм усім наймень нема ще!
Я знаю: рабство — ось найтяжче,
Найбільше горе на землі!

Є гори в синій даліні,
Підняться треба нам, а вже
Як вийдем, знатимем, душе,
Хто дав тебе на смерть мені.

XXXV

Що з того, як і твій кинджал
Мене пробив? Я маю вірші —
Вони міцніші і гостріші
За твій наточений кинджал.

Що з того, як від злого болю
Моря міліють, блідне світ?
Крилатий вірш, розради плід,
Народжується з того ж болю.

XXXVI

Вже знаю — з плоті може бути
Чудова квітка, може бути, —
Якщо закохана людина, —
Високе небо і дитина.

Із плоті може быть так само
Гадюка й скорпіон, так само
Черв'як, що лазить по шипшині,
Сова, що днює в дупловині.

XXXVII

Ось груди — застроми кинджал,
(Це й так пізніше зробиш ти)!
Не пожалій жорстоких жал, —
Мене не треба берегти!

Бо чую вже, моя кохана,
Що чудодійні груди маю:
Чим більша і страшніша рана,
Тим кращу пісню заспіваю.

XXXVIII

Про тирана? Про тирана
Більше, ніж про всіх, скажи
І руками задуши
Рабський сором і тирана!

А про зло? Скажи про зло, —
Де кубло його й дорога?!
Більше, більше якомога —
Про тирана і про зло!

А про жінку? Що про жінку?
Може, через неї вмреш.
Не плямуй життя ти все ж,
Зле говорячи про жінку!

XXXIX

Плакаю я троянду білу
Так само в липні, як і в грудні,
Для друга, що в години скрутні
Розраду дасть душі і тілу.

А в руку злу, осатанілу,
Що серце видає з мене,
Вкладаю не лопух зелений,
А ту ж таки троянду білу.

XL

Все малює янголяток друг,
Русих, кучерявеньких, невинних,
Що стоять, як діти, на хмаринах,
І сонця, сонця ясні навкруг.

Друже, ти до янголяток звик,
Тож прошу тебе намалювати
Янголя, що до моєї хати
Принесло букетики гвоздик!

XLI

Коли до мене із війни
Прибула вістка на світанку,
Не думав я про Росу й Бланку,
Не думав я про ордени.

Коли прийшла та вість гірка
І почорніла наша хата,
Я думав про отця-соддата,
Про батька, про робітника.

Коли вручили на світанку
Той лист у пишному конверті,
Я думав про солдатські смерті,
А не про Росу, ні про Бланку.

XLII

Над морем, де кипів базар
Кохання, радостей і чар,
Сумну перлину, дивний дар
У долі виграла Агар.

І гралась нею без упину,
Аж незлюбила ту перлину,
І, як звичайну каменину,
Її жбурнула у пучину.

Коли дівчатко нещасливе
Прийшло просити над обриви
У моря перличко красиве,
Йому сказало море сиве:

«Що ти зробила, що зробила?
Сама перлину ти втопила,
Сама ти щастя загубила,
Його не верне жодна сила!»

XLIII

Все я готовий віддати,
Мила сеньйоро, за те,
Щоб на плечах розстеляти
Волосся твоє золоте.

Поволі його розстеляв би
І мовчки його цілував би.

Спадає розкішне волосся
На шию твою осяйну.
Якби ж то мені довелося
Відкрити її білину!

І вушка, прикриті шарфом,
Білюські, неначе фарфор.

Все я віддати готовий.
Мила сеньйоро, як стій,
Щоб хвилі волосся шовкові
Розкласти на спині твоїй!

Поволі я їх розстеляв би,
По волоску розкладав би.

XLIV

У леопарда єсть яруга,
Криївка, де він може спати,
Та я багатший від звіряти,
Бо маю відданого друга.

Спить на подушечці оздоба —
Японського мистецтва проба;
Кажу: «Подушко недолуга,
Нема окраси понад друга!»

У графа «дерево» родинне,
У жебрака — зоря й палюга,
А в мене — щастя те єдине,
Що в Мексиці я маю друга.

Є в президента водограї,
Сади зелені та безкраї,
Скарбниці, золото, потуга;
Я ж маю більше — маю друга!

XLV

Храмом я сню мармуровим,
Де у божественній тиші
Герої стоять камінні,
При світлі душі розмовляю
З ними вночі — розмовляю!
Стоять у рядах; проходжу
Поміж рядами, цілую

Їх руки камінні; очі
Вони відкривають камінні,
І губи — камінні, міцно
Стискають камінні шпаги
Руками каміншими, плачуть...
Шпаги тремтять у піхвах!
Мовчки їм руки цілую.

З ними вночі розмовляю,
Стоять у рядах, проходжу
Поміж рядами й плачу:
«Мармуре, мармуре сплячий,
Кажуть, що п'ють твої діти
Кров свою з чарок отруйних,
Кажуть, що діти говорять
Мовою злою, гнилою
Своїх скоморохів; що спільно
Їжу ганьби споживають
Із закривавлених мисок!
Кажуть, що в балаканині
Рештки вогню загубили,
Ох мармуре, мармуре сплячий,
Нема вже твого роду!»

Герой, що його обняв я,
Жбурляє мене на землю,
За шию хапає й долівку
Волоссям моїм підмітає.
І руки у нього сяють
Сонцем, гуде каміння,
Пояса руки шукають;
Зіскакують із п'єдесталів
Люди важкі мармурові!

XLVI

Серце, не проси ні в кого
Ласки — крадькома ридай,
Бо нема причини, знай,
Для страждання — зла чужого.

О мій вірше, добрий брате,
Я без тебе жить не можу,
Я ділю з тобою ношу,
Ту, що сам не міг підняти.

Ти не зраджував ні разу,
Завжди брав мою турботу,
Жаль мій і мою скорботу,
Смуток мій, мою образу.

Завжди дозволяв мені ти
Мул нести в твої потоки,
Щоб могло добро високе
Чисто у мені дзвеніти.

І щоб міг я прикрашати
Землю щастям — не злобою,
Ти, таврований ганьбою,
Дер на собі пишні шати.

І щоб міг я йти щасливим
В небо, мов зоря світання,
Ти зібрав мої страждання
В своїм серці терпеливим.

Через те, що я накинув
Звички злі тобі, мій вірше,
Став і ти звучати гірше,
Твій ласкавий дух загинув.

Через те, що ти присвоїв
Всі мої страждання й болі,
Ти ідеш, зігнувшись долі,
Не подібен до героїв.

Ти зробивсь, як смерть, суворим
Під моїми тягарями,
І кричиш ти до безтями,
Здавлений великим горем.

А мені зрадливе серце
Радить, щоб тебе забути.
Як мені невдячним бути?
Як мені забути все це?

Вірше, кажуть, ніби Бог
Вмерлих судить по молитвах.
Хай рятує нас обидвох
Або — проклене обох!

ВІЛЬНІ ВІРШІ

МОЇ ВІРШІ

Ось мої вірші. Такі, як є. Ні в кого не позичені. Доки я не міг надати відповідної форми своїм видінням, я дозволив їм тільки ширяти: о, скільки чудових друзів одлетіло від мене павіки! Але поезія має свою чесність, а я завжди прагнув бути чесним. Майструвати вірші так само, як інші, я вмю, але не хочу. Як кожна людина має своє обличчя, так кожне натхнення має свою мову. Я люблю складні співзвуччя, скульптурний вірш, вібруючий, як порцеляна, нестримний, як політ птаха, палючий і всепоглинаючий, як потік лави.

Вірш повинен бути ніби виблискуюча шпага, яка викликає в уяві образ воїна на високій небесній дорозі — в ту мить, коли він застромлює в сонце свою зброю і коли ламаються його крила.

Ці вірші — мої воїни, моє розірване нутро. Жоден з них не був зумисне підігрітий, не був правлений або вимучений; вони з'являлися, як сльози на очах, як невгамовна кров із рани.

Я не зшивав їх із чужих клаптів, а лише з тих, що вирвані з мого ества. Вони писані не академічним чорнилом, а моєю власною кров'ю. Те, що показую тут, я бачив раніше (я сам це бачив, сам!). Я бачив набагато більше, але воно щезло, перш ніж я встиг його замалювати. То моя провина, що я малював свої видива такими, якими вони були, зберігаючи їх дивину, своєрідність, поспіх, нагромадження і спалахи. За точність відтворення я ручуся. Одна одежина була порвана, інша ціла: я використав їхні барви і знаю, що вони незвичні. Я люблю складні співзвуччя й щирість, хай вона навіть видається брутальною.

Наперед знаю, що говоритимуть про ці поезії, і для себе самого на все вже відповів: я прагнув бути чесним, а якщо й погрішив де, то не соромлюся свого гріха.

АКАДЕМІЧНЕ

Мій коню, підійди, тугу попругу
Я підтягну — жадають, щоб арену
Життя пробіг ти неприродним кроком,
Щоб ти навчивсь ходити по доріжці,
Щоб вивчив мову батога й покірно

Сідло носив на гордому хребті!
О коню мій, говорять, що немає
У серці правди певної, що строфи
Вогнисті, зроджені в глибинах духу,
Мов та веселка чистого фонтана,
Що проривається з землі й звисає
Вгорі мільйонами багряних крапель, —
То не пісні; пісні — то еталони,
Що їх стосовно регул зображають
Одягнені в камзоли латиністи;
— Ловіте шахрая! — вони кричать,
Як лиш у храм зайде людина вільна.
Мій коню, підійди і вдар копитом,
Що травами долин і цвітом пахне,
Зірви попругу, кинь її на стовбур
Сухий і жалісний, скинь камізелю
Перефарбованого латиніста,
Цяцьковану стьмянілим грецьким золотом,
Обшиту римським перев'ялим листям,
І в сонці, що на прuzі вибухає,
Ти гордо йди навскач по новім світі!

POLLICE VERSO¹

(Спомин з каторги)

Так! Я також обстрижений, так само
За щиколоток ланцюгом грубезним
Обкований, простерся в купі гадів,
Які, перевертаючись огидно
Над злочинами власними, подібні
До червів із важкими животами,
З липучими очима, що в зловонній,
Смердючій ямі плюскаються звільна!
Серед падлюк пройшов я незворушно,
Мовби в руках моїх, як до молитви
Піднесених, розкрив цнотливі крила
Біленький голуб. Я ще навіть нині

¹ Опустивши донизу великий палець (*лат.*) — жест, яким глядачі у давньоримському Колізеї вимагали, аби гладіатор-переможець добив супротивника.

У спомині боюсь на те поглянуть,
Що бачив наяву. Зриваюсь раптом,
Розжаханий, немов тікати маю!
Є спомини, в яких згоряє пам'ять!
Ожини куц — це пам'ять, та у мене —
Це смолоскип! В його ясному світлі
Будущину свого народу бачу.
І плачу. Єсть у розуму закони, —
Як у ріки, чи в каменя, чи в зірки, —
Тверді закони. Мигдалеве древо,
Що гілкою своєю затіняє
Мое вікно, постало з насінини
Мигдалю; щедра золотиста куля,
Наповнена пахким, солодким соком,
Яку мені несе дівчатко миле, —
Це помаранча, і вона зростала
На дереві помаранчевім. А скорбна
Земля, яку сльозами засівають,
Народить деревину сліз. Провина —
Це мати кари, а життя — це келех,
Наповнений із примхи чародія
Для бідних — жовцю, для багатих — медом;
Життя — це Всесвіту частина, фраза
Мелодії безмежної, нещасна
Раба, до золотої колісниці
Прикована, закрита пилюгою
Від зору тих, кого так без упину
Вона везе в своїм бігу, рабиня,
Пов'язана важким вузлом таємно
Із Вічністю невтомною. О горе!
Яке жахливе видиво! То винних
Процесія страшна! Немов на чорній
Рівнині бачу їх, жадливих, лютих,
Безплідний сад, сухі ліани спрагли
Посеред краю мертвого, де Сонце
Проміння не дає, а древо — тіні!
Вони веслують серед тиші, ніби
В безводнім океані, і на шиях
Несуть мотузки, як худоба — ярма,
І за собою купу тіл волочать —
Рабів збатожених, німих і кволих!

Ви бачите карети, білі вбрання,
Легкі та милі, і коня в коштовній
Оброті, і стрічки в блискучій гриві,
І те сідло із дорогого срібла,
І той вузький жіночий черевичок —
Тюрму для ніжки й для душі водночас?
Дивіться ж, як чужинці зневажають
Вас, як народ нікчемний, жалюгідний!
Ви бачите рабів? Неначе мертвих,
Пов'язаних до купи, їх на спинах
Ви будете нести, тягар похмурий
Від покоління і до покоління
Ви будете тягти, допоки вітер,
На ваші муки зглянувшись, не звіє
Останні атоми в ніщо останнє!
Щит підіймай, народе! Річ поважна
Життя! Діяння це — або провина,
Яка, неначе варнака — нашійник,
Гризе, або дарунок благородний,
Який від злого майбуття звільняє!
Земля до цирку римського подібна;
І біля кожної колиски зброя
Незрима жде людину — ось пороки
Виблискують, як сталь, яка й заріже
Того, хто з нею ходить; ось чесноти,
Немов ясні щити; життя — арена,
А люди — гладіатори. Мовчазно
Народ і цезар дивляться з високих,
Найвищих сходин у безлюдну темінь.
О, дивляться! Й того, хто в поєдинку
Щита відкинув, чи благав, злякавшись,
Чи груди рабські, немічні кинджалу
Ворожому відкрив, забувши навіть
Оборонятися, страшні весталки
З нещадного і кам'яного трону
До смерті приречуть, *pollice verso*;
По рукоять кинджал заб'ється в землю,
Ледачого приколе до арени!

ДО МОЄЇ ДУШІ

(Коли настав час працювати)

Вйо, шапо! Гори золоті покинь!
Доволі вже ходити по левадах,
Копитами легкими розвівати
Траву й гадюк і під червоним сонцем
Виблискувати гривною безжурно!

Вйо, шапо! Ми в заїжджому дворі
На темному шляху, що невідомо
Куди веде, — платити корчмареві
Повинні! Потім — музика, рівнина,
Левада запашна, високі гори:
Спускайся, шапо, нині — грубий повід
Жде при твердому в'ючному сідлі!

ДОБРОМУ ПЕДРО

Мене ти, добрий Педро, обмовляєш
За те, що опадають аж на плечі
Потоки буйного мого волосся;
А ти скажи, неробо, що допоки
Ти веселишся в пахощах і винах
З дівками Півночі, допоки кров
Своїх рабів ти безтурботно п'єш
І перетворюєш її на злото,
Я в гарячкових і похмурих мислях,
Зібравши крихти на столі самотнім,
Прошу, о смуток, ясного одвіту,
Як від нещастя вибавить раба,
А від ганьби — тебе. В такі хвилини
Буває, Педро, що в моїй кишені
Нема гроша, який покласти б міг я
Цирульникові на вологу руку.

ЗАЛІЗО

На хліб я заробив; тепер — за вірші.
Моя рука в спокійнім кабінеті
Подібна до блукальця-втікача,
Що загубився в заростях темнющих;

Вона, як той, хто носить вантажі,
Під цифрами та сумами аж стогне.
Поете, вислухай мене. Зніми
З блідої, закривавленої спини
Небесну арфу, задави ридання,
Які, немов оскаженіле море,
Зібралися в твоєму горлі. З дерева
Ти виріж пера для писання — й викинь
Розбиті струни навздогін вітрам.

Душе! О лагідна душе! Погане
Твоє заняття! Повергайся в прах,
Мовчи, облизуй загребуці руки
Владик, хвали їх славолюбство, дикість,
Бери собі їх вади — спосіб добрий
Прощати все — і ти тоді побачиш,
Як твій таріль порожній в злотне блюдо
Обернеться! Та бережись, душе,
Бо золото нечисте нині люди
Виготовляють! Ледарю і франту
Воно годиться на цяцьки, а зброя
Кується з благородного заліза!

Роз'ятрює мою недугу місто,
А поле біль втішає. Рідне поле
Мене зцілило б! О, як вабить присмерк,
Неначебто моя вітчизна стала
Сумною тінню.

О мій друже-вірше,
Вмираю від самотності й любові!
Не від любові грубої, вона
Затьмарює й отрує. Не тілом,
А ясною душею гарна жінка!
Земля повинна бути світлом, грати
Повинно сяйвом зір усе живе.
О дами напоказ! О чаші з плоті,
Із тіла келехи! О ці рабині,
Що ними бавляться й гидують потім!
Кажу тобі, поезіє, що зуби
Болітимуть од цих плодів.

Я гину

В повинності солодкій, несучи

Любов інакшу. Лагідно і ніжно
Несу її, немов дитину. Скільки
Краси й печалі бачу я навколо!

Ось повертає сили безтурботним,
А скорбним лиш побільшує тягар,
Душі дає натомленість і смуток.
Хитаюся на сонці, наче п'яний, —
Чоло руками стиснуте, з очей
Стікають сльози. З подивом дивлюся
На це прекрасне сонце й на житло
Мое нужденне, на мої чесноти,
Нікому не потрібні, й, наче звірі,
Голодні й наїжачені, шугають
Мої пекельні сили без роботи.

Обмацую повітря й на студену
Стіну спираюсь, а в моєму мозку
Пливуть думки, розірвані й розбиті,
Немов уламки корабля, що їх
Жбурляє море на пісок палющий.

Лиш на полях вітчизни пахнуть квіти!
Лиш рідна деревина від спекоти
Сховає! По чужій землі ти ходиш,
Немовби та мандрівна хмара. Очі
Проклятими здаються, навіть сонце
Не гріє тут, а палить безпощадно.
Не відповість близькими голосами
Луна в повітрі чужини, а з гілля
Чужих дерев на землю не злітають
Неясні образи людей знайомих!
Осквернені плоди і плоть живу
З'їдають люди, а ізгой, вигнанець
Нутром своїм насичується вічно!
Тирани! Убивайте всіх, кого
Ненависть ваша люта засягнула!
Було б, о варвари, найкраще вбить
Людину, ніж прогнати її з вітчизни;
Катів наймайте, щоб у чесні груди
Вони мечі глибоко застромляли!
Не страшно вмерти, страшно жити мерцем!
Ні! Щастя — співчуття фортуни тому,

Хто підкорить її не вмів. Природа
Своїм синам найкращим біди й горе
Дає. Запліднює залізо ниву,
Саме ж народжується від ударів!

ОСІННЯ ПІСНЯ

Що ж, добре, я вже знаю! Смерть сидить
Коло дверей моїх; вона тихенько
Приходить, щоб риданнями й любов'ю
Не готувати захисту для мене,
Хоч батько й син далеко. Я вертаюсь
Похмурий від свого сумного труду,
Що ним я боронюся від морозу,
Вона стоїть на золотому листі —
В її руці безжальній квітка сну,
Вуаль чорнюща в крила переходить,
Обличчя жадібне, — тремчу й дивлюся,
Як жде вона коло дверей моїх.
Я думаю про сина і від жінки
Печальної тікаю, весь поинятий
Любов'ю божевільною! Немає
На світі жінки кращої за Смерть!
Я за її один цілунок дав би
Діброви лаврів, олеандри щастя
І насолоду згадки про дитинство!
... Я, думаючи про того, кому
Дала життя моя любов гріховна,
Тікаю від коханої, та вже
Безсмертного кохання скарбом тішусь.
Прощай, життя! Хто скоро вмере, той мертвий!

О поєдинки з тьмою! О просторів
Жильці таємні, велетні могутні,
Які людей живих і неспокійних
Ведуть, скеровують, у прах звергають!
О збори суддів, тільки до чесноти
Поблажливих, що, сховані у хмари,

За золотий серпанок далечизни,
Несхитні, наче скеля, ждуть понуро,
Коли, із битви повернувшись, люди
Прийдуть, немов дерева із плодами,
Складати звіт про мирний труд, про крила
Свої божественні... І про дерева,
Які вони садили, і про сльози,
Які вони утерли, і про ями,
Які для тигрів і для змій копали,
І про свої фортеці знамениті,
Воздвигнуті для людської любові!
Любов — це жінка, влада, батьківщина,
Знак нагороди, горда полонянка,
Що грубого володаря чекає,
Ридаючи в своїй холодній вежі!
Це — Салим найсвятіший, воскресіння
Людей сучасних! Тож не проливаймо
Вже більше крові! Кара тільки тому,
Кому любов ненависна! Гей, люди,
Висвячайтесь на лицарів любові!
О земле, йди на звоювання пана
Господаря, що небеса пильнує!
...Падлюки! Хто обов'язки зневажить —
Умре, як зрадник, зброєю своєю
Маротною собі пробивши груди!
Дивіться — драма людського життя
Не скінчена цим темним актом! Буде
Продовження вистави, хоч надгробки
Поставлять з мармуру чи, може, дерном
Могилу вкриють! Знайте ж ви, падлюки,
Що всі осміяні, печальні, добрі
Самі сміятимуться в другім акті!

Хай живляться лілями і кров'ю
Всі, хто цього жадає, — я не хочу!
Я змалку роздирав простори темні
Печальними очима, тайну суддів
Одкрив я й полюбив життя; мене
Від гніву болісного визволяє
Нове переживання днів дитинства.

Я взяв тягар біди на плечі радо —
Бо, хто живе в розвагах та в неробстві,
Хто горя уникає і солодких
Страждань чесноти, той почує вирок
Суворого й похмурого судді;
Той, мов лякливий воїн, що в болото
Свій меч жбурнув, почує вирок; судді
Його не возвеличать, не піднімуть
У свій чертог, а горділиво скажуть
Йому ненавидіти, вдруге битись
На стратницьку арену відішлють!
Який же смертний, що з'явився в світі,
Жадає вдруге жити?!

Хай чекає

Осініми сумними вечорами
Коло дверей моїх, на жовтім листі,
На мене смерть; хай починає ткати
Із налітаючих сніжинок саван
Для мене.

Я люблю ще і ніколи
У пурпур інший, крім своєї крові,
Не одягайся, мати рідна, Смерте,
Бери мене, я йти на суд готовий!
Мій сину, що за видиво?

Чому

Зринає це ридаюче видіння,
Осяяне промінням зір ласкаво?
Що в мене просять рученьки розкриті
Твої? Чом відкриваєш скорбні груди?
Навіщо ти показуєш мені,
Хоч не поранені, та босі ноги,
І, стогнучи так жалісно, до мене
Ти руки простягаєш? Годі! Батько
Не сміє вмерти, доки в боротьбу
При повній зброї сина не впровадить!
Мій синку, підійди, з обіймів смерті
Та від її страшного покривала
Біленькими крильми рятуй мене!

БАТЬКО-ШВЕЙЦАРЕЦЬ

*Літл-Рок, Арканзас, 1 вересня.
«У середу ввечері біля Парижа, графство Логан,
швейцарець по імені Едуард Шверцман повів
своїх трьох синів чотирьох і п'яти років (а
третій — вісімнадцяти місяців) до криниці і
вкинув їх туди, а потім кинувся сам за ними.
Кажуть, що Шверцман діяв у стані божевілля».*

Телеграма, опублікована в Нью-Йорку

Розповідають, що один швейцарець —
Білявий чуб, сухі, запалі очі —
На трьох своїх синів з любов'ю й горем
Дивився й цілував їх ноги й руки,
Їх руки, наче всохлі, жовті й кволі;
Враз він, здригаючись, як тигр скажений,
Що викрадає діток у мисливця,
З трьома синами кинувся в колодязь,
Украв і їх, і сам себе в життя!
Розповідають, що ліси навколо
Промінням червонястим освітілись,
Розмаяне волосся в темній пащі
Колодязя було, немов корона
Стражденного володаря, якому
Вінчають скроні нею лиш по смерті;
За всохле дерево вчепившись міцно
І до грудей кістлявих притулившись
Своїх маленьких, занімілих діток,
Які були, неначе ті писклята
В гнізді своїм, у зливу серед ночі,
Пославши дух до Бога, зір — до лісу,
Жорстоке небо проклинав швейцарець,
І так здалося, що героя світло
Промінила земля й що королівство
Важких темнот схитнула смерть гіганта!
Душе найвища, благородний батьку,
Який, щоб рятувати кволі плечі
Своїх синів од кам'яної ноші

Життя без віри, без вітчизни, злого
Життя без шляху, без ясних завершень,
Собі звалив на плечі широченні
Страшного злочину тягар жахливий!
Ліси тремтіли, а в його душі
Дитячих рідних шестеро очей,
Наляканих, зірками видавались,
І, сяючи, вони хотіли батька
По королівстві злочину провадить.
Іди, сміливче, йди, безумче дикий,
Топчи ногами трутизняне терня,
Що сколює й гризе, як трійло, стопи
Злочинця у похмурих володіннях,
Де всюди бродять натовпами вбивці!
Іди! І шість негаснучих зірничок
Тебе вестимуть і тобі підмогу
Давати будуть — стільки, скільки пити
Ім суджено було життя гіркого!

НЕБЕСНІ КВІТИ

Прочитавши два рядки з Ронсара:
«Я шлю вам цей букет із вранішніх квіток,
Для вас його зібрав я власними руками», —
Я написав таке:

Що квіти? Я не хочу їх! Небесних
Я прагну квітів.

Хай тріщить, як схиля
Розбитої гори, моя одежа,
Що сковає частинами своїми,
Як зміями, і хай вони вгамують
В душі моїй свій голод, застромивши
В печеру темну, де живе мій розум,
Червонороті голови свої!
Хай розпадеться, мов од чар, сплетіння
Цих коренів! Хай замість рук у мене
Повиростають крила, хай злечу я,
І в час, коли возноситися буду,
З моїх очей, з наповненого світу,

Хай ріки світла на людей поллються!
А барди немічні хай по садочках
Збирають квіти і відпочивають.
Я, від любові бідний, ставши в темінь,
Загорнутий у широченні шати
Із зоряного сяйва, назбираю
В моїм саду букет зірок. Рука
Не заважається схопити світло!
Шукатиму, де хмари сплять, кохана,
З глибин небес я зірку найяснішу
Вхоплю, а інші зорі всі розвію
В тумані золотім твого волосся.

ЦИКЛОПІЧНИЙ КУБОК

Як сонце сходить, я в повітрі бачу
Гіркоти кубок і тремчу від гніву,
А не від страху підлого. Підносить
Щоранку Всесвіт, сном іще пойнятий,
В руках могутніх Землю, наче кубок,
Безсмертний кубок, у яким до сонця
Вирує й клекотить снага життя!
Дитині незадумливій, щасливцю
З холодною і кволою душею,
Жоні, котра зомлілими очима
Лише троянди бачить надовкола,
Земля — це райдуга тремка й барвіста,
Потік, що вічно молодістю грає,
Пустуючи, підстрибує полями,
До себе млосно й супокійно кличе!
А я людей люблю, тому для мене,
Для духу впертого мого, для лоба
Мого, життям побитого нещадно, —
Земля ярмом похмурим видається!
Схиляюся, беру його на шию
І, зуби стиснувши, я в нім конаю.

ПОМОНА¹

О ритм і знадна мелодійність плоти,
О зміцнюючий плин, любовний трунок
Бентежної снаги! Немає чуда
В казках про Лазаря, якщо Христос
Узяв красуню у Свою могилу!

Хто ж я, скажіть, як не Мемнон², в якому
Все світло Всесвіту горить, співає,
І скромне те русло, де плинуть вічні
Потоки невгамовного життя?
Я йшов, як той струмочок, що втомився
Шорсткі рослини зрошувати й висох,
До сонця благородного любов'ю
Перейнятий, в його вогні загинув;
Я йшов, як глечик, що його грайлива,
Зла рідина розколює, збродивши,
І покидає струменями тихо;
Я йшов, як гладіатор, що без бою
Щитом своє обличчя затуляє,
А тіло підставляє для ударів.
...І раптом юні, нездоланні сили
Нового моря груди роздимають
І стримують, і стомлений пожар
Палає знов, і знову запах меду
І музика наповнюють повітря,
Бо до очей моїх духмяні руки
Знадливим жестом підняла Помона!

ОПІВНОЧІ

Який це сором! Сонце освітило
Простори; море у глибинах темних
Для кораблів червоних возвело
Нові опори; гори приєднала

¹ В давньоримській міфології богиня овочів. Античні митці зображували Помону з овочами на лоні, з овочевим вінком, з горюничьким ножем. (Прим. укладача).

² Мемнон — один з героїв Троянської війни. Після загибелі від руки Ахілла з волі Зевса став безсмертним. (Прим. укладача).

За урочистий день нові піщини
До яшм і золотистих скель; в утробах
Птахів і звірів родиться життя
Нових птахів і звірів; досягають
Плоди на дереві; лиш я самотній,
Тоді як величезний світ зростає,
Я, хлопець-хлібороб, собі готую
Щоденне їдло в горщиках домашніх.
Який же я нікчемний! Від повік
Моїх блідих тікає сон не даром,
Не даром вулицями я тиняюсь,
Як п'яний од вина, як той, хто яму
Шукає, щоб упасти і щоб люди
Не знали про ганьбу його і злочин!
Не даром серце б'ється так тривожно,
Неначе в грудях злодія страшного.

Мене очима золотими небо
Пронизує, мою лякливість бачить
І кидає моє минуще тіло
В темноти — я шаленець, що тікає
Від вартових, які сидять у ньому ж!
Земля — це самота! Холоне світло!
Куди ж піду, щоб цей вулкан згасити?
Щоб вартових приспати, де подінусь?

О жадібність любові! О душе,
Вчарована усім живим, що всесвіт
Заселює, — зеленим черв'ячком,
І яшмою із переливним сяйвом,
Яким прикрашуються хвилі моря,
І деревом ув'язненим (о, доля
Дерев мене до сліз доводить завжди!),
І шахраєм, що по снігу босоніж
Він бігає, продаючи газети.
О серце, що задивлене навіки
Не на чутливі губи, не на злото,
Яке з заліза роблять, а на зброю,
На бойове спорядження, на печі,
Де клекотить нове життя всесвітнє.
О горе! Я лише дивлюсь як в'язень,
Де точиться велика людська битва.

ВЕЛЕТ

Рвав на собі волосся,
Немов шорстку і вигорілу гриву,
Руками блідними нещасний велет.
«Я — маска! Я — брехня, — він говорив, —
Ця плоть і форма, борода, обличчя,
Ця пам'ять звіра, що її, неначе
Сідло мультке до кінського хребта,
Прикріплюють до згнобленого духу,
Цей промінь, що його ледь-ледь уздріла
Моя душа в темнотах, — це не велет!

Мої лиш очі, лиш вони для мене
Моє являють лицемірство й палять
Мене, не сплять; я чую їх на небі
І на своїм лиці, розповідають
Вони мені про небо й небесам
Про мене. Я питаю: чи ж на те
Творець тесав мої гігантські плечі,
Щоб зернятко канаркового зілля
Вони носили? Я перекидаю
Фундаменти й руїни, я ковтками
Безумними вхлинаю всі джерела
Життя, припавши до груді Природи.
Її незриму голову я пещу,
Скуйовджую в любовнім божевіллі
Сухими пальцями, я простираюсь
У скрусі на землі і темні ноги

Цілунками й сльозами омиваю;
У пітьмі ночі, скорчившись, голодний,
З очима жадібними, що палають
У черепа орбітах широченних,
Здригаючись, я жду, чи не надійде
Одвіт мені з найближчим сходом сонця.
Та з кожним просвітом новим, одначе,
Мені життя здається жалюгідним,
Мов крапля молока, що на соску
По грубому доїнні зостається,
Мов муравля вантаж дрібний, мов чашка
Води застоюної в клітці щигля...»

І схожими були гарячі руки
Гіганта на погризені, і чорні,
І вичавлені виноградні грона.

Німа земля й могого серця голос
На все це відповідь дали мені.

ЯРМО І ЗІРКА

Як я вродивсь, мені сказала мати:
— Гіганте чесний, квіте мого лона,
Подобо світу, рибо, що спроможна
В орла, в коня, в людину обернутись,
Тобі приношу з болем дві ознаки
Життя — дивись і вибирай одну.
Оце — ярмо; хто взяв його для себе,
Стає волом сумирним, та, оскільки
Працює на панів, овес він має
В достатку й на соломі теплій спить.
А це (о тайно, зроджена в утробі
Моїй, як у землі гірське верхів'я!)...
Це зірка, що підносить і вбиває.
Тікають грішні від того, хто світло
Її несе; в житті, немов потвора,
Обтяжена злочинствами, самотнім
Буває кожен, хто прийняв ту зірку;
Та чоловік, який вола без болю
Наслідує, волом стає навіки
І вгору сходить, як худоба млява;
А той, хто зіркою оперезався,
У творчості зростає. Як у світ
Він виліє з келеха свого трунок,
Як, радий і поважний, для поживи
Кривавого празникування людства
З грудей своїх він вирве серце й вишле
Свої кличі на Південь і на Північ,
Його зоря оповиває сяйвом,
Повітрям, що, немов на святі, світить.
І чує той, хто не злякався жити,
Що вгору він підноситься кризь темінь.

— Ярмо дай, мамо! Я на нього стану,
Щоб на моїм чолі горіла краще
Та зірка, що підносить і вбиває.

ЗНАМЕНИТИЙ ОСТРІВ

Я тут, я сам-один, я вщент розбитий.
Ревуть громи, згромаджуються хмари,
Стискаються, і рвуться, й вибухають;
Морські тумани скелю оповили.
Скорбота й жах мені з'їдають очі.

Нащо, скажи, розлючена Природо,
Безплідну самоту даєш ти тому,
Хто, повен прагнення любові, гине?
Що ти шукаєш, Христе нерозп'ятий?
Де, о ворожа пільмо, де той вітвар,
Який чоло моє прийняти може?
За кого ж я пожертвую життям?

Завіса розірвалась, і крізь просвіт
Блакиті лагідної в купах мряви,
Як на полотнах Діаса, людина
Сумна зі скелі дивиться на поле,
На білих кавалерів і на чорних
Венер, увінчаних болотним цвітом,
Насиченим смердючістю важкою.
Вони танцюють; з кожним поворотом
Земля під їх ногами осідає!
Коли в цілунку безсоромнім губи
Тьмянкі й тремтячі вже з'єднатись мають,
Із них зриваються покриті жовчю,
Провісницькі, недобрі птахи смерті.

ЖАГА КРАСИ

Я сам-один; приходить вірш до мене,
З'являється, як голуб до голубки,
До подруги, що кличе на рятунок.
Як із високих верховин на доли,
У скелях танучи, біжать струмками
Численними сніги, так по глибинах

Пригноблених мого ества шаліє
І струменить жага краси небесна,
Любов цілюща, жадібність краси.

Так із безмежної блакиті неба,
Невинного душею, овівають
Криваве і темнюще людство зорі,
Подруги тиші, світло благородне
На нього проливаючи, та з квітів
Так аромат здійсмається неясний.

Мені найбільше й досконале дайте —
Малюнок Мікеланджело, рапіру
Із рукояттю, що зробив Челліні,
Гарнішою за дах ажурний з кості
Слонової, який Природа творить!
Мені ви дайте череп, де згоріли
Всесвітній смуток Гамлета й безумна
Скаженість мавра; юну індіанку,
Яка на березі ріки, що мури
Прадавнього Чічена омиває,
У затіні величного платана
Волоссям власним тихо витирала
Своє струнке, сяйливе, чисте тіло!
Мені ви дайте невимовну, вічну,
Спокійну душу мармуру, що Лувру
Пихатому віддала Афродіта
Мілоська, наче білу піну й квітку!

О МАРГАРИТО!

Побачення у темній брамі дому,
Де холод нас примушував тулитись
Одне до одного так щиро й тісно,
Що ми зливалися в єдине тіло;
Хай вітер свище і летить собі,
Ковзаючись по листю, як хлоп'як,
Здоров'я повен. Тут, поміж дерев,
Навчиться вірш мій бути величавим.
Лиш ніч кохання гідна. Для любові
Підходить тиша, темінь і самотність.
О Маргарито, де ж ті наші ночі?!

БІЛИЙ ОРЕЛ

Стоїть щоранку
Біля мого твердого ложа кат.
Палає сонце, світ встає, а вітер
Із голови лукавство проганяє,
І мій орел, мій білий, мій нещасний,
Що родиться в душі моїй щоночі,
У досвітку земнім здіймає крила
І починає свій політ до сонця.

.....¹
Та замість льоту до ясного сонця,
Скривавлений, побитий, під ногами
У пошуках зернини він літає.

О ноче, сонце скорбних, любе лоно,
Де серце зновлює свою наснагу,
Тривай подовше, прибери подобу
Невісти найчистішої, щоб міг я
Цілунками безумними своїми
Твоє чоло, і руки, й ноги вкрити!
Звільни мене від ката, вічна ноче,
Або сама мені з промінням першим
Дай чисту, звільнюючу зброю в руки!
Як зробиш ти її? При світлі зір!

ЛЮБОВ У ВЕЛИКОМУ МІСТІ

Тепер шалених швидкостей часи.
Біжить, як світло, голос; у шпилі,
Мов корабель на міліні жажній,
Втопає блискавка; легенька лодь
Несе людину в безмірі небес;
Любов так само поспішає — мить
Вона живе і гине на очах.
Це місто — клітка мертвих голубиць
І ласих полювальників! Якби
Потріскали тіла людей і в прах
Попадали, розпавшись умлівіч, —

¹ Пропуск в оригіналі.

Нічого не з'явилось би з нутра!
Лиш вичавлені, зморщені плоди!
Тут любляться поспішно, на ходу,
В гидоті вулиць і салонів; цвіт
Гниє і в'яне в пуп'янку. Дівча,
Що радше б смерті руку подало,
Ніж незнайомцю; щастя боязке
Цнотливості; той стан, коли душа
Вистрибує з грудей; тремтливий страх,
Коли ти поспішаєш навпрямки
До дівчини й біля її дверей
Розплакатися хочеш, як дитя;
Той погляд, що у полум'я веде,
Забарвлює лице вогнем троянд, —
Які це вигадки! Хто має час
Поводитись по-лицарськи?! Нехай
Красуню купить багатій собі,
Як вазу чи розкішне полотно!
Коли напитись хоче хтось, бере
Найближчу чарочку, а там її,
Порожню і змутнілу, кине геть
І далі йде, як дегустатор. Кров
Невидима тече, а він іде,
Увінчаний вінком бридких звитяг!
Ні, це не люди, — це уламки душ,
Ходячі ганчірки й могили, їх
Дрібні серця подібні до плодів,
Що, зірвані завчасно, свій м'якуш
Не сонцем наливають, а стають
М'якими від ударів селяка,
Що їх продати на базар привіз!
Це вік ночей безсонних, губ сухих
І вичавлених зеленцем життів!
Чого ж нема, як щастя вже нема?
Мов заець потривожений, що в ліс
Тікає від веселого ловця,
Так ум ховається, але його
Вистежує, як багатій-ловець,
Жадання гарячкове і прудке.

Мене лякає місто! Все воно
Тих чарок повне, що лиш до пиття!
Та я боюсь. Отруєний напій
Зубами може вгризтись, як мара
Помстлива, в серце. О, я прагну жить!
Але нема такого на землі
Вина, як я жадаю. Не страждав
Я ще настільки, щоб пробити мур,
Який мене відділює — о біль! —
Від виноградинка мого. Беріть,
Нікчемні дегустатори, чарки,
Де сік лілей налито, як вино,
Беріть, не відаючи співчуття,
І заливайтесь, нелюди! Свою
Я тим напоєм не сплямю честь!

Я ЖИВ, Я ВМЕР

Я жив, я вмер, але в своїй ходячій
Могилі я живу ще й досі — панцир
Залізний з восьмого століття важить
Далеко менше, ніж моє обличчя.

Я голову тримаю так недвижно,
Бо, ходячи по світі, море сліз

.....¹ Не дивуйтесь.
Не скаржуся, бо скарги — це лакеїв
Прислужна справа, і жінок, і юних,
Що лиш навчаються любовних співів,
На лірах давніх бренькаючи. Я
Живу так, ніби вся моя істота
В одному, роздираючому душу,
Риданні виривається. Щорання
Останки власні я збираю швидко,
Перед ненатлим людом їх складаю
І, як живих, прогулюю. Та сталося,
Що я лицем до світла обернувся,
І, наче в п'їтму, де я сплю, в пилюку
Свою одержу маскарадну кинув, —

¹ Пропуск в оригіналі.

І враз побачив, як холодне тіло
На землю пада, ніби мертва скеля,
Що валиться на схили гір безплідні.

Я жив, я присягнув на чесній зброї
Обов'язку, і сонце не ховалось,
Не бачивши боїв моїх, за гори!
Не хочу розмовляти, ні дивитись,
Ні думати! Схрестивши руки, хочу
Втонути, як у хмарі, в супокої.

Вночі, як сон до воїнів своїх
Життя в казарми чорні прикликає,
Я відвертаюсь від життя; обличчям
До миру повертаюсь і, як сутність
Усіх своїх боїв на світі, бачу
Білявеньке волоссячко дівчати
І сиву голову старого діда.

НОВА СТРОФА

..... Коли, поезіє,
Коли спочину на твоєму лоні?!
Життя в колиску подає вудила!
Як цей, чи той, чи я живем печально,
То тільки наша в тім провина буде!
Народжується кінь з крильми, він далі
Літає за людину, та вона
Могутніші за крила має руки дужі.
Народжується кінь в оброті з вітру,
Пришпорений, палаючий; людині
Життя в колиску подає вудила!
Якщо вона їх скрутить і відкине,
Хай звинувачує себе, зблукавши,
В трясовину потрапивши; хай звільнить
Оброть од полум'я або від терня,
щоб сонце.....¹ життя зухвале.

¹ Пропуск в оригіналі.

Ми — автори свого добра чи зла,
І кожен є творцем свого, а скарга
Лиш додає незграбності й безчестя
Помилці нашій. Ми співають повинні,
Хоч гідри нам перегризають груди,
Про величавість і красу життя!
О безкінечний і прекрасний всесвіт!..

Бруднючий робітник; хирлява жінка
З марним лицем і пальцями товстими;
Жона, що, виставляючи на сонце
Кінцівки, закоцюрблі у майстерні,
Як єгиптянка хтива і щаслива,
Спідницю підбирає і співає;
Хлоп'я, що хуртовини не боїться
І, як солдат у збройнім обладунку,
До школи йде із ранцем; людське стадо
Печальне й мовчазне, що на світанку
Виходить і вертається із ніччю,
Відпрацювавши день на хліб насущний, —
Ось хто, як світ — Мемнона, будить ліру
Мою. Нащадки, вірші невмирущі,
Діла забутих предків, печі грізні,
Де в коней і тритонів цілі гори
Переплавляють переможні люди, —
Оце Астіанакс і Андромаха,
Та кращі тут вони, а не в Гомера!

Природа вічна; Мінотавра світ,
Що йде до мотиля, котрий конає
Від кружеляння надовкола сонця;
Жадоба світла, що, немовби море
Спрагнених уст, гіркотною водою
Життя важкого ятриться; колона
Бійців, що йдуть в атаку без боязні,
Вчорашнього зваливши в порох бога;
Розкуті з ретязів залізних руки
І крок легкий, мов рух у порожнечі, —
Оце поезія, строфа крилата,
Крик, що в терцини та вузькі октави,
Та в склад манірний не вмістить ніколи!

Зрівняйте гори, вишліфуйте з леза
Живого сонця плектр¹, щоб він, як море
Червоне й перламутрове, заграв —
Початок це строфи нової буде!

Як привиди Неаполя безплотні,
Безкровні духи, що в спорохнявілих
І вимерлих палатах, у камзолах,
Вишиваних геральдиккою, кроком
Глухим блукають і навчати хочуть
Беззубими й безгласними устами
Світ, що спішить дорогою своєю, —
Так на деревах стомлених, на злаках
Потоптаних, на згаслих діадемах
З'являються нещасні потерчата
В лахмітті форм віршованих старих.
Будують гнізда не на пнях дупластих
Розумні, милі та співочі птахи,
Веселі вістуні ясного ранку, —
Вони зеленого шукають гілля,
Високого, пахкого соком дерева.
Та мій обов'язок встає із сонцем,
Хоч спати ліг пізніше, ніж воно;
Від гуркоту пекарні, від жароти
Душа моя в знесиленому тілі
Спить, ніби вірш, і крізь розбиту ліру
Безкрило, струн не будячи, проходить.
Отож, нова строфо, даруй мені,
Що грубо так люблю! Поезіє,
Коли спочину на твоєму лоні?

ЖІНКИ

1

Ця смугловида, та білява, третя —
З очима, ніби море, чорнобрива.
Одна висока і гнучка, як пальма,
А друга — щебетлива, мов канарка.

¹ Плектр, або ж медіатор (*муз.*) — пластинка, з допомогою якої видобувають звук на щипкових інструментах. (*Прим. укладача*).

Всі небезпечні; розпускають довге
Волосся, наче сіть, свою принаду
Підносять, наче іграшку, до вуст
Коханого, який не йде до храму
З таким благоговінням, як до тіла
Жіночого; вона вже без вуалі
Лежить в його владарюванні, він
У спалахнулій темряві щасливий
Встає, неначе пурпур королівський
Ранкової зорі. Душа, як птиця,
В той час на гілці і на квітах ніжних
Виспіває про жінку. Благородне
Натхнення спалює жерця любові —
І тут же розбивається безглуздо,
Мов кришталевий келех. Тільки птиці,
Лиш птиці не стихають. Це душа
Дарує всесвіту своє кохання.

2

Любов — палаюче вино, на сонці
Переливається, підносить піну,
А в бульбашках її веселих — діти
Бліді та кучеряві; запахуці
Альтанки, романтичні парки, лані
Та олені — відбилося усе.
З коштовностей, рубінів, ізмарагдів,
Оніксів, бірюзи та діамантів,
Розплавлених на вічному вогні,
Готується диявольське питво;
Бокал, що нині щастя не приніс,
Згорить в палаючій лавині завтра.

3

І спати, і будитись, і вклоняться, —
Хоч я вклоняться не люблю, — приємно
В присутності дитини, бо вона
Перед тиранами не колінкує,
Тому я біля неї чуюсь гордим.
Якщо з моїх печальних кротких уст
Злітає усміх, як благословенний
Духмяний вітер з кучерів дитини,

То знайте: так довірливі сміються,
Що сонця вічного шукали завжди
В красі людини. Є питво єдине,
Є лиш один бокал, котрий тамує
Жагу любові і краси, — Природа;
Вона своїм улюбленицям коханим
Медові поцілунки роздає.

4

Щоб люди шліфували світ, Природа
Створила гори і вулкани; море
Дала на те, щоб люди зрозуміли
Мізерність власну. В огнянім горнилі
Природа зарівно творила вітер,
Людину й сонце. Щоб владати ними,
Наповнює вона людині груди
Зловісною і темною снагою.
Із волею повітря не зрівняти
Людині; їй і сонця не затьмити
Вродливістю. У серці людським — звір!
Ось біля ніг звитяжниці-рабині
Лежить людина спідлена і мертва.

ЧИСТА ЗІРНИЦЯ

Про мертвого, який з теплом зірниці,
Що впало, наче золота намітка,
На землю, на своїх костях студених
Відчув могильну пилюгу, й до сонця
Сяйливого воскрес, і, день проживши,
Знов повернувся в небуття, ці вірші:

«Душе ласкава, що в мою могилу
Твій стук заходить, наче біле світло
Січневих зір у палаці розбиті
Грудей моїх, — ти світиш і холодні
Останки тих, що люто і захланно
Жили в мені, в голубок обертаєш;
Ти — сяйво, чистота, безнога птахо,
Яку лякає людський шум; синьоро
З волоссям чорним, знову оживає
В твоїй присутності мій мертвий вірш!

Як у солодкі росяні години
Із моря темного виходить сонце,
Він у повітря лине, і, мов плащ
Ясного світу, схоплений в польоті,
Перед тобою падає на землю,
І хвилями великими лягає,
Як римський пурпур, — величаво й владно.

Я ноги цілував тобі, я бачив,
Як ти проходила; нарешті, має
Земля і світло, й запахи! А вірш,
Який життя моє щоденне мучив,
І катував мене, і з губ сухих
Та жадібних уривками зривався,
Звитяжно й мелодійно нині грає;
І, наче море, котиться під сонцем,
Під синім простором біліє в піні.

Кохання чародійна сило! В мене
Є товариство, щоб життя зустріти!
Побачення я маю в кожную пору —
В години світла, спочиву й цвітіння».

Це кажучи, співець відкриті руки
Простяг, як для обіймів. А любов,
Яка давала слову рух і силу,
Тривала стільки, як триває слово.

О, нещаслива та душа, в якій
Пожар здіймає щонайменша іскра
.....¹ а мрія,
Що велич бачила, раптово зникла,
Неначе мертвий птах. Вогненний...
Він змовк, вернувся у свою могилу.

ЗДИБЛЕНА ГРИВА

Чому це так, мов здиблюється грива
Коня наляканого, що побачив
У пні сухому кігті й зуби вовка,
Підводиться моє розбите слово?

¹ Тут і вище пропуски в оригіналі.

Та все ж воно підводиться! Так само,
Як ударяє в небо струмінь крові,
Коли розріжуть шию худобині.
О, лиш любов народжує пісні!

ВІДДАТИСЯ ПРОСТОРАМ

Віддатися просторам я жадаю,
Де в злагоді живеться, де в одежі,
Зі світла зшитій, радістю п'янкою
Наповнені, по білих оболочках
Гуляють... де живуть зірки і Данте.
Я знаю, знаю, бо в години чисті
Я бачив сам, як розкриває квітка
Свій пуп'янок тугий — у цей же спосіб
Незримо розкривається душа.
Я вам скажу, послухайте: це швидко
Прийде, як несподіване світання,
Це — ніби з першим променем весни
Кущі бузку вкриваються квітками...
Біда! Я вам хотів це розказати,
Але, чекаючи на вірш, побачив,
Як грандіозні образи сідали
Переді мною, мов орли могутні.
Та відганяють людські голоси
Від мене золотих, шляхетних птиць,
Вони вже відлітають. Ось, дивіться,
Як із моєї рани кров струмує.
Як хочете од мене символ світу
В цей час, дивіться: зламане крило!
Як легко злото обробляти! Мука —
Виковувати дух. Моя душа
Живе, як сарна, замкнута в печері.
Недобре це! Я, плачучи, помщусь!

ПОРТАЛ

У тому місці, де розумний Франклін
Покликав на побачення і спутав,
Немов лошицю, блискавку, навпроти
Хатин брудних, посеред стосів цегли,

Понад нових фундаментів рядами,
Що виростали, наче зуби з ясен,
Порталу колонада височіла!
А біля неї люди...¹ Ті, що завжди
Коло нових збираються заводів.

І ті, що відзначаються дуренством,
Захоплено дивились на колони,
А інші їх потворними вважали,
Мов гнівались, що зростом вони менші
Від тих колон. А той портал у мурах,
Що виростали з риштувань довкола,
Був, ніби щелепа скелета біла,
В якій рідкі ряди зубів — колони...
Ось люди й блоки небо підкорили,
І дерлися вони в темнотах далі
Все вище й вище, і побудували
Прекрасні й величаві хмаросяги —
І між небесних побудов, нарешті,
Портал заграв потужною красою.

АНДАЛУЗЬКА МАНТИЛЬЯ

Чом не тепер кінець, коли ти можеш
Моє щасливе тіло, ніби в саван,
В мантилью загорнути, андалузко?
Мені не сором, що мене знайшли б
Із серцем, гребінцем твоїм пробитим!
Мене ти покидаєш! За тобою
Йдуть, як незримий почет, на стеблинах
Мої жасмини і мої гвоздики.
Відходиш! Всі відходять! І на мене
Ти дивишся, як той, хто кинуть має
Лункий клейнод у вазу кришталеву;
До рук твоїх простягнутих, як спраглий
До кошика з плодами, припадаю.

Мій дух підносиш ти з землі, як птиця
Підносить випале з гнізда пташатко.

¹ Пропуск в оригіналі.

ПОЕТ

Як над солоним морем виростає
Троянда, а в пісках пустині — пальма, —
Так виринають вірші з мого болю,
Палаючі, тремтячі, запахуці.
Так у зелених водах океану
З розломаною щоглою, з вітрилом
Опущеним, підставивши свій бік
Захланним хвилям, по grimучій битві
З вітрами далі корабель пливе.

О жах! О жах! І на землі, й на морі
Був тільки скрегіт, плач, туман і стогін!

Котились на рівнину скельні гори,
Розламані, а доли й каламутні
Розливи рік, що вийшли з берегів,
У море кидались, огромна велич
Морська вмещалась у долині кожній;
Усі зірки на небі позгасали;
Завихрювалися вітри, неначе
Лахміття, в темряві вони тікали,
Розчухувались, бились між собою,
В провалля падали, на повітряних
Високих кручах гуркотіли; в хмарах —
Світила божевільні розпадались.

Та згодом сонце засміялось, блисло
Весільне сяйво на землі й на морі!
Все очищає й робить плідним буря!
З повітря голубого вже звисали,
Мов до небес прикріплені вуалі,
Вітрів закучерявлених покрови,
Розтерзані в ревущих високостях.
По лікуванні при погоді добрій
Загоєні ще рожевіють рани.
Гойдався корабель, і, мов дитина,
Пустуючи, із хвилями він грався.

НЕНАВИДЖУ МОРЕ

Ненавиджу і зневажаю море,
Прекрасне лиш тоді, як плаче й стогне
Під кілем корабля і, ніби демон
Під покривалом чорним, під вітрами
Нічними вигинається, покірне
Звитяжцеві найбільшому — людині,
Яка на палубі при світлі зір,
Зачиненім у сфери кришталеві,
Гортає в книжці сторінки спокійно.

Ненавиджу я море безкінечне,
Однакове й холодне; не пригорне
Воно, як праліс, добрими руками
Пораненого, що людей безжальних,
Зневірившись у доброті, покинув;
Не ждатиме воно на чоловіка,
Як той борець з відкритою душею —
На втопаній землі, а на сипкому
Піску — як смертоносний змій. Природа,
Моря і сонце мусять бути також
Відвертими і чесними, щоб людство
Подвигнути до благородства. Завжди
Душа, в якій немає пальм і квітів,
Пустинею пустошньою здається.

Що мертвий, я, це ясно, й це дурниця,
Бо я люблю життя прекрасне, змінне,
Вогненне, незнищенне, споконвічне.
Мене катує не життя, а думка,
Що я, не творячи добра, існую;
Люблю свої печалі — благородства
Свого щити. Не буду я винити
Життя за всі свої нещастя; втіхи
Чужої не струю своїм стражданням.
Земля — ласкава, і життя — священне.
Знаходиться в самому болі зав'язь
Життя нового і найвища радість,
Ясна і всепроникна, як світанок.
Хай умирають дурні всі одразу,

Щоб тільки з їх очей зринали сльози,
Та більші і прекрасніші за море!

Я моря не люблю, мерця сумного,
Огромного, створіннями гідкими
Заселеного; всі вони як очі
Потвори, що з переситу здихає,
Як очі найманого і слизького
Любовника, що обіймає шльондру.
Сказав я: підле море; боягузи
Такі — мовчать про те, що відчують;
А я, коли негідника побачу,
Кажу відверто: ось іде негідник,
І не мовчу, зігнувшись, наче море;
Не для того свій вірш я зберігаю,
Щоб із троянд вінки сплітати дамам,
Робити чесні маски для підлоти.

Ненавиджу я море, що без гніву
Песе на спині корабель важучий.
У квітах і піснях везе тирана!

ТРАВНЕВА НІЧ

Освітлюється зіркою земля,
Наповнюються пахощами квітки
Простори безкінечні. Мов серпанок,
Неясна, таємнича оболонка
Вкриває всю природу, і сам образ
Прекрасного світіння постає
Вгорі, над людським бойовищем. Тиша!
Барвіста темрява! Так, ніби сонце
Підпалює дзвінке село, біліє
Блискуче сяйво місяця. В очах
Проходить видиво: коли шукають
Чудовий зміст пораненої вази,
Він ув очах снопом пажким зринає.

Коли тягар повік ховає очі,
Неначе квітка, що, згорнувши крила,
Вбирає пахощі свої до себе,
У внутрішньому храмі, наче стогін,
Підводиться бліда скорботна постать.

Божественне діяння! В образ жінки
Коханої вселенна переходить,
Форм не втрачаючи своїх, і муж,
Очищений своїм цнотливим боєм,
Передчуває рай небес посмертних!

БЕНКЕТУВАННЯ ТИРАНІВ

Є між людьми поріддя незнищенне
Падлюк пихатих — кігтями й зубами
Від голови до п'ят вони оброслі;
А є й такі, мов цвіт, що видихає
З любові до людей свою пахучість.
Як горлиці й драпіжники у лісі,
Комахоїдні дерева — і чисті
Мімоси та гвоздики по садах.
Ті душами людей себе годують,
А ці дають на їдло власні душі,
Щоб зуби ненажер розкошували, —
Так сталь студена гріється у тілі
Тієї дівчини, яку вбиває.
Сидять жахні тирани на бенкеті,
Коли ж у страву запихають руку
Криваву, з мертвого страждальця світло
Зринає і лякає їх, і квіти
З'являються великі, як розп'яття, —
З нажаханими нутрощами прудко
Червономорді бестії тікають!

Нікчемні самолюби, що свій розум
Поставили на службу ненажерству,
Ті, що на їх чолі немає німба,
Який ярмо залізне розплавляє, —
Так сонце в іскри обертає зорі,
Занурені в його велике лоно;
Ті, що не знають гідності, ні честі,
Ні людського сумління, — ліліпути,
Життя дрібні недоростки, уважні
Не до гармоній світових,
А до розваг і втіх, щоразу більших.
Гареми, танці, музика, забави
Та неповага до людей сміливих.

Якщо це може статися без крові,
Хай станеться... прибий же їх, прибий же
До щонайвищого стовпа край шляху,
Вганяючи гвіздки у грубі чола, —
Як робітник, що забиває віко
Важкої домовини, —
У чола зрадників святого людства,
Тих лютих звірів,
Що рвуть тебе і весь народ зубами!

КРИЛАТА ЧАША

Крилата чаша — хто її побачив
Раніш від мене? Вчора підіймалась
Вона велично, ніби той, хто носить
Єлей; і до її країв солодких
Я притискав свої спрагненні губи.
Не загубив я й крапельки малої,
Ні краплі трунку із твого цілунку!

Пригадуєш? Твоє волосся чорне
З моїми покохалося руками,
Палаючі твої вуста від мене
Не відділялись. Чисте, як цілунок,
Було повітря в нашому околі;
Тебе обнявши, я відчув, кохана,
Що все життя — в моїх обіймах. Землю
Згубив я з поля зору; громи людства,
Його бої дикунські раптом стихли —
Злітала вгору чаша, й разом з нею,
Припавши до її країв солодких,
Мов несений невидними руками,
Летів і я в блакитному просторі!

Любово! О могутній, мудрий майстре!
Коваль кує обруч з литка заліза;
Пелюстку, жінку, янгола, орлицю —
Все ювелір зробить зі золота може,
Та тільки ти єдина знаєш спосіб,
Як Всесвіт умістити в поцілунку!

ДЕРЕВО МОЄЇ ДУШІ

Я чую, як до мене лине думка
Твоя, мов птах, що протинає простір;
В моїй душі вона гніздо звиває.
Душа квітує, гілля тріпотить,
Як свіжі губи юнака, що вперше
Красуню обнімає, шепче листя —
Такими язики бувають заздрих
І заклопотаних служниць у домі
Багатому, де дівчині готують
Перед весіллям шлюбне ложе. Душу
Свою розлогу віддаю тобі!
Гніздиться в ній все жалібне, печальне,
Все, що ридає, мучиться і гине!
Я від сухих листків і від пилюки
Її дбайливо очищаю, кожен
Листочок витираю, і знімаю
Із квітів гусениць, і надовкола
Обкопую її, щоб дерен дихав;
Тебе прийняти, о пташино чиста,
Свою безумну душу я готую!

МІСЯЧНЕ СЯЙВО

Ясне було його лице; на плечі
Біляві кучері спадали; ніжна
Світила усмішка; він був сліпим
З народження; здавалося, що він
Видющий; за безмовними очима
Душа, мов озеро спокійне, вільна
Від жаху, що його на світі бачать,
Свої сумирні води плавно гнала,
За білими повіками виднілись
Літаючі зірки й сріблясті птахи;
За вхід до світло-тінявих печер
Цілунок сперечалися щасливі,
На крилах лебедів пливли поволі
Пречисті мрії і думки сліпця.
Немов квітуча гілка тихій річці,
Яка пливе по рівняві, сліпому
Зустрілася привітна, люба жінка;

Він спалахнув, почервонів, — і руки
Коханої своєї сто разів
Поцілував, і сповнив душу ними.
В одну гірлянду сплетені, мов квіти,
Ті люди проживали благородно
Своє життя; не раз у тіні щастя
Вони відпочивали, сном обняті.

Як скорюють коня, що, битви й поля
Жадаючи, на вершника свого
Суворо дивиться, немов кусає,
Так невидючий душу бунтівливу,
За темним зором сховану, скоряв.
— Якби ти бачив! — говорили дурні,
В душі своїй сліпі, — якби ти бачив,
Як на опалене пшеничне поле
Виводить Сонце армію свою,
Як промені ідуть, піднявши піки,
Як шоломи виблискують, а пера
В повітрі грають іскрами й мигтять!
Якби ти бачив, як буремне море
Підносить дужих, топить нещасливих,
Якби ти бачив, як сумна Земля,
Коли її освітить повен Місяць,
Здається нареченою, що звільна
Ступає в безмірі небес, немов
Оселя милого свого шукає!

— Це так, можливо, як малу дитину
Погладити?

— Мовчи, сліпий! Це — ніби
Життя в єдиній квіточці вмістить!

Нараз прозрів сліпець.

Йому сказали:

— Дивись, то — світить Місяць. Море сяйва!
Руйновища, безодні і печери
У тому сяйві ніжно і невинно
Поблискують, неначе груди горлиць.
— Це все? — спитав незрячий і, звернувши
До милої ревнивої своєї
Уже видючі і відкриті очі,
Сказав: — Для того, хто кохати вміє,
Це сяйво місячне — не новина!

КРИЖАНИЙ ЦВІТ

(Дізнавшись про смерть Мануеля Окаранса)

Похмура! Чорна! Голодом жахливо
Роз'ятрена! Її гортань — печера,
А подих — вітер-суховій, а зуби —
Серпи, а крок — то хвиля, що ковтає
Сади й ліси, а харч її — то люди.
Вона іде! Ховайтесь, милі друзі,
Коханий сину, найдорожчий батьку!
Вона сліпа — все пожирає: голод
Її сліпить очі й душу. Він страшнючий —
Той голос Смерті!

О, тепер вона —
Не милосердна подруга, що мури
Тюремні розбиває й відкриває
Ув'язненій душі щасливе небо;
Вона — не ніжна, лагідна й прихильна
Збавителька сумних, яка із плоті
Веде, як із покинутого саду,
Стражденну душу і в саду найвищій
Її лишає, де ласкавий місяць
Одвічно сяє, де зростають буйно
Лише троянди білі; не воскресла
У пам'яті жона; не вічна мати,
Не видима нікому, що обійми
З урочистого кола відкриває
Синам, яких життя нещадно палить,
І, щоб вони перепочили й знову
Наснажилися для нової битви,
Їх голови гарячі, полум'яні
До лона життєдайного схиляє.
Ні, гляньте: навіть одесную Бога
Найвищого, закутаного в хмари,
Ходячого по небу й горах лунко,
І на краях божественної чаші,
Що зроблена в горі гігантській майстром,
Чиї тверді і непохибні руки,
При блискавицях створені, як грудку
Крихкої глини, скелю розтискали;
І на краях посудини, з якої

За вічний мир, нарешті, п'ють, — лукаве
І ненаситне зло, немов комаха,
Сидить, і щупальчиками своїми
Ворушить, і впивається у п'ющих!
Смерть єсть раба! Рабиня мовчазного
Володаря життя і потаємна
Збавителька людей! Але володар
Своїм рабам наказує безжально,
Щоб до останніх подихів своїх
У ясній тіні золотого мирта
Добро і зло змагали їхні груди;
Лиш тому він дає троянди вічні,
Хто в нього на очах зловісне горе
В останній битві повергає в прах.
І на сухе чоло тоді владика —
Той, хто не має в грудях болю й смерті, —
Кладе свій милосердний поцілунок.
І в Смерті завжди б'ються між собою
Добро і зло... О владарю суворий,
Мене до бунту й захвату приводить
Ця тайна болю, кара за провину
Життя, що є провинною твоєю, —
Це невідступне і жахне страждання!
А може, лоно, сяюче красою,
Скорити внутрішнього звіра прагне
І відчуває в цьому втіху, розкіш
Таку, що мука блідне перед нею?
Злочинна і страшна година, Смерте,
Коли тебе палив нещадний голод,
І ти поклала на людину славу
Свою суху, стинаючу правицю!
Ні, не такими жертвами ти п'їтьму
Повинна заселяти! Хай падлюки,
Та старці немічні, та вояки
Лінії йдуть у темінь! Ти ж повинна
В своєму лоні знов життя давати
Старим, а воїнам безсилим — зброю!
Але не входи ніколи до майстерні
Творця! О Смерте, ти його украла,
Так, ти його підступно вкрала з дому,
Де люди на собі тепер од жалю

Волосся рвуть, а друг сумний, самотній,
Його до себе кличучи, хитає
Німотну темінь жєстами розпуки!
Скажи мені, зловісна викрадачко,
Де схов твоєї лютої провини,
Де в глибині землі ти прихистила
Офіру благородну, оповивши
Її усохлим лісом, як волоссям
Із голови порожньої твоєї?
Де та скала? Проб'ю до неї входи
Свого меча важкого рукояттю!
Та — горе! Де той воїн, що зі мною
На пошуки піде? Нема нікого!
Земля — мов Капуя, вітрам відкрита!
Лишились тільки підлі дезертири,
Що, кинувши іржаву зброю, скрині
Добром чужим наповнюють невтомно!
Не з мармуру вже він і не зі золота,
Не з каменю тривкого, не з заліза —
Божественний, чудовний людський рід!
Ці люди нинішні — то клітка з плоті;
Їх од вітрів жорстоких захищають
Лиш золоті та пурпурні покрови,
Та в глибині тієї клітки — чорна
Комаха із захланими очима,
З широким ротом — скаче, їсть, сміється!
Був злочин добрий, Смерте! Бережи
В землі безсмертній благородну здобич!

ЛІТЕРАМИ ЗІР

Я записати літерами зір
Хотів би на землі той жах небесний,
Який побачив я у високостях;
В той час, коли внизу безжурні ходять
І пахне вичавленими плодами,
І танцями, й постелями, — у небі
Стоїть посеред хмар юнак вродливий,
Блідий, похмурий, як монарх на троні,
І видно, начебто на спині в нього
Крил ясных появляются початки,

І, мов погасла зірка, в лівім боці
Його грудей видніється діра, —
Немов земля, розчахнута й глибока,
Як з неї вирвуть дерево з корінням;
До нього рвуться, душачись навзаєм,
У згряях чорних стиснуті потвори:
Назовні — їх зади, а пащі разом
Поєднані в одну велику пащу,
І на тарелі з кованого злота
Співець їм серце власне подає.

МІЙ ВІРШ ІДЕ І КЛЕКОТИТЬ

Мій вірш іде і клекотить, немов
Мое жагуче серце, — добре йти
Струмочком тихим по низовині,
Ковзаючи посеред свіжих трав;
Але стрімка вода, що з гір летить,
І по розколинах високих скель
Спускається, і на сухі ґрунти
Спадає, й розбивається об твердь,
І скаче серед грубих стовбурищ, —
Як може згодом бавитись вона,
Немов салонний песик у садку
Підстриженому з квітами, або
В акваріумі золотом блищать,
Розвеселяючи духмяних дам?

Напахчений палац вона затопить,
Мов оскверняючи його, шалено
В розкішні кабінети увірветься,
Де барди, як священики, вродливі
Мережать строфи і квітучі рими
По білім шовку срібними голками;
І підберуть, злякавшись, на дивани
Галантні дами ніженьки в панчохах,
Але вода, знесилена тим часом,
Оманлива, як все, що згинуть має,
Жіночі туфлі цілувати буде
Смиренно і вмиратиме у сплесках.

ПОЕТИКА

Жадає правда скіпетра. Мій вірш,
Як паж люб'язний, може походжати
По багатющих і розкішних залах,
Закохано тремтіти може в почті
Блискучої принцеси; добре знані
Моєму віршеві короткі шпаги,
І фіолетовий камзол, і дамський
Червоний капелюшок, і лосини;
Мій вірш пригоди відає любовні,
Він знає охолоджені напої, —
Та надає він перевагу тиші
Кохання справжнього й плодючій сел्वі.
Що ж, хто канарка любить, хто — орла!

ПОЕЗІЯ СВЯЩЕННА

Поезія священна. Добувати
Її лише з душі своєї можна...
Не клич її, як тільки заманеться,
Немов рабу нещасну, що ридає,
Коли жорстока владарка покличе,
Бо вже тоді вона прийде напевно
Бліда й байдужа, справді — як рабиня.
Незграбно буде укладать волосся
Своєї пані, як високу башту
Або як твір кондитера солодкий,
Або бридкими пасмами накриє
Чоло ясне, в якому благородство
І всі чесноти духу добре видно,
Або, зневаживши усі прикраси,
Збере вона волосся в скромний вузол;
Але в той час, коли раба нещасна
Так трудиться, її печальне серце,
Немов червоний птах, тремтить у грудях
Далекого коханого, тріпоче,
Як у гнізді своєму птах підбитий.
О, будьте прокляті, пани й тирани,
Що змушуєте плоть блукати в горі,
Де не бажає дух перебувати!

РОЗПОВІДАЮТЬ...

Розповідають (а можливо, сам я
Вигадаю), що в давнину далеку
Один селяк свого дрозда ручного,
Дозволивши йому літати вільно
І кидать вітру виклик, захотів
Звільнить од сокола, якого вивчив
Панич, сеньйор округи, полювати;
І селянин дрозду на справжні крила
Наставив ще фальшиві так, щоб льоту
Веселому вони не заважали.
Настала днина, і хоробрий сокіл
Погнався за дроздом, який на поклик
Господаря свого летів тривожно,
Вже наздогнав його, вже впився в нього,
Вже нитка сіпає за руку хлопця,
Та — горе паничеві! — сокіл крила
Підроблені, наставлені хитрюще,
Схопив, — а дрозд від нього вислизає!

Ось так поезія тікає швидко
Із пазурів того, хто ловить рими.

ПОБОЖНА ПІСНЯ

Я відкидаю втому й простирадло;
Коли людина нещаслива, сон
Її пригнічує, і страшно також
Уздріти в світлі їй своє нещастя, —
Бороняться від сну і світла очі,
І видається, що не на подушках,
А в чорних лапах звіра ніч проспав ти.
Та все ж до світла, мов до річки спраглий
Мандрівник, я вустами припадаю;
Підносяться й радіють груди, наче
Домашнє вогнище, коли край нього
На Новий рік сидить уся родина,
Лицем до сонця проростають мислі!
Але нараз темніють ясні очі
І небеса, іде рука до скроні —
Так, ніби воїн знамено вітає:

Це мертві, знов до матернього світла
Повернуті, це мертві знов проходять.

Та я продовжую свою роботу,
Як віруючий, що йому священик
Чоло помазав; я веду відправу
На вівтарі природи: причащаю
Вином і хлібом людської душі.

НІ, МУЗИКО, НЕ ГОВОРИ ПРО НЕБО

Ні, музико, не говори про небо
Мені! Це — вмерти! Це — добути серце
З грудей своїх! Якщо не там живу я,
Де, наче квітка на повітрі, пальма
Свою зелену чашу розкриває,
Якщо я йду додому... Що за слово?
Немає дому в чужині! Вертаюсь
Розбитий на палаючі уламки!
З землі себе самого підймаю,
Немов різьбяр розламане розп'яття, —
Складаю сам себе, сумний, жаждивий,
Працюю вперто; зовні я — людина,
Всередину загляньте, та з собою
Візьміть Вергілія, щоб вас водив...
Огонь валами котиться в печері,
І рани розкриваються, мов квіти
В пекельному саду, і під ногами
На темний жар обернуті поліна
В сухій землі горять і палять стопи!
Став кожен цвіт могилою жажною!
Ні, музико, не говори про небо!

НАВКОЛО МАРМУРОВОГО НАДГРОБКА

Навколо мармурового надгробка,
Де корсиканець підлий спить, — як руки,
Що звинувачують, як пасма білі
Волосся розкуйовдженого, — стяги
Такого знівеченого народу
Я бачив — закривавлені, подерті!
Була й моя душа так само стягом,

Одкрита сонцю й вільному повітрю,
На деревку, наче та сосна, стрункому.
Її зненавиділи, вздрівши! Ревне
Вчинили соколине полювання,
Послали кречетів її підбити.
О! Не один вертався з неба сокіл
Із клаптиком душі моєї в кігтях!
А я ж — давай її підносить! Древо
Видовжувалось до небес, неначе
Втікало, — з ним здіймався прапор мій!
Але за цим по деревку, як по дереву,
Полізли вгору, несучи з собою —
Хто ніж, хто трійло, ну, а хто сокиру;
І там, де зорі, як потужні сосни
Із золота, де по молочних ріках
Пливуть блакитні лебеді, де входить
Душа у квітку, де крильми тріпочуть,
Злітають і шепочуться троянди,
Там, де закоханих зірниць дороги
Зійшлись, — на мене нелюди напали!
Проте ще видно древо, тільки прапор
Такий подертий, що нема такого
Нещасного і порваного в клоччя
Між тими, що оздоблюють гробницю,
Де кулаки в червоній домовині
Гризе, збудившись, підлий Бонапарт!

Я ВИДОБУДУ ВСЕ, ЩО МАЮ В ГРУДЯХ

Я видобуду все, що маю в грудях
Із болю й гніву. Від живих тікаю
В сум'ятті дикому, як від прокази.
По кораблі життя блукаю, мучить
Мене нудьга й морська хвороба, тугу
Томління наганяє; та кого ж то
Вбиває корабля єдиний сколих?
Цю пісню я складаю не в годину
Свого страждання — не пишеть ніколи,
Страждаючи! Тоді ж бо світ поета
Мінливого розчавлює, як велет —

Мурашку претензійну; по розмові
Із добрим другом я пишу — це радість,
Це чиста втіха, зміцнююча душу;
Але мої кістки джерела болю
Вміщають, мов барило — винний запах!

Мій біль, як труп, край берега зринає,
Заледве спокій запанує в морі;
Немає пори жодної без рани!
Кинджалики застромлені під нігті
Мені — вони углиб заходять, серце
Холоднокровно пожирають; кров'ю
Моєю в цій великій грі життя
Сові зловісній випало живиться.

Так я, немов на вітрі, пролітаю,
Спустошений, знекровлений, кленущий,
В нутрі своєму замкнений глибоко.
Не те щоб зрада жінки чи фортуни,
Не те щоб позов лютого магната,
А тільки те: кому це я потрібен?
І ще одне: людей спостерігаю —
І скільки ж погані я в них знаходжу!
Але дитині я волосся гладжу
І сумно з нею розлучаюсь, ніби
Володар судна, що пускає в море
Свій корабель під прапором святочним.

Якщо від вас я чую зло про себе,
Кажу я вам, що зло — це ви; навіть
Мені дано, щоб жити серед тигрів,
Шовкові крила, а не гострі кігті?

Чи ж то закон, що крилами живитись
Повинен тигр? Хай так! Із того звіра,
Що крилами годується сьайними,
Постане, ніби сонце, ясне диво!

Спішіте, зуби тигрячі, до мене!
Живіться мною, у криласті плечі
Вганяйте пазурі, деріть мій череп,
Хай ламлються і падають на землю
Мої палаючі великі крила!

Щасливий, хто за благо людства гине!
Хай пес цілує руку свого вбивці!

Як батько донечок при гультяєві-
Спокуснику свої думки ховає,
Так при людині, за яку я гину,
Свої думки приховую, мов злочин!

О, скільки погані знаходжу в людях!
Але, щоб вічне полум'я жити,
В багатті мусять гинути найкращі!
За більшість — меншина мала! Розп'яті —
За розпинаючих! До деревини
Христа було прибито, а сьогодні
Самі до себе люди всі прибиті.
Філософи з Чічена, із країни,
Де пахне цвіт акації й агави,
Співаючи й танцюючи щасливо,
Скидали в глибину озер пахучих
Дівчаток найвродливіших; найкращу
Красуню вибирали і звергали
Із висоти, щоб Юкатан наповнить
Квітучим ароматом; і здіймався,
Немов на чорному стеблі троянда,
Дим кольорів чудових; так Природа
Бере і кидає в життя найкращих,
Щоб зрівноважувати все; хай добре
Вганяє кігті тигр мені у плечі;
Єсть підлі, щоб жити, єсть і чесні,
Щоб іншим віддаватись для поживи.

Не до пергаменту схилитись треба
Теологічного заради таємниці
Христа, а до неспідленого серця!

Згоряє свічка, світлячи у пільмі!
І квітка, що стебло її стинають,
Являє усміх, як дівча при смерті!
Душа, добром перейнята, страждає!
Відважно сяє вдень, але риданням
Заходиться так гірко опівночі;
Побачивши у небесах світанок,
Вона, щоб не лякати людей своєю

Страшною блідністю, лице нужденне
Малює кров'ю ран своїх же власних
І по землі блукає, як сновида,
Увінчана квітками з милосердя!

МОЯ ПОЕЗІЯ

Поезія свавільна й гнівна дуже.
Я це сказати прагну людям чесним.
Я звинувачую її за гнівність
І їй служу; не кликнув я ні разу
Її до себе в час, коли вона
Спить, упокорена моїм коханням,
Благаючи для мене сили в неба;
Її з левкоями чи з амарантом
Я не маюю; горді, вільні груди
Залізним розміром не затискаю,
І золоте розпущене волосся
Я не ловлю риторики стрічками;
Її не замикаю в посуд гарний,
А проливаю в світ, щоб світ вона
Запліднювала, вільно щоб зростала,
Як те насіння, несене вітрами.
Це так я дбаю, щоб ясним повітря
Було навколо неї, щоб музичним
Був оксамит, яким цнотливе ложе
Її застелене, щоб ароматні
Були її одіння й покривала.
Коли вона йде в місто, то до мене
Вся зранена вертається, з очима
Відчуженими і сухими, з видом
Нажаханим: її вродливі руки
Обмазані грязюкою; і навіть
Її уста сплямовані, а серце
Притишене у грудях, мов кропива
У кошику, палаюче й сумирне;
Такою повертається із міста
Вона до мене, та її лікує
Вночі під небесами вітер поля,

Немов бальзам, який зціляє рани.
Зведись, о серце! Хто покликав смерть?

Поезію свою я не лелію,
Але ж і не тремчу від нетерпіння,
Коли вона так довго не приходить.
Ще раз вона являється страшною,
Вкладає в руку жар мені й, неначе
Від мене відсахнувшись, лине в гори,
А доброю приходить дуже рідко!
Мені волосся гладить, розмовляє
Зі мною про любов, купатись кличе!
У неї та й у мене єсть у грудях,
В найглибшій глибині цнотливий вигин,
Повитий запахущими квітками.
Не силую її, не прикрашаю,
Хоч прикрашати вмію; я ніколи
За нею не впадаю, хоч нерідко
В жахливій п'їтмі, ставши на коліна,
Я жду її. Вона, мов жінка, входить
У хмари, вид руками свій прикривши,
Вдивляється, як виростають зорі.
Загорнута у золотисте с'яво,
На крилах потім знов летить до мене.
Одного дня вона мене щасливим
Побачила, коли перлин шукав я,
Туніку щоб оздобити для неї.
Я виклав камені дорогоцінні
Рядами і навперехрест — у взорі
Гвоздик октави і чотиривірші
Із квітів польових, ясні дуети
Палаючого злата й блідних лілій;
Які гірлянди строф, квінтил та десим,
Які словесні кетяги! Лямівка
З блідих романсів! Застібки розкішні
Із рідкісних примхливих рим! Безмежне
Число співзвучностей, які чудово
Приховують поєднування слів!
Найвищої майстерності створіння!
Та блиснуло зненацька тихе світло —
Сапфіри, онікси, хрести, смарагди,

Немов бліді, безбарвні, мертві квіти
На землю впали, — це до мене йшла
Вона, що знає, де зростають зорі!
Немов роздерті маски, я відкинув
Геть віршики свої! Хай знають люди —
Вона мене гнітить, я їй корюся;
Коли ж за певним гомоном повітря,
Відомим лиш мені, я знов зачую
Її прихід, роблюся урочистим,
У розумі моїм крилаті коні
Летять, а кров у жилах палахкоче;
Я відкриваю вікна, розстаюся
З запрошеними, кличу благородну
Непам'ять, що не зраджує ніколи,
І відмітаю бруд землі від себе!
Ні, не чистіша від душі моєї
Невинна горлиця, що кличе друга!
Поезія приходить, сяють квіти,
Що в небі вирости і палять руки!
Болять, як від ударів моря, груди!
І думка прокидається на поклик
Божественний; вона шукає плоті;
Немов лавина, шлях її лишає
Глибокі тріщини в моїй душі,
Подібній до вулкану в ті хвилини!
О, дорога ціна кохання з небом!
Я їй корюсь у всьому; не боюся
Страждань, які вона дає; вкриваю
Цілунками ридаючими руки,
Які отак урвуть мені життя!
Коли вона до мене не приходить,
Я мучусь, як від злочину, — немає
Любові іншої для мене в світі!
Поезіє, твій гнів паде на мене,
Як на степи проклятий чорний вітер!
Я, хто тебе шанує,
Твій гнів терплю шалений!..
Я скаржусь на її зарозумілість,
І гордощі, і примхи. Не страждає
Вона, а жде; не пробачає. Світить
І прагне, щоб із поблиском сталевим

У світ на конях вірші вилітали.
Так скульптору на мить відкриє тіло
Безумна від цнотливості й жадає,
Щоб з мармуру він вирізьбив красу
Її святої плоті! Квіти з неба
Летять, як роздратовані, гнівливі
Метелики, летять вони, жорстокі...

З КНИЖКИ «КВІТИ ВИГНАННЯ»

МОЇЙ ЗЕМЛІ
ОДНІЙ ДОБРІЙ ЖІНЦІ
МОЇМ ДРУЗЯМ

Твори, які я пропоную, це — незакінчені композиції, це — о горі! — занотовані образи, ніби схоплені на льоту для того, аби вони не загубилися в дикому вуличному натовпі, серед скреготливого й стрімкого двиготіння залізниць або серед невідкладних і неминучих клопотів торговельної контори — ласкавого притулку вигнанця.

Не знаю, навіщо їх друкую, — я чую дитячий страх від того, що вони будуть опубліковані тепер. Я байдужий до всього свого, але ці вірші — вистраждані й бунтівливі, темні й ридючі — я плекаю і люблю.

Я міг би написати інші речі; можливо, я не пробую їх писати, вриваючи години мого сну, єдині мої години, тому що чиста творчість мені видається жоною діла, і, коли треба працювати, чиста творчість мені видається недостойним застосуванням людських сил. Щоденно із безлічі образів, які приходять шмагати мені скроні і, ніби шукаючи форми, вештатися перед моїми очима, я міг би створити том такий же, як цей, але віл оре плугом, а не лірою, не Давидовою арфою, що зробила б землю дзвінкою.

І зникають образи, ридючі й похмурі, танучи, мов дим, а я залишаюся тоскний і печальний, як той, хто не виконав свого зобов'язання або ж не дотримав усіх гречностей, відвідуючи прихильну й прекрасну даму, і на самоті, коли ніхто про це й не здогадується, без сліз я плачу.

З оцих страждань ця книжка віршів народжується і ними вона виправдовується.

З неї міг би злетіти, як повинен би злетіти з усього життя — в напрямі до втішительки-смерті — білий орел!

Я знаю, що ці вірші написані невживаними сьогодні розмірами і тому (може, й справедливо) багато кому видадуться вони грубими. Але за яким правом може поривати чиста мистецька воля...¹ природна і священна форма, в якій, немов плоть ідеї, втілює душа поезію в слово? Деякі вірші можуть творитися в будь-якій формі, деякі — ні. Кожному станові душі — свій розмір. Любов народжує вірші ясні й дзвінкі, і, сам не знаю чому, в ці години квітнування, кровопролиття, світлої печалі, розбуялих сил і благородної щедрості духу згадую я веселі білі вітрила, що лунуть по спокійному морю уздовж чистих берегів під сяйливими небесами. Вірші, народжені болем, вихоплюються, як шпаги з піхов, коли їх сколихне гнів; ці вірші — як чорні хвилі з високими й каламутними гребенями, що в годину бурі б'ються у втомлені зруди величезного корабля.

Вірші стають на дуби, наче хвилі, ламаються з гуркотом або важко рухаються, як звірі в клітках; або як води — проти човна, в трагічному і непокірному безладді. І, здається, тікає від віршів, ховаючи свої рани, скорботна душа, швидко здійснюючись у похмурому просторі вгору. Як дивно було б, якби розкрилася чорна одежа і з неї впад би оберемок троянд!

Квіти вигнання!

НАСУПРОТЬ РИТОРИЧНИМ, ПИШНИМ ВІРШАМ

Насупроть риторичним, пишним віршам —
Природний вірш. Ось тут струмок безвольний,
Тут — камінь голий. Там злотиста птаха,
Що зблискує крильми в зеленім вітті,
Як та настурція серед смарагдів,
А тут — на гілці слід липкий і смрадний
Бридкої гусениці — очі в неї,
Мов бульбашки трясовини, мигочуть.

¹ Пропуск в оригіналі.

Над деревом, у високостях, зірка
Самотня й незрадлива сталь небесну
Освітлює, а під корінням — горно,
Вогонь, що палить і гартує землю,
Пломіння, що росте, б'ючись навзаєм,
Бо має язика, неначе руки,
І силу людську, і незмінно гострі
Мечі життя, що всюди засягають!
Пломіння виростає від племіння
І, виповнивши землю, рветься з надр.
Людина із вогню бере начало,
Крилом закінчується. Зупинити
Її звитяжний хід істоти ниці,
Як змії, алігатори, жадають,
І звідусюди на її дорозі —
З дерев, де захисту вона шукає,
З землі, де жити мусить, із потоку,
Де спрагу втихомирює, з ковадла,
Де хліб вона кує, — вони вилазять,
Гарчать на неї, кидають болотом
Ув очі їй, аби вона осліпла.
Але все те крилом зміта людина,
Злітаючи в сліпучі високості,
Стверділа та спокійна, наче сонце.
Поезія такою має бути,
Такою ж, як життя: псом і зорею,
Вогнем, що гнеться і гризе печеру,
Сосною, на якій в пахкому вітті
Гніздо співає в місячному світлі,
В промінні місяця гніздо співає.

АРАБ

Без фальші я вітаю твою волю,
Твого коня і твій намет, арабе!
Як видно з моря гір земних вершини,
Так бачу я свої щасливі миті
У пам'яті моїй — вони бували,
Як їздив на коні я самотою,
Блукаючи, стрічав світання в лісі
І, повернувшись, гордий та щасливий,

Як ти, перехиляв, пустивши повід,
Велику чашку молока парного.
Мій мавре, люди гірші деревини,
Яка дає однаковий притулок, —
Що біднякові, те й багатієві, —
І гірші за твого коня так само.
Кінь возить нас, а древо в затінь кличе.
Людина ж, наче дерево гниле,
Гноїть того, хто в тінь її сховався...
О, не приходять вірш уже до мене,
Що був як те трояндове намисто
Або як лицар мужній з благородним
Мечем і видом світлоносним, — нині
Приходить він, як віл старий і зморний,
Що під бичем орав суху пустелю.

НІЧ — ПОДРУГА ПРИХИЛЬНА...

Ніч — подруга прихильна
Поезії. Роздроблені, як жниво
Від молотьби, народжуються вірші
В години гуркотливі. Тільки темінь
Відповідає творенню найкраще.
Гадюки, переплетені з думками,
За днини сплять — страшніші підлі вчинки,
Коли ми їх побачим наодинці.
Дає вражіння височизни тиша.
І серце простирає понад світом
Із владністю незайманою крила.
О ноче-подруго, о творча ноче!
Сильніше моря і сильніше неба,
Сильніше за вулканів рокотання
І за конвульсії землі жахливі
Твоя краса зворушує й морозить.
Під вечора склепіння через брами
Свої сталеві кроком величавим
Природу горду темрява плодюща
Заводить і вкриває світ — злітають
Тумани понад свіжою землею,
Краї згортає виморене листя,
Тремтять у синім гіллі гнізда тихі.

А в світлі дня ті образи, неначе
В кораловому кошику, криваві
Дрижать, немов людей вони бояться;
І в чаші черепа тріщать, зламавшись,
Широкі крила лебедів, що гинуть
Од муки й болів білості своєї.

Які важкі в душі скорботній птахи,
Що в ній вони народжуються й гинуть,
Ніколи не літавши! Квіти з пір'я
У віршах бідних і нікчемних — квіти
Повальної, неблаганої смерті!
Де зможе білість
На дужих крилах звершувать польоти?
Де злочинном важким краса не буде?
Священне миро скроні освіжає,
Коли на землю сходить тиша ночі
І, як володарка, що йде до трону,
Виблискує людини дивна велич.
Любов тремтить і квітне в поцілунку
Творця, що переорює жадання,
А прохолодь запрошує вступити
В божественність, і світ оповиває
Цнотлива самотина, мати вірша.

НЕНАЧЕ АРОМАТ...

Неначе аромат з розбитого кадила,
З мого болю йде поезія моя,
Біль знищує мене, моя ж у ньому й сила.
Я з космосу прийшов, туди ж вертаюсь я.

Я свічка, що горить у вихору поривах,
Невтомне полум'я мене жере і тне.
Скажений бурелом, що гасить полохливих,
Колише посвіт мій і підживля мене.

Не знаю спочиву. Над ранком обважніло,
Натомлено встаю, мов з денних веремій.
Куди я йду вночі, коли розбите тіло
На ліжко падає і гасне погляд мій?

Коли впаду без сил, як деревини відлам,
Хто з допомогою прийде в недобрі дні,
Хто вмие вид мені любові чистим світлом,
Хто для пророкувань — натхнення дасть мені?

Хто язиком моїм говорить дивні речі,
Яких не відав я і не бажав почуť?
Звідкіль з'являються провісники й предтечі?
Куди спрямовує розкута думка путь?

Не скаржусь, як раніш, на біль сумних поразок,
Ні на тягар тривоги, ні на безплідність літ.
Я свій виконую щоденний обов'язок,
Дивлюсь, як ранами поліпшується світ.

Не точать, як раніш, мене печаль і скруха,
Хоч я в своїй борні — самотній паладин.
Кого почули всі, — коли ніхто й не слуха, —
Той з вічністю іде, хоч ніби йде один.

Не знаю, що було, — не відав я ніколи
В любові до людей розважних міркувань.
Спустивсь на землю я і вчув, як ноги коле
Продумана любов — погасла, чорна грань.

Понад усе люблю свободу й справедливість.
Із панцира мого злітає світлий птах,
З грудей ворожих він колюче серце виїсть
І вернеться назад, де слід його потах.

Даремно жде любов на добру ласку Божу —
Заприсягаю їй добути все в бою!
У тьмі страждатиме, допоки сам не зможу
При сонці повному зміцнити сталь свою.

Палахкотять слова, та ще не на папері,
Ще їх ув'язнює моя душа слаба.
Нема в мені страху, щоб відчинив їм двері,
Доки не втишені ненависть і злоба.

Не знаю, що було, та рук титана дужих
Цілунок я торкнувсь, щоб з болю не кричать.
З тих пір від слів моїх у ненаситних душах
Любові людської лишається печать.

Мені однаково, чи слів огнистих диво
Загасне в тишині, чи вийде в світ краси.
Працюю і люблю — так тихо й мовчазливо
У заростях ріка підживлює ліси.

ПЕРЕД РОБОТОЮ

Неначе хрестоносець, що красуню
Вітав перед змаганням на арені,
Так я перед роботою високе
Перо, як спис, вбиваю в щит, і пристрасть
Гнуждаю, мов коня, і на колінах,
Приборкувач блідий, свій вірш вітаю.

Немов тореадор, виходжу потім
На бій з биком, що в нутрощі мої
Вженеться рогом гострим. Доки буду
Повільно, холодніючи, вмирати,
Вдоволений кривавим боєм натовп
Зап'є перекуску вином червоним,
І блисне поглядом подружжя юне.

На пляжах море нанесе тимчасом
Піску нового. Молоді пташата
З ячок повилуплюються в гніздах
Теплесеньких; із ясен тигрєняти
Проріжуться рядки зубів; заселять
Нові листочки, з пуп'янків пробившись,
Дрібною зеленню широкі крони.

Ростиме і мій вірш. Я під травою
Ростиму теж. То боягуз незрячий,
Хто скаржиться на цей чудовий світ!

ДВІ БАТЬКІВЩИНИ

Дві батьківщини маю — ніч і Кубу.
Чи не одне і те ж вони? Як тільки
Заходить величаве сонце, Куба
З гвоздикою в руці переді мною
З'являється, як та вдова печальна.
Я знаю, звідкіля кривава квітка,
Що тріпотить у пальцях жінки. Груді

Мої порожні. Тишина і пуста,
Де серце билось. Треба починати
Своє вмирання. Ніч — пора найкраща
Для слів прощальних. Заважає світло
І слово людське. Краще за людину
Вселенна промовляє...

Наче прапор,
Що кличе в битву, полум'я червоне
Хитається, тремтить од вітру. Вікна
Я відчиняю. Нічим дихать. Мовчки
Зриває пелюстки гвоздики Куба
І, наче хмара грозова, відходить...

СУМНА НЕДІЛЯ

Мене сяйливе небо, сонце, дзвони
Наповнюють скорботою; в очах
Несу я темний біль, з якого в серці
Вірш вибухає, непокірний біль,
Який — о море! — лине, ніби чайка,
На Кубу понад хвилями твоїми!

Прийшов до мене друг, мене про мене
Розпитувати хоче, а в мені
Лиш відблиск мій палає — так горить
У мушлі сіль — застиглий відблиск моря.
Душі моєї мертва шкаралуца —
Все, що від мене в чужині зосталось;
Я — вітром гнане, висухла лушпиння.
Дивлюся на людей — це ж дикі хащі,
Жорстокі краєвиди. Штовханина,
Ревіння, крики, торжище шалене
Навколо мене. Щасливіший навіть
Хробак: повітря — це його повітря,
І твань, де він здихає, твань його!
Я чую тупіт коней, чую скрипи
І брязкоти возів; свої останки
Намацую — я неживий. Я вмер
Тоді, коли фатальний корабель
Підняв свої важущі якорі,
Що вирвали мене з землі моєї!

З ЧУЖИНЦЕМ

Листки паперу марно витрачаю —
Рядки, поради, гнів, сердиті букви;
До пік подібні, — все, що напишу я,
Закреслюю з жалю, бо те падлюцтво,
Як не крути, мої брати вчинили.
Тремчу на сонці я і хочу знати,
Де риє кріт свою нору вузьеньку,
Де шкіру злущену змія ховає,
Де свій вантаж скидає потай зрадник:
Там, де немає честі, тільки попіл, —
Сказав би я так само те, що кажуть
Вони, — немовбито моя вітчизна
З'єднались хоче з варваром-чужинцем!

ШАЮБНЕ ЛОЖЕ І КОЛИСКА

«Покинь свої труди посеред ночі —
Прекрасні сили знищують вони.
До мене йди на пестоці жіночі,
На нашім ложі голубім засни».
Від книжки встав я, подивився в очі
Коханої — там біль із глибини.
«Засни, — промовила моя ласкава,
Марна від страху темного любов, —
Вже зайнялася досвітку заграва!»
Тихцем я до колиски підійшов, —
Хто має сина, спать не має права! —
І за нудні папери взявся знов.

У КВІТУЧОМУ ПОЛІ

У квітучому полі, де похилились
Під сонцем квітневим дзвоники білі,
На своїх наречених веселих чекають
Юнаки помарнілі.

Птахи виходять із гнізд, і співають,
І махають крильми, — а красуні бентежні
Проходять стежками, як ті стебелини,
У біленькій одежі.

Вже розмовляють у темряві пари,
Шелестить їх шепіт у вечірній тиші.
Вернуться, вернуться за рік до дівчаток
Хлопці ще веселіші.

Тільки один — похмурий з обличчя,
В костюмі, білішим за сніг, — через поле
Ніс на руках наречену. Вони
Не стрінуться вже ніколи.

ВІТЧИЗНА У КВІТАХ

Чом засихаєте, фіалки благородні,
Мені даровані в біді на чужині?
Вітчизну ви дали моїй душі сьогодні —
Тож не зів'янете ні в пам'яті, ні в сні!

ТРІЩИТЬ ЗЕМЛЯ...

Тріщить земля камінна, місто гине,
Ламаються будівлі, стогне брук.
Раби й пани збігаються в єдине
Безрадне юрбище. До неба лине
Благання піднятих, тремтячих рук.

Хитаються і падають колони,
Гуркочуть брили, котячись, як грім.
Люд молиться і кидає прокльони.
По вежах несподіване й червоне
Йде полум'я. Кого ж то видно в нім?

Чия це так засліплює порфіра?
Хто може обернути умлівіч
Людину в переляканого звіра?
В чиїх руках земля скрипить, мов шкіра?
Хто знищує за мить труди сторіч?

Встає, росте земля, немов глибоке,
Буремне море на крутих вітрах,
Немов потвора, роздимає боки,
Вдихає і випльовує опоки,
Хрипить і навіває смертний страх.

Летять дахи, неначе листя з дерева,
Обтяте начисто. Вогні бліді
Поблискують, як чаша кришталева.
Кричить і в'ється мати, наче мева,
Жах добуває молоко з груді.

Обличчя затуливши, наречена
Вистрибує з високого вікна.
Несе коханий мертву. Наче сцена,
Розколюється в мент земля шалена —
Вогонь весільну пару поглина...

Розходиться палаців анфілада,
Повзуть щілини змійно по плиті.
Все валиться — відвага, сила, влада;
Священик плаче і в нестямі пада,
Танцюють біля вітваря святі.

Народ стоїть навколішки. Тривога
Горить в очах, а в жилах стигне кров,
Ті — хиляться, ті — вище якомога
Підносять зір і молять ласки в бога
Біля його повалених церков.

Всі прагнуть жити, вирваться з потали;
Лише один-єдиний чоловік —
Вигнанець — просить, щоб на нього впали
Несхитні досі вежі і портали,
Щоб смерть прийшла — його єдиний лік.

ТИ МАЄШ ДАР...

Ти маєш дар і міць, і гостра, наче шпага,
У тебе мужність є, рішучість бойова,
Що ворогів бере в полон або вбива,
Тобі несе до скронь вінок звитяжця-мага.

У тебе є глагол, божественна зневага
До суцього всього, поезія жива
Того, хто по землі навпроти божества
Іде, не боячись утратить людські блага.

— Та безсоромності огидної нема
У мене, щоб свою показувати душу,
Розплавлену в словах і в ранах від ярма!

Якщо пригноблені купити пальми мушу,
Біль виставляючи і стогони святі,
То хай моє ім'я загине в темноті.

ЖАДАЮТЬ, БОЛЮ МІЙ...

Жадають, болю мій, щоб я твою природу
Прикрасив штучністю фальшивників старих,
Щоб обезлиствив квіт, щоб дерево підстриг,
Щоб смішно одягавсь модисткам навдогочу;
Щоб свій нестримний вірш, як в'язня, у колоду
Забив, замурував студеним плиттям криг,
Щоб з нього кров зійшла в брудних тисках інтриг,
Немов живлющий сік з розчавленого плоду.

Не може бути так, щоб накладала мазь
На свій печальний вид, як найманка якась,
Історія, що йде, як сутінь передгрозя.

Не фарбуватися душі, що зайнялась
Вогнем скорботності, не заплітать волосся
Перед свічадом їй, коли ридать ялося.

КОЛИ В КНИЖКИ МІЙ УМ ЗАХОДИТЬ...

Коли в книжки мій ум заходить, завжди
Вертається із в'язкою проміння
Ранкового, — всі ниті й поєднання
У всесвіті я бачу й вимовляю
Безсмертний вірш, близький уже до з'яви.
Не з віттаря старих богів, не з квітів
Еллади, помальованих за модним
Нікчемним трафаретом, не з блідих
Слідів блідих слідів, не з мертвих, бідних
Уламків світу може він постати,
А із нутра дослідженого, з надр
Просвітленого всесвіту сяйливо
Він з'явиться, принадний, як життя,
І, щоб здобути перемогу, першим
Він нападе, затопить все, як ранок...

ІСМАЕЛІЛЬО

СИНУ!

Я втік від усього і сховок знайшов у тобі. Я вірю у вдосконалення людини, в будущину, в силу добрих чеснот і в тебе.

Якщо дехто говоритиме, що ці сторінки нагадують якісь інші твори, скажи йому, що я надто люблю тебе, щоб таким чином осквернити твій образ. Так бачили мої очі, як я малював тебе. В такій розкішній одежі ти мені з'явився. Коли я перестав тебе бачити в ній, я перестав писати про тебе.

Ці вірші, як струмені, протекли крізь моє серце.

Хай течуть вони до твого серця!

МАЛЕНЬКИЙ ПРИНЦ

Для маленького принца —
Свято багате.
В нього волосся русе,
Кучері піжні,
Внавши на плечі білі,
Хвилями в'ються;
Очі його — немовби
Дві чорні зірки:
Линуть, тремтять, іскряться,
Міняться блиском!
Він для мене — корона,
Подушка, шпора!
Руки мої скоряли
Коня й гієну,
Але беруть слухняно
Все, що він скаже.
Страшно, як він хмурніє,
А як заплаче, —
Блідне обличчя в мене,
Наче у жінки;
Кров його оживляє
Всі мої жили —
Пружні вони чи в'ялі —
Йому на втіху!
Для маленького принца —
Свято багате.

Лицарю мій, приходь же
По цій стежині,
Входь, мій малий тиране,
В душі печеру!
Ледь його вид постане
Передо мною —
Наче в темнотах блисне
Зоря несміла,
Що опаловим світлом
Все покриває.
Сутінь йому найтонші
Являє барви,
Ніби самому сонцю,
Що ранить хмари.
Знов я при повній зброї
На полі битви!
Хоче мій принц маленький,
Щоб я боровся:
Він для мене — корона,
Подушка, шпора!
Як те сонце, що хмари
Пересвітляє
І веселкову стрічку
Робить із пільми,
Так із хвилі він творить
Мені для бою
Фіалково-червону
Стрічку на груди.
Отже, мій владар хоче,
Щоб жив я знову?
Лицарю мій, приходь же
По цій стежині,
Входь, мій малий тиране,
В душі печеру!
Решту життя тобі я
Хочу віддати!
Для маленького принца —
Свято багате.

СНОВИДІННЯ НАЯВУ

З відкритими очима
Я сплю, і сновидіння
Вдень і вночі я бачу.
Над шумовинням білим
Розлюченого моря,
На березі піщаним
Безлюдної пустелі —
Монарх душі моєї,
Могутній лев, — на шиї
Його кудлатій, смирній
Сидить хлоп'я і кличе
Мене із моря — завжди
Його я чую й бачу!

ДУХМЯНІ РУКИ

Знаю, які то милі
Руки духмяні;
Знаю, як обіймають
Ніжно й снажливо;
Тіло, немов троянда,
Від поцілунку
Квітне і видихає
Пахощі власні;
Свіжою кров'ю грають
Скроні гарячі,
В грудях червонопері
Птиці літають;
А мотилі сяйливі
Крильцями палять
Видублену очима
Людськими шкіру;
Жизна троянда мертву
Плоть оживляє!
Я ж віддаю ці ніжні
Руки духмяні
За ті маленькі ручки,
Що за волосся
Сіпають і тримають
Шию так міцно,

Мов почувань таємних
Любе намисто!
Вже відійшли назавжди
Руки духмяні!

МІЙ ВЕРШНИК

Мене щоранку
Маленький вершник
Будив ласкаво
Довгим цілунком.
Верхи мостився
Мені на грудях;
З мого волосся
Робив вудила;
Так ми п'яніли
Від щастя — шпори
Вбивав у мене
Мій лицаренко.
Які ж бо ніжні
Ніженьки-шпори!
Дзвінко сміявся
Проворний вершник,
Як пригортав я
Ніжки манюні,
Що уміщались
В однім цілунку.

МУЗА-ПУСТУНКА

Муза моя — це чортик
З янгольським видом,
З крилами херувима
Дияволятко!
Завжди я в снах літаю,
Наче той вершник, —
Схилами неба лину
В далеч безмежну;
Входжу в моря глибокі,
В хмари ажурні,

По краєвидах вічних
Подорожую;
Був я там на весіллі,
Що грало й квітло;
Спочив мій осявало
Мамине світло;
Ясним життя здавалось
Темне і чорне,
Гніздами янголяток —
Гидкі притони.
Що для мандрівця з неба
Цей світ минуций?
І чи свідомі люди
Своїх доручень? —
Груди роздерти й вилить
Кров на каміння,
Довго, довго блукати
В мертвій пустині;
Тіло розбить на шмаття,
Ноги — на клоччя;
Внасти, та не на землю,
Як той листочок...
Хлине тоді в майстерні
Світло гаряче:
Світу цього минущість
Люди побачать!
Єсть — вони знати будуть
Черви і мрія —
Огидні багнюк істоти
І гір створіння.
Сходжу, як з гір високих,
Зі снів та марев,
І на папері жовтім
Про свої мандри
Хочу писати — щастя
В серці клекоче...—
Так, як веселі гори
По темній ночі
Міняться сяйвом сонця,
Грають струмками,

Що, як нитки сріберні,
Дзвонять об камінь,
Скелі вмивають сині,
Наче емалі,
Знов оживляють русла
Висохлі, спраглі,
Палені на стрімнинах
І на долинах, —
Так на світанку дух мій
В radoщах лине,
Так виринають сльози
Щастя і втіхи,
Так вони по обличчі
Стікають тихо.
Чую в собі відвагу,
Силу Атланта,
Все я здобути можу,
Все подолати,
Так, ніби сонце в грудях
Запроменилось,
Так, мов з плечей у мене
Вибухли крила.

Втім одчинились двері —
Входять привітно
Радощі, сміх, здоров'я,
Світло, повітря;
Сонце в шибках заблисло,
В серці заградо —
Бачу — це мій з'явився
Янгол-диявол!
Що він зробив зі снами
Та з їх слідами —
З жовтим моїм папером,
З ніжним риданням!
Як мотилі шовкові,
Золотокрилі,
Злякані в полі вітром
Чи людським криком,
Порозлітались вірші
Із мого столу;
Він же вдяга на себе
Килим, як тогу;

Пера мої на стріли
Бере для лука,
Ах янголятко миле,
Ах сатанюка!
Перекида навмисне
Шафу з книжками,
Падають крихкі вірші,
Драми, романи;
Мудреці і поети,
І графомани;
Вгору линуть ідеї,
Думи, як птиці, —
Це ж бо розбито раптом
Їхні в'язниці!

Він у плюмаж рядиться,
Як індіанин;
Злотне перо з футляра
Бере, поганець;
Ах, те перо, котрим я
Лоби надлючні
Затаврувати мушу,
Бере мій любий;
Барвами золотими
Плюмаж на сонці
Сяє, вмиває світлом
Мойого хлопця.
В нього волосся русе,
Світлом займлене;
Він за цілунком рвучко
Біжить до мене;
Він на столі моєму
Ходить свавільно...
О мій араб, мій Яків,
Ісмаелільйо!
Понад усе на світі
Люблю дивитись,
Як з пилюги встає він,
Неначе витязь;
Як він перо блискуче
Бере, мов зброю,
Як, відпочивши трохи,
Кличе до бою!

Штурмом, Ісмаелільйо,
Бери фортецю
Мого стола, а килим
Пробий у герці!
Книги мої розкидай,
Всі без розбору,
Потім присядь спочити
На полі бою;
Та покажи, всміхнувшись,
Порваний одяг:
— Що ж, хіба не в лахмітті
З бою виходять?! —
Сміх його за стіною
Грає луною;
Де ж ти, Ісмаелільйо?!
Будь же зі мною!
Йти по новій дорозі
Дай мені сили,
З каламаря брудного
Вилий чорнило!
Келех із перламутру
Хочу я взяти,
Щоб чистоти спрагненність
Погамувати!
Сину, чи ти з кришталю,
Чи з порцеляни?
Сміхом дзвенить і дзвонить
Дитя кохане,
Так, ніби хтось наповнив
Келешок звуком.
Ось де ти, мій живущий,
Мій білорукий!
Сином свого сина
Я почуваюсь;
Він мене знову творить,
Він — моя зав'язь.
Сину мій, все для тебе
Можу вчинити;
Дати тобі я можу
Всі свої літа;

Житимеш двічі з ними,
Якщо захочеш...
Ні, хай цього не буде,
Милий мій хлопче!
Хочу, щоб ти боровся
Із власним віком,
Бачив сонце у грудях
І в шибах вікон.
Хай у твоєму зорі
Радість іскриться,
Хай із полиці книги
Летять, як птиці.
Якове мій веселий,
Тебе я бачу:
Йди, на мій стіл дерися,
Наче на башту.
Русе моє кохання,
Совість і благо,
Ти — моя муза-пустунка,
Диявол-янгол!

МІЙ КОРОЛЕВИЧ

Кажуть, що в персів
Король похмурий,
А в гуннів диких —
Король пихатий,
Лише в іспанців —
Король приємний:
Монарх іспанський —
То владар жовтий.
Зле людям жити
В його державі!
Та я підданець
Іншого пана.
Мій пан — то голий,
Малий товстунчик.
Цілунок — скіпетр
Його владарський.
Коли ти будеш
Відходить, сину,

Як той володар
Народів зниклих,
Візьми, благаю,
Мене з собою!
Скіпетром владним
Торкнись до мене—
Буду слугою,
Слухняним буду
Від помазання
Твого святого;
Тобі на вірність
Складу присягу.
Будь, моя спино,
Щитом для сина;
Ринь, люте море,
Мені на плечі;
Я не повірю,
Що ти загинеш!
Але, як маєш
Ти полюбити
Жовтого пана —
То згинь зі мною!
Жить нечестиво?
Умри, мій сину!

МОГУТНІ ПЛЮМАЖІ

Як те вино прозоре,
В якому закипає
Стихія благородства
Разками злотних іскор,
Як буйне, юне море,
Що на новому ложі
Не вміщується й сили
Вихлюпує на берег,
Як той табун веселий
Лошат-мустангів дужих,
Що радощі свободи
Виказують шалено
То видзвіном іржання,
То тупотом галопу;

То гривами стрясають —
Аж вітер віє в полі,
Так у мені вирують
Мої думки могутні,
І золотим розхвилям
Тобі цілують ноги,
І плюмажами світла
Стобарвного, мов гриви,
Схиляються до тебе,
Як ти проходиш, сину!

ДИТЯ ДУШІ

Ти над усім витаєш,
Душі дитино!
Бурхливі хвилі ночі
Перед світанням
У мене в грудях раптом
Тебе лишають.
І піна дня висока,
Гірка, білява
В бурхливі хвилі ночі
Тебе жбурляє.

Ти, стражу благородний,
Вартуєш завжди
Душі моєї двері,
Відкриті навстіж.
Коли сидиш ти в тіні,
Мене знаходять
Мої захланні біди,
Мої знегоди.
На темному порозі
Стаєш суворо —
Крильми перекриваєш
Ти їм дорогу.
Іде світання в квітах,
У хвилях сяйва.
О, як ти в зливій світла
Гарцюєш славно!
То не проміння кличе,
Мене з постелі,

То рученьки, то руці
Твої веселі.

Говорять — ти далеко:
Яка неправда!
Там тінь твоя, а дух твій
Зі мною завжди.
Душа твоя — це дивно!
Завжди зі мною.
Я знаю — твої очі
За далиною,
Як блискавиці, світять...
У злотній кроні
Повітря, що вдаряє
Мені у скроні,
Зривати можу зорі,
Збирати можу
І зору твого іскри
Ясні й тривожні:
Ти ж над усім витаєш,
Душі дитино!

МАНДРІВНА ЛЮБОВ

Тебе, мій сину,
Шукаю всюди,
Моря до тебе
Перепливаю!
Мені в дорозі
Вітри і хвилі
Плоть очищають
Од хробів міста.
Та я сумую,
Бо в океанах
Нема за кого
Кров проливати.
Що мені хвилі
Однаковіські?
Що мені хмари,
Скарби летючі?
Що мені вітру
Забави ніжні?

Що мені грізний
Крик ураганів?
Йди їм назустріч,
Щоб їх скорити!
А мої щоки
Сухі й безкровні —
Для перебіжних
Цілунків ніжних
Малих, маленьких
Вітрів ласкавих,
І завжди прагнуть
Вони цілунку.
Але кого ж то
Шукає ангел
Блідий і білий,
Що в мене в грудях
Широкі крила
Він розкриває, —
Так, ніби хоче
Всіх прихистити?
Кого вкриває
Крильми своїми
Моя мандрівна
Любов? Немає
Рабів на небі,
Ані на морі,
Нема за кого
Кров проливати!

І плаче ангел
Блідий і білий —
Його печалить
Безжурність неба,
Що все вкриває
Хмарками! Ангел
Складає крила
І загуляє
Своє невітшне
Обличчя ними.
Та в неясному,
Пахкому світі,
Що пробудився

В глибокій тіні,
Де в урочистій,
Святковій тиші
Народжуються
Величні квіти
І де на спині
Гігантських птахів
Пробуджуються
Цілунки вічні, —
Мій другий ангел
Живий з'явився!

НА МОЄМУ ПЛЕЧІ

Він на плечі моєму
Сидить — дивіться! —
Невидимий, та зримий
Мені одному.
Він обвиває скроні
Мої руками,
Коли гублю я сили
В нещадних муках.
Коли хмурнію й дибки
Стає волосся,
Немов жахного болю
Зловісний символ,
На скроні поцілунок
Його летючий
Я чую — він скоряє
Коня-безумця,
Коли, йдучи суворим,
Похмурим шляхом,
З утіхи я сміюся,
І зомліваю,
І руку простягаю,
І зву на поміч, —
Незримий поцілунок
Мені дарує
Хлоп'я, що на моєму
Плечі вместилося.

ШАЛЕНІ ГЕДЗИ

Примчіть, шалені гедзі,
Прийдіть, шакали;
Жаліть мене, шматуйте
І рвіть зубами!
Мов тигри на бізона,
Скачіть на мене!
Сюди, злобо бездарна!
Ти, плоть прекрасна,
Суши мене та в губи
Кусай нестямно!
Йдіть, ревнощі, до мене
Осатанілі!
Йди, золота монето,
З усіх усюдів,
Чеснот купці мерзенні,
Торгуйте мною!
Вже вбила втіха чесність —
Мене ж ви вбийте!

Зі зброєю своєю
Хай прийде кожен:
Із кубком — насолода,
А дівка спритна
З принадними руками,
Що миром пахнуть;
Хай б'є мене диявол
Мечем зі срібла,
Та хай мені та зброя
Очей не сліпить!
Хай тих, що ревно б'ються,
Юрба заглушить;
Хай шоломи високі,
В пір'їни вбрані,
Блищать, немов на горах
Сніги сяйливі;
Хай вивергають хмари,
Мов град, залізо;
Хай корогви й штандарти
Спадають з неба;
І хай земля розбита
Одягне з горя

Свою зелену спину
В луску дукатів;
Ми ж биймось не при світлі
Ясного сонця,
А при зловіснім блиску
Мечів разючих;
Хай блискавки червоні
Млу протинають;
Хай вирваним корінням
Трясуть дерева;
Хай гори в крила дужі
Обернуть схили
Свої; хай зойк лунає —
Так, ніби душі
Побачили в польоті
З тюрми на волю,
Як їм під ноги впала
Їх плоть нікчемна!
Хай увіп'ються в мене
Колючі піки;
Хай кров біжить по шкірі
Моїй нитками
Тонкими, як маленькі
Червоні змії;
Хай зуби в твані гострять
Шакали бурі;
Хай крила рве од люті
Мухва кусюща;
Ти ж, плоть прекрасна, в губи
Мені вгризайся;
Бо, знайте, вже приходить
Мій порятунок;
Прилинули гіганти
Оці потужні,
Як хмари, і, як хмари,
Вони відлинуть.
Піде беззуба заздрість
Із пересохлим горлом,
Голодна, через дикі
І випалені землі,

Кусаючи облізлі
Брудні фаланги пальців;
Піде страшний диявол,
Одягнений у злото,
В натомленій правиці
Меча стиснувши зламок;
Піде в сльозах і в зойках
Ненависного болю
Краса, що одягала
Своє марнотне вбрання;
А я, повеселівши,
В цілющому струмочку
Цівки криваві змию
З мого твердого тіла.

Вже видно, як щезають
Сяйною пилюгою
Ті панцирі блискучі,
Пластинчасті закови;
Вдаряються і дзвонять
Краї залізних шапок,
Тікаючи в повітрі,
Шолом зникає злотний;
І вимпели хвилясті
Скрадаються по травах
За таємничим вітром,
Мов кольорові змії;
Земля, стуливши раптом
Свої жахні щілини,
На велетів-гігантів
Свій тулуб накидає;
Тікають люті гедзі,
Біжать шакали бурі,
А поле застається
В своїй духмяній славі;
І чути крик поразки
Безумної, сліпої,
Нагадує він глухо
Про змовклих полководців.
Тупа, дурна гординя
Рве на собі волосся,
Здихає гриф-стерв'ятник
Над почорнілим полем;

Тим часом я змиваю
З мого твердого тіла
Цілющою водою
Цівки своєї крові.

Я не боюсь! Не дбаю
Про величезні війська,
Про мовчазні спокуси,
Ні про дівиць жаждивих!
Бо ж він довкола мене
Б'є крилами, літає;
Щитом себе прикривши,
Він потрясає списом;
Праворуч і ліворуч
Він коле, тне, рубає,
Приймає в щит широкий
Стріл небезпечних зливу;
Скидає їх на землю,
В нову атаку рветься,
І вже гіганти й гедзі
Тікають, одлітають.
І чути тріск і скрегіт
Поламаної зброї,
В повітрі вибухають
Снопи жарин та іскор;
Застелюється поле
Кинджалами й мечами;
Ховаються й тікають
Шакали й люті гедзі;
А він довкола в'ється,
Повітря протинає,
І крил пташиних пошум
Лишає за собою;
Вже сів мені на плечі,
Вже доторкнувсь до скроні,
Вже кинувся у згортки
Моєї одежини;
Вже, злякане й розбите,
Втекло вороже військо.
Ти, сину, щит потужний
Для стомленого батька!

Приходь же, рятівниче,
Мій лицаренку світла!
Вояче мій, до мене
Приходь — нагий, сяйливий!
Ми вийдемо на стежку,
Що до струмка провадить,
І ти його водою
Змий кров з мого тіла,
Мій лицарю маленький,
Мій воїне крилатий!

БІЛА ГОЛУБКА

Повітря загусле,
На килимах плями,
Закурена зала,
Як поле по брані.
А що на фотелях,
Диванах і кріслах —
Мережив обривки
Чи згублені крильця?
Як випита чарка,
Банкет спорожнілий.
Душа тут заснула,
Збудилося тіло.
О танці веселі,
О вальси жагучі,
О звірі галантні
В сурдутах блискучих!

Червоне шампанське
Іскриться, як племінь,
І тут же вмирає
Щасливе й безплотне.
Долоні палючі,
Пожадливі й грубі;
Орли пожирають
Наївних голубок.
Старі донжуани
Жінками ласують,
Слова неспокійні
Чіпляються суконь.

Життя паленіє,
Шаліє, сміється,
Та все ж у в'язниці
Воно, а не в серці!
Тюльпани зів'яли,
Не ліпше фіалці,
А люди невпинно
Кружляють у вальсі.
Метеликів хмарка
Кружляє невпинно,
А біла голубка
На килимі гине.
Я в кут виливаю
Шампанське, а келех —
Об стінку — на бризки
Колючі й пекельні.
Блідий, піднімаю
Голубку з підлоги
І звірів лишаю
На святі підлоти.
Наповнені страхом
Білесенькі крила
Тремтять, ніби молять
Рятунку несміло!

КВІТУЧА ДОЛИНА

Ратаю мій, що сталось?
Хто це проходив
З плугом посеред ночі
По цій долині?
Що то за квіти ніжні
Скибами вкриті?
Чом так це гарне поле
Нардами пахне?..
Ратаю, що за ріки
Луг оживили?
Чорним він був, а нині
Квітами вкрився.

Інші мені ножами
Душу зорали:

Дай їм свого заліза,
Що не вбиває!
Дзвінко дитя сміється,
Біжить до мене,
Поцілунок обіруч
Мені підносить.

МІЙ ШИНКАРИК

Вино із Кіпру?
Його не хочу.
В льохах немає,
Нема в тавернах
Того напитку,
Що я жадаю.
Також немає
Моеї чарки
Між кришталями
Цілого світу.

Ще мій шинкарик
Тут не з'явився,
А я від інших
Не п'ю ніколи.

СВІЖА ТРОЯНДА

Що то за злотна зброя,
Зраднику, в тебе,
Що полонив мене ти!
Маю ж я панцир —
Біль замерзає й груди
Склею робить...

Наче ж той сніг весною,
Сонцем нагрітий,
Одіж скидає з себе
Білу, сріблясту,
Весело ручаями
В доли збігає,
Квіти, троянди свіжі
Зрошує щедро,

Так, мій сьайливий сину,
Коли приходиш —
Болю могого скеля
Ламлеться, рине,
Скаче, мов хорт покірний,
Ревно шукає
Квітку, троянду свіжу,
В чахлій долині.

ВІРШІ РІЗНИХ РОКІВ

10 ЖОВТНЯ

Це правда! Це не сон! Могутній клич до бою
Сьогодні розбудив помучених рабів!
Повстав, повстав народ, що гніт-ярмо терпів,
Що три віки миривсь із рабською ганьбою!

У горах Ескамбрай, за Кавто голубою,
Гармати заревли, і ворог затремтів,
І кинувся втікати до моря, до портів,
Лишаючи вогонь і попіл за собою.

Вернутися назад він хоче, та дарма —
На нашім полі жде могила душогуба,
Рятунку й пощади ніде йому нема!

О, слава Господу, що батьківщина люба
Із шиї, мов змію, страшну петлю зніма,
Що голову свою підносить вільна Куба!

1869

МОЇЙ МАТЕРІ

Мати моя, дорога моя мати,
Хочу сьогодні співати пісні,
День твій народження відсвяткувати,
Скласти подяку за те, що дала ти
Серце і долю пісенну мені.

Утихомирить море шалене
Можеш безмежною ласкою ти.
Роки ідуть та ідуть біля мене,

Я ж у твоїй доброті, моя нене,
Не відчуваю тієї ходи.
В Бога тобі я безсмертя благаю,
Мати моя дорога і свята.
Твій поцілунок — то радість без краю,
Не подарують ніколи — я знаю —
Радість таку мені інші уста!

1868

І БРИГАДА, 113

На мене, мамо, глянь, але без тьми
Не побивайся й не ридай ніколи;
Як серце колючки тобі скололи,
Згадай, що цвіт росте між колючками!

ДО ДІВИ МАРІЇ

Мати мого тіла й мого духу,
Квітко моя вогненна,
Сяйво прозоре чистоти й правди,
Змилуйся наді мною!

Втихомир, я благаю, люте страждання,
Що мене пожирає,
Мою душу
На кострище веде щогодини!

Розгорілося дужче
Вогнище піді мною —
А моя дорога батьківщина
Застогнала в кайданах.

Невідступне страждання
Зі мною, мов тінь моя таємнича.
Вони мене супроводять,
А між ними йде втома.

Мати мого тіла й мого духу,
Квітко моя вогненна,
Сяйво прозоре чистоти й правди,
Змилуйся наді мною!

Вбий же мою тривогу,
В темнощах освіти мою душу!
Або вбий і мене одразу, —
Хай тільки не стогне вітчизна!

1871

ЄДНАЄ КУБА НАС...

Єднає Куба нас на чужині,
Ти дав їй серце, сповнене любові;
Вона, як небеса, живе в мені, —
Тож хай вона живе в моєму слові!

1871

БЕЗ КОХАННЯ

Прощай, моя кохана. В добру мить
Порозмовляли щиро наші руки.
Не маю права я тебе любити —
О, ця відмова гірша від розлуки!
В поснулих жилах кров моя кипить,
Але не для любові
У жилах брата чути спалах крові.

Як це збагнуть? Відчуження пора
В собі відбила нас, немов свічадо.
Тієї ночі днина не стира —
Говорим те, про що мовчали б радо.

Що потім? Повертання до яви,
Здивована душа у відпочині.
Мстить серцю люта ясність голови
За рабство, що іде в любовнім чині.

Душа ридає, ніби віднайти
Хотіла б на любовнім — смертне ложе.
Сама за те, за що кохаєш ти,
Вона тебе кохати вже не може.

О, не проси, щоб я з того плачу
Тікав, як із палаючої хати!
Коли ж від самотини я втечу,
То не на те, щоб знов тебе кохати.

Ти плакатимеш. Бачу, як несеш
На вимріяний вівтар перші квіти.
Ти дуже засумована, та все ж
Я ще сумніший — так мені не жити.

Я не люблю тебе. Мов пілігрим,
Любов — я знаю — при кінці дороги.
Ні! Спопелив мене заскоро грім —
Впаде в путі прочанин від знемоги.

Омана. Підступ. Все це не нове,
Одна лиш цятка підлої невіри —
І в тому місці сором розірве
Струну сміливу боязкої ліри.

Благаю, не прощай мені образ,
Яви знадливу й непокірну вдачу!
Ще раз ти покори мене! Ще раз —
В шуканні переможця тут я плачу.

Пробач, пробач! Я вклав у погляд свій
Увесь вогонь моєї батьківщини,
Де відкривається, як зір з-під вій,
Життя відвічне в тріпотінні днини!

Прости! Пробите серце не коли,
Не пробивай мене любов'ю вдруге!
Як біль той називається, коли
Є в нім жадання туги й страх наруги?

Прости! Я слово виронив тверде,
Та як я міг забути в ту хвилину
Свою біду? Хто любить, той кладе
Собі на серце льодову перлину.

Як правда, що тебе вже не люблю,
Прости мені! Нічого не перечу.
Прощай! Прийми цей тихий крик жалю,
Що залишає в серці порожнечу!

Душе моя, спалив тебе, либонь,
Твоєї днини власної вогонь!

1875

Я БАЧИВ ЇЇ ВЧОРА, БАЧИВ СЬОГОДНІ

(Фрагменти)

Це добрий спосіб, дівчино кохана,
Щоб серце звільна бралось вогнем,
Щоб сонце зір несло мені до рана,
Щоб я любив сильніше з кожним днем;
Щоб я збирав зірничі світанкові,
Де стільки світла й темного жалю,
Щоб не вмирав твій образ у любові
Мойй, хоч я давно тебе люблю;
Щоб, ніби серце, оповите цвітом,
Чи мов душі безмежна світлина,
Вставала кожна зірка понад світом,
І щоб любов'ю сяяла вона.

.....
Так, чиста дівчино, живе зі мною
І помирає поруч тінь твоя,
Кохана тінь, що зваблює манкою...
У ній снага мого життя, і я
Її знаходжу важко й виливаю,
Себе самого прагнучи збороть,
Із форм своїх оту снагу безкраю,
І чую, як моя мертвіє плоть.
Живу поза собою, моє тіло
Навколо мене ходить, і тремтить,
Як лиш побачить жінку, і зраділо
Воно вогнем займається ту ж мить.
Якби ти знала, як мене вражає
Кохання образ кожен, як жага
Росте, коли в обіймах вітру грає,
Листка торкнувшись, вихора туга.

.....
Любов, що дзвонить, наче буря в горах,
Що грає, наче весняна земля,
Життям незвичним снить, яке в просторах
Блукає і втішає віддаля.
Вона прекрасна в ніжному сіянні,
Загублені в темнотах назавжди
Її прикмети: це чарівна пані
Заснулої озерної води.

Її одержу білу бачу в хмарах,
Вона несе у зімкнутих устах
Цілунок білий — я в земних пожарах
Його жадаю, наче волі птах!
Склепивши очі, я її лелію,
Перед собою бачу, втім вона
Ховається у темінь, п'ятьма мрію
Затоплює, відносить, потайна.
І так, моє дівчатко, ми блукаєм,
Вона у темряві, а я — вгорі
Над нею: ми кохаємось навзаєм
Любов'ю, що подібна до зорі.
Але прийшов до мене той, хто в одяг
Моєї плоті закував мене.
Я в ній ув'язнений, мов кінь в обротях,
І зобов'язання моє сумне.
Люблю я образ і його шукаю,
Я переслідую його, мов зло;
У боротьбі я з ним занемагаю,
Себе я б'ю в натомлене чоло.
Коли в струмку прозорім чи в калюжі
Свій образ я побачу і збагну,
Що небеса й блакить далеко дуже,
Я обертаю в плач снагу страшну.
Даремно їй офірую шаленця —
О, як далеко та моя блакить! —
До неї не дійдуть страждання серця,
І самота моя не долетить.
Ти любиш, дівчино, мене? Чудово
Тремтячу голову мандрівника
На грудях прихистити, ніжне слово
Сказати тому, в кого даль гірка.
Печальний мрійник помирав зарання,
Відмову чуючи й далінь небес.
Як він відкривсь цілункові кохання,
То фенікс поцілунку знов воскрес.
Я снів; ти бачила це в сні? Спадало
Твоє волосся, ти вкривала ним
Мене, і те сяйливе покривало
Несло нас понад світом зоряним,

Як світлом дух наповнився до краю,
Щось відбулось в твоїй ласкавій грі,
З любов'ю, що крізь неї відчуваю
Нову любов, подібну до зорі.
.....

1875

Я ШУКАВ ТЕБЕ

Я шукав тебе на землі,
Я шукав тебе і на небі;
І, щоб душу твою знайти,
Синіх квітів зірвав я безліч.

Скорбні люди рекли мені, —
Скільки горя задар пройшов ти!
Може, в квітці — твоя душа,
Та не в синій, а тільки в жовтій!

Тільки вчора спізнався я
Із тобою й пізнав негайно:
Та душа, що в мені, не моя!
Де ж моя?! О, відкрийся, тайно!

В СОЛОДКІМ ПОДИВІ

В солодкім подиві, як у любовній зморі,
Я снів принадами кубинської землі,
І сонце сяяло в моїм сумнім житлі,
Хоч, ніби мрець, бліда зима була надворі.

Іскрилась темрява, так, ніби чорні зорі
Алмазами цвіли на темнім неба тлі;
Підняв мене орел понад гірські шпилі —
Так опинився я на яснім крутогорі.

Мій темний дух палав: то радість осягань
Наповнила мене, коли навпроти лона
Фатальної краси побачив я себе.

В її твердих руках єство моє слабе
Зробилося малим, і з неба, наче з дзвона,
На землю я скотивсь, як у бездонну хлань.

ДО АДЕЛАЇДИ БАРАЛЬТ

Крізь дощ побачив я, Аделаїдо мила,
Як світла дерево горить у вишині,
Пливе, мов корабель розквітлий, — осяйні
Конари блискають у мряці, як вітрила.

То крона сонячна. Здавалося мені,
Що я в її гілках сиджу, згорнувши крила, —
Колібри, що його пелюстка засліпила,
Бо про весну й тепло він марив уві сні.

Ріку в польоті я перетинаю радо
І до вітця свого відважного лечу —
Він давніх лицарів зразок, душа, свічадо.

Як батька, хворого від туги і дощу,
Лишити без вогню й понести серце власне,
Мов полум'я, в котрім любов його не гасне?

1884

МЕЛІТІНІ АСПЕЙТІЯ

Моя Мелітіно, не знаю,
Чи є де на світі, можливо,
Щось краще, як розвидня диво
У пралісі нашого краю.

Спочатку — це перло, що зморно
Розплющує око сонливе,
А потім — це злото сяйливе,
А потім — палаюче горно!

Вогні вилітають, мов коні,
На неба поля променисті,
І сонце на темному листі
Блищить, як алмаз на долоні.

Парує земля прохолола,
В задумі схиляється зілля...
Здається, надходить весілля,
Хоч тиша стоїть надовкола.

Природу, пойняту журбою,
Насичує сяйво тремтливе;

Гірської сурми переливи
Лунають, як поклик до бою.

Моя батьківщина — це зблідла
Діброва в скорботній вуалі;
Їй видно крізь мрево печалі
Потоки ранкового світла.

А ти, Мелітіно, — страждання
Мойого освітлення любе!
Твій голос — як сурми світання
В похмурому пралісі Куби.

1894

ДВА ПРИНЦИ

У палатах сум. На троні
Плаче жалібно король,
Нишком плаче королева,
Щоб цього не вздрів ніхто!
Хустами тканин заморських
Королева і король
Витирають сльози. Плаче
Панство — дворовий декор.
А на конях чорна збруя,
Чорні-чорні плюмажі.
Коні нині ще не їли,
Не хотілось їсти їм.
Лавр з великого подвір'я
Скинув листя цього дня —
Стільки ж бо вінків лаврових
Ще не бачила земля!
Сина в короля не стало,
Син помер у короля!

У тополях під горою
Хата пастуха стоїть.
Жінка пастуха ридає:
«Сонце! Чом не згасло ти!»
Опустили вівці сумно
Голови й на пашу йдуть.
Довгу й широченну скриню
Вимайструє пастух.

Пес то входить, то виходить,
А в хатині чути спів:
«Пташко, ти й мене, безумну,
Забери туди, де він!»
Плачучи, пастух копає
Яму в кам'яній землі.
Падає в могилу квітка,
Гуркотить труна глуха...
Сина в пастуха не стало,
Син помер у пастуха!

НЕСТОРУ ПОНСЕ ДЕ ЛЕОН

Мені Капрілес розповів,
Що вже кричали на Бродвеї,
Немовби я — о фарисеї! —
Назвав падлюками братів.

Що ж, ви мене попереджали,
Що там дістану я дрючком;
Тепер на мене потайком
Брехня наточує кинджали.

Але негідник і шахрай,
Хто скаже, ніби я кубинця
Назвав падлюкою! Я бився
За честь його й за рідний край.

Падлюка той, хто втратив сором,
Хто зрадив брата в боротьбі,
Хто душу не смутив собі
Своєї батьківщини горем!

Падлюка той, хто, впавши в ляк,
Гвинтівку взяв не для розплати,
А для того, щоб зневажати
Свою вітчизну, — ось підляк!

Падлюка, хто за нагороду
До скарг і стогонів оглух,
Хто нищить непокори дух
Серед кубинського народу!

Падлюка, хто думки страшні
Поширює — не вірю цьому! —
Що мир до звільненого дому
Не завітає по війні!

І той падлюка, хто гадає
Задар здобути благодать—
Ні краплі крові не віддасть
За благоденствіє безкрає!

Падлюка той, чия душа
Заради миру, щастя й сонця
Жадає влади закордонця,
Кормиги зайди-торгаша!

Які там докази в паскуди?
Тоді ми будем нарівні,
Коли його земля — мені,
Моя — йому належать буде.

Він може думати про мій
Нещасний край, — як я гадаю
Для свого скованого краю
Здобути волю — мрію мрій!

Хіба ненавидить людину
За те я можу, що вона
Інакше думає й не зна,
За що я б'юся до загину?

Іспанця, кривного мені,
Я ранити не зміг би навіть,
Не те що там братів позбавить
Життя в ненависній борні.

Братів, що ділять хліб зі мною,
Не можу ницими назвать,
Бо ниці — то мерзенна гадь,
Що славою живе чужою.

Я вам це просто передам:
Нас мали за мерців, а потім,
Як ми прокинулись, болотом
Дорогу загатили нам.

Мені б уздріть перед собою
Того падлюку й шахрая,
Котрий сказав, немовби я
Кубинців плямував ганьбою!

Я навіть друга не мину:
«Невже, — спитаю, — чужакові
Ти продаси, злякавшись крові,
Свою вітчизну і жону?»

Тирана, пана-горлохвата,
Я на півслові зупиню,
Як він почне плести брехню
І наклеп на мого брата.

Я мрію після всіх негод
Побачити в моїй країні,
Як гинуть почуття зміїні,
Як родиться новий народ.

Хотів би я по божевіллі
Війни, коли затихне лють,
Побачить, як доми зведуть
Багаті й бідні, чорні й білі.

Тепер, як треба допомгти
Народові з нужди й розпуки
Піднятися, підносять руки
Один на одного брати.

Душа, розгнівавшись, одразу
Знаходить підлого — це той,
Роздорів і сварні герой,
Хто чвари носить, як заразу.

Хто ж лайкою буде дім?!
Загинь, проклять нікчемна мово!
Звитяжує любов і слово,
Якщо палає правда в нім.

Честь одного з'єднати вдасться
З громади честю; всі для всіх,
Сил не жаліючи своїх,
Добро творитимуть і щастя.

Нью-Йорк, 21 жовтня 1889 року

МОВЧАТИМУ

(Уривок)

Мовчатиму. Нехай ніхто не знає,
Що я живу. Нехай моя вітчизна
Не відає, що я за неї гину!
Прийду, коли покличуть. Я живу
Лиш тим, що жду, коли вітчизна встане.
Вмираючи, я краще їй слугую,
Ніж ті, що продають її чужинцям.

НІКОЛАС ГІЛЬЄН (1902—1989)

НЕ ЗАБУДЬ СІКЕЙРОСА

1

Довіку не забудь Сікейроса! Це ж ти,
о духу Мексики, народе дружній, брате,
в живописі його свій біль поміг зібрати,
шалений безмір свій, огро́мність чистоти.

Від тебе світло йде крізь мури темноти,
щоб у його руці незаймано палати.
Народе Мексики, потужний духу, брате,
о, не забудь його, бо ж він такий, як ти!

Ти не забудь його життя, що в ясні зорі
злетіло і до нас волає з висоти,
щоб ми долали смерть на чесній трудовгорі.

Довіку не забудь Сікейроса! Це ж ти,
народе Мексики, в огненній непокорі,
на полотні його ожив, щоб далі йти!

2

О так, це справді так, твоя снага ростиме,
немов ріка в бігу — безмежна й весняна —
і мури темноти валитиме вона,
народе Мексики, мій славний побратиме!

Не просиш милості на серце невиситиме,
а просто, мов ріка безмежна й весняна,
ростеш... і падає ненависна стіна,
народе Мексики, мій славний побратиме!

Пора тобі прийшла загати всі змести,
опори зла й ганьби з думками кам'яними
розбити хвилями високими й крутими.

Довіку не забудь Сікейроса! Це ж ти,
народе Мексики, мій славний побратиме,
на полотні його ожив, щоб далі йти!

ПЕДРО ДЕ ОРАА (Нар. 1931 р.)

ДЕНЬ

Одвічність дня, що блискає знадливо
В безхмар'ї ненаситністю подій,
В ество моє вдихає світла диво,
Відроджується в пам'яті ясній.

А вітер, що цурається гнівливо
Малого дня страждань, жадань, надій,
Гримить, як млин, де скінчилося мливо,
Живе в надгробка славі кам'яній.

Йому, наляканому слабодуху,
Не розпізнати ясності буття,
Прозорості утраченого руху!

Дивлюсь при дні безстрашно, як дитя
В лице старече, в суть свого життя,
В смертельний безмір, що несе отуху.

НАЧАЛО

В липучості недільного дня,
коли сон змагає реальність,
я кажу: захоплююсь тобою,
родино хмар, переповнена сонцем,
в той час, коли під твоїми
грубими, пароподібними крилами
друзі мої зрізають жовтувату тростину
в добровільній, повній ентузіазму єдності
народного збирання врожаю,
в той час, коли
інші особи, забризкані безкінечністю моря,
заливаються сміхом дня, повні святкової
скромності пісків, ти готуєшся
розпочинати тиждень, вирощувати хліб,
дим викликати, робити матерію,
перетворювати дійсність.

ЕЛІСЕО АЛЬБЕРТО ДЕ ДІЕГО (Нар. 1951 р.)

2073

Раулеві Ріверо

Мине століття (це я пишу 9 червня 1973 року,
в двадцяті роковини штурму казарм Монкада¹),
і скажуть про цього поета, автора багатьох книжок,
що йому не вистачало сміливості будувати дороги,
цементні заводи, нові цукроварні чи кораблі
для кубинського риболовецького флоту.
Ніколи не дізнаються люди, що цей давній поет,
якому призначено долею жити в прекрасні,
важкі безконечно дні сімдесятих років,
одного червневого рання, коли гримів ураганний вітер,
думав про тих, що житимуть за сто літ після нього,
і розмовляв тихим голосом з ними, неначе
з друзями, що знаходяться поруч. Була Революція,
бракувало майже всього, і ми так само були щасливі.

ВАЖКИЙ ПОШУК

Нас, кому сьогодні сповнилося 20 літ,
судить за те, що не зробили ми — не встигли
або покинули для інших, критикуйте
за те, що звершити нам краще не вдалось!

Але не забувайте,
що роблять революцію не янголи святі
і не блаженно-непогрішні роботи, а люди,
недосконалі люди, що шукають важко
життя, багато кращого за їхнє.

¹ Монкада — назва казарм у Сантьяго-де-Куба, штурмом яких 26 липня 1953 р. почалась кубинська революція.

БАЧИШ, РОСАРІО, НЕОБХІДНО ПИСАТИ

Бачиш, Росаріо, необхідно писати
вірші про кохання, навіть коли його так мало.
Навіть найгірша людина
матиме відвагу загинути в битві,
щоб відвоювати щастя, бо час
кохання поміж людьми
рятує людину від страху, неначе
несподівана знахідка
того, що ми вважали в собі загубленим,
заради чого вже віддали
немало життя й боротьби. Бачиш, Росаріо,
вночі я охороняю місто в твоїх чорних очах,
вміщується в тобі Острів, коли я тебе обіймаю.

В ДОЗОРИ

Мені допомагає писати вірші
надосвітку,
коли людина охороняє
в ім'я любові любов людини,
мені допомагає уявляти
себе потрібним у цій тиші,
в години збентеження слова,
мені допомагає думати про гасла,
про перші гімни Острова
і про тебе, Росаріо,
спляча мила гаванко,
моя формула любові до батьківщини.

З ЛАТИСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

ЯН РАЙНІС
(1865—1929)

ЗЛАМАНІ СОСНИ

Над морем, де впала грому яса,
Зламала високі сосни гроза:
Не гнули покірно сосни хребтів,
За обрій, до сонця їх зір летів.

«Ти нас поламала, сило чужа,
Але не скорилась наша душа;
Палає вогнем розчахнута віть,
До тебе ненависть хвоя таїть!»

Мов щогли вітрильні, встали з води
Поламаних сосон грізні ряди,
І гордо назустріч громові йдуть,
Мов дзвони, про битву нову гудуть.

«Здіймайся валами, сило чужа,
Звивайся вузлами змія-вужа.
Тобі нас ніколи не затопить,
За обрієм видно сонце й блакить!»

ТОЙ, ХТО ПІДНІМАЄТЬСЯ ВГОРУ

Самотнішим ставатимеш поволі,
Покинуть побратими в плині літ.
І рідко стрінеш мандрівця, й на полі
Камінному побачиш рідко цвіт.

А потім їх не буде зовсім. Гори.
Безмежна тиша, мерехтливий лід.
І стиснуть душу льодяні простори.

Навколо буде крига, але ти
У грудях будеш цілий світ нести.

БЛУДНИЙ СИН

Дощ. Вітер. Ніч. Болото до колін.
Босоніж — він, одягнений у шмати.
Ви думаєте — бідний, блудний син
Вертається, прощення йде благати?
Не бачите, який то гордий він?!
Мов пурпур, сяє дрантя коструbate
На нім — такі не здатні на поклін!
Немає в ньому скорення й надламу —
Йде він судити й гнати вас із храму.

НА ЖИТНЬОМУ ПОЛІ

Я вражений: оці слова були
Моїми; я їх слухаю сьогодні;
Дзвін власний, мов чужий, гуде з імли,
Думки знайомі, рідні, благородні.
А ви? Де слово те жило? В серцях!
Немов зерно в землі? — Вітри не годні
Росток зелений обернути в прах.
Вітаю силу, створену землею,
Безсилі грози клекоять над нею.

* * *

Я чую: десь далеко хмароломи
Шумлять, і з гуркотом летять на дно
Провалля темного всі шуми й громи,
Затріскується з дзенькотом вікно.

А біля мене тиша; туча тане
На сонці, мов прозоре полотно,
Та небо вже від страху бездиханне.

Душа тремтить блакитною габою.
О серце, мусиш стрітися з собою!

* * *

Ті звуки, та хода потуги віку,
Що чути їх крізь небуття пустир,
Йдуть на будову світову, велику,
Єднають перемін кипучий вир.

Як хочеш їх назви — життям, борнею,
Скажи: весна йде, значення розшир,
Немов свобода справді йде за нею.

Не знаю назви світла — серед ночі
Я бачу сонце й затуляю очі.

Сьогодні я не зачиню вікна —
Хай увійдуть у мій будинок зорі,
Хай подих квітів, що тече надворі,
Візьме мого дихання глибина!

Не будячись, я спатиму всю ніч,
Сон прожене думки мої останні.
Старі видіння і турботи — пріч.

Березою прокинусь на світанні,
Гілки відчувши, сонцем осіянні.

НОВА СИЛА

Ви можете мою розбити плоть,
Зламати стан мені від люті-злости,
Згасити зір недремний і суглоби,
Неначе камені, перемолоть.

Ви можете і дух мій проколоти, —
Застогне він, стражденників позве,
Щоб передати скарги та скорботи.

Та дух — не ваш! В кайданах він живе.
Встає, мов сонце досвітнє, нове.

МОЯ РАДІСТЬ

«Де твоя радість? Розкажи!» — «Не близько». —
«Важко знайти?» — «Натомиш зір». — «Вона
Як сонце сяє?» — «Ні, як те вогнисько,
Де темінь глибочезна і жахна». —

«Далеко йти?» — «Пройти життя безкрає». —
«А як пізнати радість?» — «Там хлоп'я
Сидить коло вогню й вівцю вкриває.

Пастух малий од щастя аж сія». —
«То ж радість іншого!» — «Та ні, моя!».

СТАРА СКРИНЯ

Коли заглянем до старої скрині,
Побачим те, що стліло, віджило,
І пилюгу на сивім павутинні,
І вкрите міллю сіре барахло.

Все, що минуло, як пуста хвалеба,
Розпалося насподі темноти;
Все, що в тій скрині, вже забути треба, —
Та кілька зерен можна там знайти,
Що стали прахом, а могли цвісти.

VAL ORBA¹

Засипана долина цвітом. Білі
Акації. Гранатів червінь. Рож
Розливи. Цикламени помарнілі
Звисають із камінних загорож.

Зелено-жовто-пурпурне роздолля.
А приморозки недалеко. Що ж,
Палає в квітах нездоланна воля!

Я незнищенні барви цього краю
В свою сумну вітчизну забираю.

¹ Долина світу (лат.).

ЯН СУДРАБКАЛН
(1894—1975)

ЗЕМЛЮ БРАТІВ
НАЗИВАЮ СВОЄЮ ЗЕМЛЕЮ

Кто сказал нам, будто бы мала
Моя отчизна, Картли — дорогая,
Что словно малый диск она легла,
Кто выдумал: мала земля родная?

*(Симон Чіковані,
переклад Миколи Тихонова).*

Скільки разів доводилось мені повторювати,
Що республіка моя — невелика...
О, це правда і разом з тим і неправда...

Неправда, неправда, —
Сказав це грузин латишеві,
Латиш українцеві й світові хоче сказати.
Дехто давно усміхався, —
Жолудь, що впав із дерева людства.
Зернятко малюпусінке, — казав другий.
Третій, напевно, ще додавав.
Кпили собі: Латвія — волове очко або корольок
У зграї орлів, у лебедів зграї,
Але із жолудя — всі це знають —
Дуб виростає могутній, широкий у вітті,
А з насіниночки —
Червоність і сила макова.

А мільйон, півтора мільйона волового очка,
Коли вгору спурхне — це ж бо хмара птахів,
Клубок життя безкінечного,
Що поновлюється в поколіннях.

Латвіє, одягнися в листя нове,
Розгалужуй конари твердуючі,
Люди, герої приходять і шикуються в лави.
Кидає жолуддя нове
Дуб на просторах Вітчизни.

Запались і розквітни,
Маче ти мій пурпуровий,
На радощі сестрам і браттям,
Що колом тебе обступили.
Братів своїх землю я називаю своєю.
Співай же, дивуючи голосом,
Латиський, сіренький ти наш соловейку!

Далеко літай,
Носися над морем побуреним білим,
Чайко балтійська!
Братів моїх доли, гори та океани —
Це ж бо мої океани, гори і доли.
Братів моїх пісня —
Дорога мені пісня —
Відлунює в серці моему.

АЛЕКСАНДР ЧАК
(1901—1950)

ПАТЕТИЧНІ СТРОФИ

Гей, візничі, в жароту і стужу
Так, як ви, на розпутті стою!
Та не скоро між вас, мов калюжу,
Сонце висушить душу мою.

Ще далеке сумне надвечір'я,
Ще пісні — як вино молоде.
Ще не скоро на темне подвір'я
Із ключами візник надійде.

Як видзвонюють водами стоки!
Як гудуть веселкові мости!
Вулиці ж ви мої многоокі,
Я не зможу від вас одійти.

Я тут бігав з дитинства і знаю:
Не відпустите легко мене.
Мої вірші — з дзвінками трамваю,
Їх співає каміння гучне.

Я почую з могили своєї,
Як у ринвах товчуться дощі,
Як дерева шумлять на алеї,
Як поскрипують шильди вночі.

Я почую крізь плаття широке,
Як близьенько будується дім,
Як тривожно закоханих кроки
Розмовляють над серцем моїм.

Візники, і кіоски, і ґрати,
Що в каналів задивлені тьму,
Як настане пора помирати,
Вас, неначе ікону, візьму.

Не віночок, а кіноафішу
Покладе мені мати на лоб.

Ту афішу в могилі повішу:
«Скальп з чола». На екрані Мік Боб».

Кинуть зексерів¹ декілька в ноги,
Де в героїв лежать ордени.
Може, справді в небесні чертоги
Допоможуть дістатись вони?

ПОГАНО

Погано —
я латиський поет —
що оспіваєш?

Серце у мене
сухе й тоненьке,
наче витерта шкіра
фотеля.
Якби ж то я був
негритянським поетом,
я оспівав би
вуста
темні і теплі,
як ночі липневі
без місяця й вітру.
Я оспівав би
тіло дівоче,
пишне, як нива.
Я оспівав би
далеку свободу,
мов заобрійну хмару, —
якби ж то я був
негритянським поетом.
А в нас що?
А в нас —
погана свобода,
худючі дівиці,
що губи фарбують,
наче тканину,

¹ Зексер — буквально — сплющений металевий гудзик. (Прим. перекладача).

радіовежі,
гумові підшви,
на яких, мов кошенята,
ми ходим тихо,
почуваєм тихо,
думаєм тихо,
вмираєм тихо.

КРАСА БІДНОСТІ

Ти — на балу,
Де дами в діадемах, наче зорі,
А я,
А я — на сходах, я — надворі.

Я змерз,
Мій мозок рвуть фантазії-тортури:
Вбиваю подумки собак дванадцять
І загортаюсь в їхні шкури.

Сніг падає,
Замети — по коліна.
До голови коня тулюся головою,
Щоб знов почути запах сіна.

Мила,
Мої веселоці нехитрі
Без музики та водограю,
Та я себе тут кашлем звеселяю —
Тобі мої легені грають, мов на цитрі.

Мила,
Вже скоро стане жарко в тім палаці,
Скажи —
Я наловлю сніжинок гори,
І їх тобі лакей, служник покори,
Од мене принесе на таці.

Я бачу посмішку в твоїх очах,
Вона — всепереможлива.
Лакей підходить, і його
Ти просиш принести морозива.

Та раптом — що я бачу — жах!
Геть звідтіля іди,
Благаю, геть іди звідтіль!

Свою долоню
Для тебе перським килимом я застелю, кохана,
І там на голові стоятиму дорана,
Я наловлю
Тобі метеликів синеньких, мов блавати,
Я на своїм коліні
Примушу вченого слона затанцювати,
Але тікай,
Тікай-но звідтіля,
Бо я вже бачу —
Блідий до тебе молодик підходить
І над плечем твоїм схиляється:
— А що ви будете робити завтра?
Чом я не Каїн?!

Аж тут лакей
Вносить морозиво,
Як величезну, жовту сльозу іхтіозавра
В рожевім посуді із кришталю.
Серце,
Не бийся так загрозово!

Мрії — маленькі срібні ложечки,
Що ними можна безплатно попоїсти.

І я,
Я, знесилений,
Крізь мури протискаюсь віртуозно,
І їм з тобою разом
Морозиво.

Мила,
Ти чуєш, як мій подих
Припадає до твого єства?
Кораблі гойдаються на водах,
А в мене крутиться голова,
Зоря обіперлась об мене
Променем золотим...

А що буде з молодиком блідим?
Яке кому діло
До ста кілограмів м'яса?
Моя кохана, моя непорочна, балу всього окраса,
Більше за будь-який хрящ і більше за цілий світ
Любить морозиво.

Серце,
То чого ж ти б'єшся
Загрозливо?

ЧИ ЦЕ БУЛО ЩАСТЯ?

Добре
Нам було на дивані, як шолом, твердому.
Цинобри
Запахи тліли в темнощах дому.
Букви
Розмовляли в книжках на полиці.
Пилюка
Знеможено падала на світ марнолиций.

Чув я на пальцях
Дівочого серця вдаряння.
З її губ,
Як духи, піднімалася кров.
Щастя?
Чи була ним ця тиша?
Чи були ним ці карі зіниці?
Чи були ним цілунки,
що лежали в задолинах уст, як зірниці?

Щастя?
Але чом я не можу забути
Все, що вколо, —
Цей будинок, в якому
Кохаємось ми.
Цю кімнату,
Килими.

Чом я світ відчуваю глибоко в мозку, як ніж?
Це тому, що я чувся ще кволо
І не міг те зробити, що хотів.

А потім збагнув я:
Все,
Все, що хапаю, —
Нікчемні дрібниці.
А щастя?
В шибіці майнуло крилечко птиці.
Сп'яніння.
Сніг.
Я збагнув тоді добре.

А вітер надворі
Грав печально на місяця домрі.
У калюжах лежали
Золоті пелюстки ліхтарів.
Десь далеко,
Як Монблан, у снігах біло смуток горів.

ПРИРОДА

Одного літа,
Як дивним зробилося серце моє,
В село я поїхав.

Цілими днями
В лісі ходив босоніж,
Воду пив із калюжок,
Їв ожини,
І загрубли підошви мої, як дубова кора.

Одного разу,
Коли я лежав у траві
І дивився, як вітер у синяві тче хмаровиння,
Надійшов чоловік,
Старий,
Із лопатою на плечі.

Він почув моє дивне серце
І мовив:
— Сину, вставай,
Підемо працювати, —
І від слів його пух облетів із кульбаби.

Отже,
Весь кінець того літа

Працював я,
Копавши в лісі постелі для вод.

А тепер?
А тепер
Я стою на бульварі посеред міста,
Посміхаюсь,
Бо нічого мене не хвилює.

Мене може зачепити повія,
Шахрай,
Мене може штовхнути вуличний збитошник або
Джентльмен —
Байдуже.

Все літо я спав на мосі,
Гладив коріння,
Торочив казки мухоморам,
Збирав із листя росу.

Все літо клав мені місяць
Золоту руку на очі.
І вічність,
Як листок, лежала на моїм чолі.

Ще й тепер
Мої пальці пахнуть медом,
Як у яблуці зернятко, в серці лежить супокій,
А в мозку гойдаються
Лискучі тумани озер і вічади півдня.

СОЛОВЕЙКО СПІВАЄ БАСОМ

*

Спокою, де ти?
Болі катують мене
безперестанні.
Ніч клекотить і грає
В солов'їній гортані.

*

Вечір. Я вулиці гриз,
Немов сухарі.
Були наповнені
Жовтим морозивом ліхтарі.

Трамваї мчали,
Та повороти робили не без мороки:
Так, ніби колола їх раптом
Колька в боки.

Вони зітхали
І знов починали біг.
Я усмішки в серці своєму шукав,
Та знайти її там не зміг.

В моїм зеленкуватім мозку,
В голові моїй біснувався
Негр, обтиканий надовкола
Червоними перами страуса.

*

На вулицях тремтіли калюжі,
Як підстрелені птиці, що лежать на рані,
В них вода була тепла,
Як мінеральна — забута в стакані.
Вона, змішана з віскі
Чи з іншими напоями знаменитими,
Чекала на сонце, що її
Променем-соломинкою питиме.

Що було б, якби я попросив,
Щоб випило сонце й мене?

Ах, чому я шукаю
У всіх предметах тільки одне —
Як би їх порівняти?!
Чому мені не подобається,
Наприклад, подорож у Карпати?

Ах, як би мені хотілось
Взяти зірку поглядом,
як брусок,

Об мур кресонуті й вибити
Іскорку-волосок!

Та куди ж її діти?
Куди?

Насмішливі мрії починають яскрити.

Душа затерпла.

Пальці мої слабкі, наче скошені стебла.

Спокою, де ти?

Болі катують мене

безнастанні.

Ніч клекотить і грає

В солов'їній гортані.

*

Я йду,

Кроками намагаюсь зашити на вулицях тіні.

Ах, як же я прагну зустріти

Щось хороше і світле нині!

Бачу — пливуть дими.

Хмари забруднені.

В просторіні земля,

Наче в гігантській посудині.

В небі Чумацький Шлях

Зблискує — о дивовижа! —

Наче з ноги Господньої

Зірвана лижа.

Спокою, де ти?

Болі катують мене

безнастанні.

Ніч клекотить і грає

В солов'їній гортані.

Та доволі вже! Перестаньте

Обіцяти рай за труною!

Краще вбийте мене, закопайте,

Ясен посадіть наді мною!

Візьміть мої руки й повісьте

На жарі, на спекотному вітрі —

Нічого ж вони не знали
Хорошого в цьому світі!
Украдіть моє серце для дзвону
І повісьте його на вежі,
Хай щоразу воно гудітиме,
Дня і ночі рахуючи межі!

А як нива десь там затвердне,
Суш палитиме дні зелені,
Ви дозвольте мені із хмари
Витискати дощі спасенні!

Хочу бути я там, де горе,
Хочу тих піднімати, що впали,
Бо ж тримають мене на світі
Мого болю страшні кинджали.

ДО СУПОКОЮ

1

Була глибока ніч, як ти для мене
Просіяла, мов зірка в непроглядь.
Я стрепенувся: може, те шалене
Страждання стихне, болі відболять.

Можливо, я ввійду до того дому,
В ту просторінь щасливу й осяйну,
Де ніжності натому і содому
Незрячим серцем при тобі збагну.

І путь моя трудна була, як страта;
Мене, як друзі, покидали дні,
Та всі дари життя, неначе свята,
Вітав я в болісній самотині.

Надворі видно — пригасають зорі,
Та я молюсь в полоні ясноти,
Щоб знов здіймалися вітри суворі,
Щоб ніч була, щоб просявала ти.

2

Я пробудивсь. Навколо спокій.
Як дзвін забутий, світ оглух.
Лиш десь далеко, в темі глибокій,
Грав на сопілочку пастух.

Мелодія то припадала,
Немов горня до джерела,
То в небо іскрою злітала,
Як полум'я сухе, текла.

Вона була, як цвіт, волога,
Як вогнище у серці слів,
І я жадав її щомога,
І я від неї захмелів.

Втім надійшла рука ласкава,
І згасла в дотику за мить
Ненависть, мука, зла обава,
Все, що пригнічує й болить.

3

На околиці, де по стодолах
Чути взимку пахощі отав,
Біля сосон темних, прохололих
До півночі я на тебе ждав.

Не прийшла ти. І трамвай за мною
Не приїхав — десь то він застряг.
Я нещасний, але ще ж весною
Бігав та висвистував, як птах.

4

А де ж ти,
а де ж ти, мій любий?
Де крила твої міцні?
Он лампу червону голубить
Вітер при темній стіні.

Я всюди тебе шукаю,
Як світу приховану суть,
Із сонцем я поринаю
В море, де мрії живуть.

Нема тебе там — порожнеча
Лиже руки, як вірний пес.
Чадом дихає безконеччя,
Світлом сяє далінь небес.

То де ж ти, подібний до Бога?
На розі вулиць сумна,
У пізніх вогнях тривога,
Як нерозгадані письмена.

5

Ніч була сьогодні повна муки,
Щему ніжності і чистоти.
Зірка простягала білі руки
Крізь вікно до мене, та не ти.

Може, ці страждання хтось дбайливо
Посилає лиш на те мені,
Щоб спізнав я супокою диво,
Щастя в неможливій тишині.

Мить передчуття. Нема вже ночі.
Лиш високий ранок за вікном.
Він зав'язує зірниці очі
Білим, наче небо, полотном.

6

Знаю: буде чудова днина.
Кільчик тихо проб'ється крізь брук.
Шибка зблисне запахом сіна,
Сонце пташкою пурхне до рук.

Я стоятиму біля хати,
І, неначе в глибінь джерела,
Буду в синяву видивляти
Свої очі, щоб ти прийшла.

Звідтіля, де беріз херувими
Хочуть крила свої звести,
Кроками трепетними, дрібними
Наближатися будеш ти.

Запорошена снігом косуля,
Черемхи розквітла віть.

І, неначе світлиста куля,
Над тобою голубка злетить.
Я на віз покладу тебе... Діти,
Як опеньки, обступлять нас.
І зігріють тебе привіти,
І всміхнеться прощальний час.
Як давно, ми зайдем до стайні,
До коров'ячого тепла.
Зорі, наче соски життєдайні,
Схилить небо, щоб ти жила.
На порозі я сяду, в тумані
Я побачу, як місяць встає,
І далекі пісні сопілчані
Розриватимуть серце моє.

СВЯТО ІВАНА КУПАЛА

1

Земля — підвішена в небі колиска.
Можливо, над нею стоїть
І заколисує подихом Лиска,
Якась корова з космічних угідь.
День Купала. Все навкруг зацвітає.
Все тремтить і пливе в далину.
Від подиху ламляться короваї,
Душу відкриваючи запашну.
І дерева в бджолиному гулі
Приносять вінки із полів.
Мені вистачає й пучка цибулі
Зеленої, щоб я захмелів.
Цей празник так рідко приходить —
Раз на рік, а я вік його жду.
По місту мене він водить,
Як зварений квас на меду.
До кожної ринви глаголю,
І лопух — то моя зоря.
Все в той день відпускаю на волю,
Навіть пійманого комаря.

Як велика гарба з травою,
Тане світ в глибині безбереж.
Там вологим листком — не журбою —
Я збираюся щезнути теж.

Доки, земле, ти будеш літати?
Йди сюди, зупинися, поглянь —
Зацвітає держак лопати,
Як троянда чи як герань.

Ах ти, земле моя зухвала,
Стань стовпом, обернись в ліхтар,
Щоб у ніч на Івана Купала
Обнімав я тебе задар!

Нащо розум несе руки-рани,
Нащо руки розум несуть?
Хай під папороттю на Івана
Всі страждання, всі муки заснуть!

Цей празник так рідко приходиться —
Раз на рік — хай же він не мине,
Хай він буде щоднини, хай водить,
Наче казка, по місту мене!

2

Не опечалиться трава,
Хоч повторить їй раз і два:
— Косить пора настала! —
Щебечуть квіти з-під роси:
— Це день життя, це день краси,
День щастя, день Купала.

Все, що живе, встає, летить
З долин на пагорби, в блакить,
На зустріч з небесами,
Все прагне сонця ще і ще,
Хай палить пристрасно й пече
Жагучими вустами.

І розум з муки, як з нори,
Так само рветься догори,
Палаючи в роботі.
Він кличе вгору, вдалину,

Він в небо землю запашну
Веде в пісенній плоті.

Світ обернувся в одне зело,
Все горе в радість перейшло.

ДІВЧИНА З-ЗА МІСТА

Стрів я дівчину з-за міста на гримучій магістралі
Там, де мчать автомобілі, ніби човники верстата,
Де біжать, як з пекла, люди затурбовані й зів'ялі,
Де кипить вітрин змагання і реклам війна затята.

Стрів я дівчину з-за міста на гримучій магістралі.
Ноги босі, погляд кроткий, та вона мене згубила —
Тріснув лід моєї крові, ніби шибка від зубила.
Нагота стрункого тіла так нещадно обпікала,
як забите змаху в груди лезо смертного кинджала.

МІРДЗА КЕМПЕ (1907—1974)

МІРДЗА КЕМПЕ

Мірדза Кемпе — відома латиська поетеса — народилася 9 лютого 1907 р. у місті Лієпая в робітничій родині. Вчилася в Лієпайській гімназії, а потім в Латвійському університеті.

За дорадянських часів працювала диктором Ризького радіо і перекладачкою.

Вірші почала друкувати з 1924 року. Одначе поезія стала для неї справжнім покликанням аж після війни, коли в 1946 році вийшла її перша книжка «Світанковий вітер».

На її творчості глибокий слід залишило дитинство, яке вона пронуждувала, і юність, яку провела в нелегкій політичній боротьбі і в ще тяжчій праці.

Разом з матір'ю Мірдза Кемпе брала участь у роботі підпільної організації, що боролася за соціальну справедливість в незалежній Латвії.

Брат Мірдзи Кемпе воював в Іспанії під час громадянської війни на боці республіканських сил; там і загинув.

Мірдза Кемпе — блискуча перекладачка. Ця жінка почувалася в західноєвропейських мовах, як у найріднішій стихії. Російська і європейська класика стала надбанням латиської культури значною мірою завдяки наполегливій праці Мірдзи Кемпе.

В її оригінальній поезії відчуваєш мистецьку завершеність, притаманну творам великих майстрів. Вибух почуття у Мірдзи Кемпе завжди супроводжує світло думки. Вогонь мислі у неї запалює бікфордів шнур емоційного удару. Пише вона просто, але в її письмі бринить зневага до примітиву, її цікавить все, що поміщається в звичайному людському серці і в незвичайному серці двадцятого віку.

Я мав щастя бачитися й відверто розмовляти з поетесою, а головною темою наших бесід була мрія про політичну незалежність України і Латвії, про визволення з-під гніту червоної імперії.

Дмитро Павличко

ВІДПОВІДІ РАЙНІСА

«Як серце з горя мусить розірваться,
Що допоможе?» — я питала. — «Праця!» —
«Як зради грім найближче розколов,
Що залишилось?» Ти сказав: «Любов!» —
«Як б'юсь у втомі, наче в кліті птиця, —
Що діять?» — я питала. «Відродиться!» —
«Титане, не дивуйся — я слаба,
Що дасть можуть духовну?» — «Боротьба!»

УКРАЇНІ

Ти в душу мені запала
Тополями за далиною,
Жагою степів голосною,
Розлогою тугою неба.

Ти в душу мені запала
Безмежним лискучим пшениччям.
Високим і дружнім обличчям
І співом, що волею диха.

Ти в душу мені запала
Вітрами, сідами й гіркими,
Могилами, понад якими
Струмоче звитяжності сонце.

Ти в душу мені запала
Загровами понад містами,
Співочими — в далеч — мостами,
Пекучим зітханням заліза.

Ти в душу мені запала
Гримотливим словом турбінним,
Ти цвітом овіяла білим
Навіки мене, Україно.

БІЛА КОНЮШИНА В КАРПАТАХ

Біленька, в цій захмарній стороні
Покірливо і солодко мені
Запахла ти, як там, на батьківщині...

Це так, неначе я на полонині
Зустріла друга, що з очей моїх
Змиває сиву куряву доріг;
Тут може бути мир, любов, оселя,
І вабить на свою вершину скеля,
І все стає близьким, де поруч — ти,
І не боюсь я більше висоти!

ЖИВА НИВА

Я бачу задумливий материн погляд
У темно-блакитних плесах волошок.
Він виріс крізь груддя латвійського поля
І світить крізь жита русе волосся.

Летить ураганом полум'я маків,
Хитається, наче відблиски бою.
Це вічною кров'ю братів моїх має
Ця нива, полита пломенем болю.

Колоссям тугим іде перелуння.
Злітає пилوک на вітри маревенні.
Люблю я! Живу я! В моїм поцілунку —
Смак хліба Вітчизни благословенний.

НОЖИЦІ

Якось випадком на старій полиці
Я материні ножиці найшла.
І знову тихі думи-жалібниці
Схилилися навкруг мого стола.

Було, в дитинстві рано-вранці встану,
А мати — за роботою. Мені
Ці ножиці, як дзвони з-за туману,
Наснилися у досвітки сумні.

І, мов ридання, кашель спозарання
Будив у домі нашому печаль.
І довголітнє батькове вмирання
Холодна передзвонювала сталь.

Як провели ми батька до могили,
Не опустила мати світлих рук.
Ті руки багачам убори шили,
Щоб я не вийшла жебрати на брук.

Вони трудилися безперестанку,
Не брали книжки — не було коли.
Але одного разу на світанку
Вони мене до школи відвели.

Були у нас і шовки, й оксамити,
І голка в тих руках жива була.
Але дочці своїй ні разу зшити
Нової сукні мати не могла.

Мені ті руки суконьки дитячі
Кроїли з недоносків панських платъ.
Вони носили в тюрми передачі
Тим, що робочих кликали повстать.

Та час настав. І вибухла вогненно —
Спахнула в ножицях червона ткань.
То мати людям вишила знамено
Для боротьби,

для битви,

для змагань.

Палають леза — пламені без краю,
Звитяги пісня з дзвоном їх злилась.
Я руки матері благословляю —
Вона їх склала тільки в смертний час.

ВЕЧІРНЄ СОНЦЕ

Люблю я вечірнє сонце,
Коли над самісіньким обрієм
Стаєш ти великим і добрим,
Що можу на тебе дивитись.

Ти ніжне, вечірнє сонце,
Одначе пекли ополудні
Ці промені пестячі, людяні,
Що ллються мені під повіки.

Питаєш, вечірнє сонце.
Якою я йшла дорогою,
Що стрілись ми знов під горою?
Я мовчки стою й променію.

Спочине, вечірнє сонце,
І слабість моя, і потуга.
Я завтра тебе, як друга,
Чекаю на ранішнім боці...

ЩАСТЯ

Чи щастя— злото на зап'ястя?
Чи щастя — полюбовний щем?
Не хочу я такого щастя —
Це подарунок для нікчем.

Такого хочу, що безжурні
Ніколи не беруть собі,
Не пробачають його дурні,
В руках не втримують слабі.

Воно не тихе й не багате,
Один закон у нього є:
Як молот у ковадло гате —
Що іншим дав ти, те твоє.

Це щастя, справжнє і суворе,
Лакузним душам не добуть,
Лиш праця, боротьба і горе
До нього прокладають путь.

Воно не здасться, не продасться,
І завжди служить час йому.
Бажай мені такого щастя,
Бо іншого я не візьму!

ЯЛИЦЯ

Ти усміхавсь, мене обнявши,
Навколо ліс шумів, ятрилась глиця.
Зітхаючи, спиталася ялиця:
«Чи довго буде так?» І відповіла: «Завжди!»

Її слова мене вкололи,
Я в очі глянула тобі: «Скажи ти,
Чи будуть вони правду говорити?»
Ти відвернувсь. Ялиця мовила: «Ніколи!»

Хитався бір зеленосвічно.
Пішли ми далі крізь племінну галузь.
До дерева того не повертались,
Та шум його я буду пам'ятати вічно.

ХЛІБ НАСУЩНИЙ

Ти мені не осоружний
З тою дивною любов'ю.
Бережу, як хліб насущний,
Погляд, кинутий тобою.

Він мене гризе і коле,
Та подякувати мушу...
За п'устим столом ніколи
Не покинеш мою душу.

Веселіше я приймаю
Чесний хліб могого труду,
Як на мент можуть безкраю
Погляду твого здобуду.

Ти мені даруєш мрію.
Зірвану з гілок тернини.
Милий мій, я розумію —
Вигріває сніг зернини.

Ти мені не осоружний
З тою дивною любов'ю.
Бережу, як хліб насущний,
Погляд, кинутий тобою.

ЗУСТРІЧ

Життя і смерть — все дійсне і невинне.
Воскресла чистота твоя в моїй журбі.
Немов індуc у Гангу, я щоднини
В ній умиваюсь і молюсь тобі.

Яке в стражданні не було б спокуcся —
Я на свою не скаржуся біду.
З тих пір, як ти пішов, тебе найти я вчуся
І в осамотнення своє до тебе йду.

НЕПЕРЕМОЖНІСТЬ ЛЮБОВІ

В снігах зеленію,
Немов брусниця.
В найбільшу завію
Смерть і не сниться.

Мене обіймає,
Гне вітровище,
Та я підіймаю
Голівку вище.

Під градом не зблідла,
В бурю не зблекла,
Проб'юся до світла —
Невкірна, запекла.

Проб'юся з-під льоду,
Зелена, аж чорна.
Це міць мого роду
Непереборна.

Бризне зелене
Мое буйнокличчя.
Милий до мене
Нахилить обличчя.

В моєму цвіті
Гуде серце вперте.
Я живу на світі,
Щоб не померти!

Я — ЖІНКА

Я хочу ненастанно
Тепла очей твоїх.
Я хочу в них щоранно
Уздріти сонця сміх.

Твої уста урочі,
Не знаючі проклять,
Під зірним дровом ночі
Я хочу цілувать.

Я хочу святкувати
Кохання торжество —
Єднать в житті дитяти
Твоє й моє єство!

Своїй дитині хочу
Подарувати мир,
Далінь думок пророчу,
Чуттів гримучий вир.

Я хочу словом правди
Земну палити гнидь.
В тім, що мені віддав ти,
Я хочу вічно жить.

В твої обійми впавши,
Припавши до грудей,
Я хочу чути завше
Любов до всіх людей!

Я хочу йти з тобою,
Хоч би й на сто розп'ять,
Промінитись любов'ю
І волею палать!

КОХАННЮ

Так! Я журилася, аж серце мліло.
Як ти мене покинув крадькома;
Як у твоїх очах олжу і тріло
Побачила, я плакала ридма;
Хоч до моїх зіниць тяглися жала,
Дивитися на правду я бажала.

Солома для вогню — здобуток миті.
Ти ж вічне світло, близькосте, для тих,
Що в ніжності своїй несамовиті,
Що безконечні в мріях молодих;
Ти робиш двох істотою одною,
Я твою владу знаю наді мною.

Не вірю я, щоб ти, моє кохання,
Від мене щезло, як сльоза у сні.
Свого життя і щастя, й безталання
Я бачу тільки у твоїм вогні.
Шукаю правду я безстрашним зором,
Щоб бути із тобою нам не сором.

ГІРКЕ ДЕРЕВО

Ніби ватра горобини,
У звабливості невпинне —
Пишне дерево кохання.
Мерехтить, тремтить і мріє,
Темним полум'ям ряхтіє
Тужне дерево кохання.
І хоч плід гіркий на ньому,
Обпікає не одному
Руки — дерево кохання.

ЧЕРВОНЕ СЯЙВО

Я лягаю в смутку, як у хвої.
І до мене, мов до неживої.
Впевнена в звитязі ніч прийшла.
Але тут на мої чорні губи
Падає, рятуючи від згуби.
Горобини ягідка мала.
Гей, то від моєї деревини
Крізь вікно червоне сяйво лине,
Ти його не вип'єш, ноче зла!

НАША ЛЮБОВ

Ми про свою любов не розмовляєм,
Їй тяжко називать своє ім'я.
Але вона лиш їй відомим плаєм
Веде нас в тишу зоряну й сія.
Вона не йде, хизуючись, на люди,
Огидна їй солодких звуків слизь.
Але, ненависті ярмо зламавши люте,
Візьме в свої обійми світ колись.

ДИВНА ДУША

Моя душа когось чекає завше,
Ніколи супокою не зазнавши:
В того, кого люблю, боїться жить,

Те, за що б'юсь роки, віддасть умить,
Коли я прагну щастя і любові,
Її пронизують безмежні болі.

НАЙБІЛЬША ЛЮБОВ

Хоч засипав іній
Кучері мені,
Молодості берег
Бачу вдалині.
Виблекло суничне
Полечко моє,
Мчить назустріч море
Незглибинне:
«Гей, якого щастя
Ти шукать прийшла
Тут, де в чорнім небі
Чути крик орла.
Де ламає крила
Вітру крутія,
Де не долітає
Пісня солов'я.
Де не точать серце
Заздрість ані лють,
Де життя за волю
Радо віддають?!»
Я життя так само
Не віддам задар...
І в пісок упало
Серце, мов янтар.
Синьооке море
З радості сія.
Пініться на хвилях
Сивина моя.

РОЗЛУЧЕНІ

Я без тебе.
Ти без мене.
Так життя майнуло.
І блискуче, і порожнє, наче дуло.

Не раз ти говорив: люблю.
Не мені.
Казала я: люблю.
Не тобі.

Ти був далеко за дев'ятьма ясами,
Була далеко я за дев'ятьма лісами,
А це було тоді, як поруч ми ходили,
З миленьким миле.
Як нам перекликатися в житті?
Слова, словечка —
Не ті. Не ті.

НА СУНИЧНОМУ ПОЛІ

Там, де тужать гаї,
Наче зорі у травах, суниці.
— Не твої, не твої.

Там, де тужать гаї,
Де цілунку приваблюють губи.
— Не твої, не твої.

Там, де тужать гаї,
Кида іній зима на кучари.
— На твої, на твої.

ВІДПОЧИНОК

Мрії тихі, дівочі
Протечуть повз очі
Хвилями, наче вруна...
Вже не стара і не юна,
Спатиму, як на тучах,
На вічності грудях квітучих.

ТРЕПЕТА

Як ліс у непорушші спить,
Неначе вкований в блакить,
Вона єдина шелестить,
Неприспана душа жива
Незримий легіт відчува;
І, тиші боячись, як смерті,
Листки похитуються вперті;

Від їхніх помахів і гри
Там родяться нові вітри;
І тільки з ними щастя зна трепета...
Любіть її — це ж вічний дух поета.

ГОВОРИТЬ БЕРЕЗА

Як тугу й безнадію
Носити мусиш ти,
До мене підійди —
Я все розвію
Диханням чистоти.

У подиху моїм
Згорить, як у вогні змія,
Зневіра скорчена твоя,
І я
Тобі про себе розповім.

Глянь! Дух мій не зачах
Ні в спеках, ні в дощах,
Ні в чорних болотах,
Ні в кам'яних руках,
Ні в золотих пісках...

ПО ДАУГАВІ ЙДУТЬ НОВІ СВІТАНКИ

По Даугаві йдуть нові світання,
Щоб зачинати дні нові й літа,
Щоб стала першою любов остання,
Щоб я була і та, і вже не та.

По Даугаві йдуть нові світання,
Щоб цвітом билась молода душа,
Щоб люта ржа не знищила сіяння
Розхмареного сонця лемеша.

По Даугаві йдуть нові світанки,
Щоб зморшки розправлялись на чолі,
Щоб гордовито й щиро, мов рижанки,
Віталися народи на землі.

По Даугаві йдуть нові світанки,
З вершини сходу добре видно нам,
Як наших дум брати і побратанки
Ворота відчиняють новим дням.

По Даугаві йдуть нові світання
І промені складають у стоги.
І ми встаєм перекувать страждання
У радощі, а танки — на плуги.

МАЛЕНЬКИЙ ОСТРІВ НА ОЗЕРІ СВЕНТА

Здавалось — ти острівець манюній,
Що вабить спокійними берегами
В глибини тиш.
Ось я і стою
На твоїй траві,
Блідо-зеленій, юній,
І чую, як ти під ногами двигтиш.
Ти — не острів!
Я на палубі корабля!
Наді мною, як щогла,
Стрімка осика
Сіро-зелені блискучі вітрила свої розправля,
Хитається в стягах червоних
Горобина моя вогнелика.
У вітрилах трепетний
Наростає вітер попутний.
Вітер гордий,
Могутній,
Бутний.
То сонце залє палубу
Золотою ясою,
То хмара пролетить над нами,
Обсипаючи мене росою.
На носі корабля, як штурман,
Стоїть берізка твоя єдина.
В далеку, але прекрасну ціль
По-жіночому вона задивлена.
Невтомну мету нам показує
Її рука в рукавичці білій,

І дика яблуна раз у раз
В тиші, від простору очманілій,
Кида, як радісні лозунги,
Плоди своєї свободи.
Які ж ми, кораблю-острове,
Перетинаємо води?
Знаю, знаю: ти летиш в безконеччя.
Двигуни всесвіту
Гудуть у твоєму трюмі:
— Наш труд і супочинок,
Наш спокій і тривога,
Бездарна колотнеча
І час в гіркій задумі —
Все — рух, усе — дорога!
Прощай, постеле змучених,
Прощай, мій доме!
Немов стріла, я не боюсь ні спеки, ні дощу.
З тобою, острове маленький, без утоми
В ударах серця всесвіту
Лечу, лечу.

ДВА СОНЕТИ ДОЛОРЕС ІБАРРУРІ

I

Біля Леванто, на гірським узбоччі,
Мій брат поранений білів, як сніг.
Чех молоденький ніс його як міг,
Щоб не взяли фашистські поторочі.

Але навколо запалав обліг,
Вони згоріли. Спепеліли очі.
Вітри змітали попіл тої ночі
Із поля, ніби куряву з доріг.

О Долорес, я знаю, що вони —
Латиш і чех — також твої сини,
Як той, що впав у сталінградським бою.

Тобі на скроні сивина лягла,
Бо з попелу синів твоїх ішла
Страшна метелиця понад тобою.

II

Твої слова, як громи, Ібаррурі, —
Вмирати стоячи, не впасти ниць! —
До світу раннього твоїх зіниць
Встають конаючі в огненній бурі.

І ти їх обіймаєш у зажурі
І кажеш: зорі не беруть з криниць...
А ворог падає в сором долиниць
І не вмщається у чорній шкурі.

Ідуть колони. Лється сталь жива.
Під Гвадаррамою горить трава.
Криваві калабані по дорозі.

Пасіонаріє, в твоїх очах
Вогонь в туманах смутку не зачах,
Там не згоря надія у тривозі.

МИ ЧОРНІ

Ми чорні,
Як ніч, як біль, як тунель.
Гарячі,
Як блискавка й спрага пустель.
Ми не станемо попелом

в жодному горні —

Ми чорні.
Ви — білі, що нас ув'язнити готові
У душ ваших темних студеній захові
Побачите швидко, які ми і хто ми,
Яка найбільша дрімала снага
У наших серцях, що не знають утоми,
У наших плечах, що в синцях з батога.
Наш смуток великий.
Наша праця тяжка,
Ми встаєм як титани,
І злітають кайдани
З наших рук, і навіки рабство зника.

Африко, ти наша мати,
З твоїх грудей барвистих
П'єм молоко свободи,
Наш дух у бою не вистиг,
Ласкаво ти нас побудила,
Обмила нам очі зливами,
Ми будемо їсти хліб твій,
З тобою ми будем щасливими...
Ми чорні,
Як ніч, як біль, як тунель.
Гарячі,
Як блискавка й спрага пустель.

ПОПІЛ ДЖАВАХАРЛАЛА НЕРУ

Вогнем я був і в попелі щез.
Слухайте, що попіл співає:
— Підніміть, підніміть мене до небес,
Де хмари ростуть, як біла трава.
Звідтіть розсипайте, розвівайте мене
На груди Індії... Припавши до них,
Легко розкинувшись, як покривало,
Я буду шептати:
— Мамо, для тебе серце сумне.
Серце моє навіки,
Навіки уже відпалало...
Поцілувавши мене в плече,
Індія мовчки рече:
— Синку мій, Джавахарлале,
Я не дозволю тобі спочивати!
Берега смерті не побачиш ти!
Твій попіл прагне
В червоних, як дали,
Трояндах моїх цвісти.
Проросте в мою душу із небуття
Лотос твого життя...
Я був непереможний, як хвиля океанна.

Тепер я попіл — сивесенький-сив,
Чи ви пам'ятаєте, що я просив?
— Беріть того попелу жменьку,
Розсівайте його помаленьку!
Як же він гарно пада
З берега Аллахабада
На хвилі вічного Гангу,
Що до моря ідуть у танку.
Як увіллуся я в океани,
Знов попіл той думкою стане.
— Миротворче, чому ж ти
Спокою не знайшов?
— Єднайтеся, обнімайтеся,
Боріться за мир і любов, —
Так буде кричати хвиля,
Від моєї сивини попеляста, —
Єднайте свої зусилля
Для любові, для людськості й щастя!

БЕЗСМЕРТНЕ ПОЛУМ'Я

Буває і в стражданні спочив —
Блаженна тиша уві сні.
Але як щастя дух наскочив,
Де спокою шукать мені?
Він випускає труйні стріли,
Що, летячи, несуть вогонь.
Я бачила, як погоріли
Пробиті обранці його.
Нема від щастя оборони,
І я стовпом вогню стаю.
Ховає полум'я червоне
Могилу в попелі мою.
А може, я — та вічна птиця,
Що з попелу свого зліта?
Я хочу в пісні відродиться —
Лиш пісня завжди молода!

ПЕРЕД КИМ ПРИНИЖУЄШСЯ?

Кохання чисте, перед ким це ти
Принижуєшся? З тебе він глузує,
А ти його все любиш, любиш всею,
І серце носиш, повне гіркоти.

Звеш другом деспота і зберегти
Жадаєш те, що мучить і мордує
Тебе. А він все відає, все чує.
Мовчить. Лиш погляд — дотик мерзлоти.

О жінко, маєш ти для того жити,
Щоб слабкості коритися й любити,
Та серце не принижувать слабе!

Вдягайся в гордощі, як в діадему,
Щоб ти могла зневажити нікчому,
Котрий кохати здатний лиш себе!

З ЛИТОВСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

ЕДУАРДАС МЕЖЕЛАЙТІС
(1919—1997)

МІФ

Наче небо,
що кров'ю набухло над раном,
наче грім, що громотиться горами,
наче хмари, що встали громаддям багряним
над синіючими просторами, —
так світанок життя зустрічає поета,
йде життя, насувається кам'янистими тучами,
йде, як міф, — Голіаф, і тріска планета,
під ногами його могучими.
Підступає життя.

Все ближче.

Все ближче.

Йде воно спокійним кроком гіганта,
підпира головою
піднебесся округле і синє,
йде землею й суворо грімкоче.
Наче сфінкс, підступає.
Паща кров'ю замазана..
Очі згасли.
Воно, ніби камінь застиглий, байдужий,
своїм тілом наляже на тіло поета тендітне,
і порвуться, мов струни у скрипці,
м'язи рук у поета.
Підступає життя.

В жилах кров

замерзає.

А уста повторяють: «О, ні!»

Ніби птицю зі жмені,
випускає поет блискавицю,
заступити гіганту дорогу
намагається він грудьми.

Грудьми,
де, заряджена порохом,
клекоче його маленька, єдина,
абе небезпечна зброя —

серце.

Кроками сфінкса підходить
міф героїчний — хитається твердь:
ну, що ж —

перемога

або смерть!

АЛЬФОНСАС МАЛДОНІС (Нар. 1929 р.)

СЕРПНЕВІ СОНЕТИ

1

До берегів притислась полуднева спека,
Шукаючи остудження води й землі.
З усього світу бачиш тільки літаки малі,
Дитячі, срібні літаки, та ще лелека

Десь там ширяє гордо в синіх небесах,
Вдивляючись у висохлі й сумні шувари,
Та ще, мов кораблі перевантажені, йдуть хмари,
Обведені пухнастим шумовинням по краях.

То вийшли з берегів дзукійської озера,
Важуче колесо метаморфоз
Вже зрушилося. Ще не чути гроз,
Та рухається піднебесна сфера.

Як хлине дощ вночі під блиски й гуркіт грому, —
Знай: то озера повертаються додому!

2

На спаді дня несміло сонце гріє,
Мов ласка Господа чи короля.
Труди! Ви ждiть, як хворі, що надії
Не втратили. Вітри, летіть здаля!

Зір завмирає від далеких видив.
Перо згубивши, пролітає птах.
У дерево, хоч грім його розкидав,
Заб'ється помста, мов іржавий цвях.

Чи ти відходиш, чи то я відходжу —
Ми з однієї долі. На одній
Долоні вирости. Я не пошкоджу
Пташині, бо моє сердечко в ній.

На спаді дня. На грані присмеркання.
Щезає осiнь нашого блукання.

3

Відходить сонце з вікон восени,
Так тихо мусить одійти й людина.
Протерлася од ліктів деревина
Стола. Сліди. Де ж руки, де вони?

Людина гляне й може так сказати,
Що через ту осінню болотню
Й сльоту не захотіла вийти з хати —
Сидить сама вночі біля вогню.

А й справді: я приніс оце знадвору
Важкий, останній оберемок дров.
І дві легенди в цю печальну пору
Складаю — про життя і про любов.

Дві казки найсвятіші, без химер:
Що я коханий був; що я не вмер.

4

Восени, коли прийти додому,
Гибіти під хлюпання сльоти,
Як почне із золотого строму
Ліс до голих верховин рости,

Як, немов розкидана родина,
Сонм думок збереться при столі,
В грудях раптом згине холодина,
Скресне дух у сонячнім теплі.

Дивишся тоді на власні руки, —
Доль скількох, і тіл, речей вони
Доторкались! Гола мить. Науки
Все ж нема з цієї голизни.

І чим далі — просторінь зростає,
Що себе ховає й огортає.

5

Вільшаники, луги в сухім бадиллі,
Червоні лисини парів і знов луги,
Північними вітрами гнані хвилі,
Пологі, непорушні береги.

Кутів немає гострих. Спонадрана —
Дощі литовські. Все розмите, як печаль.
Вітчизна — втоптана старовина піщана,
Мечів музейних вищерблена сталь.

І вимовлене прапоетом слово
Дзукійське, рідне — на устах моїх;
І озеро, мов ранок, що казково
З душі змиває біль старий і гріх.

Каміння, гори й скруглені слова.
Гроза, що пронеслась через поля й жнива.

6

Той, хто орав, той досі землю оре,
Ні розкошів, ні слави не ждучи.
Хто пив, той п'є горілку й поле хворе
Ще обкладає лайками вночі.

Хмільні, але погрожують тверезо,
Все знаючи — навіщо і чому.
Неначе в дерево сокирне лезо,
Прокльони глухо врубуються в тьму.

Що в серці закипіло? Заздрість? Сором?
А може, розплатитися із горем
Людина хоче на важкій путі?

Все як давно: собак гарчання строге,
І, мов погрози чи перестороги,
Літають п'яні крики в темноті.

7

Ось на цих пагорбах, на цих полях ростуть
І мої руки, й шмат мого трудного хліба.
Тут батька, матері й могого друга путь —
Народження, життя і вічності садиба.

Ростуть шляхи й кущі, росте земля й вода.
Ти не пиши того, що нині серце коле.
Тут бачив ти пташат, що випали з гнізда,
Тут взяв ти в жалощі все, що живе і кволе.

Проходять тут мої й твої години, дні.
Одні — осмислені, а інші — беззмистовні.
Я вірю, що серця тріпочуть од брехні,
Як восени гаї, вогнем стражденним повні.

Ось на одним лану росте наш хліб, наш дім,
Наш цвинтар і наш світ, й кохання наше в нім.

8

За Даугавою дороги
Курять. Врожай в комори йде.
І трактори гудуть. І стоги
Стоять, як марево руде.

І втягується дух вологи.
В легкий і ситий запах нив.
І чути гелґотання строге
Гусей. Блакит в очах занив.

Повільно повняться криниці,
Розтягуються вечори.
По срібній, мерехтливій нитці
Йде звук осінньої пори.

Вночі над містом нашим злине
Важке ридання журавлине.

Вже віддане повільному багаттю,
Щодня гнівніше листя шелестить.
Йому прощатись важко з благодаттю,
Втрачати воду й сонця ясновидь.

Як на майдані в місті здвиг народу,
Шумлять, гудуть листки в лісах Литви, —
За мир і сонце, за повітря й воду,
За право бути в шелесті трави.

Прощайте ж ви, дерев дочасні душі,
Що стримували бурю й суховій,
Ви, що померли за ліси ростущі,
За вірну зелень на землі новій.

Ви впали, та довіку не впаде
Води і сонця благо молоде.

ПІЗНІЙ СОНЕТ

Вже пізній вечір. Навкруги тепер —
Лиш осінь. Ліс безлистий. Тиха мжава,
Волога від мокравин та озер,
І темрява, й безмежна болотнява.

Відпочивайте, сосни і дуби,
Кремезні дерева, небес опори,
Дрібні корінчики в слідах сівби,
Пташині гнізда і звірячі нори.

В тумані світ. Не видно дальніх зір,
Та світить нам лице землі незримо.
Джерелами співає косогір,
І він той спів аж до ріки нестиме.

Все те, чого тепер не бачиш ти,
Дощем не змити, вітром не змести.

ЮСТИНАС МАРЦІНКЯВІЧЮС (Нар. 1930 р.)

РУХ

Йдуть та ідуть до істини люди,
Засліплені світлом своїм.
Істина — в них і з ними повсюди,
Вона у поході тяжкім.

Йдуть та ідуть вони без упину,
Збирають думок своїх рінь
І насипають нову вершину
Дня власних своїх стремлінь.

Люди! Ідіть, не згайте й хвилини,
Бо днина, як мить, майне.
В тому поході правди й людини
Ви знайдете і мене.

Сонце зійде й зайде під ногами,
Не видно здаля мети.
Сонце вертітимеш сам руками,
За сонцем будеш іти.

Вечір божків моїх палить в натхненні —
У пламенах небокрай.
Тільки раз ти пройшовся по сцені —
Овації не чекай!

1962

* * *

Осіллю зажурені гаї,
та листка не віддадуть без бою.
Радість — близько, поруч, та її
тяжко відрізнити вже від болю.

Чи не мрія — наші вечори?
Від того відмовитись несила,
що й не мав ти, мабуть. Повтори,
як мене любила — не любила.

Як була ти близько — так, що в це
вже тепер не вірять навіть руки.
Люди іншими стають. Лице
сірістю береться без пилуки.

Ми ще вирости б — і я, і ти, —
так, як ранок виростає в днину,
тільки мовить нікому: «Прости!» —
обернулись ми в одну людину.

Ти мій час, кохана, підпали
і напій мене в огні устами
в неба на очах, тоді, коли
чує все земля й тремтить під нами.

1962

ВЕЧІР, АТОМНИЙ СТРАХ

Я не знаю точно,
скільки тротилу
припадає сьогодні
на душу кожного з нас,
одначе достеменно знаю,
що стільки,
скільки його є,
на голову кожного з нас
з верхом вистачає.

Я сам удома.
Сиджу.
Курю.
Вже вечір.
Пізно.
Треба засвітити світло.
На висоті грудей, —
щоб зручно було, —
біля одвірка
чорніє кнопка вмикача.

Смішно —
я боюсь:
а раптом вибухне...
І справді смішно.

А якщо вибухне?
Краще почекати.
Скоро повернеться дружина.
Дочка так само скоро повернеться.
І я,
опинившись у матріархаті,
зумію
прожити
ще декілька тисячоліть.
1962

ДОШКА ОГОЛОШЕНЬ

Я хочу бути дошкою оголошень
і після роботи ходити з квартири в квартиру.

Натиснути дзвінок,
увійти
і здивованому чоловікові або жінці
сказати:
«Концерт Баха.
Виставка пейзажу.
Гамлет.
Травіата.
Речитатив Ріхтера.
Співаючі голоси Японії».

Кожному я хотів би запропонувати
його звук, його запах, його барву:
високим, мускулястим юнакам —
змагання з боксу або столик у кафе.
Молодцям, які посварилися, —
коротку екскурсію на пароплаві.
Закоханим —
останній ряд у кінотеатрі.
Розбишці малому, що подер штани і за це
був покараний, —
порцію «Ескімо».
Бабусям —
виставку квітів у парку.
Міністрам, редакторам і лауреатам,
які мріють про суботнє полювання

або риболовлю, —
лекцію «Любіть природу!».

Я вже бачу,
як жінка питально дивиться на мужчину.
Мужчина встає, потягується,
погладжує бороду —
голитися треба —
і говорить зніяковіло:
— Якщо дошка оголошень прийшла,
то, можливо, справді щось надзвичайне...

Жінка вмикає праску.
Я можу йти далі!

1964

* * *

Там снігу тепер багато,
там хата — як білий ведмідь.
Ополонку прорубує тато,
Щоб корову й вівцю напоїть.

Він ощадно кидає сіна —
як здоров'я — в ясла нові.
І мати стає на коліна
коло дійниці в хліві.

Мені треба там бути! Конче
погладити треба теля.
Подивитися в те віконце,
що очі матері звеселя!

Як віруючий, що має стати
до причастя, коли пора прийшла,
я повинен покуштувати
хліба з батькового стола!

1966

ВІТРЯКИ

Мов динозаври скаменілі,
стоять вони посеред піль,
їх душі в сльоти й заметілі —
пробиті вітром звідусіль.

Обдерті крила в далеч хмарну
ще ніби рвуться раз у раз.
Ні, мов жучки в смолу янтарну,
вони навіки влипли в час.

Думки застигли, ніби жорна,
Затихла радість гомінка.
Хоч їхня плоть печальна й чорна,
сумління — чисте, як мука.

Обкрадені, як піраміди.
Згадати нічого. Здаля
все слухають, чи хто не їде,
чи мливом не гуде земля.

(В яким натхненні й тремкотінні
їх праця ладилась, мов спів,
коли підводи парокінні
привозили думки полів!)

Вони іще живі. В зажурі
все думають про кращі дні.
Та знають — перший подих бурі
їх розметає по стерні.

Пливе, як лід, важка хмарота,
а вітряки все ждуть і ждуть:
ждуть на свого Дон Кіхота —
померти б гордо — не як-будь!

1966

ЛОСЬ

Слід глибокий коло потоку,
кущ обгризений надовкола!
Повні запахів ніздрі чуйні,
повні звуків чутливі вуха.

А пізніше — на сивій шкурі
все зростаюча пляма крові,
увіткнулися ніздрі в землю,
позгасало проміння рогів.

Не віддав мені він нічого —
ані запахів, ані звуків.

Все, що пахло йому й співало,
залишилося в лісі.

Намочи в його крові палець
і прибий до мого лоба
каїнову печать. Я буду
як усі від сьогодні.

Я ішов з лісового дому
так, неначе в тюрму, —
на довічне
ув'язнення
скараний.

1967

СІЛЬСЬКИЙ ЦВИНТАР

Там, на пагорбі, дме вітер,
там трава колюча й груба.
Держиться земля щосили
за коріння грубих трав.

Із руди й рудої глини
блискавки ростуть зелені —
в небеса злетіти прагне
блискавицями земля.

Могилки сільські по схилу
вибираються на пагорб
і, немов овець отара,
гріються на сонці й сплять.

Ждуть жінки нетерпеливо
блискавиці — ось блискоче,
значить, хтось там із могили
в сяєві на небо йде.

Ось бабуся поправляє
громом зрушену могилу,
наче двері, — їх забули
чи не встигли зачинить.

1967

МЕРТВА РІКА

Нема головного —
течії в комишах.
Береги зупинилися.
Жах.
Риби по намулі
хвостами б'ють.
Відлітають, як птиці,
в осінню путь.
Жінки не приходять
прати білизну.
Не біліє качва.
Із дна, як з могили,
пробилась трава.
Навіщо ти нас покинула?
Що ми без тебе тепер почнемо?
Мов холодне обличчя,
гладжу дно.
Ходімо, люди,
наплачем ріку.
Питимем власну
сльозу гірку.

1967

НАТХНЕННЯ

Немов розп'яття час, надходить творчий надих,
навалюється хрест — хвилин святих тягар.
Беру його й несу, як найдорожчий дар,
і падаю під ним на гостряках нещадних.
Готовий вмерти я за синяву без хмар,
за птицю й звірину, за вишню на левадах,
за людський дух, за честь, за світ, що гине в звадах,
за радісне дитя і за його буквар.
Голгофа творчості стражданням величава!
Я падаю, встаю, а зір мій стереже
зірницю, що ряхтить, — висока і яскрава!
Невже вона давно погасла? О, невже,
де палахтів огонь, там тільки крига й мрява?
Невже ця жертва й кров — то їй усе чуже?

1971

БУТТЯ

Поступитись — древо чи травина,
не сплітати сітку, ні оброть.
Множтеся, брати! Вставай, тваринна
і рослинна сило, в повну хоть!

Мерехтить, горить, біжить лавина
форм — її нічим не побороть.
Палахтить природа вічноплинна —
одного вогню безмірна плоть.

О буття захланне, повне трути,
що даси, те забереш! З імлі
в млу йдемо вогненною тропою,

і те щастя полум'ям побути
всі ми, що збулись і проросли,
тимчасово зовемо Собою.

1972

ТУГА

Туго божественна, здорова будь!
Ти — дня провалля й ночі піки білі,
Ти — тремкіт листя, чорних зір можуть,
Вогонь у перетомленому тілі.

З тим, що ненавиджу, з тим, що люблю,
З повітрям, із землею, із водою
Мене знаходиш, як зерно — ріллю,
І сієшся в мені сама собою.

Тебе приймаючи, в тобі тону
І вірю — з тебе, ніби з океану,
Я на поверхню впливу незнану.

Вхлинатиму, не клявши талану,
Твого племіння силу очисну,
Аж сам золою радісною стану.

РІЛЛЯ

Горіли над полями цілий день
плугатаря й коня тружденні очі.
Але до хліба ще було далеко.

Погасли жайворонки на ріллі.
Крізь млу вечірню з ними в далечизні
возносилися предки в небеса,
як птиці, в білих сорочках і босі.

Благословенні ті, що із землі
приходять! Молоком і медом пахнуть
незримі їх серця, а в їх сльозах
купається голубка, їхні руки
співають працю, як потужні дзвони.

Вже вечір ніжний, ніжний, мов ягня.
Плугатаря й коня тружденні очі
горять у небесах. Ти завжди світла,
як полотно на лузі, людська доле,
побіля ниви, де цвітуть жита.

1974

ОСІННЄ ДЕРЕВО

Батькові

Вже віднімають листя й птиць, а небо
закидують камінням смутку. В млі
та на дощах осліп я й стратив голос.
Чого ж ви забуваєте мене?!

Чи не були мої гілки й конари
відкритими для щебетань? Але
сніг самоти паде мені на груди,
в обіймах віт — лиш тиша й пустота.

Я вже не чую, як течуть години,
що пахнуть медом. А моє вікно,
біля якого я сиджу, минулим
освітлене. Нікого я не жду.

Знамена вітру пізнього. Рибини
тремтіння. Я кажу вам — там хтось є,
там, де заходить сонце й зацвітає
незрима пуца квітами вогню.

1974

* * *

Як хочем про Вітчизну говорити,
погалим надаваймо спершу слово!
Це їхній подих, наче вітер, нам
розкрилює знамено, їхні руки
благословляють працю й мрію нашу,
а їхні очі стежать, мов зірки,
за нами; їхнім урожайним словом
земля говорить — це розквіття вишні,
жіноча усмішка, й дитячі сміхи,
і та правиця, що підносить легко
сьогоднішню й майбутню Батьківщину.
Так про Вітчизну говорім, щоб нас
бійці полеглі завжди розуміли!

1975

БЕНКЕТ ПЛАТОНА

Так, так, я вам кажу:
від цього нас ніщо не оборонить,
ні розум, ні знання,
ні книги, ані музика... А отже, —
ні твої оливкові сади, Аполодоре,
ні твоя вродливиця Медея, Алквіаде...
Боги? Ти, Агафоне, згадуєш богів?
Мовчу, бо відповіддю їх образити не хочу.
Друзі! Ми сидимо в печері біля виходу,
зачиненого темрявою безкінечною,
і вогнище оберігаємо.
Скільки нам сили дозволяють, підтримуєм вогонь,
бо тільки він показує, що ми живем,
і захищає нас од звіра,
який сидить у темнощах перед печерою.
Не думаю, що ми дізнаємось, як зветься він.

Ти кажеш, вічність? Небуття? Аристократе,
налий мені вина! Дивись, я покажу:
ось що життя! Ковток. Ви бачили?
Хмільний ковток, що нашими устами
хтось невідомий п'є.

І викидає нас,
немов порожній кубок, — у темноти.

Ось так!

Чорт забирай, чи є в нас іще кубки?

1975

ЛІТНІЙ ПСАЛОМ

Кричить і кричить у житті деркач.
Очі над полем. Стелеться лан шовково.
Збираюсь на жнива; доле, не плач! —
пора вже входити в найважче слово.

Косо ж ти моя, в руках заспівай,
будьте благословенні, могутні груди!
Дерево годинника наповнене вкрай
тим, що було, і тим, що буде.

Житечко, жито, не бійсь, не тремти, —
коса навчить обов'язково...

Ось я уже весь у сніпку, як ти, —
земля й колосся, плоть і слово.

1978

У НАПРЯМІ ХОРОШИХ СЛІВ

У напрямі хороших слів
розширюй світ, роби його
ще глибшим на одне життя.

Тут опадають сподівання наші,
ніхто їх не збирає. Наче листя
попід ногами, думи шелестять.

Посеред них стоїш —
ти дерево земне, твоя вершина
гойдається між вчора й завтра.

Та — набагато глибше корінь. Звідти
підходять вгору сні й печалі.
Там — темне золото буття.

Кажу: «І ти потрібний кому-небудь,
ти, що зростаєш з птахами до неба
у напрямі хороших слів!»

1978

ОСЬ Я — ТИ!

Тільки не говори,
що не знаєш мене.
Ми — руки, руки,
простягнуті для вітання.
Ми — світло, світло,
яке повинні вимовити.

Уста відкрив я тобою —
вони співають,
за тобою йдуть —
ти — людина, безкінечне слово!
Бачу — почерез тебе
ближче до себе мені.
Ось я — ти!
Чи можеш підтвердити моє існування,
чи, стверджуючи моє життя, кивнеш головою?

Тільки не говори,
що не знаєш мене!
Давай візьмемося за руки,
щоб не було страшно,
щоб рука Чюрльоніса в нас,
не досягнувши неба,
не всохла,
щоб нам на ноги не падали
брудні сльози
нашого недовір'я!

Ах, вийми з грудей
той камінь,
котрим ти хочеш кинути в мене!
Стримай мене — розлюченого!

Так, людино, розгойдай
моєї любові,
моєї віри дерево.
Ось ти — я!

1978

НАРОДНА ПІСНЯ

Я з очей твоїх, народна пісне,
впав сльозою. Ти — мій слух і зір.
Ти мене створила. Добровісне
серце ти дала мені, що тисне
болями землі і світлом зір.

Ти — життя розквітла патериця,
агнеця душі зелений луг,
рана, що співає і ятриться,
плач, що б'ється до дверей, як птиця,
і на грудях руки, й мир навкруг.

Ти — над працями всіма дороба,
біль, що крушить брили кам'яні,
серед людських співів — голос Бога,
чую я — душа ясніє строга,
лащиться життя до рук мені.

1978

* * *

Наче у квітці бджола. Наче у квітці бджілка.

Солодощами днів твої руки обклеєні.
Надвечірня година щасливих облич.

Ніби дзвін, хтось тебе піднімає вгору.
Розквітаючи, на устах гойдається слово:
«Співай, що ти є, і мовчи, що ти є».

Але немає такого дому, де ти був би вдома.
Наче у квітці бджола. Наче у квітці бджілка.

1978

ДОНЕЛАЙТІС

Поема

Глава ПЕРША

ПОШУКИ ДОНЕЛАЙТІСА

Ворог рубав залізним кулаком,
А він — красою рідної мови.

С. Неріс.

До тебе повертаюсь,
як сонце повертається в zenit,
І, вгору дивлячись,
збагнути велич твою прагну.

Зір і думки
летять по небесах порожніх
І падають за обрій
Чумацьким Шляхом,
але там

Тебе нема.
Порівнювати ні з ким.
Під небосхилами —
як мовчазний, порожній дзвін —
Буде найвища тиша, але там
Тебе нема.

То де ж твоє начало?
Може, там, де слова начало.
А де слова начало?
Може, там, де людини начало.
А де людини начало?
Може, там, де поета начало.

Поета народжує земля.
Він має корені такі ж, як ти і я.
Починаймо шукати поета в собі.

Ось так я обіпрусь
На невеличкий клин землі,
що називається Литвою,

Очима, серцем і думками
ввійду я в рідну землю.

Повинен бути в ній метал,
Повинно бути в ній залізо,

Інакше народити не могла б
Людину і поета.

До-не-лай-тіс!
Послухайте, як дзвін, гуде.
Доне-лайтіс!
Дзвенить, як меч, ім'я тверде.
Донелайтіс!
Плуг — у камінній ниві йде.

Ось так я обіпрусь
На невеличкий клин землі,
що називається Литвою,
Очима, серцем і думками
ввійду я в рідну землю.

Повинен бути в ній метал,
Повинно бути в ній залізо,
Інакше народити не могла б
дзвона,
меча
і плуга.

Глава ДРУГА ЧУМА

В литовських провінціях чума обернула
в пустку 8411 садиб. Тоді вимерла
третина жителів Литви.

З історичних джерел.

Чума та голод —
чорні грабарі народів —
Блукають по Малій Литві.

Не виростають люди —
Ростуть могили.
Сідають на дерева
Хмари чорних птиць,
За віти кігтями чіпляються —
І душать пазурями, душать.

*То не тучі піднебесні
Падають на хвою,
То вкривається діброва
Чорною птахвою.*

І кризь твердющу
 цвинтарну дернину
Не годне прорости залізо.
І гинуть корені,
І гинуть крони...
Забула плоті людської тепло
Покинута на ліжку сірячина.
У сінях — невзувані віддавна личаки.
На жердці — вовняна, подвійна хустка.
Кудись пішли
 і не вернулись люди.
Могили свіжі, — та хрестів немає.
Нема людей.
Нема людей.
Нема.

*Закопайте ж і мене —
Відчинися, ямо!
Як Литви померла доля,
Вмер і я так само.*

А стріху розриває вітер. Мокре
Рядно соломи крилами б'є чотирма.
І ворони на хаті, наче крокви.
Чума!

*То не тучі піднебесні
Падають на хвою,
То вкривається діврова
Чорною птахвою!*

Глава ТРЕТЯ КОЛОНІЗАЦІЯ

Якби ви були тут, я дав би вам можливість вибирати між найкращими литовськими дівчатами і найстрункнішими верховими кінями... Тут сільські дівки тільки тим і відрізняються від кобил, що ходять на двох ногах, а ті — на всіх чотирьох.

*Із листа прусського короля
Фрідріха Вільгельма I Лайошу Йордану.*

А потім з Заходу
 до тих печальних стріх
Прийшла справжденна смерть — огненнолиця.
Там, де століттями їй хрест не допоміг,

Там, де століттями їй меч не допоміг,
Там допомгла їй моровиця.

А крізь кору могильної дернини
Залізо вибитись було не в змозі.
І чобіт колоніста,

наче тінь важка,

Прим'яв листки трави,
Підняв пилюку на дорозі.
Не знаю,

чом не кричали ріки і джерела,
Чому трава

з ненависті не загорілась,

Чому не поздихало їхнє бидло,
Чому не повсихали їхні ноги,
Чому і моровиця вмерла —
Не знаю.

Чужі ручища
Чужого дому двері одчинили, як свої.
І лемеші чужі
Безмежжя цвинтарів чужих

взялись орати.

І чужі руки
В чужих стодолах склали врожаї.
І перший хліб німецький
Випекла литовська піч.
І вперше на литовським ліжку
Чуже дитя було зачате.
Залізо, пробудись!

Глава ЧЕТВЕРТА ЩАСЛИВЕ СЕЛО

Всякого сею грамотою звідомляємо, що Ми
Нашою Милістю бажаєм, аби, з першого місяця
пташиного вильоту (цебто вересня) одна тисяча
сімсот і двадцять четвертого року відраховуючи,
жодна людина в цьому королівстві більше на
ногах личаків не носила, і, як би там не діялось,
повинні постоли на цій землі всі самі собі робити.

З указу прусського короля Фрідріха Вільгельма I.

В той рік,
відчувши весняну снагу,

Дивися:

в тополиних і яворових кронах
збираються темноти вечорові,

І наша днина,
Мов камінна брила,
В трясовині історії
Повільно тоне.

Підніми

з гнізда своєї пам'яті
слова литовські —

Хай через чорні океани забуття
В будущину летять».

Поганською молитвою
Ставала її мова:

«Залізо, пробудись!
Ти можеш — єдине —
Суть нашу висловити само!
Слова, наче коси,
Виклепати.
Сказати,
Ким були ми
І хто єсмо.
Залізо, пробудись!»

Глава П'ЯТА ДЗВІН І ПЛУГ

Felix parochia, ubi nulla regia via,
Felicior illa, ubi nulla regia villa,
et felicissima ista, ubi nullus nobilista.
(Щасливе село, через яке не проходить
королівська дорога; щасливіше те,
де нема королівського маєтку,
а найщасливіше те, де немає пана).

К. Донелайтіс.

Коли вже втретє
Покликали залізо,
Воно пробилось

на поверхню —
дзвоном
і плугом стало.

Ось так з непослуху землі,
Ось так з непослушенства слова
народжувався

Донелайтіс.

Ми довше не могли творця чекати.

І день його настав.

Пора його прийшла.

І перестало слово проростати.

Бунт землю пропалив

Дотла.

І задихався

Кожен «Отче наш».

Тевтон молитись вчив

На свій палаш.

І підняли ми Донелайтіса,

Немов кулак.

Титаном уявляємо його:

Широка спина,

Нахилена над книгою

Чи над барометром¹.

Про нього думаєм,

а бачим кріпосного селянина

Із нашої молитви

й поеми «Літа»².

Він — дах новий,

під гребенем якого

Висять слова, мов коси, з вістрям звуку.

Його ми розумієм,

як нестачу хліба,

Його ми чуєм,

як принуку:

«Їжте!

Ставайте дзвонами.

Гудіть.

¹ К. Донелайтіс майстрував годинники й барометри.

² «Літа» — поема К. Донелайтіса. Єдиний повний переклад її українською мовою зробив Д. Чередниченко.

І відгукніться в скелях,
розбудивши крицю,
І в небеса вганяйтесь, наче верховіть.

Прийдіть в історію,
Як та вода в криницю!

*Гіршого нема нічого,
Як сухий криниці корінь.
Ви в стіну себе забийте
Міцно, ніби цвях чи шворінь.*

Повісьте ви на ньому
Литовську шапку,
А не меч.
Та будьте
ямою з вугіллям
під порогом,

Дверми,
що зачинив їх Бог прожогом.

*Та будьте ви плугами
І борозни в душі
Словами протинайте,
Що йдуть, як лемеші.*

*Гіршого нема нічого,
Як забуті перелози,
Де плодяться колоністи,
Де ростуть панів чертоги.*

Так, треба бути нам плугами...»
А мечами?

Чом не навчив ти бути нас мечами?
Тиша.

Тиша.
Чому замовкли дзвони?
Тиша.

Чому леміш ржавіє?
Тиша.
Тому, що меч не говорив.

І залізо,
Не ставши зброєю,
У землю повернулось.

Вони ще вірять в чудо.
Та чуда вже не буде.
Він піднімається.
Останній раз
Заводить дзиґарі.
В огроми тиші
Обертає час.

Ви думаете — він
Завів годинник?
Він тільки слово
Від смерті врятував.
Він дав начало нам,
Він дав нам час.
Ним будемо
Одмірювати дні
і себе.

Вже днина зорана.
Як совість, борозна —
Від сходу сонця
Аж до заходу.
Дві руки
відпочивають коло серця.
Дві руки
сплять,
як вночі коло ясел бики.

Глава СЬОМА ДОНЕЛАЙТІС І МИ

Мій спадкоємче, хай твій син... завчасу
добре вивчить литовську мову.

*Запис К. Донелайтіса
в метричній книзі 1749 року.*

До-не-лай-тіс!
Послухайте: як дзвін, гуде!
Донелайтіс!
Дзвенить, як плуг, ім'я тверде.
Я не кажу,
Що він вершиною сягає сонця,

Або що він чужі краї затінює
зеленими крильми.
Може, за нас він краще вмів
бороться,
А взагалі
Він був такий, як ми.
Свій — до останньої краплини крові.
Печалі й радості було в нього упорівень.
Був затишний і нескладний,
Немов трава чи квітка рання.
Трагічний був,
Немов придушене повстання.
Він був — останнє наше слово,
Як зброя, що її в останній мент
Не віддають, не продають.
Він словом був,
Тепер він — монумент,
Який землі
тримати не так важко,
Який і нам
любити не так важко.
Ми піднімаєм дні із темноти,
Ми воскрешаєм
пам'ять запропащену.
Ми мусим серцем —
не ногами —
вірш його пройти.
Пройти минуле
мусимо,
як панцину.
Минувшина — то рідні і чужі,
Ненависть і любов,
в'язниця й храм.
Ми щось повинні викинути з душі,
Щоб Донелайтіс
помістився там.
Знімати треба нам
себе із п'єдесталу.
(Не п'єдесталами поезія жива!)

МАРЦЕЛІУС МАРТИНАЙТИС (Нар. 1936 р.)

СПОМИНИ

I

На спомини тобі в альбом дитячий, мила,
я вписував слова між висохлих троянд...
Давно було... Важкі тобою дані крила,
як нерозвинений, загублений талант.

Сторінка вирвана... Нема мого писання...
Ми поділили світ навпіл — без вороття.
Ти не з'являйся мені — в полоні спогадання
я посміхаюся до себе, як дитя.

II

За милу випите вино стає святим,
годиться пити в дощ його, немов офіру
приносити — з намоклих очеретів дим:
ждеш, втративши у дочекання віру.

Не поспішаючи, вино за милу пий,
щоб засвітилося, як меса у соборі,
щоб не збагнув, чи божевільний, ти, а чи хмільний,
щоб так любив, як під землею люблять зорі.

III

Вмирати від кохання вже запізно,
йде вечір випускний у музиці старій.
Оркестр лише для орхідеї грає пісню,
щоб в'янулося в тиші легко їй.

На мене дивишся миліш від орхідеї,
що вечоріє, в'яне і впаде ось-ось...
Від опізнюваності й сором'язливості твоєї
дівоцтво сонячне аж в осінь затяглось.

IV

Став я вигнанцем, як побачив: ти в саду сидиш,
відкривши книжку небесам і слухаючи тиш.
Здавалося, Творець торкався зором літер
і сторінки гортав для нього тихий вітер.

Я геть пішов, не мав снаги боротися з Творцем,
та знав — ти книжку небу віддала тихцем...
Той сад, забутий вже, обібраний до краю,
як батьківщину втрачену шукаю...

V

Небо на мороз ясне й схололе
одягло тебе в зорю, а поле
ніби кров'ю свіжою осклилось.
Серед неба серце зупинилось.

Наче Бог сполохав чайку. Птиця
вниз шугнула з криком — блискавиця —
повз твоє обличчя. Посвіт зник,
мов мені загнали в серце крик!

VI

Тебе впалив я в свою шкіру —
так татуюються рецидивісти.
Живу, немов ношу якусь вину докірну,
немов за злочин маю відповісти.

Я думав — граю, а було все дійсно:
тебе згадати — скоїти злочинство,
порушити закон, стоптати право —
приховую твій знак, моя ти правдо!

VII

Тебе лише з тобою порівнювати вмю.
Себе уздрить не можеш — нема таких свідч.
Ніч в'яне, мов сади в квітучу завію;
розплющиш очі — і хмільний розвіявсь чад.

Любове безсоромна, жадаєш ти ніщоти,
всміхаєшся двозначно із обіймань чужих.
Все підправляннями ти прагнеш побороти,
і перед сонечком собі домалювати штрих.

VIII

Тіла були, як непомильні автомати,
все за програмою, за кодами — вогнисте
задалегідь заведене гуркоче свято,
коли без глядачів з'являються статисти.

Це — як запалення ума; нагадує данину
чомусь, що відійшло без гри та бою,
нас вирвало з життя, немов пружину
з годинника, і понесло з собою.

IX

Мабуть, є така сила, що стежить за нами,
тому ідолу ми потрібні, заворожені снами.
Тільки закохані (це він робить собі наведено),
полонивши одне одного, знаходять свободу.

Хто ж ми удвох у світовому безмежжі?
Жучки, що проносять один одного по одежі
коротенького променя, по сяйливій ниті,
що в пил розпадається й гасне щомиті.

X

Ми розійшлись, мов небо втратили назавше.
За кладовищем виступали зорі з мли...
Одне для одного померли й, поховавши
там одне одного, врізнобіч ми пішли.

Побачили посмертну землю із пониззя —
все стало кращим і яснішим надовкруз.
Воскреснути з безглузлого життя! Зійтися!
І сумно нам було, що в нас немає душ.

XI

Я спомин ще один тобі пишу
тому, що нічогосько не прошу,
проходиш, не поглянеш крадькома,
ні в серці, ні в думках мене нема.

Як добре, що нічого не було,
що не єднає ні добро, ні зло,
ніхто не згинув, мирно навкруги —
не друзі ми, але й не вороги.

XII

Силком проходить вітер крізь солому,
втім — знов дими, так наче світ погас.
В прощанні птахів тихому й сумному
все ж відчувається глибінь моїх ураз.

А може, й ти на польовім безмежжі
спинилася, шукаєш путівця..
І сонечко, мов іскра із пожежі,
повзе по соломинці до лица.

XIII

Як тягне скитальця піти від родинної хати,
так очі безбожні твої закликають шукати
бога в пустелі. О степи Акермана!
Як змій, спокушають. Там мистецтво — омана,
там зринають вогні, там далеч пахне гірка,
там розчавлюють мудрість, як на камені слимака,
там слід піднімають, як хліба окраєць, там
ще до тебе степами проходив Адам.

XIV

Чому в'ялить після кохання сум,
навзаємна вина — провина ложа,
так ніби піднімає хтось на глум
годину цю, що на падіння схожа?

Невинності ти в мене просиш знов,
як грішниця, що на коліна впала
перед іконою... Дала любов
лиш стільки, скільки брать забороняла.

XV

Із ночі зробим ніч, зі слів — огонь
розпалимо... та ні, вогню не треба...
Побудьмо незнайомими, з долонь
знімаючи гаряче сяйво неба!

Коли світанку спалахне яса,
тіла вже розпізнаються навзаєм...
Ти проженеш мене... Чужого пса,
вже нагодованого, проганяєм.

XVI

Ви, спомини, як в'язні з номерами,
чи як розстріляні, що із табличками лежать.
Життям я вбитий, кинутий між трами —
немов Шірвіс¹ — хто збудить, хто зірве тужби печать?
Метелики навколо — в сонця зливі:
той — наче іскра, той — як пластівень...
— Життя не зрозуміти вам, щасливі,
ще не народжені, літаючі весь день!

XVII

Це літо, яке непотрібне більше мені,
наче лист невідкритий, тобі повертаю:
плутанину вітрів, зорі в скошеній вишині.
Я, мов на дорозі, — відкритий і повен одчаю.
Я випереджаю тебе — гіркотну траву,
що в се літо так буйно виросла з люті...
...Щось кинулось під колеса із мене. Живу.
Щось врятувало мене на цім перепутті.

XVIII

В коханні я здолав пісні й далінь безкраю;
як щойно вроджений, пройшов священну грязь.
Та ось ти плачеш... в чім вина моя — не знаю,
і звідки ця сльоза, як радощі, взялась.
Потрібна пісня найпростіша. Колискову
співати чи торкнутися долонею твоїх одерж...
Але, сльозу здолавши, як гору, ти знову
до тих же помилок спокусами ведеш.

XIX

В п'ятому колі пекла без каяття
ми опинилися — далеч його несходима.
Ти починаєш знов щоденне мистецтво життя
вранці із заплющеними очима.
Не бачиш ти, що виходу нема.
За кожним колом — глибше в підземелля.
В чужому пеклі, де блукаємо сліпма,
відкрита ти мені, як батьківська оселя.

¹ Шірвіс Паулюс (1922—1979) — литовський поет, фронтовик, творчість якого сповнена враженнями війни.

XX

І стало слово тілом... Старосвітня
це правда. Двоє скнар живуть у тьмі;
два промені, що лиш для себе світять,
руками розмовляють, як німі.

Вони нудні, як всі щасливі люди;
знайомих не впускають, ніби дома
щось переховують гідке й паскудне,
якогось ніби виродка чи гнома.

XXI

Це — із душі твоєї повів, як обнова,
коли сама себе народжуєш, мов ружа.
Ти на постелі, сплетеній з рослин, готова
прийняти небесного коханця, ніби мужа.

Адонісу¹, що до колін припав, даєш ти серп у руки
і вимагаєш поглядом, щоб закипіла праця.
А потім, обтрусивши бога від пилуки,
спостерігаєш, як жере свиня твого небесного коханця.

XXII

Не так, не так живу,
як руки мені поклала.
Не так, не так я йду,
як поглядом пожадала.
Не так, не так дивлюсь,
як спраглою поїш водою,
як стаєш, не скрививши уст,
на серце мені ногою.

XXIII

Поля спорожнілі, немов кімната,,
де вже пилугою припав поріг...
Життя наше зблідло, як трава підтята,
і скоро вже стане, як сніг.

В небі над лісами — темні озерця,
дощ обмиває пожовклу грядку...
Наче від мене першої ночі з серця
вивели замліваючу молоду.

¹ За давньогрецьким міфом, Адоніса вбив дикий вепр.

XXIV

Поезіє, ти мій занепад, яма, бридь
чи бруд, що приліпивсь до мене міцно,
Я говорю, коли не можу говорити,
коли невинність переходить в сороміцтво.

Якщо безвинна, то й безчесна ти, затям:
шкода щасливих, як сліпих від роду...
Я йду до тебе, як на смерть чи як на страм,
що дістає кохання в нагороду.

XXV

Оспівуючи пристрасті й спокуси,
я не створю поезії нової, —
повторюєш лише класичні курси
сонета чи елегії сумної.

А взявся за верлібр — так наче третій
спостерігає за двома — почувеш, врешті,
як, помилок лякаючись, плетуть дурниці
Шекспіра учні, догматичні й ниці.

XXVI

Що ми в коханні досягли гіркому?
Там яма, де недавно ми були...
Чого жадали, не потрібне те нікому, —
жахне пожарище під купою золи.

Хто все це взяв? Хто вирвав те, що сівя?
Хто нас прогнав зі свята, наче грім?
Чий це танок? Який Орфей розвіяв
нас подихом співаючим своїм?

XXVII

Ти рушник тримала, як ніжність колишню,
ти воду на руки мені лила.
Ми подвоєним слухом почули тишу,
звільнившись од стоми, втративши тіла.

Не думали нічого. Немов десь на стриху
чулося шарудіння серця й мишви, —
Ми ждали світанку, не заснувши й крихту,
як стріла, приладнана до тятиви.

XXVIII

Коли ти засинаєш, тоді все засинає,
джерело прозоре з очей витікає...
Сплячою вздрівши тебе, я став розуміти
вкриті місяця пилом письмо розмаїте.

Вії твої — щойно вранці ти очі відкрила —
тремтять, наче зляканих метеликів крила.
Ти схожа на луг світанковий, не зачеплений ще косою,
де вроджений бог проходив тканкою росяною.

XXIX

Під місяцем танок веде твоє волосся —
твоя остання і найкраща роль.
Чи ти коханою навчилась бути? Досі
граєш весну, ще не прозрілу брость.

Я до краси торкнувся — і наче роса імлюю
осипалась, будяк одкрив пушинок жар...
Ти бачиш, скільки йде чоловіків за мною, —
так лугом косарів старший веде косар.

XXX

Діждуся пенсії — час матиму тоді.
Щасливою тебе зробити зможу.
Не старій. Не знімай це плаття, що тобі
так личить. Маєш в нім принаду заворожну...

Щось я хотів сказати ще... Ах, як любив тайком,
які чуття моє приховувало серце...
Всміхаючись, добуду я для тебе патичком
у стежку втоптане, ряхтливе скельце.

ВІОЛЕТА ПАЛЬЧИНСКАЙТЕ (Нар. 1943 р.)

АПТЕКА З ЛЕБЕДЕМ

Мамі

Я шепчу: молода моя мамо, допоможи,
мабуть, у старій вільнюській аптеці
збереглися трави,
здатні повернути мені
віру в себе.
Мабуть, ще можна б заварити
чаю з шавлії.
Мабуть, ще можна б
повернути крила
й озеро туги
столітньому лебедеві.
Мабуть, сніг ще міг би посипатись
білими пігулками,
щоб мій перекинутий світ
не здавався непоправним навіки,
щоб ти, скинувши білий халат,
вивела мене через міські ворота
сто перший раз — уперше.

ПОВЕРНЕННЯ В СПАРТУ

Було вже стільки звинувачень, звад —
я в Спарту йду, вертаюся назад.
Під грішним виноградником сідаю,
та я не милосердності благаю.

Гіркотно пахне волоть, як життя,
а кат зі скелі кидає дитя,
і входить плач його до мого паю,
та я не милосердності благаю.

Я сил прошу! Як порівну дано
уму й чуттям, — то мислям дай стерно

і прожени думок похмурих зграю,
та я не милосердності благаю.

Дай сил терпіти, ніби сталь в жерлі,
та ще — краплину молока землі.

А, як судилось, — од ножа загину,
бий тільки в серце, в серце, а не в спину.

ПРИВИДДА

Тінь солдата німецького
зі знаком свастики
стоїть сьогодні в присмерку
за нашим вікном —
повипадали з моїх рук
скляні, сліпучі дзвони,
і нічим прикрашати
новорічну ялинку.

Тінь солдата німецького
зі знаком свастики
стоїть непорушно
за нашим вікном.

Кажу: потрібно привезти додому
дітей в колясках.
Потрібно познімати
білизну, що в дворі на шнурах сохне.

Тінь солдата німецького
зі знаком свастики
стоїть, і стоїть, і стоїть
за нашим вікном.
Вже бачу, як на дорогу
вийшли запилужені
колони міських дерев.

Збудіть мене, допоки я не вбита!
Там всевладдя теплих конвалій,
що грають дзвіночків гронцем.

Яке довгождане щастя —
прокинутися під сонцем.

СТУК У ДВЕРІ I

Я хочу, скрипалю, щоб грав ти,
щоб хмарилось небо розвергле,
щоб у корчмі програли в карти
будинок з червоної цегли.

Щоб десь у литовськiм містечку
мої народились предки.
Проси свою скрипку статечну,
хай видиво сяє далеке.

Хай вік пролетить, як помах
руки — золоте праотцтво;
І хай оживає в альбомах
провінції фотомистецтво.

А потім — коні тривожні,
пожитків карета вбога,
коробки напівпорожні,
і в Каунас дальня дорога.

Чекаю. Нема вже спасу.
Десь близько життя шалені.
Тож стукайте в двері часу,
призначеного для мене.

Скидайте тягар остуди,
виходьте в радості простій.
Долина Міцкевича. Буде
батьків моїх стріча о шостій.

СТУК У ДВЕРІ II

Домашнє вогнище горіло.
Вогонь був сивий і старий.
Та не моє вікно яскріло,
не мій кружганок, дiм — не мій.

Вогонь, одначе, всім належав.
Горів же він, як ожеред,
і душу стільки літ бентежив,
і розливав янтарний мед

над кривлею століть, високо,
та над стандартністю могил —
вночі до стель під стиль бароко
злітали відблиски без крил.

Сказала я, неждана гостя, —
пустіть, он злива, на біду,
дощем наповнене волосся, —
обсохну трохи та й піду!

В неоновім тумані бурі
стояла я біля дверей
всю ніч. А крамарі похмурі
горлали: «Двері! Все — о'кей!»

А місто проковтнула злива,
але шаленець і поет
гукав: «Яка ж вона красива,
як осяває людський лет!»

Сказала я: «Дивіться, люди:
йде вітер, як пророк і жрець.
Бодай один повинен бути
вогонь на світі для сердець,

котрі вертаються додому
крізь темряву та хугу зла,
на перехресті кам'яному
шукають прихисту й тепла.

Розпалюйте ж не тільки в січні
ті вогнища, а повсякчас,
коли прохальні і трагічні
лунають ноти біля вас!

Розпалюйте ж вогні домашні
і в дні спекотні, дні круті,
коли вже трави бідолашні
рости не хочуть, — ні, не ті,

в котрі так хочеться упасти,
пірнути аж до глибини...
Ці — стрижені, немов од пасти
блищать, без запаху вони.

Без пахощів і без рэзмаю,
машини їх щодня стрижуть...
Я стомлена. Я сил не маю.
Але ж вогонь — добро й можуть,

бо все побачиш у племінні —
обличчя, постаті й тіла
легкі, немов безплотні тіні,
прозорі, мов ранкова мла,

Простіть, пустіть мене, — казала, —
я вже промокла до кісток!
Я духом тої зливи стала,
вже й дух дощу в мені промок».

О марища вітрин — в болото,
на П'ятій навіть авеню
мені печально і гіркотно
в травневий вечір без вогню.

А може, й до мого дому
хтось там постукав мимохідь,
і зупинивсь під гуркіт грому,
і, наче дух дощу, стоїть.

Пусти, господарю, не сердься,
я лиш волосся підсушу!
І матері мої здається,
що я вернулася й кажу:

«Вітчизна — то багаття рідне,
яке ніхто не погасив,
бо то вогонь, котрий не блідне,
а розгоряється й від злив».

СТУК У ДВЕРІ ІІІ

Фартух знімаю — той, в червону смужку, —
не буду гостям готувати вечері.
Вони прийдуть (хто має душу мужню),
але побачать, прочинивши двері,
одне алое лиш на підвіконні,
між посуду в безладді, безпорядку.

Всі ті, що тут були не раз, чи годні
щось пригадати, хоч єдину згадку...

Ні, не мої там кроки пролунали,
там з ягід не моїх їдять варення.
Поскидувані в кут старі журнали
ковтнули моє прізвище і ймення.
Та, може, хтось, хто смів покуштувати
хліб довгої дороги, нелукаву
й шалену вдачу мавши, знов до хати
прийшов і п'є з моєї чашки каву.

А може, скрикне хтось:

«Ця туга звідки?» —

І, випрямляючи вузьенькі плечі,
йде жінка з дому.

Та немає квітки
для іменин. Алое тут до речі.

СТУК У ДВЕРІ IV

Я вже була. Передчуття
підказує — я цілувала
вже вас. Я відала життя,
пожовклі сторінки гортала
у букініста, цвіт пізнань
зривала. І вино пила вже
із вами — те вино гортань
опалює мені, як завше.
Я вже була. Ви в давні дні
мене в цім кріслі колихали,
за морем тугою мені
хмелили серце і зітхали.
Я пробувала сіль тверду
вітрів, що сплетені, мов корінь.
Я вже була. Я знов прийду
в мистецтві кругових повторень,
в цій суєті, що не мине,
в цій коловерті незнищенна
ви знов полюбите мене,
я — долі дам благословення.

КОЛИ Я ВЖЕ НЕ ЖДУ НІКОГО

Опівночі, коли я вже не жду нікого,
я все ще карнавальних масок жду,
вони бурхливо входять до житла мойого,
і забуваю я свою біду.

Опівночі, коли я вже не жду нікого,
людей житньоволосих все ще жду
з планети іншої, із Всесвіту сумного,
що мають іншу радість і біду.

Опівночі, коли я вже не жду нікого,
я все ще в двері стуку довго жду,
до болю жду я слова чарівного
в грудневому порожньому саду.

* * *

Хай будуть літа короткими,
Тільки щоб горіла розквітлими садами рань,
Хай будуть казки короткими,
Тільки без неправди і людських ридань,
Хай буде короткою пісня,
Тільки щоб сама пробивала броню,
Хай на мить мені сонце всміхнеться,
Тільки повне спекоти й вогню,
Хай річка щастя буде короткою,
Тільки чистою її зроби;
Хай і життя буде коротким,
Тільки повне шукань та боротьби!

З МАКЕДОНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

АЦО ШОПОВ (1923—1982)

ПІСНЯ

Будь, як земля, тверда і вірна.
Як статуя, зацімлена журбою.
Всміхнись до тимчасовості. І, непокірна,
Зростай із кам'яного болю.

Будь синявою. Снопом зір, що в небесах повис.
Будь лагідна і ясновида.
Забийся в непогрішне серце. Наче спис.
І підіри мене, як та каріатида.

НІЧ НА ОЗЕРІ БІЛЯ МОНАСТИРЯ

Де озеро грало, там скелі похмурі.
Вода обернулася у фреску на мурі.

На дні ми з тобою в порожнім проваллі,
Ти — все, що я маю, всі втіхи й печалі.

Ніч квітне над нами червоним тюльпаном.
Ти ж — ніби дзвіничка, сповита туманом.

Дивлюся тривожно на два твої дзвони,
На піймані в сіті їх звуки і тони.

А мрява темніє, хоч близько до днини,
На дзвонах іскряться дві мідні зернини.

Дзвони! Хай від гулу підземного трісне
Каміння! В коханні ми схоплені, пісне.

Вогонь витікає. Цупке гаптування
У фресці на мурі затвердне до рання.

ВІТЕР ПРИНОСИТЬ ПОГОЖУ ДНИНУ

Вітер приносить погожу днину.

Шаліє в серці, ячить.

Вітер приносить погожу днину.

Погоже — це гоже, воно проминає.

Залишається туга.

Вона обіймає, огортає поволі,

в очах залягає,

і там, напластована,

затьмарює погляди кволі.

Тоді щось недобре, болюче, важенне,

щось наше, велике, для інших цілком незбагненне,

нешадно карає.

Та інколи туга до нас дотикається легко,

неначе метелик,

неначе серпанок, мережаний над гомінкою рікою,

де ми стоїмо, задивившись на води байдуже,

безмовно.

І тоді, наче в казці, все виглядає чудовно.

Ми кажемо: світ неможливо чарівний.

Вітер шаліє, стогне, ячить.

Вітер приносить погожу днину.

В ТИШІ

Як тебе пече щось невимовне,

щось, для чого в тебе слів нема,

закопай його в глибоку тишу —

тиша його висловить сама.

ЛЮБОВ

Бути примушуєш мене

таким, як я є,

з усміхом добрим наставляєш

на мене меча,

а я був, як любов, як серце невинне твоє,

як сама доброта, як мале дитинча.

Але для думки чужої ти недоступна,
знаю впертість твою —
тож я голий, неначе натхнення,
перед тобою стою.

ДОБРАНІЧ

Увечері щось вмирає,
щось, що не має імені.
Дехто п'є чорне молоко із хмари,
а дехто — просто із вимені.

PRAELUDIUM

Є на світі вітер, такий вітер,
що зветься Добриня.
Він не відає, де його корені.
Але він добре вихований трепетою, —
ніколи не відпочиває, літає, літає,
і тих виліковує, що дуже зморені.

Є на світі вітер, такий вітер,
що зветься, можливо, Добриня.
Як син урагану світові широчизни
він пролітає й не знає, що то натома,
він майже ніколи не спиняється дома,
той вітер не має вітчизни.

ВТІХА

Жива стеблина, мов твоя кохана,
чия відсутність появляється у сні,
із землі зросте, і спонадрана
розцвіте, як сон, на явині.

Буде втіха, як тебе підніме
вдруге твоя мила, і притьма
станеш ти стеблом, зіллєшся з нею
і з життям, якого вже нема.

Він для всього земного — чужинець,
хоч в землю вдивляється безліч століть,
хоч над овидом сам, як мізинець,
між людством і сонцем стоїть.

ГЛЯДАЧ ІЗ ПОПЕЛУ

Пісня погасла в огні, що сама його запалила.
Слово тріщить, зникає, на кремені тліє зола.
Глядач із попелу бачить — трагічна, недобра сила
з'явилася з дна найтемнішого джерела.

Пісне, ти впала із кривавого дзьоба птиці,
з червоного неба вен, з незбагненої висоти,
із проводів електричних, над якими горять зірничі,
із сонячного простору, де поділений світ на світи.

Ти звільнилась од гніву на храми й на ікони,
од ударів зброї жовнірів, що з каменями зрослись,
од сновидінь заманливих, що народжують забобони
про те, що вічно житиме те, що жило колись.

Тепер ми — вороги, два світи, дві завойовані держави,
тепер ми — кинджал на кинджал, війна, що кінця їй нема.
Хто переможений буде? Хто виграє?

Задля кого сходить сяєво слави?

Пісня погасла в огні, що запалила його сама.

З МОЛДАВСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

ЛІВІУ ДЕЛЯНУ
(1911—1967)

ЕМІНЕСКУ

Поете мандрівний, ти назавжди
Закоханий в ліси й озера сині,
У світ прийшов, мов Келін, з казки ти,
Щоб силу чародійну дати людині.

Тобі в часи тяжкої темноти
Призначено шукать дорогу днині
І зіркою над стягом тих зійти,
Що нищили неволі й зла твердині!

Як метеор, що згаснув на льоту,
В житті ти мав лише одну мету —
В обіймах бурі смерть — і більш нічого.

Та не на цвинтарі, у царстві тьми,
А серед зір тебе високо ми
Знаходимо безсмертного, живого!

ПАВЕЛ БОЦУ
(1933—1987)

* * *

Якби я в світло одягнувшись міг,
Геть скинувши, немов одягу, тіло,
Щоб у далінь єство моє злетіло
По безконеччі світляних доріг!

Втекти від плоті, перейти поріг
Всього, що так лякало і боліло!
Ого! Тримають міцно й очманіло
І біль, і страх, і сум, і смертний гріх.

Чи пам'ятаєш, хлопчику Ікаре,
Як ти плечима врізався у хмари,
Як їх роздер, мов клопоть полотна,

Як смерть зневажив ти в сво'їм польоті,
Як наближався гул твоєї плоті
І глиб небес без проблиску і дна!

* * *

Душе моя, ти птицею додому
Повернешся. Це буде тільки так.
На небі палахкий залишиш знак,
Немов метеорит. Крізь даль і втому

Летітимеш на землю, нам відому
З дитинства. Боже мій, а як літак
Чи зірка тебе вдарить?! Чи навспак
Не полетиш, злякавшись бурі й грому?!

Чи не згориш, як смертний простий птах
В огні небесному?! Чи ти в житах
Знайдеш мою загублену стежину!

Чи скажеш ти на рідному лану,
Що ти була душею і людину
Носила — не пилюночку дрібну?

* * *

Подумай же про мене в цю годину —
Назустріч твоїй думі я піду,
Візьму її за руку, мов дитину,
Шляхами молодості поведу.

Світ завжди молодий. В твоїм саду
Все ті ж зірки горять. Немає впину
Життю. В його стихію молоду
Вертаймося на вік чи на хвилину.

Подумай же про мене. Ми повернем,
Ми розчаклуєм ту священну мить,
Що згасла за турбот колючим терням.

До тебе йтиму, скільки буду жить, —
Твої слова святі і невмирущі
Дорогу світять у камінній пущі.

МАМО, МИ ЗНОВ НАОДИНЦІ...

Хуртеча звільняє поводи коней — крізь білий морок
Летять вони, скачуть галопом, переганяють роки.
Ми втратили дням рахунок — може, сьогодні вівторок,
А може, п'ятниця — вечір яструбом б'ється в шибки.

Мамо, ми знову зустрілись на станції нетерпіння,
А хочеться все сказати і запитати про все:
Чи сонце над твоїм сином, чи, може, сльота осіння
Йому застеляє душу — турбота якась гризе?!

Чи він попрочитував книги з тієї важкої полиці,
Чи не болять його очі від буковок тих малих,
Що в них він чогось шукає, мов голку в купині глиці?
Ховаєш сльозу в хустині, щоб не нав'яти лих.

Пригладила мої скроні і все щось хотіла спитати,
Але не спитала, мов знала, що то небезпечний крок.
Що хоч на належному поверсі має твій син кімнати,
Та все ж вони на дорозі вітру і блискавок!

Мамо, ми знов наодинці... Як близько були ми з тобою!
Про все ти хотіла спитати, про муки мої й благодать...
Ще досі всі ті питання, розвіяні, змиті водою,
Біля твоєї могили в ліщині густій шелестять.

ГРИГОРЕ ВІЕРУ (1935—2009)

ДЖЕРЕЛО

Думітру Блажину

Хтось там під схилом грає,
Хтось дзвонить і вечорами
Лик зорі вмиває
Нашими сльозами.
Старіють одважні мрії,
Старіють мислі й серце,
Лиш не постаріє
Те мале джерельце.
Воно змиває іржу,
Все не моє, бродяже.
«Добрий вечір», — йому кажу,
«Добрий день», — мені каже.

ВІДОБРАЖЕННЯ

Упало сонце у латаття,
Сонце, сонце.
Неначе з ліжка твоє плаття,
Сонце, сонце.
Листочки падають червоні,
Ой листочки.
Як з твоїх кіс мої долоні,
Ой листочки.
Спадають зорі таємничі,
Зорі, зорі.
Як сльози на твоїм обличчі,
Зорі, зорі.
Цвіт липи плаває в криницях,
Вже й затопився.
Так, начебто в твоїх зіницях
Мій лик відбився.

Я ЖИВУ НА ОКОЛИЦІ

Я живу на околиці
Любові.
А в її центрі
Віра живе моя.

Я живу на околиці
Пісні.
А в її центрі
Надія живе моя.

Я живу на околиці
Хліба.
А в його центрі —
Любов моя до вас.

ЛІВІУ ДАМІАН
(1935—1986)

ДЕЯКИМ

- Скажіть, яка біда вас підкосила,
що вам поворухнутися несила?
— Нас добре годували. Наче падь,
Душа стемніла. Хочемо лиш спать!
— Смиренні. В тлуц запалися глибоко.
Кінець, як риб'яче студене око,
вже напливає. Бачите чи ні?
Йдуть фінішу тумани льодяні.
— Ми мріяли, щоб горе обминути,
щоб із вином не випити отрути,
щоб нас кохання гріло — не пекло,
щоб тільки радістю життя було.
— То чом же біля ваших уст, безлиці,
закаменів шашлик із олениці,
котрій складали ви колись хвальби,
здубів коктейль із цукру та злоби?!

СТОРІНКА В РИТМІ

Звільна ми навчаємося слову,
школярі околиць — я і ти,
квіти міста, що постали знову
із асфальту й мертвої плити.
Віriamo ж у мрії та химери
серцем незрадливо молодим.
І в очах нові світи і сфери
плавають, гойдаються, як дим.
Юні, мускулісті акробати,
що не знають ще гірких падінь,
м'ясники, що вміють кість рубати
і вдивляться в неба глибочінь,

маги з мріями про Маргариту,
геометри Космосу й Землі,
ви, що думку, сонцем розповиту,
несете, як сяйво, на крилі,

Ваш я!

Ваш поет я! Всі прикмети
я збираю ваші, та не раз
ви мене вчите, немов поети,
словом без метафор та прикрас.

І бере за руку нас Вона,
Муза чи якась казкова Віла,
і веде нас, ясна, злотнотіла,
в сяйві співу, що з душі зрина.

Я, немов з гвіздка, зірвався з рими,
ви — з якихось цифер чи сюїт,
йдемо за нею, наче побратими,
далі й далі — все в тривожний світ.

СТОРІНКА ПРИ СВІДКАХ

Вже стоптані підосви, вже випито всю каву;
нема кінця поемі й паперу вже нема.

Я скуштував солодкого й гіркого,
і зрозумів: це добре, в цьому суть.
Там, на базарі, в гаморі марнотнім,
останній гріш проп'єм і геть підєм.

Що єсть поема? Зудар двох стихій
Вогненних? Зіткнення любові й слова,
коли душа в сміливості жакхній
прийняти самоспалення готова?

Чи, може, тільки листяний обвал?
Чи знаменник загальний для любові
і світла зблідлого в ставках дзеркал?

Багатше серце те, що віддало...
Тож хай не буде винним, хто не чує,
як, повне бджіл, виспіває дупло
і вірш у мокрім листі бенкетує...

СТОРИНКА ЗЛЕТУ

Його побачив я: він пролітав у небі —
на спині апарат, вогню злотистий гребінь.
До Місяця — летун! Мов колосок,
він вигнутий. В зубах його — висок.
Зниця — рівень. Промені, вітри.
А всі все — догори, все — догори...

Літаючі майстри!

Політ — робота? Праця й піт?
Чи — спомин? Ну, а космонавти?
Чи може бути фах — літати?
Хто ремеслом назве політ?

Він — надих, як жадання правди!

Падіння ввись і повертання
на рідну землю — мрія мрій!
Та не для всіх людей — літання.

А як же ті, хто подих свій
вкладає в підготовку злету,
нал світлом книг завжди сидить;
чи можна в тиші кабінету
пізнати неба льотну мить?

А вам хіба знайомий ризик —
жага просторів голубих?
Віддав їх астронавту фізик, —
а сам хіба не прагне їх?

Наш підсумок загальний — лет!
Погляньте ж: он як рвуться вгору
шляхи, будинки, колоски, поет, —
натхненне все й дозріле в добру пору.

А ви засіли знову за столи,
до чарки зігріваючи долоні;
Земне тяжіння не перемогли —
тож сидите байдужі та холодні...

СТОРІНКА З РОСОЮ

Всіх вас я слухаю — ви всі правдиві.
І той, кого здолала течія,
і той, хто бореться, палає в гніві,
у кого чесність і любов своя.

І той, хто жде, і хто не хоче ждати,
хто вгору йде, і хто вже впав згори,
хто любить серце благами втішати,
і хто сміється з благ, як з мішури.

І той, хто виговорюється в спорі,
кричить шалено, пиниться, ірже,
і той, хто у собі, як у соборі,
гробниці мислей тихо береже.

І той, хто любить квіти й роси білі,
хто тужить за красою восени,
і той, хто йде в давяльню в повній силі
і знає: бочка — ось краса весни!

А інколи здається — то один
і той же виявляє різні лики,
то він — як мед, а то він — як полин,
то він спокійний, то — борець великий.

Його найбільше я боюсь. Чому
спішу йому назустріч, мов жадаю
собі забрати трошки того паю,
що так щедротно вділений йому?!

СТОРІНКА З ПОПЕЛОМ

Сонце встає, мов собор зі стома куполами.
Не ганьмо ж тих, хто вбогий духом
і спить іще в хвилину вознесення!

Фанфари світла здвигнуті до неба,
і птахи вись продзьобали, і щєбіт
збив пилюгу на всіх земних дорогах,
і морем хлюпнувсья об береги.

Хвостата пава з яхонтами в перах
проходить по лісах.

І дівчина (здається, Попелюшка) мие
криниці польові —
то посуд, із якого будем пити.
Змахнувши пил, вона вже розпалила
вогонь в печі, і вже для всього людства
палає днина аж до влади тьми.

Дівчинко, скажи, куди ж ти
відра, сповнені золою,
носиш від початку світу?

Що сильніш вогонь, то й попіл
все жирніший — не доспиш ти,
ходиш у кромішній мряві.

Чи ж винне сонце в тому,
що від зір зростає мла,
і чим більше в світі світла,
то густіш пітьма й зола?..

СТОРИНКА З ДОБРИМИ ПРИКМЕТАМИ

Закоханим хай буде ясна повня,
вітрильник на блакиті й даль безмовна,
нічліг тінистий в скелях, під навісом,
де пахне тамариском, степом, лісом.

Закоханим хай буде путь щаслива,
туман і дим, залеглий, наче нива,
і зорі, що приходять на підмогу,
пробивши далеч синю та вологу.

Закоханим хай буде все на світі —
ручай, багаття, птах у верховітті,
що гухає опівночі й лякає,
мисливський ріг, що на світанку грає.

Хай буде в них важка роса на віях,
роса галявини, що сниться в мріях,
озон хмільний, і тишина в природі,
і ніч, ах, ніч, її спинити годі!

І згубність пристрасті, й душевний спокій,
і дух, що в нім вогонь живе жорстокий,

який дає життя й жадає слави —
полинної, засохлої отави.

Все, що горить, і все що проростає,
закоханим належить — не згоряє.
Вогонь гризе, ковтає, та не в силі
він розлучити душі сонцекрилі.

В закоханих да буде світло рідне,
да буде світ, що вчасно сяє й блідне.
А та зоря висока і порфірна
посвідчить чесно: ти була покірна,
а він любив! І на таємні кличі
ви сходились натхненні, таємничі,
жагучі й спраглі падали нараз
в обійми, що відчужували вас.

З МОНГОЛЬСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

ДАШДОРЖИЙН НАЦАГДОРЖ (1906—1937)

МОЯ БАТЬКІВЩИНА

Саяни, Хентій, Хангай — дрімучі ліси і гори,
Намісто підхмарних верхів сліпуче та неозоре,
Менен, і Шарга, й Номіні — незвідані Гобі простори,
Широкого півдня чоло — пісків та барханів море.
Це Батьківщина моя —
Чудова Монголія.

Онон, і Херлен, й Туулін — прозорі, як сльози, ріки,
Що людям здоров'я дають, неначе цілющі ліки.
Хевсгел, і Увс, і Буйрин — озера, в яких навіки
Відбилися висока блакить і гір превисоких піки.
Це Батьківщина моя —
Чудова Монголія.

Орхон, і Селенге, й Хухі — бурхливі, чарівні води,
І пагорби, повні руд, і скелі суворої вроди,
І камені давніх міст, і старовинні клейноди,
І курні дороги-шляхи, якими ходили народи.
Це Батьківщина моя —
Чудова Монголія.

На обрії воїв шапки — шпилясті гірські вершини,
На горах льодовики, що сяють, немов перлини,
Широкі, як світ, степи, де пісня пастуша лине,
Де гарно так на душі від шелестіння стеблини.
Це Батьківщина моя —
Чудова Монголія.

Несходжена халхів¹ земля, що нам колисанкою стала,
Де змалку, неначе вітри, ми верхи на конях шугали.
Яри та чагарники, де звірі нас не лякали,
Долини й гаї — темники, де ми в полюваннях блукали.
Це Батьківщина моя —
Чудова Монголія.

Тут соковита трава і пасовища безкраї,
І марево, що степи дивами своїми вкрашає,
Вершини похмурих скель, де мужній народ проживає,
І древні обони², що їх залишили предків звичаї.
Це Батьківщина моя —
Чудова Монголія.

Узгір'я, що надовкруг підносять зелені рамена,
Де предків ховали своїх монголів прадавні племена,
Земля, де пасеться завжди худоба п'ятинайменна³,
Де для монгольських душ принада росте натхненна.
Це Батьківщина моя —
Чудова Монголія.

Земля, що її восени нещадно місять копита,
Земля, що в зимові дні снігами і кригою вкрита,
Земля, що весною встає, в листя і квіти сповита,
Земля, що влітку дзвенить співами птаства налита.
Це Батьківщина моя —
Чудова Монголія.

Незаймана цілина, що знімає віків закови,
Що під золотом сонця навік ствердила свої основи,
А під місяця тихим сріблом випромінює світло казкове,
Навіки кохана земля, де наші жили батькове, —
Це Батьківщина моя —
Чудова Монголія.

¹ Халхи — історична назва народності, що становить основну частину населення Монголії.

² Обони — пірамідки з каміння. За давнім звичаєм, кожний, хто проїздив через гори, кидав каміння на обон — знак поклоніння духам гір.

³ Худоба п'ятинайменна — вівці, кози, коні, верблюди, велика рогата худоба.

Земля, за яку ми підем на битву трудну й криваву,
Як ворог насуне — його відкинем, як гадь шершаву,
Земля, де ми возвеличуем самостійну свою державу,
Де подвиги здійснимо майбутньому світу на славу.
Це Батьківщина моя —
Чудова Монголія.

1933

МАРС

Дивлюсь на зірку чудову, що сяє в глибинах ночі,
Дивлюсь на червону іскру, що в небі ряхтить знадливо...
Дивлюся, а Марс із безодні на сонячний світ погляда.
Давно я жадаю, плането, в твою заглибитися тайну —
Дізнатись, чи маєш дерева на золотавій поверхні,
Дізнатись, які багатства заховані в надрах твоїх.
Чи люди живуть на Марсі, чи до нас вони трохи подібні,
Чи палко вони кохають, чи будуть листи нам писати?
Чи бачать вони здалека, як наші знамена грають,
Чи наші пісні вони чують, вільні, гучні, молоді?
Давайте спорудимо, друзі, таке величезне щастя,
Щоб воно освітило весь світ на десять тисячоліть!

З НІКАРАГУАНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

РУБЕН ДАРІО (1867—1916)

РАПАНА

Присвячується Антоніо Мачадо

Знайшов я мушлю золоту в піску,
Перлинами обсипану рапану;
Європа, на божественнім бику
Морями пропливавши в даль багряну,

Торкнула пальцями її, сяйну й дзвінку.
Я в ній роз'ятрив музику рахманну —
Мені заграли в темнім завітку
Блакитні шахти й глиби океану.

Прийшли вітри до мене з далини
Ті, що Ясону навівали сни,
Коли він «Арго» вів крізь бурі й шторми.

Я вчув у далечизні голубій
Незнані голоси і хвиль прибій —
Та дивна мушля має серця форми.

* * *

Мій стиль шукає форм. Які ж міцні й тісні
Були з Венерою Мілоською обійми!
Ось мислі пуп'янок (він ружею ростиме) —
В цілунку, що то ним горять уста мені.

Богині видиво у темному вікні
Роковане було зірками золотими.
Неначе місяць — птах, що крил з води не здійме,
В мені спить сяєво на вічній глибині.

Нема нічого, крім текучих слів; поволи
Десь починають гру на флейті і віолі,
І човен сну пливе, і світить зодіак,

І під оцим вікном, де бачив я кохану,
Ридають струмені печального фонтану,
І шия лебедя — у тьмі питальний знак.

СОНЕТ — СЕРВАНТЕСУ

В години смутку й горя — я один.
Але приходять добрий друг до мене —
Сервантес. Він мої печалі й трени
Пом'якшує. Життя й природа — він.

Шолом блискучий з золота й перлин
Дає він сну моєму, і шалене
Виводить серце на ясні терени,
Де спокій, і молитва, й сміху дзвін.

Ласкавий лицар. Він говорить. Мова
Тече, немов ручай із кришталю.
О, як я слухати його люблю!

Ось він іде, як доля загадкова,
Світ веселити силою жалю,
Скорботою свого святого слова.

З НІМЕЦЬКОЇ ПОЕЗІЇ

АНДРЕАС ГРІФІУС
(1616—1664)

ПЛАЧ БАТЬКІВЩИНИ РОКУ 1636-го

Віднині ми цілком сплюндровані! Навала
Народів заздрісних, масний від крові меч,
Скажений ревіт сурм, розжарена картеч —
Все нищить нас, і смерть нам душу закувала.

Із вікон ратуші сичать огненні жала.
Повалені церкви, під саваном хуртеч
Порубані мужі лежать, лютує смерч
Пожеж і моровиць, — прийшла на нас потала.

Містами й шанцями йде з кров'ю каламуть,
Вже тричі по шість літ пройшло, як не течуть
Забиті трупами, прогнилі наші ріки.

Та гірше голоду, погвалтувань, пожеж
І пошестей — це те, що серця не знайдеш,
Бо наш духовний скарб розкрадений навіки.

VANITAS VANITATUM ET OMNIA VANITAS¹

Куди не гляну я, скрізь марнота марнот.
Зруйнують завтра те, що здвигнуто сьогодні.
Там, де стоять міста, палаці світлородні, —
Ростимуть бур'яни, ходити буде скот.

Що зацвіло — владе, розтоптане стокрот.
Хто так пишається, здолавши вгору сходні, —
З вершини порохом злетить у тьму безодні;
Хто був щасливцем, той ще звідає гіркот.

Все йде у небуття, все гасне в тій ході,
Людина ж — нетривка, мов булька на воді.
Ах, що ж воно таке, все те, що ми вважаєм

Дорогоцінністю, як не зола, не прах,
Не квітка, що її ми стріли на полях,
Та вдруге не знайдем у просторі безкраїм?!

¹ Марнота марнот, усе — марнота (лат.). (Прим. укладача).

ЙОГАН ВОЛЬФГАНГ ГЕТЕ (1749—1832)

ПРОЩАННЯ

По тисячах цілунків опалив
Один — прощальний. Віддалились кроки.
А як страждання втишилось глибоке,
Той берег з горами й латками нив,

Що я відплив од нього, дивом див
І щастя джерелом здавався, допоки
Його блакиттю потойбіч затоки
Од мого зору вечір не закрив.

А вже коли пейзаж за далиною
Сховало море, в серця глибині
Озвалась туга скорбною струною.

Тоді сяйнули небеса нічні,
І під зірницями здалось мені,
Що все, чим я втішався, все — зі мною.

НЕМЕЗІДА

Коли лютує мор — оддалеки
Тримайся від людей, будь на спочиві;
Я також унікав їх, і жахливі
Не бралися до мене болячки.

З Амуром я ось так порвав зв'язки,
Зневаживши його слова плаксиві,
Що він їх заримовує в пориві —
Все по чотири та по три рядки.

Тепер мене спостигло покарання —
Гадючий факел пам'яті горить
І гонить, гонить, ніби на заклання.

Я чую — регіт геніїв гримить,
А спам'ятатись не дає й на мить
Страшна сонетна лють і шал кохання.

МЕЖІ ЛЮДСТВА

Як найстарший
Святий отець
Спокійно з гримучого неба
Засіває землю
Блискавицями, я
Краєчок одежі його
Щонайнижчий цілую,
Відчуваючи в грудях
Трепетний щем.

Звичайна людина
З богами не може
Рівнятись,
Якщо ж вона встане
І схоче діткнутись
До зір головою,
То встоять на стопах
Слабких і хитливих
Не зможе, і будуть
Забавлятися нею
Хмари й вітри.

Якщо ж вона матиме
Кості могутні
І стоятиме міцно
На твердющій землі,
То ростом не зможе
Зрівнятися з дубом,
І вища за неї
Виноградна лоза.

Чим же богове
Відмінні від смертних?
Тим, що йдуть хвилі
Від невмирущих;
Хвиля надходить
І нас піднімає,
І нас ковтає
Та хвиля навіки.

Малесеньке коло —
Життя наше людське;
То всіх поколінь
Найважливіша ланка,
Що створює вічний,
Безкінечний ланцюг.

* * *

Слухай-но моєї ради:
Як загубиш даром днину —
Не повернеш тої втрати,
Бо не можна й на хвилину
Долі терези спинити!
Чи ти будеш панувати,
Чи неначе раб служити,
Чи радіти, чи страждати, —
Пам'ятай, що завжди, всюди:
Або ти ковадлом є,
Або молотом, що б'є.

ПРОМЕТЕЙ

Ти, Зевсе, хмарами позакривай
Глибини свого неба,
І грайся тучами, немов хлопчина
Реп'яхами,
Ламай дуби і гори кам'яні,
Але землі моєї,
Мого житла, збудованого не тобою,
Мого вогню, що із-за нього
Мені ти заздриш,
Тобі не зруйнувати!

Я знаю, що нема під сонцем
Нічого гіршого за вас, боги!
Годуйте ви жалюгідними
Молитвами
І жертвами
Свою величність,
І згинули б, якби не стало
Дітей та жебраків,

Що, сповнені надії,
Вам вірять, наче божевільні.

Коли я був дитиною, нічого
Глибинного не міг ще зрозуміти,
Звертав до сонця очі,
Немовби там, на небесах, є вуха,
Що здатні вчути мої просьби,
Є таке серце, як моє,
Що гнобленим на світі співчуває.

Хто ж допоміг мені
Пиху титанів викрити?
Хто врятував мене
Від смерті
І від рабства?
Чи ж то не серце, що палає
Святим вогнем?
Те ж таки серце, що було одурене,
Та з юним захватом підносило подяки
Тим, хто вгорі дрімає?

Тебе я мав би шанувати?! За що?!
Чи ти хоч раз від горя та скорботи
Когось порятував?
Чи коли-небудь витер сльози
Стражденному?
А з мене чи не час могутній,
Чи не жорстока доля
Створила мужа
Всупереч тобі?

Чи ти хотів примусити мене,
Щоб я зненавидів життя,
В пустелі зник, бо мрій своїх
Я здійснити не зміг?!

Ось я! Тут за подобою своєю
Людей я створюю,
Щоб так вони, як я,
Страждали й плакали,
Раділи і життям втішались,
І щоб тебе так зневажали,
Як я!

ФРІДРІХ ШИЛЛЕР
(1759—1805)

ОДА РАДОСТІ¹

Радість — іскра й милість Божа,
Сяєво із райських брам,
Щастя нашого сторожа,
Світлий людяності храм.
Радість кличе всіх до згоди,
Втихомирює бої;
Браттями стають народи
Там, де чути спів її.

Хор

Обніміться, мільйони,
Хай помре війни мара!
Вчуйте, як вам Бог добра
Миру подає закони!
Чиє серце не схололо,
Любить і любові жде,
Хай стає у наше коло,
В нашу радість увійде!
Але хто й душі одної
У любові не спізнав,
Хай з плачем в несупокої
Одійде із наших лав!

Хор

Все, що в цьому світі суще,
Побратимству присягни!
Хай нам сяє з вишини
Слово правди невмируще!

¹ Ода «До радості» (нім. *An die Freude*; у перекладі Д. Павличка «Ода радості») написана 1785 р. У 1793 р. змінена й покладена на музику Бетховеном (музика увійшла до складу його 9-ї симфонії). 1972 р. вона стала офіційним гимном Ради Європи, а з 1985 р. — Європейських співтовариств (з 1993 р. — Європейського Союзу). (Прим. укладача).

Живить радістю природа
Добрих, лагідних і злих,
Радість — тайна насолода
Сил творящих, життьових.
Радість черву й херувиму,
І людині вчуть дає
Життетворчу хіть незриму,
Що в істотах їх жиє.

Х о р

Не впадять же ниць, мільйони,
Знайте: мусить бути Бог,
Володар земних епох,
Вищий за всі людські трони!
Чують радість в ритмах руху
Вічні космосу тіла,
Зорі — мов хмарини пуху,
Пера з вишнього крила.
Радість — то буяння цвіту,
Сонць ясних нестримний біг
На таких висотах світу,
Де наш ум не бачить їх.

Х о р

Браття, вгору йде дорога
Ваших болісних страждань,
Та в зірках небесних бань
Вас чекає перемога.
Щоб зрівняться з божествами,
Ми повинні позабуть
Заздрощі, смертельні драми,
Ворожнечу, гнів і лють.
Будьте ж ви богами, люди,
Хай навіки згине мста,
Хай сумління ваше буде
Чистим, як Творця уста!

Х о р

Будьте мужніми, мільйони,
Ваше страдницьке життя
В ясне світу майбуття
Донесуть Господні дзвони!

ГЕНРІХ ГЕЙНЕ
(1797—1856)

* * *

Посходили пишні квіти,
Де сльози посіяв я,
Мої зітхання стали
Піснями солов'я.

Як ти мене любиш, дівчатко,
Я завітчаю твій дім,
Щоб завжди співав соловейко
Перед вікном твоїм.

* * *

Як я в очей твоїх блакить
Погляну — біль зникає вмить;
А як тебе цілую я,
Вертається снага моя.

Як до грудей тулюсь твоїх,
Небесних заживаю втіх;
А скажеш: «Я тебе люблю!» —
Тоді я гірко сльози ллю.

* * *

Хоч і не любиш ти мене,
Не впав я в безнадію.
В лице твоє дивлюсь ясне
І, мов король, радію.

Уста щебечуть медяні
Про ненависть невпинно.
Дозволь їх цілувать мені —
І втішусь я, дитино!

* * *

Недавно в сні я бачив ліліпута —
Прилизаного, в чистому вбранні.
Він виголошував слова гучні,
Зухвалі й небезпечні, як отрута.

Душа назовні золотом обкута,
Але зсередини вона в багні.
Він мало в горло не вчепивсь мені —
Нікчема жалюгідна й страшно люта!

— Ти хочеш знати, що воно за гном? —
Спитався той, хто володіє сном,
І чародійне показав свічадо:

Ах, карлик під вінцем, храм аж гуде!
— Амінь! Амінь! — чорти волають радо.
Мою любов із церкви гном веде.

* * *

Приснився я собі: святочний стрій
Був на мені — манжети бездоганні,
Жилет і фрак. Тут в ясному убранні
З'явилась мила, ніби вийшла з мрій.

«Ви наречена? — я вклонився їй. —
Вітаю вас, о найдорожча пані!»
Студений звук став поперек гортані,
Я лиш дивився в скорбності німій.

Вона зайшлась плачем. Лице дівоче
Стемнили сліз розбурхані струмки, —
І в них пропало сновидіння миле...

Невинні очі, лагідні зірки,
Ви наяву не раз мене дурили,
Та все ж і в сні я вірю вам охоче!

ФРЕДЕРІКА

Покинь Берлін із хмарами пилюки,
З ріденьким чаєм, з людом, що взаміт
Все пояснити хоче — Бога, світ, —
Набравшись гегелівської науки,

Поїдьмо в Індію; там чисті луки,
Там повниться амброзією цвіт,
Там Ганг тече, прозорий малахіт,
Там пальми в небеса здіймають руки;

Там богомольці носять білі шати,
Там лотос розцвітає біля брам
Палаців Індри на ясній блакиті.

Там хочу я перед тобою стати
Навколішки і мовити: «Мадам!
Ви наймиліша і найкраща в світі!»

БУРАЕСКНИЙ СОНЕТ

Мене покинули б негайно злидні,
Якби я вмів картини малювати,
Оздоблювати храми та палати,
Каплиці темні й замки страховидні.

До мене потекли б дари завидні,
Якби я міг, скажімо, гарно грати
На скрипці чи на флейті, щоб магнати
Плескали, на балах трудивши сидні.

Та ба! Я віддаюсь тобі одній,
Поезіє, — ти ж, як сирітка, вбога,
Не піддана мамоні золотій.

Допоки інші там во славу Бога
Шампанське п'ють, я від жаги конаю
Або в нікчеми гроші позичаю.

* * *

Був світ мені катівнею. Безсила
Лежала плоть моя, забита в грязь.
Кров із очей та вуст моїх лилась,
Мене терзали кліщі та зубила.

Кричав і вив я, піднятий на вила,
В крові звивався, як проткнутий язв.
Втім, служка нагодилася якась
І злотним молотом мене добила.

Цікаво їй дивитися було,
Як мій язик вивалювався з рота,
Як перед смертю ще мене трясло.

Для неї стогін мій — музична нота;
Скатованого кидав мене в шок
Її глузливий, наче лід, смішок.

* * *

Мила, я не знаю, хто ти —
Чи не мрія, не мана,
Що поету в день спекоти
Появляється вона?

Ні, поет створить не зможе
Ні в уяві, ані в сні
Ці уста і личко гоже,
Оченьята ці ясні!

Він драконів та вампірів,
Та потвор, та всяку брідь,
Та жахних казкових звірів
Може в помислі створить.

А твоє лукавство гоже,
Блиск чарівної брехні
Він створить ніяк не зможе
Ні в уяві, ані в сні!

* * *

Пісні старі й недобрі,
Гидкі й тривожні сни,
Сьогодні ж нам потрібно
Великої труни.

Зробіть її, й дивіться,
Щоб не була тісна;
Як гейдельберзька діжка,
Повинна бути вона!

Хай довжелезні мари
З дощок міцних зіб'ють;
Такі, як міст у Майнці,
Вони повинні бути!

Пришліть мужів дванадцять,
Таких, як Христофор —
Святий, що здавна в Кельні
Прикрашує собор.

Хай домовину втоплять
У глибині морській!
Яка труна велика,
Така й могила їй.

Чому труна велика?
Скажу вам доладу:
Я в ній своє кохання
І біль свій покладу.

НІМЕЧЧИНА

Німеччина — мале дитя,
Але йому вже зброя сниться.
Вогнями дикими його
Плекає сонце-годівниця.

Зростає швидко дитинча,
І кров у жилах палахкоче.
Зелений підліток, але
Дітей сусідських б'є охоче.

Маленький велетень, дуби
Він люто вириває з тверді,

По плечах болісно січе,
По головах січе до смерті.

До Зігфріда подібний, він
Спідбрів'я дивиться ненатло:
Вже скоро викує свій меч
І розітне навпіл ковадло.

Так ти колись дракона вб'єш,
Коли прийде свята потреба.
І вихователька твоя
До тебе посміхнеться з неба.

Його ти вб'єш і забереш
Собі державний скарб дракона.
Ура! На голові твоїй
Засяє золота корона.

СТЕФАН ГЕОРГЕ
(1863—1933)

НОВЕ БЛАГОСЛОВЕННЯ В ДОРОГУ

Як слало в даль мене обітування,
Я виснив милу, а тебе прийняв
За посланця її. Ти ж без обав
Прирік мене довіку на вигнання.

Поволі вичахло в мені жадання,
Всього я зрікся й супокійним став.
Хіба то щастя, що на мене впав
Згори твій погляд, мов роса надрання?

Я до центрального престолу йду,
Від ладану й сандалу б'є задуха.
Орган і спів заглушують ходу.

Для мирування — кров моя. О скруха!
Біда мені! Де ж я свого знайду
Прочанського плаща та капелюха?!

АНДЖЕЛІКО

За вишуканим розділом легенди,
Одвічний радник од недобрих справ
Нас береже. Ява митця аж ген де —
З послання предків грізних він постав.

Від праль на річці взяв блакит безплотний,
Рожевий колір — од дітей, котрі
Малюють черепицею, а злотний —
Од келихів святих на вівтарі.

Господне царство чистоти безкрає.
А поруч — він, співець його невинний,
Що переміг снагу медуз, харит...

І наречена із грудьми дитини,
Жива покора, що прийшла на спит,
Корону першу з рук його приймає.

ЙОГАННЕС БЕХЕР (1891—1958)

ПЛАЧ БАТЬКІВЩИНИ РОКУ 1937-го

1

Німеччино, скажи, що вдіяли з тобою?
Ти — вільна і міцна? Ти — честі знамено?
Ти — край, де множитья народнеє майно,
Де кожен має хліб і дах над головою?!
Чи ти забула клич: «Збудися, будь собою!»?
Чи ж ті, що вкинули тебе на дно в bagno, —
Твої рятівники, нещасна стороно?!
Чи можна вбить тебе ще раз на полі бою?!
Брехлива мисль твоя, а слово — їдь, олжа,
Що не прикрила фальш, оголюється в ділі:
Готується удар бича або ножа,
Всі дивляться і всі — від страху омертвілі.
Кров із сокири кат стирає мовчкомо —
О, скільки мук нових, а й давнім місць нема!

2

Німецька музико — кантати й фуги Баха!
Ви, гімни осяйні, що Гельдерлін створив!
Блаките неба, ти, що встала з наших нив!
Ви — зражені! На вас жде шибениця й плаха!
Звук, слово, кольори — все зганыблене! О горе!
Природу може кат замордувати теж!
Шварцвальде, ще шумиш? Неккаре, ще течеш?
Боденське озеро, не впали в тебе гори?
Четвертий рік минув, як ми заголосили.
В калюжах кров стоїть, а сльози там, насподі,
Нема рятунку в них, нема від них надій.
Плачі, затихніть! Нам зібрати дайте сили,
Ненавистю серця зміцнити й мовить: «Годі!»
О Слово, Барво, Звук, грими, світи, радій!

БЕРТОЛЬТ БРЕХТ (1898—1956)

ПРО ШЕКСПІРОВУ ДРАМУ «ГАМЛЕТ»

У цьому тілі млявому й гладкому
Розважність, як хвороби люта їдь.
В сорочці мудрий паразит стоїть.
А вся рідня закута в сталь і стому.

Зібрав, нарешті, Фортінбрас докупи
Тисячу дурнів для війни — ура! —
Проти землі маленької, котра
«Вмістити не спроможна власні трупи».

Тепер почервоніє грамотій, —
Чи не задовго він вагався? Годі!
Потрібно вдатись до (кривавих) дій.

Є в нього серце, та воно тверде.
Він, вірним будучи своїй породі,
«Як треба, іспит, мов король, складе».

ВІДКРИТТЯ БІЛЯ МОЛОДОЇ ЖІНКИ

Прощання вранці витверезно-мстиве.
Оглянув я, вже ставши на поріг,
Ту жінку. Втім, побачив пасмо сиве
В її волоссі, й відійти не зміг.

— Чому не йдеш? — вона спитала. — Йди вже.
Нічний ти гість. Там день і безліч справ! —
Та, груди їй долонями накривши,
І в неї зір втопивши, я сказав:

— Лишаюся. Ще тільки ніч. Остання.
Це зле, що на порозі ти стоїш,
А час іде й не знає відставання.

Давай же розмовлятимем скоріш,
Бо й ти минуца, як ця ніч пропала... —
Жага мені тут голос відібрала.

ЙОНА ГРУБЕР (1908—1980)

НІЧ

Все обіцяє днів ніч,
Принаджує і кличе в синь;
За ним вона — лиш оком кинь —
Проходить безміри пустинь,
Дібров, долин і понадріч,
Вчуває звук легкий, як щем,
Як моху бесіда з кущем;
І, щоб хоч трохи відпочить,
Вона спинилася на мить;
Втім, ізсувається з плеча
Її одежа, наче тінь,
І груди, що випнулась з одінь,
Вона ховає мимохідь
Цнотливо й швидко, мов дівча;
Так, ніби крізь прозору віть
Хтось посміхнувся їй навстріч;
Не відає прекрасна ніч,
Що, прагнучи її лишень,
З'явивсь позаду ясний день.

ЗАТОПЛЕНЕ МІСТО

Де мертвих місто вглиб осіло?
Чи вся земля — його покров?
Чи знов його прадавнє діло
Роз'ятрює думки і кров?
Приходить завжди смерть заскоро,
Та не бере всього вона:
Те, що розтоптане суворо,
Нове життя започина.
Тому крізь шуми, співи, гули
Так чути виразно тобі:
На вежі дня твого минуле
Б'є в дзвони тиші голубі.
Це так, немов нитки в тканині:
Сплітається з Учора Нині.

СПОВІДЬ

Любив я, даруйте, лиш радість і сміх,
Що завжди так гарно світили красою.
Осяяний щастя чужого ясою,
Я зносити горя і смутку не міг.

Шукав я проміння в печалях своїх,
І навіть, убитий тяжкою гризою,
Я світла в зіницях не випік сльозою.
Невже це мій злочин?! Невже це мій гріх?

Прекрасне в потворнім знайти сподівався,
Хотів я, щоб кожен зі мною сміявся,
Щоб грала веселість у зорі моїм.

Без радощів можна зробитися звіром —
Тому так завзято у щастя ми вірим,
Тому так просив я те щастя в мій дім.

ХТО БЕРЕ ЧАСТИНУ СВІТЛА?

Хто забирає світло,
Загублене сліпими?
Хто ділить сонце з ними
Несправедливо й підло?
В чийй душі відразу
Світанки два розквітло?

Хто хід бере й дороги
В того, що втратив ноги?

Хто слухає хорали,
Даровані й глухому?
Хто ті, що в нього вкрали
Пісні і рокіт грому?

Хто промовля словами
Занімлених калік?

Хто
вбитого роками
Продовжує свій вік?

Чи кращим світ стає,
Як брата брат уб'є?
Чи світла і доріг
Не вистача для всіх?

ДЕ Ж ТЕ СЛОВО?

Я шукаю слова, у котрім
Можна заховатися від смерті.
Я шукаю слова, що, мов грім,
Зводить душі, в пилюзі простерті.

Де ж те слово чародійне, де?
Де його колиби чи палати?
І чи той, хто слово те знайде,
Шлях до нього може показати?

І навіщо мова ця пуста,
Як не маєш ти такого слова?
Де воно? З чого воно зроста?
Де, в яких ділах його основа?

ЗА ПОВНОЮ ЗРІЛІСТЮ

За зрілістю приходить осінь,
Чудується собою світ:
Густий, солодкий, ситий досі,
Він раптом стих, затерп і зблід.

День — наче око здивування:
Так учинить чи навпаки?
Мов руки, задають питання
Похудлі віти і гілки.

Хто знав би, як відповісти
На в'ялість, в'янучість, падіння?
З вагань за сірий край сльоти
Летять листки, як маревіння.

Та як дихне зима снігами,
Все ніби знов цвіте без тями.

МОВ ДРЕВО МІЦНЕ, ВКОРЕНИВСЯ Я В ЗЕМЛЮ

Мов древо міцне, вкоренився я в землю.
Вітри і дощі, блискавиці і грім,
Шугання пташине — усе я приємлю,
Що древу належить на світі оцім.

Я надр відчуваю биття таємниче
І зрю, як новітня епоха зрина.
Здається, мене не минушина кличе, —
Ні! — то закликає будучина.

Я в просторі, в часі шукати волю,
Я прагну яву обернути у мрію.

Коріння мене з глибочінню єднає,
Хоча й не здолає проникнути в суть.
Не тямлю, що діять: радіти без краю
Чи, може, коріння собі перетнуть.

Я в просторі, в часі шукати волю,
Бо я над життя залюбився у мрію.

ПЕРШИЙ СНІГ

Бачу кожен порух твій,
Хоч летиш тихцем, як час.
Людям ти — німий спокій —
Колір свій явив нараз.

Зовсім білий ти летиш,
Світ вирівнюючи наш,
І на мене тиша тиш
Опада, як на пейзаж.

ДОН-КІХОТ

I

Я і Санчо Панса нині
В іншій ходим одежині,
Та в душі — незмінні ми:
Люди завжди є людьми.

Хоч не панцир, а піджак
Я ношу тепер, однак
На чолі заgonу мрій
Грає Росинантик мій.

З моїм серцем знов і знов
Родиться моя любов,
На всі землі і часи
Сяє світ її краси.

Санчо дам, що обіцяв я,
Або згину від знеслав'я!

II

З давен-давна по наш день
Мав багато я наймень.
Може, перший взагалі
Я громадянин землі.

Честі я служив на подив,
Скрізь про неї річ заводив.
Світло, що із серця б'є, —
Це було життя моє.

I, хоч з мене кпили трохи,
З'їздив я часи й епохи,
Гнаний з хат і з-під воріт,
Виміряв я серцем світ.

Першим я прийшов на землю
І останнім смерть приємлю!

СЛІД

Дехто тільки на пороші
Залиша свої сліди,
На осінні листя схожі, —
Їх зміта хтозна-куди.

Дехто в дереві твердому
Виріза ім'я своє,
Ніби у найменні тому
Насіинка слави є.

Дехто прикипає зором
До негаснучих зірниць —
Вічних доль промінним зорям
Залишає слід зіниць.

Глянь: за сто віків не зблідло
І малого сліду світло.

НАДІЯВСЬ Я

Надіявсь я, що день
Сни прожене мої,
Здмухне їх, наче пір'я...
Та ось вже надвечір'я,
Вже недалеко й ніч, —
Потрібне світло також
І для видющих віч, —
А сон мій не минає,
Хоча й темніє світ,
В душі для мрії мрія
Лиша незримий слід.

У ВЛАДІ СВІТЛА

(Уривки з поеми)

* * *

Моє життя — високе голе древо,
З якого листя вже давно опало;
Обтяжене колись плодами гілля
Ламається од вітру зимового;
Сокира скоро підітне коріння
Іще живе; додолу рине стовбур,
Повисне тільки зірка в порожнечі,
Шукаючи мене тужливим зором.

* * *

Життя — це тільки те, що вічне;
Того, чого тепер немає,
Так само й не було ніколи.
І в найтемнішу ніч знайдеться,
Як у землі, зернина світла,
Бо все те, що живе насправді,
Неподоланне й невмируще.

* * *

Юдиті

Я не прагну цього,
Чим ти є,
Бо це минуше;
Я прагну лиш того,
Що залишається:
Співу
Твоїх кроків,
Сяйва твоїх очей.
Звідки воно,
Те, що заховане
В твоїй душі?
Існує тільки те,
Що залишається.
Я не прагну
Твого серця,
А тільки туги
Твого серця;
Я не прагну
Твоїх вух,
А тільки наслухання
Твоїх вух;
Те, чим ти є,
Кров і плоть, —
Не вічне.
Але радість
Твого обличчя,
Біле тремтіння
Твоєї надії,
Шукання наосліп
Твого сновидіння, —
Все те, що вічне,
Без початку,
Без кінця,
Маленьких рук твоїх
Благання,
Запах троянд,
Шепіт колосся,
Життя, яке людина
Може схопити словами,

Як світ —
Очима;
Світла, яке
Лиш світлом твориться,
Тільки його, тільки його
Я прагну,
Того, що лишається, —
Я прагну світла.

* * *

Як брила кам'яна,
Вчорашній день стоїть
В сьогоднішнім... Не зна,
Де дітися йому,
Отож стоїть і жде,
Мов статуя сумна.
До образу того,
Що з каменю зрина,
Ти вухо приклади,
Можливо, далина,
Наповнена колись
І світлом, і життям,
Озветься, як луна;
Біля минулих днів
Байдужно не пройди.

* * *

Брате-людино,
Від імені твого я промовляю,
Коли про себе говорю.
Чим був би я без тебе?!
Тільки те, лиш те, що ти живеш,
Дає мені спромогу жить.
Я ходжу дорогами,
Які ти проклав,
Дихаю ясністю,
Яку ти створив;
Твої мислі
Тремтять у мені,
І коли я заблукаю,
Твоя рука бере

Мою руку.
Справдешнє «я»
Знаходить спокій
В безмежнім «ти».
Брате-людино,
Там, де ти, — завжди
Там і я.
Подай мені руку,
Щоб ми разом
Піднімалися до світла!

Із чаші неба ясний день
Дає мені напитись.
Я п'ю і п'ю, але питво
Мене ніяк не вдовольня;
Обіруч я тримаю
Покритий золотом келих дня.

* * *

Йде голе,
Без сорочки,
Серед білого дня
Світло;
Краса —
Його одежа.
Босе, воно просить
Під дверима,
Щоб його впустили.
Не боїться
Доріг далеких
З небес
До тебе.
Нема нічого
Скромнішого
За світло.
Де лиш воно не квітло!
Нема нічого
Величнішого
За світло.

Для своєї краси,
Для своєї величі
Не потребує
Світло
Нічого.

* * *

У глибинах є початок
Безміру висот найвищих.

* * *

Ти — хребет світу —
Триматись мусиш рівно,
Щоб небеса
Не завалились.

* * *

Борони нас
Від людей,
Які не бачать світла,
А помічають
Лише свічада;
Борони нас
Від людей,
Які не чують інших,
А тільки чують
Свій власний голос;
Борони нас
Від людей,
До яких
І від яких
Нема дороги;
Борони нас
Від людей,
Які ніколи
Не помилялися,
Які не знають
Каяття й спокути;
Борони нас
Від людей,
Що не ходили
Босоніж по землі,

Що не ставали
Навколішки ніколи;
Від тих нас борони,
Що їхні голови
Не знають
Нічого вищого
За власне тім'я;
О, не впусти їх
У наше світло,
У наші дні!
Про це ми тихо
Благаємо у світлі
Світла.

* * *

Не дайте висохнути
Найменшій краплі,
Бо в кожній краплі, що висихає,
Гине море;
Не дайте вигаснути
Промінчику,
Бо в кожному промінці, що вигасає,
Гасне день.
Тримайте кожен промінець
Високо, понад головами,
Палить, якщо потрібно,
Липку смолу темнот,
Щоб промінь з променем стрічався,
Як засвітає.

* * *

Життю було смертельність дано,
Аби життя було;
Звучанню звуків тишу дано,
Аби воно було;
Наймення безіменним дано,
Аби знання було;
І світлові темноти дано,
Аби ясніш було.

1974

БЕРНД ВАГНЕР
(Нар. 1948 р.)

В СТАРІЮЧОМУ РИМІ

В старіючому Римі
людям здавалися ріки
плиткими й дедалі нижчими
були для них Етна й Везувій
над сплющеним небокраєм.

Речі ставали безбарвними,
дні тягнулися довго, стояв суцільний полудень
доти, доки якоїсь миті не западала ніч
зі своїми банальними зорями.

Подих на смак був старечим.
Тріщини розсували стіни,
чию білину вкривав тонкий,
але непорушний шар пилюги.
Пилюги Аппієвої дороги.

Війни були перевойовані,
пісні відспівані,
порівняння проглянуті наскрізь.

Всі помилки були зужиті,
всі таємниці продані.
Тільки безнадія була втомленою.

Кожен думав про кінець,
ніхто не думав про початок.
Так вони помирали.

ОБРАЗА

Що сталося?

Відколи ти так розм'якла?
Відколи стала безголосою?

Такою — без форми й хребта?

Де взялася ця тонка плівка жиру?

Ці ні до чого не дотичні рухи,
ніби твої пальці скеровують ниточками
політ птахів?

Ця хода, ніби по килимах?

Звідки взявся цей килим?
Де поділась підлога?
Де твої незграбні ключиці?

Хто тебе причесав?
Де подівся твій вовчий погляд?
Звідки взявся погляд собачий?

Де твій ніж,
де голка?

Хто брови тобі з перенісся повискубував?
Хто нашептав тобі на вухо, що ти гарна?
Хто нашептав тобі на вухо, що ти щаслива?
Хто тобі застромив кілок у горло?

ДРУЖИНА ЛОТА

Не оглядайся! Хто оглянеться, той загине.
Йди за мною, як за патерицею — сліпий.
Будь сліпа! Бо тільки незрячий нічого не вздрить.
Знання оберне тебе на сіль, а сіль — це ніщота.
Мовить Лот.

ВСЕ ЩЕ ТІЛЬКИ ПОЧИНАЄТЬСЯ

Все ще тільки починається.

Хай навіть ми зморені.

Мертві не йдуть до рахуби.
Ніщо не здобуте. Ми втратили багато.

Ми навчилися ходити на двох — вертикально,
і вміємо розпалювати вогонь.

Ми прокинулись. Хоч, може,
й не хотіли будитись.

Але мусимо.
Хай навіть ми зморені.

Все ще тільки починається.

З НОРВЕЗЬКОЇ ПОЕЗІЇ

ГЕНРІК ІБСЕН
(1828—1906)

ІЗ ЦИКЛУ «В КАРТИННІЙ ГАЛЕРЕЇ»

1

Гидотний чорний ельф живе в мені.
Він звідує мене в лиху годину
або коли в натхненному вогні
на хвилях рим і мрій високих лину.

— Це я, — він каже, — чуєш ти чи ні? —
і тонший голос той за павутину, —
я — в похороннім дзвоні, я — в труні
схололу обціловую людину...

— Хіба ще не збагнув ти, — шепче він, —
що безсенсовна вся твоя дорога,
що віру загубив ти в світ і в Бога,
що духом ти подібний до руїн,
що ціль твоя — не зірка, а проміння
загаслої зорі; що й сам ти — тління?!

2

Твоя душа — немов гірське русло,
Де наносне й сухе лежить каміння;
Вода спливла, не чути клекотіння,
Все вмерло, відшуміло, відгуло.

Ні, це не ти співаєш, як було, —
Тебе снага пісенна і весіння
Покинула — це тільки шелестіння,
Це шарудить надламане стебло.

Це легіт, що блукає в буреломі,
А як потоком злива зашумить
І зворухнуться брили нерухомі, —

Повіриш, нерозумний, тую ж мить,
Що ти співаєш в гомоні та громі,
А то — листок зів'ялий шелестить.

3

О, не дури себе, що день зажури
пройде й нахлине злива почуттів!..
Так, буде повинь, та за кілька днів
ти не одміниш власної натури.

Ти сподівався розбивати мури
тюрми своєї під натхненний спів —
та краще, якби ти закаменів,
кулак у небо втиснувши похмуре.

Безмовний лебідь; аж як смерть прийде,
співає він, щоб видихнути душу;
його натхнення — то з життям розлука.

Так і тобі натхнення молоде,
з ества твого забравши силу дужу,
дасть гіркота твоя, смертельна мука.

19

Як міг я осягнути власний дар,
свого таланту сховану напругу,
коли був сам-один, а всю округу
займали зграї й гніздища гагар?

Я мріяв про орлиних крил потугу,
про лет високий, смілий — аж до хмар,
та тюпав стежкою, обходив яр,
не перегнавши й гуску недолугу.

Де більше простору мені добуть?
Як виявити крил своїх можуть?
Що надих мій? То мильна булька — й годі.

Поезія — гра образів і слів,
Фігурок жменя. Не в моїй природі
Їх розкладати, як закон велів.

ІНГЕР ГАГЕРУП
(1905—1985)

СМЕРТЬ РОЗПОВІДАЄ
ПРО СВІЙ ПЛАН ЩОДО ВЕНЕЦІЇ

Якщо хочеш мене зустріти, до Венеції ти приїдь,
я — візничка на гарній гондолі, що завжди вільна стоїть.
Я ходжу невидима сходами та мостами
за англійськими дамами й данськими оптовиками.

Під Палацом Дожів, де світло — зелене, як мідь, —
згасає в зловіснім і незглибнім проваллі,
я зоряними ночами упродовж століть
під водою тихесенько обціловую палі.

Мовчки й терпляче жду своєї пори,
коли накриватиме хвиля куполи та балкони,
ах, злетять голуби понад морем, як бездомні вітри,
надаремне чекаючи, що озвуться дзвони .
з веж колихливих, що їх видно буде згори, —
місто з майданом Сан-Марко затоне.

УЛАВ Г. ГАУГЕ (1908—1994)

ПОЛІНО

Важко бути
поліном під сокирою,
знаю...
Та я навчився
стояти й мовчати,
коли ти рубаєш
розмашисто й дзвінко.

Тож випиймо разом,
товаришу в дроворубанні.
Роби своє діло
на цьому подвір'ї,
я ж буду колотись,
розбризкуватись буду
короною трісок.

СЛОВО

Слово —
це камінь
у холоднім вогні.
Якби ще один камінь,
якби мав я багато каменів,
то піднявся б нагору.

ПРАВДА

Правда — це лякливий птах,
птах Ро, незнаний,
він літає —
коли вперед,
коли назад.

Здіймається він круто вгору
і зникає;
хто його бачив —
той мовчить.
Я ніколи не уявляв собі правди
домашньою птицею,
але, якщо вона така,
то її можна погладити по пір'ї,
а не заганяти в куток,
аж поки витріщить на тебе
совині очі і наставить пазури.
А дехто вважає правду
холодним лезом ножа.
Вона ж —
і трунок цілющий, і вбивця,
і змія у траві,
і горда, могутня птиця, що дивиться як орел,
коли вважає, що піднявся доволі високо.
Я бачив також
правду мертву —
очі її зупинилися, як заєць на кризі.

КОРЕЯ

Біч-о-біч. Друг і ворог. Сизі трави
між ребрами ростуть. На зброї — ржа.
І все це покриває, мов олжа,
липке багно і листя кучеряве.

Ти збайдужів. Тобі не треба слави.
Тобі однаково, де та межа,
де той кордон, подібний до вужа,
що край один розбив на дві держави.

Он кістяки з корейської землі
в диму, неначе привиди в імлі,
край столу, де ідуть переговори...

Мерці беззахисні. Вони мовчать.
А вирок твій підписано, й печать
Стоїть на нім. Ти — сміття, а не горе!

ЛЮДИНА МОЖЕ БІЛЬШЕ, НІЖ ГАДАЄ

Людина має можливість і в негоду
зробити щось. Втягнись лише в танок
турбот щоденних. Ось я овечок
шукаю цілий день куцями глоду.

У горах — сніг. А небо сіє воду.
Я падаю в баюру що не крок.
Он там вони сховалися, в ярок,
та я — до них, вони ж од мене — ходу!

Деруся вгору, бігаю, мов пес.
І, врешті, заганняю до кошари
добро своє. Мій темний смуток щез.

Хай там біснуються осінні хмари,
я рад, бо за дверима вже вони —
три ярки і чотири барани.

ЩЕ НІ

Заплющую свій зір і сплю до рана.
Коли прокинусь, буде ясно. Ніч
тим часом порядкує, наче п'яна,
і, наче вбивця, дневі йде навстріч.

Чорнющий ангел знає смерті суть —
жахливі одкриває глибонечі.
О, я щасливий, як відомі речі
у власних формах рано постають.

Та знову ніч пожерти все готова!
Знов — темінь, страх. Пора спочинку-сну.
Чи працю кожен кине неодмінно?

Ще ні! Он там займає борозну
орач. Його кохана йде по дрова.
Косар з гори в пластах стягає сіно.

ТУР ЙОНСОН (1916—1951)

ЩАСТЯМ НЕ ЗАВОЛОДІЄШ САМ

Щастям не заволодієш сам,
щастя також не для двох.
Світу голос входитьиме завжди
шумом весняним у кров твою.

А як зможеш серцем осягти
щастя, то любов твоя загине,
і тебе покине людський дух,
і помре будучина в тобі!

Пам'ятай: якщо людина ти,
спокою не матимеш ніколи;
щастям не заволодієш сам,
щастя також не для двох.

НОРВЕЗЬКА ЛЮБОВНА ПІСНЯ

Я похмурий, темний глід,
ти береза, світла плід,
ти — як наречена,
я і ти — норвезький рід.

Я — земля, а ти — зерно,
рідні ми собі давно,
ти несеш надії —
вічне нам життя дано.

Я — гора, я — голий схил,
ти — потік голубокрил,
ти злітаєш птахом
із моїх камінних брил.

НАРОДНА ЦВИНТАРНА ПІСНЯ

Торік гарував ти, аж тріскали жили,
сьогодні в селі ти — господар могили.

Торік бідував ти — ні хліба, ні лика,
тепер ти в багатстві, як мертвий владика.

Торік ти від зимна будивсь при худобі;
тепер ти напишся у теплому гробі.

Торік збиткувалась юрба над тобою,
тепер, мов король, ти стоїш над юрбою.

Торік ти був жертвою суддів нечесних,
тепер ти — метелик між квітів небесних.

І СМУТОК, І РАДІСТЬ

Не малюй мене з тінню —
в ній немає потреб.
Я — смуток у білій одежі,
я — радість, убрана в крєп.

Не малюй мене з щастям —
це вже знати пора б!
Я — цар у незнаному царстві,
у власному часі — раб.

КОЛИ ТЕБЕ НЕМА

Коли ти поруч — ти якась далека,
коли тебе нема — найближче ти.
Це диво я коханням називаю,
а що воно — не можу осягти.

Раніше вечори п'яніли з шуму
високих водоспадів і вітрів.
Чи голос той тріпоче поміж нами,
чи поміж нами він давно згорів...

БАЖАННЯ БІДНОГО

Якби я Богом був,
створив би
тихіший світ,
де всі любилися б навзаєм...

Якби я Богом був,
створив би
любов і смерть,
лише любов і смерть створив би.

ГЕОРГ ЮГАНЕСЕН
(1931—2005)

ПІСНЯ ТАБІРНИХ ПОВСТАНЦІВ

То пожари, а не хмари грозові,
то не в сонці дикі трави, а в крові;
в небесах палючі іскри, а не тля,
під ногами сивий попіл — не земля.

То не верес — дріт колючий — надовкруг,
то не друг, а карабін, як вірний друг,
то не оси — кулі дзвонять біля скронь,
то на гілці не листочок, а вогонь.

То здаля гримлять гармати — не громи,
уніформи блискотливі йдуть із тьми.
То не люди, ні, то люди з-під ярма,
то вони вбивають нас, а не чума.

Мла червона розстеляє свій покров,
в нашій пісні не чорнило — біль і кров.
Не до миру нас веде ця славна путь,
ми повстали, хоч і знали — нас уб'ють!

НІ

Я на смерть нікого не засуджую
Не будую тюрем ні церков

Клітки не змайстровую для беркута
Щоб своє безкрилля оправдати

Не шпурляю в сонце каменякою
За сильніший зір йому не мщу

Я не хочу розбивати дзеркала
Щоб свою поспробувати міць

Я себе самого не розтоптую
Щоб своє безмежжя осягти

Не вбиватиму свого товариша
Лиш на те щоб краще знать його
Та свого я мушу вбити ворога
Щоб його не бачити повік
І твій дім що став давно в'язницею
Навіть не здригнувши розвалю

ІЗ ПОЕМИ ПРО ЧАС

Знаю те, що знають інші,
більше я за них не знаю.
А тому я знаю твердо,
що законний мій протест:
справді
добрі це часи
для лихих.
Хліб дешевим став таким,
що на вулиці ніхто вже не вмирає,
тільки у газетах
довжелезні,
як довідник телефонний,
списки
закатованих дітей —
і такими ж стовпчиками надруковані.
Тут нічого вже не відбувається.
Тут живуть звичайні вбивці.

ПОКОЛІННЯ

1

Я виростав, коли безробітних було 33 відсотки,
і перепробував усі професії
двома третинами свого ества не роблячи того,
для чого народився на світ.

2

Коли Гітлер убивав сотні тисяч людей,
я навчився рахувати до п'ятдесяти і шістдесяти.
Я раніше за Фрэнко опанував Мадрид,
я мистецтво читання опанував (ми читали

про Нерона і про давнє християнство;
Лорку розстріляли на майдані
разом із п'ятьма тисячами теж невинних,
а ми читали далі).

А за три роки я побачив справжні трупи:
стару жінку і двоє одягнених у зелене дітей
у будинку без стін, в димах і в полум'ї.
Але тих, що гралися з вогнем, звали тоді паляями,
війну звали тоді війною.
Я навчився читати газети,
рахував уже до шести мільйонів,
і до сотні тисяч, і до нуля.

Я вперше закохався,
коли в Хіросімі скинули бомбу, і
ми насвистували американську пісеньку,
щоб підкреслити свою лояльність.

3

Я вперше кохався з жінкою,
коли йшла війна в Кореї.
Я любив її,
вона кохала мене
і нам за постіль були газети.

Так, ніби не було війни,
так, ніби не було миру —
до капітуляції і відчаю
довіряли ми одне одному.

Ми хотіли піти зі світу,
але не знали як...

4

Потім я згадую,
дещо призабувши,
як авансом і доплатою
я грабував свої роки.

Тепер я такого віку,
як Ісус, коли він помер,
і прошу щасливої нагоди
уникнути братнього хреста.

ПРИРУЧИ ПТАХІВ

Приручи птахів
що літають у всі краї
попроси їх розповісти про їхню тугу
і вони стануть папугами або курми
такими як ми

приручи рибу.
що знає своє море
і попроси її розповісти про мудрість хвиль

ти так само в акваріумі де замість води — повітря
тільки немає хвиль немає мудрості хвиль
говори що ти маєш коріння в своєму домі
це ж ти і кіт п'єте молоко

приручи листя
що шумить у бурю
і дізнаєшся що сам ти приручений і тому сумний

З ПЕРУАНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

СЕСАР ВАЛЬЄХО

(1892—1938)

ВІДСУТНІЙ

Відсутній! Того ж ранку, як піду
найдалі, оповитий таїною,
підеш на цвинтар, вгорнутий в біду, —
то буде неминучий крок за мною.

Відсутній! Того ж ранку, як піду,
вогонь твій підведеться наді мною,
неначе білий пантеон в саду
під владою смеркання мовчазною.

У поглядах твоїх постане тьма,
страждатимеш, мов чистота боляща,
котрій розради з каяття нема.

У тебе совість буде — ніби хаща,
де докори — неначе псів лая;
там бронзова сльоза впаде твоя.

ПІД ТОПОЛЯМИ

Немов святі поети у в'язниці,
заснули кров'ю збризкані тополі.
Отара пагорбами йде поволі,
згасають небеса огненнолиці.

Старий пастух вдивляється у кволі
останні промені — його зіниці
відбили муки світла, і зірниці
спажули в них, як невтишенні болі.

Сирітства мить закінчується. Мряка
в це погребіння входить, тихе й мляве.
В дзвіночків дзенькіт, як смеркання тьмаве.

Блакить металу все тьмянкіше блима,
і виє пастораль свою собака
з мертвіючими білими очима.

ПОЕТ — ДО СВОЄЇ КОХАНОЇ

Цієї ночі я розп'яв тебе, кохана,
на поцілунках ти була, мов на хресті.
Я взнав, що плакав бог розп'ятий, о кохана,
що є солодший біль за поцілунки ті.

Цієї ночі смерть казилась, наче п'яна,
раділа й кістяком гриміла в темноті.
І слабкість у мені зродилася незнана,
сильніша за любов, за пестоші святі.

Давай, кохана, вврем удвох, обнявшись, разом,
усохне смуток наш, мов зігнутий алмазом,
і цілуватимем лиш мороку блават.

Між нами докорів не буде, моя мила,
а тільки мир, і нас гойдатиме могила,
і спатимем удвох, немов сестра і брат.

ЧОРНИЙ КАМІНЬ НА БІЛОМУ КАМЕНІ

Помру в Парижі днини дощової,
я вже той день у спогадах ношу,
помру в Парижі, буде це в четвер,
десь восени, коли прив'яне світло.

Буде четвер, як нині, бо сьогодні
ці вірші вимовляю, я ослаб;
щоб глянути на себе, як тепер,
з дороги я ніколи не вертався.

Сесар Вальєхо вмер; всі його били,
хоч він нічого їм не завинив,
твердими палицями й мотузками

глумили і сікли його — є свідки:
дні-четверги, хвороби, і дощі,
самотнощі, і смутки, і дороги...

ЗМІСТ

З ЕСТОНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

<i>Маріє Ундер</i>	5
Прикрашаючись	5
Екстаз	5
Розлука	6
Хіба могла б я спати?!	6
«В моїй шовковій блузці (я ж не винна!)...»	7
<i>Дебора Вааранді</i>	8
Ліс	8
Казкові ворота	8
Жнива	9
«Сплю я в штормі що десь далеко...»	9
«Тепер і завжди...»	10
<i>Айн Каалеп</i>	11
Морська подорож Шевченка до Таллінна	11
<i>Матс Траат</i>	12
Важня	12

З ЄВРЕЙСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

<i>Ханан Вайнерман</i>	13
Спадок	13
Трясовина	15
Сонет про себе	15
Ланцюг біля храму	16
Штиль	16
<i>Йосип Бухбіндер</i>	17
До вбивці	17
«Під весняним вікном, відкритим навстіж...»	17
Відпочинок у лісі	18
«Не мають сил великі води...»	18
Сховане щастя	19
<i>Рива Балясна</i>	20
Що без народу я...	20
У сяєві неба твого, Україно моя	20

«Ах, як біжить мого життя ріка!»	21
За стіною	21
Весняний дощ	22
«Як почуття відрази побороти...»	23
Як нетерпляче жде мене чорнило!	24
«Я не люблю важких дощів...»	24
Дора Хайкіна	26
Я завжди в людському потоці	26
Дивуюся мудрості світу й буття	26
Переїжджають на нові квартири	28
Міра	29
«Мені не повірять, що я пам'ятаю...»	30
«Голубі кити співають...»	32
«Мене дивувала кедрина колісь...»	33
«На полі, де млавиця ходить осіння...»	34
Арон Вергеліс	36
З тих пір донині	36
Зустріч	37
Продовження	38
Людина	39
Колискова для Адама	39
Тому, що сміялися люди	40
Пісня	41
Стіна плачу для Анни Франк	41
Не так воно просто сотворено світ	42
Михайло Могилевич	44
«В мене є сади плодючі...»	44
«Я йшов до тебе, поспішав якмога...»	44
Тринадцята симфонія	45
Світанковий сад	45
В соснах	46
Пиня Киричанський	47
Мамині руки	47
«Розкинулось на пагорбах село...»	47
Гонтар	47
В поле до колосся	48
«Несу на гору серця свого жар...»	48
Крапля радості	49
«Сниться зайчику зелений ліс...»	49
Мій вірш	50
«Наче спраглий цвіт, що знову...»	50
Вода	51
Своє дитинство я побачив	51
Не будьте мені дядьком!	51
Дівчинка й котеня	52

Теля	53
«Колись втовкмачував мені мій дід старий: “Затям!..”»	53
«Пес гавкає й кусає він, бува»	53
Автограф сонця	53
«Якби за все життя я написав...»	54
Задоволені стовбур і коріння	54
Левітан	54
«Десь біля серця смуток ліг...»	55
«Сонце. Небеса погожі»	55
«Бентежна ніч пливе у шелестінні...»	56
Побажання	56
Давній грамофон	56
Гриби	57
«Зацвіли вже липи. Квітне дуг»	57
«Вже йде весна. В садах квітневих...»	58
Дідове горнятко	58
«Мороз. У небеснім просторі...»	59
Той далекий день	59
Сорочка	60
Він житиме завтра	61
Сила кореня	61
Закривавлена солома	61
Людино, жити в сонця вчись!	62

Бен Ціон Томер **63**

Ріті	63
I. «Любов твоя за смерть сильніша...»	63
II. «Ти повернешся навіть з тої ріки...»	63
III. «Ти повернешся...»	63

З ІСПАНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

<i>Мігель де Сервантес</i>	65
Розмова Баб'єки з Росинантом	65
Циганочка	65
«Хто джерело й отаву запашну...»	66
«Священна дружбо, ти, що на землі...»	66
<i>Лопе де Вега</i>	67
СВЯЩЕННІ ВІРШІ	67
XVIII. «Чи маю я той скарб, що дружба береже...»	67
XLVI. «Хто не любив тебе, не відає кохання...»	67
<i>Франсіско де Кеведо-і-Вільєгас</i>	68
«Все забирає рік життя з собою...»	68
«Склепити зможе темрява остання...»	68
«Печально я дивлюсь на стіни батьківщини...»	69
«Учора сном було, землею завтра буде!»	69

<i>Педро Кальдерон</i>	70
«Ті, що були веселістю й красою...»	70
«Волосся пишне, що йому дала...»	70
<i>Антоніо Мачадо</i>	71
Весна	71
Поет згадує землі Сорії	71
Світанок у Валенсії	72
З вежі	72
Смерть пораненої дитини	72
«Від моря і до моря йде війна...»	73
«Знов спогади. Вікно. Фіранка полотняна...»	73
«Іспаніє моя, через твої простори...»	74
<i>Федеріко Гарсія Лорка</i>	75
Адам	75
«Простягуючи руки срібляні...»	75
На смерть Хосе де Сірія-і-Ескаланте	76
«Мій профіль буде тихим, я це знаю...»	76
Епітафія Ісааку Альбенісу	77
«Боюся втратить диво дивування...»	77
До Кармели, перуанки	78
До Мерседес в її польоті	78
Поет просить свою любов, щоб вона йому написала	79

З ІТАЛІЙСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

<i>Данте Аліг'єрі</i>	80
Балада	80
СОНЕТИ	81
8. «Бентежність гине в хлані темноти...»	81
15. «Володарка мого серця мила...»	82
16. «Хто в гроні дів мою угледить панну...»	82
19. «Явило безмір ніжності й турботи...»	83
20. «Кохання колір, стишений журбою...»	83
21. «Ви, мої очі, проливали ріки...»	84
22. «В душі моєї потаємний схов...»	84
23. «О горе! Перед силою зітхання...»	85
<i>Франческо Петрарка</i>	86
НА ЖИТТЯ МАДОННИ ЛАУРИ	86
2. «Щоб тішитися помстою й карати...»	86
48. «Не змеженіє річка від слюти...»	86
61. «Благословенні будьте, день і рік...»	87
68. «Священний вигляд вашої землі...»	87
131. «Співати по-новому про Любов...»	88
162. «Щасливі квіти й благовісні трави...»	88
190. «Над річкою, де в мураві дорога...»	89

НА СМЕРТЬ МАДОННИ ЛАУРИ	89
267. «Де погляд ніжний, де чарівний вид...»	89
272. «Життя летить, і днина йде остання...»	90
274. «О, гетьте ж ви, думки, мої тирани...»	90
<i>Мікеланджело Буонарроті</i>	91
З КНИЖКИ «СОНЕТИ»	91
19. «Я вашим зором бачу світло миле...»	91
20. «Ніч має вроду темну й величаву...»	91
21. «Хто сотворив з нічого людям час...»	92
86. «Коли любові пал несе біду й содому...»	92
87. «Лише вогнем коваль уміє розбудить...»	93
<i>Торквато Тассо</i>	94
ВІРШІ ЛЮБОВІ	94
1. «Ти відлітаєш, ластівко, на зиму...»	94
2. «Любов душі — це лад, це ум природи...»	94
<i>Умберто Саба</i>	95
ІЗ ЦИКЛУ «АВТОБІОГРАФІЯ»	95
1. «Моя нещасна молодість пройшла...»	95
3. «“Злочинцем” був для мене батько мій»	95
12. «Я знову покохав. Була це Ліна...»	96

З КАЗАХСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

<i>Сагінгалі Сейтов</i>	97
«Похвалять... що ж, хвальба — не головне!»	97
Побажання	97
Де ж ти?	97
Серце	98
Сумнів	98
«Кому підвладна долі таїна...»	98
Напередодні	98
«Буває, думи надійдуть сумні...»	99
«Співає ніжну пісню очерет...»	99
<i>Кадир Мирзалієв</i>	100
Дикий кінь	100
Бавовна	101
«Предок мій — казах — в епоху жив похмуру...»	101
«Мир — це війна, лише без куль і крові...»	102
«Любові перша ступінь — то мовчання»	102
Суниці	103
<i>Берхаїр Аманшин</i>	104
Шевченко	104
<i>Сирбай Мауленов</i>	106
Колючка	106
Міраж	106

З КАНАДСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

<i>Полін Джонсон</i>	107
Злодій	107
Пташина колискова	109
Блудний син	109
Індіанка	110
І він сказав: «Борись!» (<i>За Теннісоном</i>)	110
<i>Ірвінг Лейтон</i>	111
Європа 1976	111
До моїх сусідів у пеклі	111
Знаків не було	111
Непорозуміння	112
Абсурдна різанина.	112
Жінка	113
На смерть Папи Римського Павла VI	113
Проти такої смерті	114
Комедія	114
Метелик на скелі	115
Акула	115
Мухи	116
Від колонії до держави	117
Політична економія	117
Діалог	118

З КАРАКАЛПАЦЬКОЇ ПОЕЗІЇ

<i>Бердах</i>	119
Мені потрібні	119
Не було	120
<i>Ібрагім Юсупов</i>	124
Саксаули	124

З КИРГИЗЬКОЇ ПОЕЗІЇ

<i>Аали Токомбаєв</i>	125
Моя тополя	125
<i>Кубанич Акаєв</i>	126
Скажи Україні!	126

З КИТАЙСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

<i>Цюй Юань</i>	128
ЛІСАО. Поема. [Уривки]	128

З КУБИНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

<i>Хосе Марія Ередіа</i>	132
До мого коня	132
Безсмертя	133
<i>Хосе Марті</i>	134
Поет Хосе Марті. <i>Дмитро Павличко</i>	134
ПРОСТІ ВІРШІ	138
[Передмова Хосе Марті]	138
I. «Прийшов я з пальмового краю...»	139
II. «Я знаю ярмарки Дамаска...»	141
III. «Облудні маски зневажаю...»	142
IV. «Прийду на те місце, де квіти...»	143
V. «Мій вірш — бурун з гребінням пini...»	144
VI. «Як треба, щоб хоч згадку милу...»	145
VII. «Арагон — в Іспанії. Для нього...»	145
VIII. «Є в мене мертвий друг. До мене...»	146
IX. «Хотів би я, щоб люди знали...»	147
X. «Душа самотня без упину...»	148
XI. «Є в мене вельми вірний паж...»	149
XII. «Плив по озері в човні я...»	150
XIII. «Де в'ється вузенька стежина...»	150
XIV. «У пам'яті моїй не згасне...»	150
XV. «Прийшов до мене медик. Ліки...»	151
XVI. «У мавританському вікні...»	151
XVII. «Вона білява, сяють очі...»	151
XVIII. «У Єви шпилька золота...»	152
XIX. «Де вогонь очей лукавих?»	153
XX. «Плаче у вітрах кохання з болю...»	153
XXI. «Учора знов побачив я...»	153
XXII. «Чужак я на балу гучному...»	154
XXIII. «Піти природними дверима...»	154
XXIV. «Художника-сміливця знаю...»	154
XXV. «Як настрої радісний огорне...»	155
XXVI. «Хоч я помер, здалось, навіки...»	155
XXVII. «При місяці тропічним кат...»	155
XXVIII. «Не в жазурі, не в жалобі...»	156
XXIX. «На грошах усміх короля...»	156
XXX. «Світила блискавка кривава...»	157
XXXI. «Художник Бога малював...»	157
XXXII. «У темнім, чорнім тупику...»	158
XXXIII. «Я схуд, став схожим на пір'їнку»	158
XXXIV. «Страждання! Хто сказав, що я...»	159
XXXV. «Що з того, як і твій кинджал...»	159
XXXVI. «Вже знаю — з плоті може бути...»	159
XXXVII. «Ось груди — застроми кинджал...»	159
XXXVIII. «Про тирана? Про тирана...»	160

XXXIX. «Плекаю я троянду білу...»	160
XL. «Все малює янголяток друг...»	160
XLI. «Коли до мене із війни...»	161
XLII. «Над морем, де кипів базар...»	161
XLIII. «Все я готовий віддати...»	161
XLIV. «У леопарда єсть яруга...»	162
XLV. «Храмом я сню мармуровим...»	162
XLVI. «Серце, не проси ні в кого...»	163
ВІЛЬНІ ВІРШІ	165
Мої вірші [Передмова Хосе Марті]	165
Академічне	165
Pollice verso (<i>Спомин з каторги</i>)	166
До моєї душі (<i>Коли настав час працювати</i>)	169
Доброму Педро	169
Залізо	169
Осіньна пісня	172
Батько-швейцарець	175
Небесні квіти	176
Циклопічний кубок	177
Помона	178
Опівночі	178
Велет	180
Ярмо і зірка	181
Знаменитий острів	182
Жага краси	182
О Маргарито!	183
Білий орел	184
Любов у великому місті	184
Я жив, я вмер	186
Нова строфа	187
Жінки	189
I. «Ця смугловида, та білява, третя...»	189
II. «Любов — палаюче вино, на сонці...»	190
III. «І спати, і будитись, і вклоняться...»	190
IV. «Щоб люди шліфували світ, Природа...»	191
Чиста зірниця	191
Здиблена грива	192
Віддатися просторам	193
Портал	193
Андалузська мантилья	194
Поет	195
Ненавиджу море	196
Травнева ніч	197
Бенкетування тиранів	198
Крилата чаша	199
Дерево моєї душі	200
Місячне сяйво	200
Крижаний цвіт	202

Літерами зір	204
Мій вірш іде і клекотить	205
Поетика	206
Поезія священна	206
Розповідають...	207
Побожна пісня	207
Ні, музико, не говори про небо	208
Навколо мармурового надгробка	208
Я видобуду все, що маю в грудях	209
Моя поезія	212
З КНИЖКИ «КВІТИ ВИГНАННЯ»	215
[Передмова Хосе Марті]	215
Насупроть риторичним, пишним віршам	216
Араб	217
Ніч — подруга прихильна...	218
Неначе аромат...	219
Перед роботою	221
Дві батьківщини	221
Сумна неділя	222
З чужинцем	223
Шлюбне ложе і колиска	223
У квітучому полі	223
Вітчизна у квітах	224
Тріщить земля...	224
Ти маєш дар...	225
Жадають, болю мій...	226
Коли в книжки мій ум заходить...	226
ІСМАЕЛІЇО	227
[Передмова Хосе Марті]	227
Маленький принц	227
Сновидіння наяву	229
Духмяні руки	229
Мій вершник	230
Муза-пустунка	230
Мій королевич	235
Могутні плюмажі	236
Дитя душі	237
Мандрівна любов	238
На моєму плечі	240
Шалені гедзі	241
Біла голубка	245
Квітуча долина	246
Мій шинкарик	247
Свіжа троянда	247
ВІРШІ РІЗНИХ РОКІВ	248
10 жовтня	248
Мой матері	248
І бригада, 113	249

До Діви Марії	249
Єднає Куба нас...	250
Без кохання	250
Я бачив її вчора, бачив сьогодні (<i>Фрагменти</i>)	252
Я шукав тебе	254
В солодкім подиві	254
До Аделаїди Баральт	255
Мелітіні Аспейтія	255
Два принци	256
Нестору Понсе де Леон	257
Мовчатиму (<i>Уривок</i>)	260
<i>Ніколас Гільєн</i>	261
Не забудь Сікейроса	261
1. «Довіку не забудь Сікейроса. Це ж ти...»	261
2. «О так, це справді так, твоя снага ростиме...»	261
<i>Педро де Ораа</i>	262
День	262
Начало	262
<i>Елісео Альберто Дієго</i>	263
2073	263
Важкий пошук	263
Бачиш, Росарію, необхідно писати	264
В дозорі	264

З ЛАТИСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

<i>Ян Райніс</i>	265
Зламані сосни	265
Той, хто піднімається вгору	265
Блудний син	266
На житньому полі	266
«Я чую — десь далеко хмароломи...»	266
«Ті звуки, та хода потуги віку...»	266
«Сьогодні я не зачиню вікна...»	267
Нова сила	267
Моя радість	267
Стара скриня	268
Val orba	268
<i>Ян Судрабкалі</i>	269
Землю братів називаю своєю землею	269
<i>Александр Чак</i>	271
Патетичні строфи	271
Погано	272
Краса бідності	273

Чи це було щастя?	275
Природа	276
Соловейко співає басом	277
До супокою	280
1. «Була глибока ніч, як ти для мене...»	280
2. «Я пробудивсь. Навколо спокій»	281
3. «На околиці, де по стодолах...»	281
4. «А де ж ти, а де ж ти, мій любий?»	281
5. «Ніч була сьогодні повна муки...»	282
6. «Знаю: буде чудова днина»	282
Свято Івана Купала	283
1. «Земля — підвішена в небі колиска»	283
2. «Не опечалиться трава...»	284
Дівчина з-за міста	285
<i>Мірдаза Кемпе</i>	286
Мірдаза Кемпе. <i>Дмитро Павличко</i>	286
Відповіді Райніса	287
Україні	287
Біла конюшина в Карпатах	287
Жива нива	288
Ножиці	288
Вечірнє сонце	289
Щастя	290
Ялиця	290
Хліб насущний	291
Зустріч	291
Непереможність любові	292
Я — жінка	292
Коханню	293
Гірке дерево	294
Червоне сяйво	294
Наша любов	294
Дивна душа	294
Найбільша любов	295
Розлучені	295
На суничному полі	296
Відпочинок	296
Трепета	296
Говорить береза	297
По Даугаві йдуть нові світанки	297
Маленький острів на озері Свента	298
Два сонети Долорес Ібаррурі	299
I. «Біля Леванто, на гірським узбоччі...»	299
II. «Твої слова, як громи, Ібаррурі...»	300
Ми чорні	300
Попіл Джавахарлала Неру	301
Безсмертне полум'я	302
Перед ким принижуєшся?	303

З ЛИТОВСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

<i>Едуардас Межелайтіс</i>	304
Міф	304
<i>Альфонсас Малдоніс</i>	306
СЕРПНЕВІ СОНЕТИ	306
1. «До берегів притислась полуднева спека...»	306
2. «На спаді дня несміло сонце гріє...»	306
3. «Відходить сонце з вікон восени...»	307
4. «Восени, коли прийти додому...»	307
5. «Вільшаники, луги в сухім бадиллі...»	308
6. «Той, хто орав, той досі землю оре...»	308
7. «Ось на цих пагорбах, на цих полях ростуть...»	309
8. «За Даугавою дороги...»	309
9. «Вже віддане повільному багаттю...»	310
Пізній сонет	310
<i>Юстінас Марцінкявічюс</i>	311
Рух	311
«Осіню зажурені гаї...»	311
Вечір, атомний страх	312
Дошка оголошень	313
«Там снігу тепер багато...»	314
Вітряки	314
Лось	315
Сільський цвинтар	316
Мертва ріка	317
Нагхнення	317
Буття	318
Туга	318
Рілля	319
Осіннє дерево	319
«Як хочем про Вітчизну говорити...»	320
Бенкет Платона	320
Літній псалом	321
У напрямі хороших слів	321
Ось я — ти!	322
Народна пісня	323
«Наче у квітці бджола. Наче у квітці бджілка»	323
ДОНЕЛАЙТІС. <i>Поема</i>	324
<i>Марцеліюс Мартінайтіс</i>	336
СПОМИНИ	336
I. «На спомини тобі в альбом дитячий, мила...»	336
II. «За милу випите вино стає святим...»	336
III. «Вмирати від кохання вже запізно...»	336
IV. «Став я вигнанцем, як побачив: ти в саду сидиш...»	337
V. «Небо на мороз ясне й схололе...»	337
VI. «Тебе впалив я в свою шкіру...»	337

VII. «Тебе лише з тобою порівнювати вмію»	337
VIII. «Тіла були, як непомильні автомати...»	338
IX. «Мабуть, є така сила, що стежить за нами...»	338
X. «Ми розійшлись, мов небо втратили назавше»	338
XI. «Я спомин ще одщі тобі пишу...»	338
XII. «Силком проходить вітер крізь солому...»	339
XIII. «Як тягне скитальця піти від родинної хати...»	339
XIV. «Чому в'ялить після кохання сум...»	339
XV. «Із ночі зробим ніч, зі слів — огонь...»	339
XVI. «Ви, спомини, як в'язні з номерами...»	340
XVII. «Це літо, яке непотрібне більше мені...»	340
XVIII. «В коханні я здолав пісні й далінь безкраю...»	340
XIX. «В п'ятому колі пекла без каяття...»	340
XX. «І стало слово тілом... Старосвітня...»	341
XXI. «Це — із душі твоєї повів, як обнова...»	341
XXII. «Не так, не так живу...»	341
XXIII. «Поля спорожнілі, немов кімната...»	341
XXIV. «Поезіє, ти мій занепад, яма, брідь...»	342
XXV. «Оспівуючи пристрасті й спокуси...»	342
XXVI. «Що ми в коханні досягли гіркому?»	342
XXVII. «Ти рушник тримала, як ніжність колишню...»	342
XXVIII. «Коли ти засинаєш, тоді все засинає...»	343
XXIX. «Під місяцем танок веде твоє волосся...»	343
XXX. «Діждуся пенсії — час матиму тоді»	343

Віолета Пальчинскайте 344

Аптека з лебедем	344
Повернення в Спарту	344
Привиддя	345
Стук у двері I	346
Стук у двері II	346
Стук у двері III	348
Стук у двері IV	349
Коли я вже не жду нікого	350
«Хай будуть літа короткими...»	350

З МАКЕДОНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

<i>Ацо Шопов</i>	351
Пісня	351
Ніч на озері біля монастиря	351
Вітер приносить погожу днину	352
В тиші	352
Любов	352
Добраніч	353
Praeludium	353
Втіха	353
Шукаю голосу свого	354
У кожному місті	354
Облока	354
Глядач із попелу	355

З МОЛДАВСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

<i>Лівіу Деляну</i>	356
Емінеску	356
<i>Павел Боцу</i>	357
«Якби я в світло одягнутись міг...»	357
«Душе моя, ти птицею додому...»	357
«Подумай же про мене в цю годину...»	358
Мамо, ми знов наодинці...	358
<i>Григоре Вієру</i>	359
Джерело	359
Відображення	359
Я живу на околиці	360
<i>Лівіу Даміан</i>	361
Деяким	361
Сторінка в ритмі	361
Сторінка при свідках	362
Сторінка злету	363
Сторінка з росою	364
Сторінка з попелом	364
Сторінка з добрими прикметами	365

З МОНГОЛЬСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

<i>Дашдоржийн Нацагдорж</i>	367
Моя Батьківщина	367
Марс	369

З НІКАРАГУАНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

<i>Рубен Даріо</i>	370
Рапана	370
«Мій стиль шукає форм. Які ж міцні й тісні...»	370
Сонет — Сервантесу	371

З НІМЕЦЬКОЇ ПОЕЗІЇ

<i>Андреас Гріфіус</i>	372
Плач батьківщини року 1636-го	372
Vanitas vanitatum et omnia vanitas	372
<i>Йоган Вольфганг Гете</i>	373
Прощання	373
Немезіда	373
Межі людства	374
«Слухай-но моєї ради...»	375
Прометей	375

<i>Йоган Фрідріх Шиллер</i>	377
Ода радості	377
<i>Генріх Гейне</i>	379
«Посходили пишні квіти...»	379
«Як я в очей твоїх блакить...»	379
«Хоч і не любиш ти мене...»	379
«Недавно в сні я бачив ліліпута...»	380
«Приснився я собі: святочний стрій...»	380
Фредеріка	381
Бурлескний сонет	381
«Був світ мені катівнею. Безсила...»	382
«Мила, я не знаю, хто ти...»	382
«Пісні старі й недобрі...»	383
Німеччина	383
<i>Стефан Георге</i>	385
Нове благословення в дорогу	385
Анджеліко	385
<i>Йоганнес Бехер</i>	386
Плач батьківщини року 1937-го	386
1. «Німеччино, скажи, що діяли з тобою?..»	386
2. «Німецька музико — кантати й фуги Баха!»	386
<i>Бертольт Брехт</i>	387
Про Шекспірову драму «Гамлет»	387
Відкриття біля молодої жінки	387
<i>Йона Грубер</i>	388
Ніч	388
Затоплене місто	388
Сповідь	389
Хто бере частину світла?	389
Де ж те слово?	390
За повною зрілістю	390
Мов древо міцне, вкоренився я в землю	390
Перший сніг	391
Дон-Кіхот	391
I. «Я і Санчо Панса нині...»	391
II. «З давен-давна по наш день...»	392
Слід	392
Надіявся я	393
У владі світла (<i>Уривки з поеми</i>).	393
<i>Бернд Вагнер</i>	399
В старіючому Римі	399
Образ	399
Дружина Лота	400
Все ще тільки починається	400

З НОРВЕЗЬКОЇ ПОЕЗІЇ

<i>Генрік Ібсен</i>	401
ІЗ ЦИКЛУ «В КАРТИНІЙ ГАЛЕРЕЇ»	401
1. «Гидотний чорний ельф живе в мені»	401
2. «Твоя душа — немов гірське русло...»	401
3. «О, не дури себе, що день зажури...»	402
19. «Як міг я досягнути власний дар...»	402
<i>Інгер Гагеруп</i>	403
Смерть розповідає про свій план щодо Венеції	403
<i>Улав Г. Гауге</i>	404
Поліно	404
Слово	404
Правда	404
Корея	405
Людина може більше, ніж гадає	406
Ще ні	406
<i>Тур Йонсон</i>	407
Щастям не заволодієш сам	407
Норвезька любовна пісня	407
Народна цвинтарна пісня	407
І смуток, і радість	408
Коли тебе нема	408
Бажання бідного	408
<i>Георг Югансен</i>	409
Пісня табірних повстанців	409
Ні	409
Із поеми про час	410
Покоління	410
Приручи птахів	412

З ПЕРУАНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

<i>Сесар Вальєхо</i>	413
Відсутній	413
Під тополями	413
Поет — до своєї кохані	414
Чорний камінь на білому камені	414

Літературно-художнє видання

Дмитро Васильович ПАВЛИЧКО

ТВОРИ
ТОМ 7
ПЕРЕКЛАДИ

Укладач
Дмитро Пилипчук

Відповідальна за випуск
Валентина Кирилова

Редактор
Дмитро Пилипчук

Підписано до друку 10.02.2011.
Формат 84×108^{1/32}. Папір офсетний № 1.
Гарнітура Таймс. Друк офсетний. Зам. № 196К.

Видавництво Соломії Павличко «Основи».
01133, Київ-30, бульв. Марії Приймаченко (Лихачова), 5.
Тел./факс (044) 285-25-82,
Тел. (044) 285-30-64, 285-86-36
E-mail: osnovy@voliacable.com

ЗАТ «Віпол» ДК 752.
03151, Київ, вул. Волинська, 60.

- П12 Павличко Д. В.
Твори / Дмитро Павличко; Уклад. Д. Пилипчук. — К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2010 — ISBN 978-966-500-314-4
Т 7.: Переклади. — 2011. — 432 с.: портр. — ISBN 978-966-500-320-5

У 5—10-му томах «Творів» Дмитра Павличка перед вами постане унікальне і на сьогодні найповніше зібрання перекладів багаторічного головного редактора журналу «Всесвіт», видатного поета і перекладача, який дав українському читачеві у своїй інтерпретації кілька тисяч перекладів творів більш як 400 поетів з 57 національних літератур усіх континентів. Прикметно, що Д. Павличко як перекладач часто прагне якнайширше (а іноді — антологічно) охопити цілу панораму творчості того чи того поета, національної літератури або жанру. Відтак маємо в його добробку п'ять антологій слов'янської поезії і три — світового сонета. Перекладач з неодмінною любов'ю відкриває нам і всесвітньо знаних геніїв слова з великих країн, і поетів — речників нечисленних (а інколи — і бездержавних) народів.

В цьому томі подано переклади естонської, єврейської, іспанської, італійської, казахської, канадської, каракалпацької, киргизької, китайської, кубинської, латиської, литовської, македонської, молдавської, монгольської, нікарагуанської, німецької, норвезької та перуанської поезії.

АММТРО ОДИИ ИАВМЧКО * ТРОПМ К